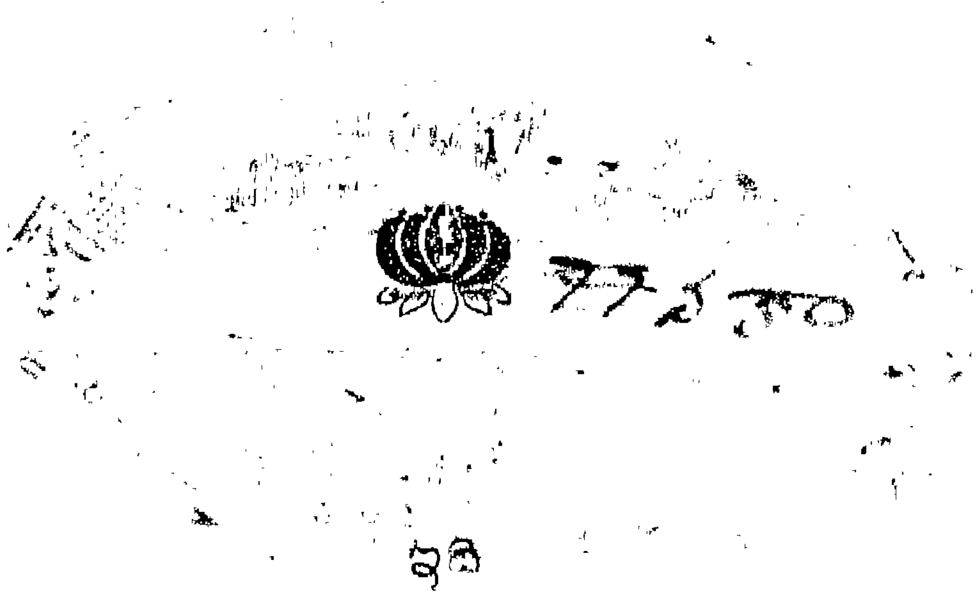
శ్రీ రస్తు.

శ్రీ రాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

భోజునివలెఁ పండితసార్వభౌముఁడును, నైపుణీ విశేషభూషణు
లగు మందారమాలాది కాంతామణులకు నాయకుఁడు
నగు రోచనమహారాజు చరిత్రమయిన

చమత్కారకథాకల్లోలిని (౨)

ద్వితీయభాగము.

ఇది

చిలకపాటి - వేంకటరామానుజశర్మగారిచే

రచియింపఁబడినది.

చిలకపాటి - తిరుమలాచార్య్యులవారిచే

"హిందూరత్నాకర" ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపించి ప్రచురింపఁబడినది.

చెన్నపురి.

1929.

 [వెల. 12 అణాలు.

చెన్నపురి:
పిడుగు - వేంకటకృష్ణారావు పంతులవారి
"హిందూరత్నాకర" ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రాంకితము.

శ్రీ రాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

చమత్కారకథాకల్లోలిని.

తృతీయతరంగము.

క. శ్రీనారదమునిసన్నుత,
సూనపతీపంచబాణ మధుదైత్యహరా,
సూనశరజనక సత్యా,
జ్ఞానానందస్వరూప జలజాతాక్షా.

అవధరింపు మట్లు తదనంతర వృత్తాంతం బరయం గోరి యున్న మంత్రి కుమారునితోఁ జిలుక యిట్లనియె. అప్పుడా మదనమాలయు.

సీ. పతిపేరురముపైకి బాహిమీఱఁగ నెక్కి కులుకుచన్నుబ్బలఁ గ్రుమ్మిగ్రుమ్మి,
నాథుమోమున మోము నర్మిలిఁ గదియించి నునుమోవి మొనపంట నొక్కినొక్కి,
పెనిమిటియూరులఁ బేర్మితోఁ గదియించి యందంపుఁదొడలచే నదిమియదిమి,
మోహనాంగునియంగములయందుఁ గలయంగఁ జెలువున మైదీఁగెఁ జేర్చిచేర్చి,
గీ. సుందరాంగునిచెయ్యుల సొక్కిసొక్కి । కాంతుఁడింపొందులీలలఁ గాంచికాంచి,
సురతచాతుర్యముల వేడ్కఁ జూపిచూపి । సలిపె మగలీల లాబాల సరసలీల.

ఇట్లొకింతతడవు వినోదంబుసలిపి తద్రతాంతంబునందు.

చ. పులకలు గ్రమ్మఁగా మెయినిఁ బువ్వులు వేనలినుండి రాలఁగాఁ,
బలుమఱు నూర్పుగాడుపులు బర్వఁగ తేఁజెమటల్ దొరంగఁగాఁ,
గలికియు లేఁతన వ్వొలయఁ గాంతునికన్నులు మూసి సిగ్గునన్,
సొలుపులు బైకొనంగఁ బతి సొక్కఁగ వక్షముపైన వ్రాలినన్.

సరసుండును దాని బిగ్గకవుంగలించి మోవితేనియలా మెతలిచ్చుచుండె. అట్టిసమయమున మందారమాలమాత్రము లతాసికుంజమునకుందరిసి వచ్చుచుండెను. మదనమాల రతిచతురతఁ గనుచు నన్యం బొకింతసేపు మఱచియున్న దానం గానఁ గమలవతి మందారమాల నెడబాసి యాకుంజపు ద్వారమునకు వచ్చుచుండుట యెఱుంగదయ్యె. అట్లు

భగవతినాఁ బొంగంబైనజూఁడనొల్లదుగదా. ఆమహోత్కంఠాలిక ప్రియమైబ్రతుకుటకంటె ప్రాణములు పరిత్యజించుట మేలు. అనియనిన రాజకుమారుండు దానితో మదనమాలా కమలవతులనట్టి విప్రియురాండ్రని యెంచకుము; మందారమాల మఃగుదగావునను తాను నిట్టిడియగాననునీకు విప్రియం బొకప్పుడైనఁ జేయనొల్లదు; ఇది సాంఖ్యాయని చెవి కెక్కు టకు విధంబులేదు; కమలవతి నాకు రెండవ హృదయంబుగాని యన్యురాలుగాదు. మదనమాల తప్పు కనిపట్టినందుకై నీతప్పు నీయొడిం గట్టి చూపిపోవచ్చినది. అంతె కాని విప్రియంబొనరింప వచ్చినది కాదు. కమలవతీ కళావతులకును నాకునుదప్ప నితరుల కీయుద్యానవనమునకువచ్చెడు మార్గము సయితము తెలియదు కాన నితరులువత్తు రేమో యనుభయము మానుము. మనమిరువుర మీరాత్రి యిచ్చట వసియించుట ముందె కమలవతి నావలన నెఱింగియున్నది. అందుకై చింతింపకుము అని యిట్లనేకవిధముల పరసాలాపములు సలుపుచు దానిమనోగతంబగువంతం గొంతదొలగించి చిఱునగవుతో ప్రాణవల్లభా! శుకంబు మందారమాలరాక యెఱింగింప నీవు భయసంభ్రమంబులతోఁ దలిరులశయ్యఁదిగిన విలాసం బిప్పటికిని మనంబు నెడబాయదు.

సీ. గురుతరకుచకుంభకోరకాగ్రంబుల నొకహస్తమున నంద మొప్పమూసి,
కరఁగినకనకంపుకాంతులీనెడునూరుమూలంబు పెరచేత లీలఁగప్పి,
వీడియంసంబుపై వ్రేలాడుకచభార మసవదమీరంగ గుదురుపఱచి,
సంత్రస్తహాయనసారంగశిశులీల బెలుకువాల్చూపులఁ బెదరిచూచి,

గీ. వీఁడమని నన్నుఁ గనుసైగ వేడుకొనుచు। నాదుకోసరుల నునులేఁతనవ్వుదోప,
వేగ యుపరతిఁ జాలించి విరులశయ్యఁ। దిగిననీనీటు తమి మఱి దీటుకొలిపె.

చ. కలికి పునారతంబునను గబ్బిచనుంగవ యుబ్బుసూపఁగాఁ,
గులుకుమిటారి లేనడుము కొంచముగా ననియాడ లజ్జయుఁ,
వలపును బైకొనంగ వరపర్ణిని ప్రేమ నెలంగ నన్నుఁగా,
వలసి యొకింత నీకులుకుపై ఖరులఁ మగబాడిఁ జూపవే.

చ. వరతర వీరసంగరము వర్ధిలిముమ్మరమై చెలంగఁగా,
సరగునవింటినారి తెగుచాడ్పునవయ్యెనుముత్రతంబు ను,
స్మరుఁడయియేచెడిస్మరుఁడుచారువిలాసిని వేగవచ్చియా,
దరమునఁ గంతులీలల ముదం బొనగూర్పుము నేర్పు పెంపునఁ.

క. రమ్మా విరిశయ్యకుఁ గర। మిమ్మా పట్టుకొన నొక్క నిమ్మా యధరం,
బిమ్మా బిగికౌఁగిలి గయి। కొమ్మా మగబాడిఁ గూడుకోరిక మరలఁ.

అని యిట్లు తమిదాళ లేక యారాకొమరుండు తనచేతఁ దానికరంబు పట్టికొనం బోయిన నామదనమాల చుఱుకుమిటారి చూపులం జూచుచుం జూచుచు నొండుచోటికిం

బోయిన నాసరసుండు దానివెన్నంటి యడుగులు ద్రొక్కుకొనుచుఁబోవుఁడు నాని
కుంజంబులో నలుప్రక్కలందిరిగి యొదిగియుం నతండు ననుసరించుచుంబోవ నింక
నితండు విడువఁడనియెంచి యొకచోట నిలువంబడి చీరెగట్టుకొనంబోయి యాతనిచే
నాకృష్టచేలయై యాలీలావతి రాజకొమారుంజూచి యిట్లనియె.

ఉ. వంచనఁ గోడ నన్ను వెఱవారలు సూడఁగ మానహానిఁగాఁ,
వించఁదలంచియే యిటకు వేడ్కఁ గళావతిచేత మున్న ర,
ప్పించి రహస్యభూమి మఱి భీతిలి చేయునదేమిలేక యొ,
క్కించుక సంభ్రమించునను నీవు గ్రహించి హసించు చాత్మలోన్.

క. తప్పించుకొనునుపాయం । బొప్పమిచే మిన్నకున్న యువిదను వలపుల్,
జొప్పడ శయ్యకుఁ దారిచి । మెప్పుగ రతికేళిఁగూడి మించెదు తమిచేన్.

క. పలుమరు విడుమని వేడఁగ । నలయించుచు నుపరతంబు నాశసలుప న,
న్వలపునఁ బైకొని పలదనఁ । గళలంటుచుఁ నూరుకేళిఁ గలఁచితివి వెసన్.

అప్పుడు.

క. వెఱవారిజాడ లాలసి । బిఱబిఱ లేపంగఁ దలఁచి బీతు గదుర పెం,
దుఱు మసియాడఁగ శయ్యకు । నొఱఁగఁబడంబోయి నేను నుపరతి వీడన్.

క. వదలక బిగికౌఁగిట నీ । వదయత నను జేర్చిపట్టి యదుముకొనఁగ నె,
మ్మదిఁ గదురుభయము దోపఁగ । విదితంబుగ వేఁడుకొనుచు విన్నదనమునన్.

క. వెనుకకు నీడిగిలంబడి । యనువున బిగికౌఁగిటికిని నంతట వెలియై,
తనహస్తమునం బట్టిన । నినుఁ జేత విదిర్చి లేచి నేర్పు చెలంగన్.

ఉ. ఇంతకుమున్న చీరె యొకయించుక దవ్వులఁ ద్రోచియుండు టొ,
క్కింత యెఱింగి తత్తరము నేడ్తెఱ సిగ్గును మేరమీఱఁగాఁ,
జెంతలఁ జూచి చేలమును చేతుల నందెడునంతలోన న,
భ్యంతరసీమ కాచెలువ యల్లన నవ్వుచు వచ్చెఁ జెచ్చెఱన్.

క. నన్నవలసినమాటల । నన్నింటిని బల్కెఁ దెలియ ననుకూలముగాఁ,
జిన్నతనంబున మేలగు । కన్నెతికంబునకు హానిగలిగెనునాకున్.

క. ఇంతటితో విడువక ని । శ్చింతగతిఁ బునారతంబు సేయఁగ మఱిలో,
సంతసపఱచెదు మోహా । క్రాంతుఁడవై తగవు మాలి కౌతుకమొప్పన్.

క. నను నిర్బంధ మొనర్చెదు । విను నీచేఁజిక్కికొన్న వెత్తినయితి నే,
యనువున దప్పించుకొన । న్గను జాలదటంచు నన్ను నలపఁదలఁచితో.

గీ. ఏమిసేయఁగలను సామి నీయిష్టంబు । చెడకయుండునట్లు చేసికొనుము,
చిన్నదాన నీకుఁ జేతికిఁజిక్కితి । నేకతంబు కొంచె మేమఁటితిని.

గీ. ఇంక నీవు నేను నేకమై రతులలో । పెనఁగులాడునిధముఁ జేర్మితోడ,
మగువలకును జూపి మానంబు హరియింపఁ । గోర్కి యున్న దేమొ కోడెకాఁడ.

క. ఊరక యడిగెద వింతయె । నేరవొ మోసంపుఁగతుల నేర్పున గూడన్,
జేరుట కేరాకుండిన । దారిచికొని గాఢరతులఁ దనియఁగ లేవో.

క. జారులు తమకార్యములకు । గారడములు చేసి కన్యకలఁ గలఁచి మహా,
క్రూరమదనార్తి యడఁగం । జేరరె యాచేడెగతులు చింతిలక మదిన్.

క. సమరతి సేయఁగ జూడం । దమకించునొ లేక యుపరతం బాచెలి యు,
త్తమముగఁ గాంచునొ రతిబం । ధములం జూడంగ మదిని తత్తరపడునో.

క. నీతో సమరతి యుపరతి । బాతిగ సలుపంగలేనిభామామణికిం,
జాతుర్యము నేర్పెడుసం । కేతమునను సలిపితివి నిక్కృతి నీచెయువుల్.

అని యివ్విధముగా నడిగిన నారాజకుమారుండు తనమనంబున నిట్లు వితర్కించె. ఈమదనమాల తన తప్పుఁ గనిపెట్టుటకు కమలవతి నికుంజములోనికి వచ్చుటవలనను, ఈ రేయి యీనికుంజమునసుండుదునని యాకమలవతి యెఱింగియుండునట్లు నేనిప్పుడు చెప్పుటవలనను వీరందఱు కృతసంకేతులై తనకిట్లుమానహానిఁగావించిరి అని తన మనము నందు కోపభారమువహించి యున్నది. మంచిది? చతురములగు వచనముల దీనికోపం బడంచెదను అని నిశ్చయించికొని యిట్లనియె.

ఉ. వంచనసేయనీకగునె వల్లభ యంటివి నిక్క మేనుమీ,
పంచశరార్తి పెల్లగయ బాళి మనంబున నేయడంచి యు,
క్కించుకతోపనీక మదినెక్కుడుసిగ్గునఁ గుందుకన్నెలన్,
వంచనలేనిచోఁ గలయవచ్చునె సూనశరుండు మెచ్చునే.

అది యట్లుండనిమ్ము. పెఱచేడియలు వచ్చుచున్న జాడలరసికౌఁగిలి వీడుమన్న వీడకపోతివనియంటివి. అందుకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు వినుము.

క. ననుఁ దొలుతఁ జూచి సంభ్రమ । మును సిగ్గును గదుర నీవు మొఱఁగిచనఁగ నొ,
య్యనఁ జేరవచ్చి నేసాం । పున నీకరముం గ్రహింపఁ బూనినయపుడున్.

ఉ. పాదరసంబురీతి బహుభంగులఁ జేతికిఁ జిక్క కాత్మ సం,
మోదము మీరఁగాఁ దిఱుగుమోహనగాత్రిని నిన్నుఁ జూచి నే,
నాదటఁబట్టి మోవిఁ దమినప్డు చుఱుక్కున నొక్క నాభికిం,
మీఁదుగఁ జేయిఁ దార్పఁగను మానవిలోచన కేళి నప్పుడున్.

చ. ఘనమగులజ్జ నీవు సముఖంబున నిల్వక వేతొలంగ నే,
ననువునఁ జేయివట్టి తమి నప్పుడు కౌఁగిటఁ జేర్చి యున్నత,
స్తనయుగళంబు చేత సరసంబుగ నంటుచు నేర్పుమీఱ నీ,
విని వడి పీడ్చి యూరులకు వేడ్కఁ గరంబుఁ దెమల్చునప్పుడున్.

చ. స్తనములఁ బైటఁ జార్పఁగను జక్కఁగ నీవును నొత్తుకొంచు నుం,
డిన వడినీవిఁ జార్పఁగ మది న్ననుసిగ్గుదయింపఁగాఁ దొలం,
గనుగమకించి చేలమునుగట్టిగఁబట్టికొనంగ జార్చి నే,
ననువునఁ జేయిపట్టుకొని యప్పుడు కౌఁగిటఁజేర్పఁ బోవుదున్.

ఉ. చేలము నేహరించుకొనఁ జేడియ నీవు వివస్త్రవైన నేఁ,
దాళఁగలేక సెజ్జకును దారిచి వద్దని నీవు పల్కఁగా,
లాలితరీతి మన్మథవిలాసరసైకవిముగ్ధచిత్తతన్,
మేలిమితో రతిక్రియకు మెల్లన నిన్నతిమాల్చునప్పుడున్.

చ. అదె యిదె వచ్చె నెచ్చెలి యటంచును వంచనచేతఁ బల్కనే,
మదిభయమంది తత్తరిలి మాన్చుచు నవ్వలికేగ నీవు న,
మ్మదమున మోము వంచుకొని మాటికి లేనగ వంకురింప నా,
యదనున నీవు నన్ను పరిహాసమొనర్పఁగ లేదె? నెచ్చెలీ.

చ. పలుమరు కేళినైనిటు లబద్ధపుమాటల జేలుపోతినీ,
వలన నొయారి యల్లయని నైళమ నమ్మక యూరకుంటి యా,
చెలువయు వచ్చె మన్నదచెప్పినవన్నియుఁ దప్పులైనచో,
నలనిజమైన నమ్మదురె యాత్మల నావగలాడివాక్యముల్.

అదియునుంగాక యుపరతిఁగూడునప్పుడు వెఱచేడియలజాడలారసి నీవు తద్ర
ంబు సాలించి శయ్యకు నొఱఁగినను వదలని యపరాధంబు బొక్కటి గలదు. అది
రింపుము.

సీ. ముద్దులుగుల్కునెమ్మోమునుదామరయందుఁ గులుకు లేనవ్వులు మొలకలెత్త,
బటువుచన్గుబ్బలభారమోర్వఁగలేక యల్లఁతిలేనడు మసియాడుచుండ,
లజ్జాతిరేకవిలాసభాసురమౌ లోకన్నుల నరసోక్కు వన్నెగుల్క,
విరులమాలికలతో వీడి కెందురము నాయురముపై వ్రేలాడు చొప్పమిగుల,
గీ. తమిని మగబాడి సల్పునీతనువిలాస । మప్పుడొకచిత్రమైన నే నాశఁ జూడ,
కున్నఁ బ్రాణమువోవునట్లున్న నిన్ను । విడువలేనైతి నీవు నన్వేడికొనిన.

ఇది తప్పుగా గ్రహించినను సరే? లేక సూక్ష్మంబారసి తప్పు గాదని యెంచినను సరే?

చ. కలికి రతాంతమందు వలిగబ్బిచనుంగవ యొమ్మఁ గ్రమ్ముచున్,
వలపున నొక్క మోవి బలవంతముగాఁగ నొసంగి నాకు నీ,
వలఁతిగనవ్వుచుం బయిన నందముమీరఁగ వ్రాలి నాథ నీ,
కలసితి వేమో వీడవలదంచు వచింపుచు నుంటి వల్లనన్.

అది యలఁతిగానుండియును నాకు బలుఁజింతయగుచు గురూపదేశమువలె నపరిత్యాజ్యమై యుండెఁ. అని చెప్పిన మదనమాల యాతనిచతురవచనంబుల కలరి యావగకానింపైకొని కమ్మనిమోవి పానకమ్ములిచ్చి ప్రాణనాథా జరిగిన సందర్భవిశేషమునుబట్టి యాలోచింపక నిన్నిట్లు విడనాడితిని. స్త్రీబుద్ధి యెల్లప్పుడు మీఁదటివిషయంబుల నెఱుంగక తత్కాల సంప్రాప్తములగు శోకమోహక్రోధాదుల బయలువఱచి తుదకు యథార్థంబు దెలిసిన యనంతరమ్ము తాఁజేసినవానిం దలంచుకొని యనుతపించుచుండునది గదా? ఏఁజెప్పిన వచనములకు మనస్సున సంతపింపకుము. నీయిచ్చవచ్చినట్లు నాతో సుఖంబులు వడయుము. అని వేఁడుకొనుచుం బలికిన నారాజకుమారుండు సంతసించుచు నావన్నెలాడితో ననేకవిధసరసాలాపంబులు సేయుచుఁ బునారతి సలుపఁ గడంగి యాబాలికామణిని శయ్యకుం దార్చి తత్కాలసముచితం బగుసిగ్గుచే చీరసవరించుకొనం బోయిన యాచారుహాసిని కటీతటంబున నుండు వలిపెంపుదుకూలము నుపాయంబుమీఱ నపనయించి దానియనవద్య సౌందర్యలక్ష్మీవిలాసభాసురంబు లగుమనోహరాంగంబులం గని మెచ్చుచుం బచ్చవిలుకాని పనులకుం గొన్ని తచ్చనలు సేయుచుండె. ఆమదనమాలయు రాజపుత్త్రుండు నిట్లన్యోన్యానురాగంబులెచ్చ యనేక సురతోపచారంబుల నానందమహాంబుధిం దేలుచుండుటం గాంచి యిట్టి సౌఖ్యము మన కిదివరకు లేక పోయెఁగదాయని యెంచుచు నా ప్రాణవల్లభం దలంచుకొని విరహవేదన కోర్వంజాలక సంతపించుచు నాతమాలవృక్షపుఁ గొమ్మలనడుమ నొకయెడ నాకులు దట్టమై గుబురులుగొనియుండుచోట వసియించి వారల విలాసంబులు గాంచుచు నలుదిక్కులును గలయఁ బరికించుచుంటి.

అట్టి సమయంబున నొక యాఁడుచిలుక యాచెట్టు కొమ్మకు వచ్చి చేరెను. మంత్రికుమారుఁడా! ఆచిలుక ముద్దు పల్కులును, దాని సింగారంబును, దానిమేని నిగనిగలును, దానినీటును గాంచిన నారతిదేవి ముద్దుచిల్కయేయని చెప్పవచ్చు. వేయిమాటలేల? దానిం గాంచినది మొదలు నాహృదయంబు మోహసాగరమున మునింగి దరిగానకయుండె. అప్పుడు నేను తిర్యగ్జాతిసులభం బగునతిచాపలంబుచేత దానిసమీప

మునకుం బోయి యా చిలుకముక్కుతో ముక్కుఁజేర్చి ముద్దుగొనం బోతిని. అప్పుడా యాఁడుచిలుక మొగమియ్యక యొదిగినిలచి నన్నుం గాంచి యో రాచిలుకా నేను బహు దూరమునుండి యాకాశమార్గమున వచ్చుటంబట్టి నా రెక్కలు నొప్పిఁగొనియున్నవి అంగములన్నియుఁ బిగిలిపోవునట్లు సలుపుచున్నవి; దప్పియధికమై నాలుక లోనికీడుచు కొనిపోవుచున్నది; ఇంక నాలుగైదు మాటలధికముగా మాటలాడుటకుఁగూడ శక్తి లేదు నేను బహుదేశములు చుట్టిచూచుచు నస్తమయమగుచోట నితరపక్షిసంచారము లేని స్థలమునుగనిపట్టి యచ్చట రాత్రులు వసించుచు మఱునాఁడు బయలుదేరిపోవుట నియతము అట్లేజరుపుకొనివచ్చుచు నీదినము ఈ నగరమున ననేకస్థలములు వెదికి చూచియు నట్టిచోటుదొరకక తిరిగితిరిగి యలసి యీ పొదరింటికి వచ్చితిని ఇచ్చట నీవతికామాతురుండవై ననుఁగూడవచ్చుచున్నావు. లోకమునందు మార్గాయాసముచే బడలివచ్చువారికి నింటివారు ఫలమూలాదుల నాతిథ్యము సేయుదురు గాని రాఁగానే యిట్టిపనులకు బలవంతము సేయరు. అదియునుంగాక బహుదినముల నుండి శరీర సౌఖ్యములుమాని విరక్తిచే దేహధారణకుమాత్రమె యాహారాదులు భుజియించుచు దినమున కొకయామముగాఁ దిరుగుచు దుఃఖవేగమున నుల్లాసములేక పరులతో మాటలాడుట కిష్టపడకయుండునట్టి నాతో సుఖము లనుభవింపవచ్చుచున్నావు! నీవలె రాజాంతఃపురమునందు రసికలగు నృపకాంతామణులకరకమలములచే లాలింపం బడుచు వారలుచేయు పోషణములచే సుఖముగఁ బెరిగి వారుచెప్పిన చమత్కార పద్యాదులను నేరుచుకొని యితరుల కాహ్లాదావహముగఁ గులుకు పలుకులుపలుకు నాఁడు చిలుకలతో గదా నీవు పొందు చేయవలసినవాఁడవు. నన్నుఁగోరుట నీకుందగునా? అనిచెప్పఁగా దాని మాటలకాశ్చర్యపడి నేను నతిత్వరితముగఁబోయి కొన్ని దొండపండ్లును కొన్ని మదర బండినమాదీఫలములును సమీపవృక్షముల నుండి వానిని గొనివచ్చి యాచిలుకకిచ్చి యవి భుజియించిన యనంతరము జంబూఫలంబులం గొన్నిటి నొసంగి తద్రసం బాయాఁడు చిలుక యాస్వాదించి మార్గశ్రమను బరిహరించుకొని యాచెట్టుకొమ్మపైఁ గూరుచుండఁగా నేను దానిసమీపమునకుంబోయి ఓచిలుకా నిన్నుంగాంచినం దొల్లిరాజకుమారికలయొద్దఁ బెరిఁగినదానివిగాఁ దోచుచున్నది; లేనియెడల నిట్టి వాక్చాతుర్యమును మనుష్యవచనములును బట్టుపడవు. అట్టినీకిట్టి దుఃఖకరమగు దశ సంభవించుటకుంగారణంబేమియో? తెల్పుము. నిన్నుంగాంచినది మొదలు నాహృదయంబు మిగుల ప్రేమార్ద్రంబై యున్నది. అనియడుగుచుంటిని. మాసల్లాపములు రాజపుత్రుండును మదనమాలయును విని యీచిలుకలు పరస్పరమేమో మాటలాడుకొనఁ బోవుచున్నవి; ఈకథవిందము అని జాగరూకతతో నాలకించుచుండిరి. అప్పుడు చిలుక నన్నుంగాంచి యో రాచిలుకా నాకు నీవు సకలోపచారములునుజేసి సేదదేర్చి బహుదినములస్నేహితునివలె నాకష్టసుఖములను

ఖేదమోదములొందుచున్నావు. నీకుఁజెప్పక నావృత్తాంతంబు మఱియెవ్వరికింజెప్పఁబోదు? అయినను సన్నవారలకు విశేషసంతాపకరమగునాచరిత్రంబు మీవంటివారికిం దెల్పి యాయాసముఁ గల్పించుటం జేసి యేమియుపయోగమని తలంచి యూరకుండుటకు నామది తలంచుచున్నను నీనిర్బంధము నన్నిప్పుడు చెప్పఁజేయుచున్నది.

మదనమాల చరిత్రము.

ఇంతకు బహుదూరమునఁ బాంచాలదేశమునందు ధారావంతంబను నగర మొక్కటి గలదు. ఆనగరమును శూరబాహువను వాఁడు సంరక్షణము సేయుచు నాదేశమునకంతకు నధిపతియగు కాంపిల్యనగరాధిపతికి నేఁటేఁటఁ గప్పంబుగట్టుచు జనుల విశేషాదరముతోఁ బోషించుచుండెను. అతనికి జయచంద్రుండును, ప్రతాపచంద్రుండునను నిరువురుకుమారులును మదనమాలయను కూఁతురును గల్గిరి. ఆకుమారు లిరువురును పసవయస్సున నుపనీతులై సాంగవేదాధ్యయనంబుచేసి ధనుర్విద్యయందు రామలక్ష్మణులవలె నొప్పుచు బాహువీర్యముచేత శత్రుభయంకరులైయుండిరి. మదనమాలయును గురువులయొద్ద వినయంబుతో సంగీతసాహిత్యములను ధర్మశాస్త్రంబులు నేర్చి నాటకాలంకారాదులయందు శారదయేయనియు రూపమునందు నిందిరాదేవియేయనియు నాదేశమునందు ప్రసిద్ధికెక్కెను.

ఉ. పల్కులు చిల్కపల్కు లంబకంబు రుబొమ్మరాయారి మాపులా,
చిల్కల కేని తక్కిడి పజీరుని ముల్కులు మేనికాంతులా,
కల్కపసిండితళ్కులు నిగారపుఁబున్నమ చందమామయా,
కుల్కుమిటారిబోటి తెలిగోము మొగంబు నిజంబు సెప్పెదన్.

సీ. కనులెత్తి చూచెనా కలశపయోనిధియల లటు నిండినయట్టులుండు,
రక్తిమై బల్కెనా రాజకీరావళుల్ చెలఁగి పల్కినయట్లు వెలయుచుండు,
సరసత నవ్వెనా శారదచంద్రికావళులు పర్విన యట్లు పన్నుగుల్కు,
లీలమైనడిచెనా బాలమరాళంబు లనుగతిఁ దిరిగినయట్లులుండు,

గీ. నంగకాంతులు పర్విన నచటనచట । హాటకద్రవములు సల్లినట్టులుండు,
కన్నెసింగారమెన్న నాకవులకగమ్యమనుట నిక్కంబుగాదని నమ్మవచ్చు.

మఱియును నాకన్నియ యష్టాదశవర్షీయయయి యనన్యసామాన్య రూపరేఖావిలాసంబుచే జూపరుల కత్యాశ్చర్యంబుఁ గల్పించుచు నఖిలములగు నలంకారభేదములందును

ఛందశ్శాస్త్రమునందును, నాటకములయందును, రసనిర్భేదములలోను, తనతో సాటి భూలోకమున లేఁడని సకలవిద్వజ్జనులు స్తుతియింప నతఁడు [illegible] శాస్త్ర [illegible] లంటు నంద ప్రసిద్ధికెక్కెను.

అటులుండగాక తనభక్తి [illegible] వ్యసనములకు వశగతుఁడై పెక్కండ్రు పెక్కు దేశములనుండియే తెచ్చి కాపాలిక, [illegible] కాంతలను మిగుల వృద్ధులను వారిని సరి ప్రాజికలును [illegible] నవ్వుచునవ్వుచు [illegible] చూచినయెడ [illegible] గాంభీర్య [illegible] పుణ్యాదులనడిగి తెలిసికొనుచుండు.

ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు మధ్యాహ్నసమయమునఁ దనయింటికి తేతెంచిన యొక్క కాపాలికకాంతం గాంచి భక్తిపురస్సరంబుగ నమస్కరించి భగునిభుల బూజించి యన్న పానాదులఁ బరితృప్తం జేసి సుఖాసీనంబుగ [illegible] తనతోడల [illegible] నామదన్నమాల వినయముతో నిట్లనియె. ఓయమ్మా మీరు సకలదేశములు సంచరించుచు నచ్చటచ్చటనుండు భూపాలకుమారులను శౌర్యధైర్యాది సంపన్నులనుగాంచి యున్నారుగదా? వారిలో సర్వాధికుండును సాహిత్యవిద్యాపారంగతుండు [illegible] గలఁడేని [illegible] యని ప్రార్థించిన నాకాపాలిక యిట్లనియె. ఓ [illegible] సంతసించితి. నీచేయు పరిచర్యకు మిక్కిలి ప్రియంబయ్యె [illegible] దగిన యొక రాజకుమారుని నీకుం జెప్పెదనో [illegible] ఇంతలోన [illegible] వినుము. ఇదిగో యీచిత్రఫలకంబుం జూడుము. ఇదియె యారాజకుమారుని యాకార రూపరేఖాదులకు నద్దంబుగ నున్నది. అని [illegible] సంతర్పితంబై యున్న యొకచిత్రఫలకంబుం జూపెను.

సీ. తరుణాబ్జపత్ర [illegible] మోహన [illegible] వదనుండు,
ఆపీనపృథుల బాహాంతర పరిలంబిత [illegible] ప్రభుండు,
[illegible] బాహాచుంబిత జానుభాగయుతుండు,
[illegible] కాంతి [illegible] లక్ష్మీ [illegible] తనుండు,
గీ. లలిత సౌభాగ్య రేఖా [illegible] గాంభీర్య శౌర్య [illegible] గుణుండు,
నభినవో [illegible] భూపతి [illegible] చెలువొందుచుండె.

అప్పతిమనోహరం [illegible] గాంచి యామదనమాలయును తనహృదయంబున నచ్చెరువందుచు నాచిత్రఫలకంబు [illegible] యీభాగ్యవతి యిటం డేదేశపు రాజకుమారుండు? ఈతని యాకారాదులం గాంచినం బలుస్నము ప్ర

ముద్రితంబగు ధరామండలము నేలంగలఁడని తోఁచెడిని; సవిస్తరముగ నాకుం దెలుపుమన నాకాపాలికియు నో మదనమాలా యితఁడు చిత్రకేతననగరమునకు రాజైన శత్రుంజయుని కుమారుఁడు. మదనమోహనుఁడని యితనికిఁ బేరు. ఈతని గుణగణంబులు వర్ణింప సహస్రముఖుండగు నాదిశేషుండైనను శక్తుండు గాఁడు. "ఆకారసదృశప్రజ్ఞః" అన్నట్లు బుద్ధిచాతుర్యమునుగూడ నాకారమున కనుగుణమయి యుండును. అవియన్నియు నట్లుండ నఖిలవిద్యాపారంగతుండై యుండు నితనికి సాహిత్యకళారహస్యంబు ముంగొంగు బంగారము నిన్నుంగాంచిన యప్పుడె యీరాజకుమారుండును నాకుహృదయసన్నిహితుం డయ్యె నేను దేశములు పెక్కులు చుట్టి చూచుకొనుచుం బోవుచుండి యీనగరమునకేఁగి యీనాగరికులవలన నతని సౌందర్యాదులు విని యొకనాఁడు తద్గృహంబునకుం జని సత్కృతులఁ బడసి యాతనియెడం గలిగిన ప్రీతిచేత నీపటంబున నారాజకొమరుని యాకారంబు వ్రాసియుంచుకొని యప్పుడప్పుడు గాంచుచున్నాను. అనిచెప్పిన మందారమాల యేమియు ననక కుచకుంభంబులపయిం బులకలు గ్రమ్మ నానందబాష్పంబులు కన్నులనిండి పర్వ మైదీవెఁ జిఱుచెమటలు గలుగ నూరక చూచుచుండఁగా నాకాపాలికి తనలో నీరాజపుత్రి యీ కుమారునియందాసక్తిఁ జెందియున్నట్లు తోఁచెడిని; దీనియొద్ద నీపటంబుంచి పోవుటయే మంచిది; యని యాలోచించి యామదనమాలతో నిట్లనియె. ఓకన్యాకామణీ నీవు కనుఱెప్పవేయక యీరాజకుమారునాకారంబుం గాంచుచుండుటం బట్టి యీతనియందు నీకనురాగంబు విశేషించినట్టులవగతంబైనయది. ఇదియెల్ల శ్రేయంబులకు మూలంబు. ఈఫలకంబు నీయొద్దనయుండనిమ్ము. ఇది నేను నీయెడలనచ్చియిచ్చినది; గానఁ గైకొనుము. నిషేధింపకుము. అనిచెప్పి యాకాపాలికి మదనమాలకుఁ దాఁ గొనితెచ్చిన చిత్రఫలకంబిచ్చి యా రాజపుత్రి చేతఁ బ్రార్థింపబడి యానగరంబున వసించుచు ననుదినమును గన్యకాంతఃపురమునకు రాకపోకలు సేయుచుండె.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు శూరబాహువు సమస్త సామంత మంత్రి పురోహిత పౌరవర్గంబుతోడఁ గొలువుకూటమునం బేరోలగంబున్నయవసరమున నచ్చటికిం బ్రతీహారి వచ్చి జోహారుచేసి దేవా? కాంపిల్యనగరాధిపతి యగుజయవర్మమహారాజుగారియొద్దనుండి తత్పురోహితుండగు బ్రాహ్మణవరుండు వచ్చి తమదర్శనంబుకొఱకు మోసలయందు గాచియున్నవాఁడు. ఆజ్ఞానుసారముగఁ బ్రవర్తింతుననఁగా శూరబాహువును మిగుల భయభక్తులతో నాసనంబువిడిచి లేచి నిలువంబడి సమీపముననుండెడి విప్రవర్యునిం జూచి అయ్యా మీరలేగి యాజయవర్మమహారాజుగారిపురోహితునిం దగువిధంబున సత్కరించి సభాస్థలంబునకుం గొనిరండు అనిన శూరబాహుని పురోహితుండును వల్లెయని లేచి యాప్రతీహారితోఁ జని యగ్నివలెం బ్రజ్వలించుచుండు బ్రహ్మతేజంబున

నొప్పుచున్న పాంచాలాధిపతిపురోహితునిం గాంచి నమస్కరించి యాతిథ్యమిచ్చి గోవు నొసంగి కైదండ యిచ్చి తోడుకొనివచ్చి తేనికిసమీపమున నమర్పంబడియున్న మణిమయాసనంబుపైఁ గూరుచుండ నునిచిన రాజు నమస్కరించి తదాజ్ఞచే నుపవిష్టుండయ్యె. అనంతరము మంత్రిమొదలగువారును తత్తదుచితస్థలంబులం గూరుచుండిరి. ఇట్టులొకింత తడవు జరిగిన యనంతరము శూరబాహు వాపురోహితునింగాంచి యిట్లనియె. ఓవిప్రవర్యా కాంపిల్య నగరాధిపతియగు జయవర్మమహారాజు సేమంబుగనున్నవాఁడే? అతండు మాయెడల దయారసంబుతోఁ బ్రవర్తించుచున్నాఁడుగదా? సకలసామంతరాజులు నాయనకుఁ బ్రతిసంవత్సరము నంపవలసినకప్పములు సమయముతప్పక పంపుచున్నారే? దేశమునం బ్రజలు నిరుపద్రవంబుగ సుఖించుచుండుదురుగదా? ఇప్పుడు నాయొద్దకుం దమరి నంపుటకుం గారణం బేమియో? తేటపడ నెఱింగించిన నవ్విధానంబునం బ్రవర్తింపంగలవాఁడను. అనిచెప్పఁగా నాపురోహితుండును సంతసంబుతో నోరాజా జయవర్మ క్షేమంబుతోడ నయున్నవాఁడు! సామంతరాజు లాయనపేరువలఁచినయంత మాత్రమున నులికి తమ తమ కప్పముల ముసుమున్నె పంపుచున్నవారు. తదీయబాహుసాలంబున మహాగుప్తినొంది జనులు నిత్యసంతోషమున నొప్పుచున్నవారు. ఆజయవర్మ మహారాజు నీతో బహుదినముల నుండి సఖ్యంబు పాటించుచు నిప్పుడు సంబంధమును బాటింపఁగోరి యున్నవాఁడు. మీయిరువురసంబంధము సర్వజనశ్లాఘనీయంబై యుండు ననుటకు మీమీయభిజనంబులును సుగుణసంపత్తియును శౌర్యధైర్యాదిగుణగణనీయతలు నొండొరులకు సమానంబులై సాధుజనశ్లాఘనీయంబులుగనుండుటయె నిదర్శనంబు. సంపద యన్ననో యఖిలదేశవిభులసంపద కధికమయి కుబేరునికి సాటియయి యొప్పుచున్న యది. అదియునుంగాక మీయింటికివచ్చి యతిథిసత్కారంబులువడసి యప్పుడప్పుడు కాంపిల్యనగరమునకేతెంచిన విప్రవర్యులవలన నీతనూజాత యగుమదనమాలరూపురేఖాతిశయములు విని తనకు నా కన్యారత్నమును సర్వాంతఃపురప్రధానమహిషిఁగా జేసికొనందలంచియున్నవాఁడు. ఈ సంబంధమునుగుఱించి మేము మీకు విశేషముగ నుగ్గడించవలసిన దేమియు లేదు. సర్వంబునీవెఱుంగుదువు. చక్రవర్తియగు నాతనితో సంబంధమునర్చిన నీకు పాంచాలదేశపు రాజులందఱును వశగతులయి ప్రవర్తింతురు. నీవును స్వతంత్రరాజవగుటయుఁగాక యాచక్రవర్తికి సమానుఁడవుకాఁగలవు. శ్లో॥ కన్యా కామయతేరూపం మాతా విత్తం పితా శ్రుతం। బాంధవాః కులమిచ్ఛంతి,, యన్నట్లు కన్యక చూచి కామించందగిన నవయౌవనమనోహర మగురూపసంపత్తియు; తమకూఁతురు సౌఖ్యపడవలయునను కోరికతో మాతృజనము మనోరథించెడి ధనసంపదయు; తనకంటె నధికునితో సంబంధము చేసితిమి గదా యనునభిమానము పాటింపందలంపు

గలవాఁడగుటవలన తండ్రిఁగోరెడి గొప్ప బన్ధియు; బంధుజనములు శయనాసన భోజన లీలావచనసాలాప ప్రముఖములు సమకంటెఁ జక్కనయగువానితో సలిపిన నవమానంబు దప్పక గలుగునని శాస్త్రజనంబును ముఖ్యముగఁ గోరుచుండుట సిద్ధముగదా? అట్టిమహా కుల ప్రసూతియును నాజయవర్మకు గలవనువిషయంబు నేనుపన్యసించి మీకుఁజెప్పనక్కర లేదు. అయిన నిప్పుడు శ్లో॥ మృష్టాన్నమితరేజనాః, అన్నట్లు మీరును వారును సంబంధము చేసికొని యకళంకతారుణ్యాంబుధిం దేలుచుండఁ దత్పాణిగ్రహణ మహోత్సవంబుం గాంచనేతెంచి మీయిడిన భక్ష్యభోజ్యాదిసంపన్నంబగు మృష్టాన్నంబు భుజియింప మావంటివారలకు నెవరికెల్ల మిక్కిలిమక్కువ గల్గియున్నవారు ఇనువిషయంబె యిప్పుడు మీతో ముచ్చటింపవలసియున్నది. అని చెప్పఁగా విని శూరబాహువు పురోహితునింగాంచి బ్రాహ్మణప్రవర్యా మీరుపన్యసింపఁబూనినవిషయము నుపన్యసించితిరి. జయవర్మకును మాకును సంబంధముకలిగెనేనియది సకలజనశ్లాఘనీయంబై యుండుననుటకు సందియంబులేదు. లోకమునందు గొందఱు తమతమ కన్యకలు పసితనంబున నుండఁగానే యభిజనరూపవిద్యాసంపన్నులు కలిగియుండని కుమారులకిచ్చి వివాహము చేయుచున్నారు. అటుకాక కన్యకలు బుద్ధిమతులై ... నొప్పుచుం దారుణ్యము సిందారి యయ్యాజానపదులవలన నానారాజకుమారుల శౌర్యధైర్యాది గుణములెట్టివి ప్రమాణాంతరంబులచేత వానినిక్కంబు తెలిసికొని తాము వరించిరేని పిదప వివాహంబు చేసియిచ్చుట మాకుండు క్రమాగతంబు. కాన నాకూఁతు నభిప్రాయం బెఱుంగక జయవర్మకిచ్చెదనని యేను పృథక్కుగఁ జెప్పఁజాలను. అతనియందు నాకొమార్తె యభిప్రాయంబుగలిగెనేని మిగులసంతోషము. లేనిచో నింపు మమ్ము నిర్బంధించుట యుక్తము లేదు. ఆమె యభిప్రాయం బెట్టిదియొ? మీరు నాతోఁ గన్యాంతఃపురమునకే తెంచెదరేని వెల్లడియగును. అనిచెప్పి సంభాళించి యా పురోహితునిం దోడ్కొని కన్యకాంతఃపురంబునకరుగుచుండెను. అంతకుమున్నె చెలికెనసమాహూతయైవచ్చియున్న యాశూరబాహుని పట్టమహిషి యమ్మదనమాలిని యెదురేగుదెంచి భక్తిపురస్సరంబుగ నాపురోహితునకు నమస్కరించి యాతిథ్యంబొసంగి ప్రాణనాథునిం గైదండయిచ్చికొనిచని యుచితంబగు సముచ్చాసనాసీనులం గావించి యొకచేటికచే నా బ్రాహ్మణునికివక్కపేరు పిలువనచే ... సమీపమునసల్పి నవరత్నములచెక్కడంపుకాఁడెగల యొకసురేఖ గొని నడచుచుండెను. అప్పుడు మదనమాలయు సర్వాభరణభూషితయై తనకుం బ్రాణపదం బగుననుపదన చేఁతి పైకెక్కించుకొని యక్కడకువచ్చి భక్తిపురస్సరంబుగ బ్రాహ్మణునకు నందక్కిని నమస్కరించినిలచె. అప్పుడు శూరబాహువు తనకూఁతుతో నిట్లనియె. ఓకుమారీరత్నమా మన

పాంచాలదేశప్రభు [illegible] నిశ్చయంబుగా యంబుచేసికొనం [illegible] ; ఇంచుక నీయభిప్రాయం [illegible] అయ్యా [illegible] మాతృ [illegible] శాస్త్రము స్త్రీలకు [illegible] యనంతరము [illegible] చెప్పుచున్నారు. [illegible] స్త్రీలకు [illegible] అట్టుండవచ్చు [illegible] మనేప్పుడిట్లనె. ఓరాజా! [illegible]

సీ. బాల్యంబు [illegible]
[illegible]
[illegible]
శౌర్యగాంభీర్యాదిసంపన్నులై [illegible]

గీ. [illegible]
[illegible]
కాన నిప్పుడే [illegible]

క. [illegible]
[illegible]
[illegible]

గీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]

సీ. [illegible]
[illegible]
పతి [illegible]
[illegible]

గీ. నభినవోద్భూత [illegible]
[illegible]

గాన నీసుతారత్నంబునకు నంతరంగంబునం గాంతవిషయానురాగంబు పొడమం జొడి యున్నయది. ఆభిజనవిద్యావిశేషవినయగాంభీర్యాదిగుణయుక్తగావున నీయనుమానురాగంబే యాలంబనంబై యుండును. ఆయాలంబనంబైన పురుషుండు నతిమనోహరుండును రూపయౌవనలక్ష్మీవిభాసురుండును సుశీలుండునై యుండునని తలంపుము. వినుమీ యింతికి,

సీ. రాగంబు హృదయాంతరంబునఁ జూపట్టె గండపాళుల హెచ్చెఁ బాండిమంబు,
మది మనోరథము లమందమై పర్విడ నడలలో మాంద్యంబు గడలుకొనియె,
మగనిపై వాంఛలు తగురీతిఁ బెంపొందఁ గార్శ్యంబు దేహానఁ గ్రమ్ముకొనియె,
సంకల్పములయందు సరసునిరతిగల్గ విషయాంతరంబుల విరతి గల్గె,
గీ. నభినవాగత తారుణ్యాగ్నిభవధూత। గళితధైర్యహృదంతరగహ్వరమున,
నళినబాణుఁడు దాచియున్నాఁడు రాచ। కొమరు నొక్కని గాంభీర్యగుణవిభూషు.

చ. జనకుఁడు సూపునట్టిపతి సారసబాణుఁడు సూపినట్టియా,
ఘనుఁడగు భర్తకంటె నధికత్వముఁ జెందఁడు గానఁ దండ్రియుఁ,
సునిశితబుద్ధియే యయిన సూనశరుం డెఱిగించినట్టివా,
నినిఁ గొని తెచ్చి పెండిలి వినిశ్చితరీతిసఁ జేయమేలగుఁ.

అనియిట్లు సెప్పిన నప్పుంగాంచి నావచనముల కచ్చెరువందుచు నాకూరబాహావు మందహాసంబుతో నోచిలుకా నీవు సెప్పినమాటలన్నియు యుక్తియుక్తంబులయి వెలయుచున్నవి. ఇంతవరకు నుపన్యసించినరీతి నింకొక్క విషయంబును నిస్సంశయంబుగ నుడివెదవేని చాల మేలుచేసినదానవౌదువు. అదియేమంటివేని మన మదనమాల హృదయాంతరవర్తి యగుకుమారుం డెవ్వరుండో యెఱుంగుదువేని తేటపరచునది. అని యడిగిన నేను నారాజచంద్రునితో నిట్లంటిని. ఓమహారాజా నన్నింతదూరంబడిగెదవు. తెలిసినంతదనుక విన్నవించెదను. మన మదనమాల యొకకాపాలికియిచ్చిన చిత్రఫలకంబుఁగాంచుచుండుటవలనం జిత్రకేతననగరాధిపతికింగుమారుండైనమదనమోహనునిపై యాశఁగొనియున్నది. యని సూచితంబైయుండెడిని. ఆకాపాలికి యిచ్చినచిత్రఫలకంబును ఆరాజకుమారునిరూపమమరియుండుదాని నొకనిమషంబైన నెడబాయదు. అది యీమెచేతికందినది మొదలు.

గీ. చెలులతో మాటలాడదు కలువకంటి। చిలుకలకుఁ బద్యములు సెప్పఁజేర రాదు,
రాజహంసములకు నడల్ రక్తిఁగఱప। దెంత యడిగిన నుత్తర మిడదు మాకు.
అదియునుంగాక.

సీ. ఒకవేళఁ గుచకుంభయుగముపైనిడుకొను నొకవేళ మోమున నొత్తుకొనును,
ఒకవేళ ననిమేషయుక్తిమైఁ గనుగొను నొకవేళఁ గౌఁగిటనుంచుకొనును,

నీవిషయంబునం దామసించినఁ గార్యంబు చెడును. శత్రుంజయునికుమారుం డగుమదన మోహనునికీవృత్తాంతము విన్నవించి యతిత్వరితగతి నాతని నీనగరమునకుం దోడ్కొని రావలయును. ఇందుకుం దగినవారలెవ్వారో? మనంబునకు రాలేదు. ఏమిసేయుదును అని చెప్పఁగా నప్పుడు నేనిట్లంటిని. ఓమదనమాలా భవదీయ ప్రాణనాయకునిం దోడ్కొని వచ్చుటకు నన్నుఁ బంపుము. వేగిరంబ చని యతనికి నీవృత్తాంతం బెఱింగించి తోడితెత్తును. అనఁగా నారాజకూఁతురు చిలుకా నీవు మదనమోహనునికిం దగినసమయోచితాలాపములు వచించి యాతనికి నాయెడలఁ గరుణజనియింపం జేసి యిచ్చటకుం గొనివచ్చుటకు సమర్థురాలవే? అయినను ఒంటరిగా నిన్నింతదూరము పంపుటకు నామనం బొల్లదు. సకల జననయనమనోలోభనీయంబగు నీయాకృతిం గాంచిన నెల్లవారును నిన్నుపట్టికొని బంధింపఁ దలంపకమానరు. నీవిల్లువిడిచి పోయినది మొదలుకొని మరల నాచేతికి దొరకువరకును ప్రాణంబులు తల్లడపడుచుండును. అనఁగా నందుకు నేను రాజపుత్రీ నీవు చెప్పినది సత్యమే? అయినను నేను నాచాతుర్యము మెఱయ నెవ్వరికి నగపడకుండ జని యాతనికి వృత్తాంతము విన్నవించి వేగిరంబ వచ్చెద. అని చెప్పిన నందుకొడంబడి యారాజకొమారిక ననుం జిలుకా? నీవితరులచేతఁ జిక్కకుండఁ దప్పించుకొని పోఁగలదానవనుటకు సందియంబు లేదు. అయినను స్త్రీజాతియై యొంటరిగాఁ జనఁగూడదుగాన బహుదినములనుండి నీకు భర్తఁగాఁ జేయవలయునని నేనత్యాదరముతోఁ బ్రాణపదంబుగఁ బెంచుచు వచ్చుచున్న కలకూజితం బను రాజకీరమును నీకు సహాయముగాఁ బంపెదను. దానితోఁ గూడ నేఁగి నీవీకార్యంబును నెరవేర్చుకొని రమ్మా. అని చెప్పిన నేను సిగ్గుచే నేమియుననక యూరకుండఁగా నామదనమాల ప్రాణసఖి యగుమకరిక యనునది యామెతో నిట్లనియె. ఓప్రియసఖీ నీవాలోకించుకయైన నాలోచింపక పల్కుచున్నావు. మనకలకూజితము ఈచతురిక చక్కఁదనమును చాతుర్యంబును మనముగ్గడింపఁగానిని దీనియందు మరులుఁగొనియున్నది. అంతియకాదు! దీని నెప్పుడెప్పుడు కనుఁగొందునాయని దినమొక్క యుగముగాఁ గడపుచున్నయది. అదియెట్లుండె నీవు కొన్నిదినములకుముందొకనాఁడు సాయంసమయమునఁ గలకూజితముండుపంజరమునకు సమీపించి యనేకవిధము లగుచమత్కారవచనములు చెప్పినను అదియేమియుఁ బలుకక కేవలము చింతాక్రాంతంబై యుండుటఁ గాంచి సమీపమున నుండు నావలన నీకీర మహారాదులయం దిచ్ఛమానియుండుటయెఱింగి విరహ పాండురం బగునారాజకీరము శరీరమును గాంచి నాతో ఓమకరికా ఈశుకము చతురికయందత్యంతానురాగంబు జెంది మదనవేదనఁ దాళఁజాలక యున్నట్లుతోఁచెడిని. మన్మథునికి బాణంబులు మాత్రమే విషమంబులు కావు. చర్యలును విషమంబులే కాన నుపేక్షింపందగదు. ఈకీరంబులకుం బరస్పరానురాగంబు కలుగుటకైకదా మనము కలకూజి

నతిమనోహరముగఁ గట్టంబడియుండు దేవాలయంబుఁ గాంచి యద్దాని వాకిటను సువర్ణఘటంబులం దత్సరోవరనీరంబులు గొనితెచ్చువారును పుష్పఫలపత్రసముదయంబులు గొనియందిచ్చువారును మఱియు ననేకవస్తుసంభారములు మోచుకొని వచ్చువారునై తిరుగుచున్న కన్యకామణులం గాంచుచు నాగుడిలోనం బ్రవేశించితిమి.

అచ్చోట నొకరాజమహిషి నిందుధరసుందరికిం బురోభాగంబునం గూరుచుండి బ్రహ్మాసనస్థితయై నేత్రములు ముకుళించి స్ఫటికాక్షమాలికను హస్తంబునంబూని జపియించుదాని నొక్కతెంగాంచితిమి. కొంతసేపటికి ఆయమ నేత్రములుదెఱచి గౌరీదేవికి మ్రొక్కి యితరకాంతాకరానీతము లగుసువర్ణఘటోదకముల నాభవానికి మజ్జనంబు నేసి ధౌతవస్త్రములచేఁ దడియొత్తి జాంబూనదాంబరాభరణాదుల నలంకరించి ఫలపుష్పాక్షతాదులనర్పించి కర్పూరనీరాజనాదులు సమర్పించి ప్రదక్షిణనమస్కారము లొనరించి భక్తిపురస్సరంబుగ నంజలిబంధంబుఁ గావించుకొని యనేకవిధములఁ బ్రార్థించె. ఓ హైమవతీ నాయందుఁ గరుణించి యనేకదేశవిలోకనోత్కంఠచే నగరంబుం బాసిపోయిన కృతబుద్ధి సహితుం డగునాకుమారునికి నెవ్వరివలనను భయంబు లేకుండునట్లును సర్వకార్యంబు లనుకూలమగునట్లును శరీరారోగ్యంబు తప్పకయుండునట్లును భ్రమప్రమాదంబులు సంభవింపక యుండునట్లును శాకినీఢాకినీప్రముఖపిశాచంబులవలనను మహోరగంబులవలనను భయంబులేకుండునట్లును అనుగ్రహింపుము. అని మఱియు ననేకవిధముల వేడికొనియె. ఇట్లు ప్రార్థించెడియాయమ మదనమోహనుని తల్లి యగుమణిమాలయనియు నాకుమారుండు నీపోయినరేయియె యిల్లు వెడలి పోయెననియు నిప్పటి వారిపరస్పరసంభాషణాదుల నెఱింగి వచ్చినకార్యంబునకు విఘాతంబు సంభవించెనని తలంచి చేయునదిలేక చింతాక్రాంతహృదయులమై కుమారునిందీసికొనకపోతిమేని మదనమాల మనమొగంబైనం గాంచనొల్లదు; రాజపుత్రుఁ డూరలేఁడని తెలియుచున్నది; అనేకదేశములు కనుంగొనందలంచి పోయియున్నవాఁడు ఏయూరనుండునని యెక్కడెక్కడ వెదుకవచ్చును. ఇది యసాధ్యమగుపని గాని సుకరంబుగాదు. మనరాక కెదురుసూచుచుండి యామదనమాల తుదకు మనల సఖిద్రోహులనుగాఁదలంచి తనకింక నెవ్వరు నేకాంతసఖులును దూరదేశగమన సమర్థులును లేమి నేమియుందోఁచక చింతాసముద్రమునమునింగి దరిగానలేకయుత్తలపడఁ గలదు. రాజపుత్రునిందీసికొనక మనముమాత్రము పోయినను దానివలవంతఁ దొలంగింపంగలమా? దానిపడుపాట్లుగాంచుచు మనమును బహువిధములఁ బరితపింపవలసి యుండును. పోకపోతిమేని మనము రాజపుత్రునిం దోడ్కొనివత్తుమను ప్రత్యాశతోఁ గొన్నిదినములు బ్రతికియుండును. మనము మాత్రము పోతిమేని నిరాశచేఁ దక్ష

ణంబున మృతిఁజెందినను జెందు. కాన మనకా రాజకుమారుని శక్తిగలకొలఁది [illegible] కర్తవ్యము. అందుకు సకలదేశములను గలయంగనుంగొనుటకై [illegible] యున్నది. కార్యభారము చేపునియందుంచి శక్తివంతున తోక ప్రయత్నించ [illegible] చేనేతం గలుగకమానదు. అని నిశ్చయించుకొని మేముచోటు [illegible] ములు నుపవనంబులను గడిచి యొకానొక [illegible] రణ్యమధ్యముం జేరితిమి. అట్లుచేరి తదీయమధ్యంబున నుండునొక [illegible] మొలిచియున్న ఫలవృక్షబృందములం గలుగుచుండిన [illegible] చుకొని యొకకొలనికిం గొంచెము దూరమున నుండునొక [illegible] యాసముఁ దీర్చుకొనుచుండఁగా నక్కడి [illegible] ధైర్యగాంభీర్యాదిగుణోపేతులు [illegible] వరో తెలిసికొనవలయునని తలంచుచుండ [illegible] క్రిందం దిగిరి. అందొక్కరుండు తృష్ణాక్రాంతుండై యుండుటంబట్టి [illegible] నుండి జలములుగొని తెచ్చుటకు మఱియొక్కరుండు [illegible] తెచ్చియిచ్చిన చిత్రఫలకమునొకని [illegible] రుని [illegible] సమీపమున నుండునొక జానిమ్మచెట్టుననుండి [illegible] కొనిపోయి యొకకుమారుని చేతనిడ [illegible] పిసికి రసాస్వాదనంబొనరించిన నదియడంగును; [illegible] రసావహ మగుకథ సెప్పెదుననిన నామాటల [illegible] భుజియించి గతతృష్ణుండై యోచిలుక [illegible] నుడువుమనిన, నేను నారాజకుమారునితో నిట్లంటిని. [illegible] గుణములును జగన్మోహనమగు నాకారమును [illegible] చున్నయది. అయినను నిశ్చయముగ [illegible] వలసియున్నది. అదియెట్లెఱిఁగినను [illegible] తండు నేనె మదనమోహనుండనని చెప్పఁగా సంతసించి [illegible] పతికూఁతురు మదనమాలయను కన్యక నీగుణగణములు [illegible] జెంది యావిషయము నీకెఱిఁగించి తోడ్కొనిరమ్మని [illegible] బంపియున్నది. నీప్రేమనము నిలిపి [illegible] పించుచుండుటవలన నేని యా [illegible] అయిననొకింత నీకు విశదీకరింతు వినుము.

శ్లో. *అధివసతివసంతేమరుత్తుకామాదురంతే నవకిసలయతల్పంపుంజితాంగారకల్పం,
విరహమసహమానాచక్రవాకీసమానా చకితవనకురంగీలోచనాకోమలాంగీ.

[టీ. *చకితవనకురంగీ లోచనా = భయపడినదియు నరణ్యమునందుండునదియు నగు నాఁడుజింకయొక్క కన్నులవంటికన్నులుగల, కోమలాంగీ = కాంత, చక్రవాకీసమానా = ఆఁడుజక్కవపులుఁగువలె నాయకునియందుఁ బ్రేమయతిశయించినదియు అందువలన, విరహమసహమానా = విరహవేదనను సహించనిదియునై, దురంతే = మలయానిల కోకిలాలాపాది కామోద్దీపనములు కలిగియుండు నదియగుటచే విరహిజనులకు దుస్తరమయియున్న, వసంతే = వసంతఋతువునందు, మరుత్తుకామాసతీ = చచ్చుటకిచ్ఛగించినదియై, పుంజితాంగారకల్పం = కుంపుగాఁ జేయఁబడిన నిప్పుతోనొప్పగు, నవకిసలయతల్పం= క్రొత్తచిగురుటాకులపానుపును, అధివసతి=ఆశ్రయించుచున్నయది. మనుష్యులతోఁ బరిచయములేమిచే విశేషించిన బెదురుగల యడవిలేడికన్నులవంటికన్నులుగల యా సుకుమారాంగి ఆఁడుజక్కవపులుగువలె ప్రియానురాగముగలదియై నాయకుఁడు సమీపమునలేమిచే కరమతిశయించి మలయానిలకోకిలాలాపచంద్రాతపాదికామోద్దీపకములచే వియోగిజనులకు దుస్తరమయియున్న వసంతకాలమునందు మన్మథావస్థలను తొమ్మిదియు ననుభవించి తాళఁజాలక ప్రాణపరిత్యాగము సేయుటకు యత్నపడుచు విరహిణులకు నుద్దీపనమగుటచేత రాశిగాఁజేయబడిన నిప్పుకణికల కొప్పయినట్టుతోఁ జెడితేఁజిగురుటాకులపానుపునందుఁ బరుండుచున్నయది]

ఓ రాజకుమారుఁడా ఆ కన్యక విరహతాపము నే నేమనివిన్నవింపఁగలను. అని నేనుచెప్పుచుండఁగా నాతోఁగూడ వచ్చియున్న కలకూజిత మను కీరము తటాలునమా సమీపమునకువచ్చి యిట్లనియె. ఓ కుమారుడా !

శ్లో †నవకిసలయతల్పంకల్పితంతాపశాంత్యై। కరసరసిజసంగాత్కేవలంమ్లాపయంత్యాః,
కుసుమశరకృశానుప్రాపితాంగారతాయాః। శ్శివశివపరితాపంకోవదేత్కోమలాంగ్యాః.

టీ †[తాపశాంత్యై=దేహతాపనివృత్తికొఱకు, కల్పితం=సఖులచేఁ గల్పింపబడిన, నవకిసలయతల్పం = లేఁజివురుటాకు పానుపును, కేవలం = కేవలము, కరసరసిజసంగాత్ = పాణిపద్మముయొక్క సంబంధముచేత, మ్లాపయంత్యాః=మ్లానమగునట్లుచేయు నదియు, కుసుమశరకృశాను=మన్మథాగ్నిచేత, ప్రాపితాంగారతాయాః = దేహమున సెగలెగయుచున్నదియునగు, కోమలాంగ్యాః =సుకుమారాంగియొక్క, పరితాపం = విశేషమగు దేహతాపమును, కోవదేత్ = ఎవఁడు ఉపన్యసింపఁజాలును. శివశివ = కటకటా ! ఆకాంతామణికి విరహతాపముశమించుటకొఱకు సఖులు నూతనములయిన లేఁజివురుటాకులుగొని తెచ్చిపడకవేయఁగా నది దానిహస్తపద్మము సోకినంతమాత్రనయా పానుపు వాడిపోవు

పురము పరస్పరసంభాషణము సేయువిధముగ మదనమోహనుండు మనకుం బ్రాప్త ప్రా యుఁడే. ఇఁక మన రాజకుమారికకు నితనికిని జరుగువిచిత్రంబులఁ గాంచుటకు మనము పోవు దము అని చెప్పికొనుచు నాచెట్టునుండి యెగిరి రాజకుమారుండు చనిన త్రోవంబట్టి యతి వేగమునం బోతిమి. బహుదూర మరిగియు నా రాజకుమారునిం గానక సూర్యుండస్తమించు సమయంబున మార్గాయాసంబు పైకొనఁగా విక్లబంబులగు నవయవములతో నోకించుక యైనఁగదలలేక మనము రాజపుత్రియొద్దఁగాని మదనమోహనునిఁ గాంచలేము అని యను కొని రేపు తక్కిన త్రోవ నడచిపోవచ్చునని నిశ్చయించుకొన్నవారమై యొకయరణ్య మధ్యంబుననుండు రమణీయమగు సరోవర సమీపమునఁ బూవులు పిందెలు కాయలు నిండి యుండు రెండు మామిడిచెట్లు వికసించిన పుష్పమంజరులపరిమళము నలుగడల వెదచల్లు చుండ వానిం గాంచి వాని మనోహరత్వమున కచ్చెరువునొందుచుఁ జేరి యొకవృక్షముపై కెక్కి యతివిశాలము లగు దానికొమ్మల యందలి కోటరములలో నా రాత్రి వసించియుండ నిశ్చయించుకొని తత్సమీపమున నుండు వృక్షపుఫలములు భుజియించి యాకలియడంచు కొనుచుం గొంతసేపు; తత్సరోవరనీరంబులాస్వాదించి దప్పియడఁగించుకొనుచు గొంత సేపును; ఆమామిడిచెట్లకొమ్మలపై సుఖంబుగా వసించుచుఁ గొంతసేపును; బరస్పర ప్రాప్తి మనోరథంబులఁ గొంతసేపును జరుగ నర్ధరాత్ర సమయమునకు మేమాతరుకోటరముల యందు శయనించి నిద్రగూరితిమి.

ఇట్లు నిదురించి తెల్లవారుటకు నాలుగు గడియలు మిగిలియుండఁగా మేలుకొని యేను నామనంబున నీదినము మనరాజపుత్రియొద్దకుం బోయి నానాయకునితోఁ గూడఁ చేరఁగలను. తోడనె నన్నుం గాంచి తనభర్తం దోడ్కొనివచ్చినదని యతిప్రేమతో నన్ను మన్నించి ముద్దిడుకొని మార్గాయాసంబు వోవనుపచరించి తాను ప్రతిజ్ఞ చేసియున్న యాభరణంబులచే నన్నలంకరించి యీకలకూజితంబునకు నన్నుఁ బత్నిఁగాఁ జేయును. ఆయుత్సవంబు సూచువారలకును నాకును మనోహరంబయి యుండంగలదు. రాజపుత్రుండు నింతలో మదనమాలయొద్దకుం జేరియుండవచ్చును. రాజపుత్రి మారాక కెదురు సూచు చుండును. ఎప్పు డెప్పుడు తెల్లవారును. ఎప్పు డెప్పుడు నామనోహరునిం గాంతును. ఎప్పు డెప్పుడు మదనమాలచే నాయకునితోఁ గూర్పఁబడి సుఖంబులఁబడయుదును. అని యివ్విధం బున ననేకవిధము లగు మనోరథంబు లాదలంచుకొనుచు నాకోటరద్వారమునకు వచ్చి నా నాయకుఁడు వసియించు మామిడిచెట్టువలనికి దృష్టులు నిగుడించితిని. ప్రతిదినము నాకంటె ముందు నిద్ర మేల్కాంచి నాయుండుచోటికి రాను భయపడుచు పట్టఁజాలని ప్రేమమున నాతో లీలావిలాసంబులుసల్ప యత్నించియు మదనమాల యిడిన యొట్టుకు బిట్టదరుచు మదీయముఖవీక్షణంబునకు వేచియుండునట్టి నా ప్రాణనాయకుఁడు సూర్యో

దయసమయంబయ్యును కనంబడకుండుటచే నా మనంబున నొకవేళ యాకలకూజితంబు నాయెడంగలుగు ననురాగంబుచే నన్నుంగలయం గోరి తన్ను వెదకవచ్చు నన్నుంబట్టి భోగింపందలంచి తనకోటరంబందుకుందగినచోటని యచ్చోటు విడిచి రాకయున్నదేమో? కామాతురులు కాంతల నెవ్విధినైన వశపఱచుకొని కలయందివురుట సహజమే కదా? అని యనుకొని మదనమాలవచనముం దలంచి యచ్చటికిం బోవనొల్లక కొంతసేపు నాయుండు తావునన యుండి తదాగమనంబు నిరీక్షించుచుండ నాయాశలు బూరుగుకాయ కాశింబి వేచినట్లయ్యె. బహుకాలమయ్యెం గలకూజితము కనబడకపోవుటచే నేను సంతోషంబులేక తద్విషయమున ననేకము లగు ననిష్టశతంబులు చింతించుచు నదియున్న చోటికిం బోయి యా కోటరంబునం బ్రవేశించి యంతయుంగలయం గాంచి నాథుండు పొడగానమికి వగచుచుం బైపై భర్తృవియోగతాపంబు నంతరంగంబు దహింపం జింతాసాగరంబున మునింగి దిక్కు తెలియక పెక్కు తెఱంగుల విలపించుచు ఓ ప్రాణనాథా నన్నిట్లొంటిగా నీ నిర్జనవనంబున విడిచిపోవుట నీకుచితంబగునా? నీయందనురక్తురాలననియైన నాలోచింపకపోతివే? ఓ నాథా నేనెప్పుడెప్పుడు చుంబనాదులకుద్యుక్తుండవగు నీ కనుకూలముగఁ బ్రవర్తింపకపోతినని కోపగించుకొని యిప్పుడు నన్ను వదలిపోతివో? లేక నామనంబున నుండు ననురాగంబుఁ బరీక్షింప నెంచి యెచ్చటనైన దాగియున్నాఁడవో? కాక మదనమోహనుని వృత్తాంతంబు నాకంటె ముందుగ రాజపుత్రికెఱింగించి తత్ప్రదత్తంబులగు బహుమతులం బడసి నన్నెదురుకొనందలంచి ముందుగ ధరావంతంబున కేగితివో? అట్లుగాక పాపిష్ఠులగు బోయలచేతంబడి ప్రాణములు గోలుపోతివో? ఎక్కడనున్నాఁడవో? ఏవిధముగనున్నాఁడవో? మదనమాలయానమీఁద నీతో నేను మొగమిచ్చి మాట్లాడకుండితిగాని నేను నాహృదయమున నెప్పుడెప్పుడు రాజపుత్రిక కార్యము నెఱవేరు? ఎప్పుడు భవత్సంగమసౌఖ్యము సమకూరు అని తలంచుకొనుచు నున్నస్తకమగు మోహాతిశయము నడంచుకొని భవన్మయమైన మనముతోఁ బ్రవర్తించుచుండుదును. దయితా! కాముకులమన మతిచంచలమగుటచేఁ బ్రతిజ్ఞాహానికలుగునని నీకు నామనోగతము ప్రకటింపనైతిని. మనకురక్షకురాలగు రాజపుత్రికయభీష్టంబు సమకూర్చి సుఖసాగరంబు నీదంగలనని యుంటిని. ఇంక భవద్విరహంబు సైరింపంజాలను. తొల్లింటి నా యపరాధంబులు మన్నింపుము. నీకభీష్టంబగునేని నాతో సురతసుఖంబులనుభవింపుము. నామనస్తాపంబపనయింపుము. నీముద్దుమొగంబుఁ గానిపింపుము. నీ మనోరథంబుపగిదిం బ్రవర్తింపుము. ఇఁకనిట్లొకింత తడవు నన్నుఁ గరుణింపవేని యేను దేహంబు నిలుపుకొనంజాలను. ఎన్నివిధంబుల వేడికొనినను నీకుంగరుణ లేకయున్నది. ఇట్టి కఠినగుణంబెప్పుడు నీకుంబట్టువడియె. నీమీఁదిమక్కువచేత నింతదనుక నాహారంబు కనిగాట్లు

గాఁదినుచుంటిని. ఇంకనదియునుమాని ప్రాణంబులువిడువనిదె ప్రయత్నపడుచున్నాను. ఆర్తత్రాణంబుత్తములకత్యంతకీర్తిప్రదంబుగాదె? అనియిట్లనేకవిధములుఁగదుఃఖించుచు;

సీ. మగనితోఁ గూడనిమానవతీమణి కిలలోన సుఖలాభ మేమిలేదు,
పరసునికౌఁగిట సమ్మదమందనిపడతికి జన్మసాఫల్య మేమి,
రమణుతో సౌఖ్యసామ్రాజ్యమేలనియట్టికాంతకు లావణ్యగరిమ యేల,
నాథుతో రతులనానందంబుఁజెందని నళినాక్షి జాణతనమ్ము వమ్ము.

గీ. సరసుఁడౌ ప్రాణనాథుండు సమ్మతించి । యొంచి మోహంబునను గారవించ మించి
యుగమతృటిగాఁగఁ గడపనియువిద బ్రతుకు । విశ్వగర్హితమగునని విందుఁగాదె.

అనితలపోయుచు నాదురవస్థందలంచి పరితపించుచు; మగనిపడియెటుంగమిక్కి వెఱఁగందుచు; నేను గొంతతడవామామిడిచెట్టుకొమ్మలయందంతట వెదకుచును; గొంత కాలమాకోటరపువాకిటనిలువంబడి ప్రలపించుచును; గొంతసేపు ప్రాణనాయకుని విరహాగ్నికిసహింపలేక వెచ్చనూర్చుచుం; గొంతవడియితరకీరంబులఁగాంచి నానాయకుండని భ్రమించుచు నయ్యెడకుంజనిచూచుచుఁ; గొంతసేపటికినామనస్సునందు నేను నాయకుని నెడబాసి రాజపుత్రిదగ్గఱకుంబోయిన నన్నుంగాంచి కలకూజితంబెక్క[illegible]యడిగిన నేమిచెప్పంగలను; తనప్రాణంబులకు సమానముగఁజెందిన యాపంచశరునివాహనంబును గాంచనినాఁడు రాజపుత్రి నన్నుందూఱుచుఁ దన ప్రాణంబులువదలునేమొ? భర్తృవిరహశోకంబొకప్రక్క దేహంబుదహియింపనలుగురిలోనిది మగనిఁబోగొట్టుగొన్న మానహీనయనిదూఱువడుచు రాజపుత్రికకు నసూయాపాత్రంబై చెలికత్తెలు నేయునిందలకుఁ గొందలంబందుచు ధరావతంబునకుంబోయి విధవనై జీవించుటకంటెనీయరణ్యమధ్యంబునందిరుగుచుఁ బ్రాణధారణంబునకుంగించిన్మాత్రాహారంబుఁగైకొనుచుం గొంతకాలంబునకీశరీరంబువాయుట యుత్తమముగాఁ దోఁచుచున్నయది. ఒకవేళ ధరావంతంబునకుంబోతినేని నాభర్తృవియోగవ్యథంగాంచి యందఱునుజేరి మఱియొకకీరంబునకు నన్నుఁగూర్తురేమొ? అట్లునేయుదురేని యేమియునేయలేనుగదా? నాకుంగలకూజితంబుపయింగాక యితరంబుపైయించుకేనియు నాసజనించినదికాదు. ఎన్నివిధములనాలోచించినను పట్టణంబునకేగుట సరికాదు అనినిశ్చయించుకొని యచ్చటనదిరుగుచు నిబుచున్నచోటనిలుకడగాఁబండుకొన్నచోటుపడకగా నాయకునిధ్యానించుచు బహుదినంబులు సంచరించుచుంటిని. ఇట్లు చూచువారలకు దైన్యాధిదేవతవలెఁ దోఁచుచు నానేకారణ్యములు సంచరించుచుండి యొకనాఁడొకయరణ్యమునకుంబోయి దాని [illegible]కొన్నిఫలంబులుభుజించి తృషయడంచుకొని మహావ్యసనాక్రాంతనగుటచేత నా[illegible]ంతయుంగాంచి కుతూహలంబుఁగొనక యాయారామముండునట్టి యొకా

కొండచఱియలోఁ గనంబడుచున్న గుహాముఖంబుం గాంచి యాచోటు ఏకాంతస్థలంబుగనుండునుగాన నొకింతసేపువిశ్రమించి మార్గాయాసముఁ బోఁగొట్టుకొందును అని తలంచి యాగవివాకిటి కరిగితిని. అచ్చట విషమస్థలంబున నాఁడుదియొకతె భూమిపయింబడియుండఁగాఁ గాంచి సమీపించి యాకాంత నా రాజపుత్రిక ప్రాణసఖియగుమకరికగా నిశ్చయించి సమీపించి యాచేడియకుంగలిగినదుర్దశా విశేషమునకు దుఃఖించుచు నక్కన్నియహస్తంబుపయి వ్రాలి మృతప్రాయగనుండు నామకరిక గాఢమూర్ఛాక్రాంతయని నిశ్వాసాదులచే నెఱింగి యేమియుందోఁచక యందుకు సమీపమునయుండు నొక కొలనికరిగి యా సరోవరజలంబులచే నా చెఱఁగులు తడుపుకొని వచ్చి యాచేడియపైన నీటితుంపురులు చిలికించితిని. కొంచెము మూర్ఛదేరి యామకరిక యొకప్రక్కకుం బొరలిన నేనుమఱియుఁ బూర్వోక్తప్రకారంబుగ శైత్యోపచారంబుసేయం గనువిచ్చిచూచి యోమదనమాలా శూరబాహువును జయమాలినియు నిన్ను భూమిపైయడుగు పెట్టనిచ్చినం గందిపోదువేమోయని యతిగారాబమునం బెంచుచుండిరే? అట్టినీకిట్టికట్టిఁడిదశ సంభవించెనే. కటకటా! కథవిపర్యాసంబు సేమందు. ప్రాణసఖీ తొల్లి యొకత్రుటికాలంబైనను మమ్మువిడబాసియుండఁజాలవే? ఇప్పుడుమమ్ముఁబాసిపోవలసివచ్చెఁగదే? అక్కటా నిన్ను మదనమోహనునితోఁ జేర్చి నీసుఖంబులం జూచి సంతసించవలయునని యెన్నెన్నో మనోరథంబులు మనోరథించుచుంటిమే? అవి యన్నియు నొక్కగడియలోపల నశించిపోయెనుగదే? అయ్యయో! శృంగారరసాధిదేవత యస్తమించిపోయినట్లయ్యెనే? కటకటా! సౌందర్యసారములసంకేతనికేతనంబు అడవిపాలైపోయెఁగదే? హా! రమణీయకనిధి రాళ్లంగలసిపోయెనుమా! యని ప్రలపించుచు మూర్ఛపోయెను. ఏనుమరల నాసరోవరజలంబులు చెఱఁగులఁదేఁగొనివచ్చి పూర్వపువిధమునంజల్లితిని. మరలసేదదేరి యామకరిక కనువిచ్చిచూచి యోభగవతి మందభాగ్యాల! నీకు రెండవప్రాణంబనందగియుండు నీమదనమాలకట్టియాపదసంభవించెనే? హా దైవమా ఈ సుకుమారాంగిని సెట్టిబెట్టిదంపు బాధలు పెట్టితివి. ఇందున నీకైనఫలమేమిరా? అయ్యో! నీయంతనిర్ఘృణుండు లేఁడురా? ఓమదనమోహనుఁడా! రాజపుత్ర! నీవెక్కడ స్వార్థంబుగ బాములుబడుచున్నావురా? నిన్నుఁదలంచినమాత్రముననె యామదనమాలచందురునింగనఁగొన్న చకోరకాంతయనువున నుప్పొంగుచుండును రాకుమారా! ఓకలకూజితమా! ఓచతురికా! మీరెప్పుడువత్తురోయని ప్రతీక్షించుచుండి గడియయొకయుగంబుగాఁగడపుచుండెనే? మదనమాలవిషయమందు మీరలెంత క్రూరత్వముఁ జూపితిరే? చిన్ననాటనుండి ప్రాణపదంబుగ మిమ్ముంబోషించినవిషయంబైనను మనంబుననుంచుకొనకపోతిరిగదే? అని యిట్లు ప్రలపించుమామకరికతో నేను ప్రియసఖీ అతిధైర్యాభాగ్యశాలినినగు నన్నేలవలంచెదవు. అనిన చక్కఁగాఁ గనువిచ్చి చూచి యామకరిక ఓచతురికా యని మరలమూర్ఛ

పోయెను. నేనును దానిమాటలవలన నామనంబునందు మదనమాలకు మహావిపత్తుసంభ వించియున్నదని నిశ్చయించుకొని సంతపించుచు మకరికకు ననేకవిధములగు శైత్యోప చారంబులు సేయుచు బాష్పాయమానంబు లగునీక్షణములతో డగ్గుత్తికపడు నెలుంగుతో నూరార్చి మూర్ఛదెలిపి కూరుచుండంబెట్టిన నామకరికనన్నుంగాంచి వెక్కివెక్కి యేడు చుచు మనమదనమాలగతి యిట్లయ్యెంగదా చతురికా! యని యెలుంగెత్తి పెద్దపెట్టున నేడి చెను. నేనును దానింగాంచి శోకంబు పట్టంజాలక ప్రముక్తకంఠంబుగ నేడిచి కొంతసేప టికి దుఃఖవేగంబు నణంచుకొని కొన్ని వచనంబులు చెప్పి దానినూరార్చిన నామకరికయుం బైటకొంగుతోం గన్నులు దుడుచుకొని వెక్కుచుం జతురికా నిన్ను మదనమోహనుని బిలుచుకొనిరా నంపి యెన్ని దినంబులయ్యె; ఇన్ని దివసంబు లెచ్చోట నుంటివి; నీసహచ రుఁడు కలకూజితం బెక్కడ అని యడిగిన నావృత్తాంతంబు నంతయుం జెప్పితిని. అందు వలన నాయమకు శోకంబగ్గలంబై పెతవులదఱుచుం గన్నులంగాలువలై బాష్పంబులు ప్రవహించుచు హృదయంబు తటతటం గొట్టుకొనుచుం దేహంబునం గంపంబు వొడమ్మ త్తరింపంగా నేనును మకరికతో లోకంబునం గర్మవరిపాకంబున కభిముఖం బగు జంతు వునకు సంప్రాప్తములగు కష్టసుఖంబుల నడ్డగించుటకు సమర్థుండు గలండా? ఏలయింతవం తంగుందెదవు? కొంచెమాశ్వాసమునొంది మదనమాలవృత్తాంతంబు [illegible] శోకవేగంబధికంబగునప్పుడు సమానసుఖదుఃఖులగు వారికిం దెలిపిన నది విభాగించుకొనం బడిపలితిని గొంచెము సహ్యావేదనంబై యుండును గాదే? అని చెప్పిన నామకరిక యాశ్వాస మునొంది కన్నులనీళ్లు దుడుచుకొని ఓచతురికా మనమదనమాల వృత్తాంతంబు చెప్ప నా నోరాడదే? ఏమి సేయుదునని యిట్లనియె. అప్పుడు రాజకుమారునిం బిలుచుకొని రా నిన్నంపి యా మదనమాల నీపోవుమార్గంబుం గనుంగొనుచుం గొంతతడవుండి నీవు దృష్టి పథంబతిక్రమించిన యనంతరము భవద్విరహంబుం దాళలేకననుం గాంచి యో మకరికా యాచతురికను నే నేల పంపితి నే? దీనిమాటలు నమ్మి యా రాజకుమారుండు వచ్చునటే? రా కున్న [illegible] ఆ రాజకుమారుని నగరం బిక్కడకతిదూరంబుగాన మఱియు నెవ్వరును బోంజాలరుగదా? అని యిట్లనేకవిధములగు తద్విషయాలాపములం బ్రొద్దులం పుచ్చునప్పుడు:

సీ. ఎప్పుడు నాచిల్క ప్రొకిమానికడ కేగు? నెప్పుడాతం డాగతుల్ జెప్పం బలికి,
నెప్పుడు నానాథు నిప్పుడెం దోడ్తెచ్చు? నెప్పుడు బహుమతు లియ్యంగాంచు,
నెప్పుడు నాతోడ వెలయు మచ్చటలాడు? నెప్పుడు దననాథు నేలుకొనును,
ఎప్పుడు నాపాలియల్క తీర్కొని తాం దీర్చు? నెప్పుడు సఖియల నెచ్చరించు,
[illegible] నాచేతి చిలుక నృపకుమారుంగన్న వృత్తాంతమంతయుం గ్రమముగాంగ
[illegible] చును దర్శయోగ్యులకిం బంధువులనా! సల్పు నని కోరుచుండె నాసారసాక్షి.

మఱియును,

సీ. శుకము వచ్చెడు జాడ జూపట్టదింగాక మదిలోన నాచెల్మి మఱచెనొక్కొ,
నృపకుమారుఁడు దాని నేర్పుమాటలఁ జూచి పలుమరు వేడి తా నిలిపెనొక్కొ,
త్రోవఁ బోవుచునుండ దుష్టకిరాతులచేఁ జిక్కి కష్టముల్ జెందెనొక్కొ,
నానావిధోపవనవిలోకనోత్కంఠ భూమిపైఁ దిఱుగంగఁ బూనెనొక్కొ,
గీ. కాకసుమబాణబాణనిర్ఘాతదీర్ణ । హృదయుఁడైయున్న తనభర్త యెలమి సేయఁ,
ప్రబలనిర్బంధములఁ జిక్కి పతికిఁ దక్కి । తాను సుఖవార్ధిఁ దేలంగఁ దలఁచెనొక్కొ,

అని యిట్లు చింతించుచుం గొన్ని దినంబులు యుగంబులపగిదిం గడపుచుండి యొకనాఁడుదయమునఁ దనకన్యాకాంతఃపురపు సౌధంబునం బై మేడమీఁది కెక్కి నాతోఁ గూడ చతురికరాకం గాంక్షించుచు నలుదిక్కులు బరికించుచుండి యాహర్మ్యముదిగువ ననేకయోధవీరులు మహాజవంబులగు నశ్వవరంబుల నెక్కి కవచంబులు దొడిగి యొఱవెఱికిన కత్తులును ఖేటకంబులును ధరించి మించిన శౌర్యంబున మాయుండు నంతిపురంబు నాక్రమించుటకుం గడంగుచుండం జూచి వారల చేతి కత్తుల తళతళలు వియత్తలంబుఁ బ్రాకుకొనంగాంచి యుత్తలపడుచు నేమియో? యీయసమయంబున నిందఱు యోధవీరులు వచ్చి కన్యాంతఃపురంబు నిరోధించుటకుం గారణంబని చింతించుచు నేమియుం దోఁచక కొంతతడవు నివ్వెఱపడి తత్తఱించుచుంటిమి. అప్పుడా రాజగృహంబున నొకచోట మహాకలకలంబు వినంబడుచుండె. మేమది విని భయభ్రాంతలమై యేమి యిది యకాలంబున నిట్టియొడరు సంభవించినది! కటకటా యనుకొనుచుండ నక్కడకుం గొందఱు దాసికలు వచ్చి యిట్లనిరి. ఓమదనమాలా పాంచాలదేశాధిపతి యగు జయవర్మ నీతండ్రి యగు శూరబాహు వుండు గృహంబులోనం జొచ్చి దేవీసహితుండైన యాతనిం జెఱవట్టి నీయన్నలగు జయచంద్రప్రతాపచంద్రులతో నొక గడియకాలము క్రూరయుద్ధంబు సలిపి యేమరుపాటున యుద్ధము సంప్రాప్తమైనందున నాయుధంబులు లేక కేవలము బాహుబలంబున ననేక యోధవీరులం జంపుచుండ నారాజకుమారుల ననేకవిధమాయోపాయంబులం బట్టి నిగళబద్ధులం జేసి విజయలక్ష్మీవిలాసభాసురుండై నీవుండు కన్యాకాంతఃపురంబున కేగుదెంచుచున్నవాఁడు. తొల్లి పురోహితునితో నిన్నుం దనకు వివాహంబు చేసియియ్యనని నీజనకుండు చెప్పిపంపినందున నాతండు కోపగించుకొని మనపట్టణంబుపై దండెత్తుటకు నిశ్చయించి చతురంగబలసమేతుండై వచ్చి నీయన్నలగు జయచంద్రప్రతాపచంద్రుల బాహువీర్యంబు నకులికి యేమరుపాటునఁ దనమనోరథంబుఁ దీర్చుకొనం దలంచి ధర్మయుద్ధంబు మాని నిద్రావిశ్రాంతజనంబై యున్న రాజవీథిం జొచ్చి యీవేళ నగరు చుట్టుముట్టడించి కావలివారలం బట్టి వధియించి యతివేగంబున రాజగృహంబుం బ్రవేశించెను. అతనికోపనతం బగు నీమహాసంకటంబునం జేయునది లేక నీతండ్రి పట్టువడెను. యుద్ధసన్నా

నానందబాష్పంబులు నిండ నాయాఁడు దానిం బిలిచి యోసీ నీకీపటం బిచ్చుకియ్యంజనదు. కొన్నిదినములు నాయొద్దనుంచుదు వేని యనంతరమాలోచింతము. నీకిచ్చుట నన్ను పోనాడులకు సమ్మతియుండకపవయుండెదని చెప్పిన నామె వచన మతిక్రమింప ననువులేక యామగువయు దీనమగు వదనముతో నర్ధాంగీకారము చేసినయది. అంత నేను నామంద పాలకితో నో భగవతి మదనమాలకు స్నానసమయంబు సమీపించినయది. దానికంగసంస్కారంబుసేయ నతిత్వరితముగ నేనక్కడ కేగవలసినదానను గాన నా కుత్తరువు దయసేయుమని వేడికొన నందు కామె సమ్మతించి పంపించిన నచ్చోటు వాసి వచ్చుచు సమీపమార్గమని యీనగరపుష్యమున నంకుమహోద్యానపు నడిత్రోవన వచ్చుచు నచ్చట నొక మామిడిచెట్టు క్రింద గూరుచుండినవాని నొక్క రాజకుమారునిం గంటిని. ఆతని రూపరేఖావిలాసంబులు గాంచిన నావసంతుండె మూర్తిధరియించి యిట్లు పాదసూపుచున్న వాఁడనియు, నీశ్వరానుగ్రహంబు కలిమి నభినవమనోహరాంగంబు వడసిన మన్మథుఁడు రతిదేవిని వెదకుకొనుచుం దిరుగుచు సిట్టెడకుఁ జనుదెంచియున్న వాఁడనియు, గంధకంతు నతిసుందరాకారయగు కాంతామణిం బడయం గోరి నలకూబరుండు తపంబుసేయ నీయిల కవతరించియున్న వాఁడేమో యనియు నాకుఁదోచెను. అంతకుమున్ను నాచిత్రపటంబున నందు నాకారంబుఁ గాంచి యిది యనల్పశిల్పనైపుణంబున నూహించి వ్రాసినదే కాని యిట్టి జగన్మోహన మగు నాకారంబు ఏరాజకుమారులయందుఁ గాని యే దేవతాకుమారులయందుఁ గాని యుండదనియే తలంచియుంటిని. ఆపురుషోత్తముని యాకారంబుఁ గాంచినది మొదలు ఈయుత్తమునిరూపంబుం జూచి యతిసమర్థుండగు శిల్పి తన సామర్థ్యమునంతయును వినియోగించియు కించింతుకత్తదీయలావణ్యలేశంబుమాత్రమైన ననుకృతంబు సేయలేక పోయెనని యనుకొనుచుంటిని. అయిన నాకుమారునిరూపంబె యాచిత్రపటంబున వ్రాయంబడియున్నదియనుట నిక్కువంబు. అభినవయౌవనప్రాదుర్భావంబుం గాంచిన నిరువదిసంవత్సరములవాఁడని తెలియుచున్నది. ఆనవయౌవనునిం గాంచి యిట్టి యభినవమన్మథునికిం దగినరతి నెక్కడ విధి సృష్టిచేసియున్నాఁడో యని తలంచుచుండగా మనోరథడోలికా విహారంబు నీవొక్కతవె కొంచెముసేపు సలిపితివి. పాంచాలాధిపతి చెట్టపట్టంబోవునిన్ను నితరరీతిగఁ దలంపంగూడదని యెంచి యాతనిశరీరలావణ్యపంకంబునం బడంబడి పైకలించుకొనలేక మునుంగుచుండు నామనంబున భవదీయదాస్యశ్వర చేయూతయియ్య నతికష్టంబున నుద్ధరించుకొనివచ్చితిని; అనియిట్లు రతిమాలిని చెప్పఁగా విని మదనమాల యోసీ యితరపురుషప్రసంగంబు మనకేలయనిన నానాని యాసైరంధ్రియుఁ దత్కాలోచిత క్రియాకలాపంబులు జరిపించెను. ఓచతురికా యుక్తకాలమయిన నారాజనిర్యుక్తలగు కాంతలు మదనమాల నేమరియుండరుగావ నేమిరువురము

మాటలాడికొన ననువుపడకయుండె. రతిమాలిని యీసంగతిఁదెలిపిన [illegible] దినం
బులకుఁ బెండ్లిపనులు రాచనగరునఁ జరుగుచుండెను. ఎంతెంత త్వరగా పనిజరుగు
చుండునో యంతంతత్వరగా మదనమాలకు ముఖమునవైవర్ణ్యంబును మనంబున [illegible]
నంగంబునవివర్ణ్యలక్ష్యంబును మించుచుండె. పరిజనులతో నేమియుఁబలుకదు. సఖు
లకు సంగతులేమియు విశదీకరింపదు. కడుపారఁగా నాహారంబు భుజింపదు. సుంద
సొమ్ములలంకరింపదు. జిలుఁగుపలువలుఁగట్టఁబోదు. [illegible]
చింతించిచింతించి నిట్టూరుపులు నిగుడ్చుచుండు. ఇట్లుండఁగా నాదాసీజనులు దాని
విధంబుగాంచి తమపనులయందేమైన గొఱంతయుండి యది [illegible]
కంబుఁజెందుచున్నదేమోయని యెంచి భయంబునొంది యొకనాఁడు సన్నుతించిరి.
అందుకు నేను నీమదనమాల తన లీలాశుకము తన్నుఁబాసిపోయి యున్నది కావున నిట్లు
పరితపించుచున్నది యంతె కాని యొండొకటియు లేదని చెప్పితిని. వారలందరును సమ్మ
తించిరి. ఒకనాఁడుదయమున నారాజపురోహితుని భార్య యచటికి బ్రవేశించి వచ్చి
మాచేయు గౌరవంబునకు సంతసించుచు [illegible] మదనమాలం గాంచి యిట్లనియె.
ఓ కన్యకారత్నమా యీ దినము రాత్రి మూఁడవయామమున జరుగుచుండు. నప్పుడు ఈ
నగరాధిపతియగు జయవర్మమహారాజు మహాబ్రాహ్మణులు నిర్ణయించియుండు శుభ
లగ్నమున నిన్నుం బాణిగ్రహణంబుసేసికొనం బోవుచున్నాఁడు. నీ [illegible]
మంగళస్నానంబుఁజేసి ధవళాంబరంబులుధరియించి మంగళప్రదభూషణంబు లలంక
రించికొని యుపవసించుచునీదినంబంతయుఁ దేవతాసన్నిధియందుండవలయును; పట్టమహిషీ
పదంబునకువచ్చునట్టికన్యకలు పరిణయదినమున నిట్టులనుష్ఠించుట యీ రాజకులాచా
రము; నీవునట్లొనర్పవలయును అని చెప్పఁగా నారాజకన్యక తనహృదయంబునందుండు
దుఃఖసాగరంబుపొంగి వేలాతిక్రమణంబుసేయంబూనిన నది యడంచుకొని యా
బ్రాహ్మణివాక్యంబులకు సమ్మతించిన నప్పుడు తదాజ్ఞచేతఁ బనికత్తెలు మంగళస్నా
నంబుసేయించి యమృతఫేనధవళంబులగు దుకూలంబులుగట్టనిచ్చి కొన్నియాభరణంబు
లలంకరించి యాకన్యకను మణిమయమగు చతురంతయానమున నెక్కించి సమీపమున
నుండు మహాలక్ష్మి సన్నిధానంబునకుం గొనిపోయిరి. నేను దానితోఁగూడఁబోతిని. పల్లకి
దిగి యాపల్లవపాణియు నుల్లంబున [illegible] నచ్చటికావలివారల దాసీజనుల నవ్వల
నుండనియమించి భక్తివినయంబుల నాహరివల్లభకు ప్రదక్షిణప్రణామంబులు చేసి
యనేకవిధంబులనుతియించి యాయాలయంబున నుపవసించియుండెను. మేమును
రమణీయములగు వివాహకథాలాపములఁ బ్రొద్దులుపుచ్చుచుంటిమి. మదనమాల యనుభ
వించుమనస్తాపంబులంజూచి సహింపలేకయేమొ? సూర్యుండును పడమటిసముద్రం
బునందూఁకె. పాంచాలాధిపతిసున్నభాగ్యభోగములు! యనఁదగిన [illegible]

బునంగలయంబర్వె. గాఢాంధకార మదదంతిదంతకుంతంబులకాంతిలతాంకురంబులనం దగి తారకలు నభంబునవెలింగెను. విరహపాండురంబగుచు విలాసవిధురంబయియుండు మదనమాలమొగంబుతో నిష్పడైన సరిపోలఁగలనాయని పరీక్షింపనెంచియేమొ చంద రుండునుదయించెను. అనేకవీరభటరక్షితంబైయుండు నామహాలక్ష్మీమందిరంబునందు మదనమాలయు నేనునుమాత్రము దేవీసన్నిధానంబుననుంటిమి. పరిజనంబులెల్లఁ బరిణ యకార్యతత్పరతం బ్రవర్తించుచుండిరి. కన్యాజనరక్షణంబుననియుక్తులకు గొందఱు మందయానలు కొంతదూరంబున నచ్చటచ్చటంగుంపులుగూడి యాయాచరిత్రంబులు మాటలాడుకొనుచుండిరి. అప్పుడు మదనమాలనన్నుంగాంచి యోమకరికా పంజరంబు నందగులుకొన్న చిలుకచందంబున నేమియు నేయ నేరకయున్నదానను; వివాహలగ్నం బును సమీపించుచున్నయది; ఈజయవర్మను బెండ్లాడ నించుకేనియు నాకు సమ్మతి లేదు; తప్పించుకొనిపోవుటకు మార్గంబునుగనంబడదు; ఇన్నిదినములుగ నీతో నీసంగతి మందలించుటకొకించుకయైన నవకాశంబుదొరికినది కాదు. కేవలముమందభాగ్యయగు నన్నుంగన్నందున నాతల్లిదండ్రులక్కట గష్టదశసంప్రాప్తంబయ్యె. నన్నువివాహంబు చేసికొనినయనంతరముగాని జయవర్మనాజననీజనకులఁ గారాగారవిముక్తులంజేయఁడని తోఁచెడిని. విషంబుఁదిని ప్రాణంబులువిడుతునాయనియన్నను యదిగొనితెచ్చి యిచ్చువారలునులేరు. కటకటా! దైవంబునాయెడల నింత క్రూరతరంబైయుండుట నాజన్మాంతర కృతపాపఫలంబుగాదె? ఇందు కేమందు? లోకమునంగలకష్టంబులకెల్ల యునికిపట్టు లేదనియేమొ? యీమదనమాలను చతుర్ముఖుండుసృజియించె! నీవు నాకుం బరమార్థసఖివైతివేని నాప్రార్థనంబొకటియంగీకరింపుము. ఇతరదాసీజనంబులురాక మున్దె కార్యంబునకనుకూలింపుము. నాఖేదంబపనయింపుము. ప్రియసఖీ ధర్మంబుఁ బాటింపుము. వేగిరంబనామనవియంగీకరింపుము. అనియిట్లనేకవిధములుగ బతిమాలు కొనఁగా నేనుదానిపరితాపంబుంగాంచి మనంబునదుఃఖించుచు నోమదనమాలా నీ యిష్టంబేమి యని యడిగితిని. అప్పుడురాజపుత్రియుఁ బ్రియసఖి యీనాశరీరము మదనమోహానునికి మన్మథునిచేనివేదితంబైయున్నది. ఇట్టిదీని నితరవినియోగంబుంజేసి యామహాభాగునికి విప్రియంబుసేయుటకంటెఁ దత్క్షణంబుననుజ్జగించి యాతనితోఁగల యుంటమేలు. నేను శరీరంబుందొరంగిన నాపంచభూతములయందుఁ బృథివి యాతని మార్గసంచారభూమియందును, జలంబా మోహనాంగుండు స్నానముచేయు వాపికా జలంబులందును, తేజంబుమదనమోహనుని యుదరంబునందును వాయువామహాబాహుని నిశ్వాసంబులందును ఆకాశంబా మన్మథునిమందిరాంగణమునందును గలయునట్లు శ్రీకంఠునామముయగు దేవినింగూర్చి ప్రార్థించి ప్రాణంబులువదలుదును. ఇందుకు నీ వోశంబడుదువనినమ్మి నీతోఁజెప్పితిని. ఇప్పుడు నాకుమరణంబుగాని వేఱుశరణంబు

లేదు. ఇతరులువచ్చిరేని యదియుదుర్లభంబు. ఇట్టిసమయంబునం గదా ప్రియసఖులుపకరింపవలసియుండు. అనియిట్లనేకవిధముల నాచుబుకంబుఁబట్టుకొని వేడికొనియె. ఇఁకనిన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుట లేదుగదాయని యాలింగనముఁ జేసికొనియె. నీమధురములగువచనములను వినఁబోనుగదాయని మొగంబుముద్దిడుకొనియె. ఈ మదనమాలయందుఁ బ్రీతిఁ బాయకుమని కేలు కేలం గీలించె; మద్విరహంబున కోర్చుకొనుచుని తన పయింటచేఁగన్నీరుదుడిచె. నామనవిగా మదనమోహనునికిం దెల్పుమని ప్రార్థించె. నా జననీజనకులకు తీరనిదుఃఖబాయనిసైతినేయని వగచె. ఏమి నామాట కుత్తరమియ్యవే యని యూసడించుకొనియె. ఇదియేనా? స్నేహధర్మమనిదూఱె. నన్ను బాములఁబెట్ట నీకిష్టమాయనియడిగె. ఇట్టివారలే ప్రియసఖులు అని విసికికొనియె. నాయందుంగరుణించి తనువుఁదొరంగనియ్యవేయని పాదంబులువట్టుకొనియె. నేనునామదనమాల పరితాపంబుంగాంచి యేమియుంజెప్పలేక కేవలబాష్పాయమాననేత్రనై యంతర్గాఢంబగుశోకవేగంబునడంచుకొనలేక పయింటకొంగున మొగంబుమూసికొని యేడుచుచుంటిఁగాని దానితోనేమియుఁజెప్పఁజాలకయుంటిని. మదనమాలయు నన్ను బహువిధములవేడుకొనుచుండె. ఇట్లుకొంతసేపుజరఁగఁగా నేను మదనమాలతో “ఓ ప్రియసఖి నీవుపరితపించువిధముం గాంచిన నీయభీష్టంబు నెరవేఱనియ్యకయుండుట యుక్తంబుగాదనితోఁచెడిని. నీమరణానంతర మొకనిమిషంబైన నేనుజీవించియుండలేను. మనమిరువుర మొక్కటిగాఁ బ్రాణత్యాగంబుఁ జేసికొందము. ఇది నీకుసమ్మతమేని నీయభీష్టము నెఱవేర్చుటకు నాకునుసమ్మతమే” అనిన రాజపుత్రియుం గొంచెము కోపగించుకొనుచు నోసీ నాయభీష్టము సమకూర్చెదనన్నమాట ప్రకారాంతరముగఁ జెప్పితివంతియకాదటే. నేనుశరీరమునుజ్జగించుట యిప్పటికిభావ్యముగుఁగాని మీకిట్టియమంగళంబేలనే? హరిహరీ! మీతో నేనుచెలిమిఁజేసినందుకు మీప్రాణములువోఁగొట్టుటయే నా ఫలంబు? కడుపుచెడంబుట్టినందుకుఁ గన్నవారికిఁ గారాగృహప్రాప్తిఁజేసితిని. చెలిమిఁజేసినందుకుం జెలికత్తెలకుఁ బ్రాణపరిత్యాగంబుం జేయించవలయునా? చాలుంజాలు. మదనమాల నీకుఁ బ్రాణసమానయగుసఖియయ్యునేని దానిబాధలుదప్పించుటయుచితము. అనియిట్లు బహుకరుణంబుగఁబల్కుచుండఁగా ననతిదూరంబున నొక సన్యాసి మఱియొకసర్వానవద్యాతిసుందరియగు సుందరీమణినితనవెనువెంటం దీసికొనివచ్చుచుండెను. అదిగాంచి రాజపుత్రి మహావ్యసనాక్రాంతయై యీమదనమాలమరణనిర్యాణంబునకుంగూడ నోచుకొనలేదుగదే యసిచెప్పి “మాయమ్మనుజూచి యేమిదియనియడిగిన నుత్తరమేమి చెప్పంగల” ననికన్నులబాష్పములుదుడుచుకొనుచుండెను. ఆ యమ్మయు నతిశీఘ్రముగసమీపించి మదనమాలా యేమినీకన్నులు బాష్పచ్ఛన్నములైనట్లు తోఁచుచున్నవి; కపోలములయందుఁ గన్నీటిదారలుగారుటవలన మకరికాపత్రంబులు

మాసిపోయినవి; సౌభాగ్యసదనమగు నీమొగంబు విన్నఁబాటుఁజెందినయది; వెగచుటం
జేసి కుచతటంబుకంపంబునొందుచున్న యది; అని యడిగిననాకాంతభయంబుతోఁప
నేమియులేదనిన నాసన్న్యాసినియు సమీపముననుండువారలనవ్వలికంపి యాయాల
యపుఁదలుపులుమూసివేసి నిర్జనంబగునాగుడిసెలయఁజూచివచ్చి మదనమాలనుడగ్గఱి దాని
చుబుకంబుంబట్టి యెత్తిముద్దాడి తొడపయింగూరుచుండంబెట్టుకొని కురులుచక్క
నొత్తుచునిట్లనియె. ఓ మదనమాలా యే నెవ్వతెనైనదియు నీవెఱుంగవుగదా? తొల్లి
నీకు మదనమోహనునిచిత్రపటంబిచ్చిన మందపాలకినిగానాయేను? నీవునన్నునిరూపించి
చూడుమనిన మేమిరువురమును చక్కఁగాఁజూచి లేచి ప్రణామంబుచేసి భగవతియనవధా
నంబున నైనయపరాధంబు సైరింపుము; నిష్కారణవత్సలత నియ్యెడకు మీరలే తెంచుటం
బట్టి మాకుమహాప్రమోదంబయినయది; ఈ మహాదేవియనుగ్రహంబునంజేసి కాదె మీ
సన్నిధానంబుమాకయ్యె; మీరలిప్పుడియ్యెడకు విజయముచేయుటకుంగతంబేమి? కల
వృత్తాంతంబువినిపించి మమ్ముంగాపాడుము. అని ప్రార్థించిన నాయమయిట్లనియె. ఓ
రాజపుత్రి నేనునాతపశ్శక్తిచేత భూతభవిష్యద్వర్తమానంబులు బాగుగనెఱుంగుదును.
నేనుసంసారంబుంబరిత్యజించి బాల్యము మొదలుకొని యాకలంబులుభుజించి శరీరధార
ణంబుసేయుచు వీధులయందుంబడియుండుచింపి పేలికలు ధరించుకొనుచు చంద్ర
చూడచరణకమలధ్యానానందంబున నన్యంబులుమఱచియుండు హృదయంబుతోఁ దపం
బుసలుపుచుండి యాపార్వతీకాంతుండు కాంతాసమేతుండై వెలసియుండు శ్రీపర్వ
తాదిపుణ్యక్షేత్రంబులదర్శింపనెంచి గురుజనానుమతివడసి పెక్కుదేశములుతిరిగి చూచు
చు మదనమోహనుని సౌందర్యంబును నీరూపాతిశయంబునుగాంచి మీయిరువురసమాగ
మంబు రసావహంబై యుండునని యెంచి సంసారపాశబద్ధమానసనై యారాజపుత్రుని
యాకారంబుతోనొప్పు చిత్రఫలకంబుఁగానిపించి నీకుఁదదనురాగంబుంగల్పించి మీఁద
నీకుంగలుగు ననర్థంబులుచింతించి యీకాంపిల్యనగరమునంజేరి యీరాజచంద్రుని వశ
గతునింజేసికొని యీయూరనుండువారికి నాపద్బాంధువవిధంబునను గురుజనమురీతిని
పరమమిత్రురాలివలెను బ్రవర్తించుచున్నదానను. ఈపౌరులు నన్నడుగక యేపను
లైనఁజేయఁజాలరు. గురుభక్తినాయెడలవారు చేయుచున్నారు. అదియట్లుండ నీకాం
పిల్యనగరాధిపతి జయవర్మయును నాకుశిష్యప్రాయుండై తననగరునందు జరగంగల
సమస్తకార్యములు నాయనుమతిలేక చేయఁగూడదని యుత్తర్వుచేసియున్నవాఁడు.
ఇచ్చట నామాటకుంబ్రతిగా నెవ్వరును నడవరు. నీకీసమయంబున ఆనుకూల్యంబు
సేయుటకే యేనునీనగరంబున వాసముచేయుచు వీరినివశగతులుగఁ జేసికొనియున్న
దానను. ఇప్పుడీకాంపిల్యనగరాధిపతియగుజయవర్మ నిన్నుం బరిణయంబుచేసికొనం
గోరి మౌహూర్తికులవలన నీరాత్రి మూఁడుజాములకు మంచిలగ్నంబున్నదనినిశ్చయించి

దేవతాసన్నిధానమున నుపవసించియుండు పెండ్లికూఁతు బ్రాహ్మణముత్తైదువు లగ్ని సన్నిధికిందోడితెచ్చుట యీరాజకులాచారంబుగాన నట్టివారలచేఁజేయింప నన్నుం బ్రార్థించి యిచ్చటికంపియున్నవాఁడు. ముత్తైదువులను ఇంకొకగడియ కిచ్చటికి రాఁబోయెదరు. అగ్నిసన్నిధికిం గొనిపోఁబడినయనంతరము నీవుజయవర్మకు భార్య వగుటతప్పదు. ఇప్పుడిందుకొకయుక్తిచేసెదవినుము. ఇదిగో యీకాంతంజూచితివే? ఇది నీ జనకుండగుశూరబాహువు మిగులఁ బ్రీతితో వివాహంబుచేసికొనిన యాతనిమాతులునితనూజ యగుకలావతికిఁ జనియించి యతిగారాబముగాఁ బెరుఁగుచువచ్చిన మోహనవతి. ఇదియాకారముచేతను రూపముచేతను వయస్సుచేతను కలాకుశలత్వంబుచేతను నీకుసమానయైయున్నది. విశేషపరిచయముగలవారలుగాని మీయిరువురకు భేదంబుగని పట్టఁజాలరు. అనినమదనమాలయులేచి యత్యాదరంబుతో మోహనవతినాలింగనంబుం జేసికొని యాదలమూర్కొని ఓచిన్నిచెలియలా యెన్నిదినములకునిన్నుగాంచితిని. అని యానందబాష్పంబుల నామోహనవతియాదలఁ దడపుచు మందపాలకింగాంచి యీభగవతీ యీచిన్నది యిక్కడకెట్లువచ్చెనో యెఱింగింపుమని వేడికొనగా నాయమయిట్లనియె. ఈ చిన్నదిమాత్రమేకాదు! నీప్రాణనాయకుండు మదనమోహనుండునువచ్చియున్నవాఁడు. వీరిరాకకుంగారణంబు వివరింతువినుము. నీవుపంపించినచిలుకలు మదనమోహనునినగరంబునకుంజని యచ్చట నతండులేమి ననేకవనంబులఁవెదకుచు నొకచోటంగనిపట్టి స్మరసందేశంబుంజెప్పిన నతఁడును మంత్రికుమారునికిం దనదూరదేశప్రయాణంబుసూచింప నాచిలుకలనొకింతసేపు నిలిచియుండంబనిచి తానుముందర బయలువెడలి ధరావంతంబుఁజేరెను. అది నష్టభర్త్రియగునంగనవిధంబుననుండుట తన మనంబునకురాఁగాఁ గొందఱువలన నీజనకునికి కాంపిల్యనగరాధిపతిచేనైన కారాగృహప్రాప్తియు జయవర్మనిన్నుఁ దనయంతఃపురకాంతఁగాఁ జేసికొనుటయువిని దుఃఖాతులుండైచేయునదిలేక యీయూరిబయిటిదేవాలయంబులోఁబరుండి. కేవలముచింతాక్రాంతుండైయుండఁగా మధురిక యనునీ చెలికత్తెలలోనొకతె యాదృచ్ఛికంబుగ నచ్చటకేగియాతనింగాంచి వృత్తంబువిచారించి తెలిసికొనియిట్లనియె. ఓరాజకుమారుఁడా యేనుమదనమాలకుంబ్రియసఖిని. నాపేరుమధురిక. ఆమదనమాల నున్నట్టుండి కాంపిల్యాధిపతిపట్టుకొనిపోఁగా నారాజపుత్త్రిక తనప్రాణపదమగునొక చిత్రపటంబును తద్గృహాంతరంబున నునిచియుండుటంజేసి తీసికొనిపోవనువుపడకపోయెను. ఈపటంబుంగానకయుండఁజాలని యారాజపుత్త్రిక యాహారంబుపైఁగూడ ఆశమానెను. దీనినెవ్విధినైన నాకన్నియయొద్దకుంజేర్చుట ప్రియసఖినైననాకుముఖ్యకర్తవ్యంబు. ఆకాకన్నియ కనుంగుంజెలియలు మోహనవతియనుకన్యక తనజననీజనకులఁ బట్టుకొనునట్టి జయవర్మచేతికింజిక్కక యొకరహస్యప్రదేశమున డాగియుండి దిక్కులేక

యిప్పుడు పరితపించుచున్నయది. శూరబాహుండు రాజగృహంబును పెరరాజభటులాక్రమించుకొనియుండుటంజేసి యామోహనవతి ప్రచ్ఛన్న వేషయై తిరుగుచున్నయది. కాంపీల్యనగరముం జేరెనేని యెవ్విధమనసైనఁ దనయక్కదగ్గఱకేగి సుఖపడును. ఆర్తసంరక్షణంబు రాజకుమారులకుం గర్తవ్యంబుగాన నిందుకు నీవొడంబడవలయునని యనేకవిధముల వేడికొనెను, అప్పుడా రాజకుమారుండు దానిం గాంచి యో మధురికా యిప్పుడా మోహనవతి యెక్కడనున్నది. ఇక్కడకుం బిలుచుకొనిరా ననుపఁబడునా యనియడిగిన నామధురిక యిదె పిలుచుకొనివత్తునని చెప్పి మాసినచీరధరించి యొకభిక్షుకిచందంబుననుండు కన్నియను బిలుచుకొనివచ్చి రాజకుమారునికిం జూపి యోయయ్యా యిదియె మోహనవతి; అన్యులెఱుంగుదురేమోయని యీవేషంబుతోఁ దిరుగుచున్నయది యని యవకుంఠనంబు దీసిచూపిన నతఁడు సౌభాగ్యాధిదేవతవలె నుండు నాకన్నియం గాంచి దానిరూపరేఖాతిశయంబుల కచ్చెరువందుచు నిట్టిశుభలక్షణంబు లమరియుండు నీకన్నియకుంగూడ యీ వ్రాఁత వ్రాసియున్నవాఁడుగదా విధాతయని తలయూచి మధురికా నీవు వేడికొనినవిధంబుగ మిమ్మిరువురను గాంపీల్య నగరంబుం జేర్చెదనని చెప్పి యానాఁడు మధ్యాహ్నమంతయు నాగుడిలో వసియించియుండి సూర్యుండస్తమింపఁగా నాయిరువురం దీసికొని నడుమనడుమ నరణ్యంబులలో నాహారనిద్రాదులు దీర్చుకొనుచుఁ గొన్ని దినములకుముందె యీనగరమునకుం జేరెను. నూతనచిత్రపటంబుం జేతఁబట్టుకొని యామధురిక యంగడివీధిలో నుండఁగా రాజభటులు నాయొద్దకుం గొనితెచ్చిరి. ఆమధురిక వలన రాజకుమారునివృత్తాంతంబు విని యితరులకుఁ దెలియకుండ నతని నాపర్ణశాలయందు యునిచి యీమోహనవతినిఁ దగువిధంబులఁ గాపాడుచుంటిని. ఈమోహనవతి సంప్రాప్తికై యిన్నిదినములు రాజును వివాహంబుజరుగనీయక యభ్యంతరముచేయుచుంటిని. ఇదియుఁబట్టమహిషీపదంబునకుం దగినయది గాన నీజయవర్మను వివాహము చేసికొనందగును. అతండు మీయిరువురభేదంబుఁ దెలిసికొనంజాలఁడు. ఇప్పుడు చేటివేషంబుధరియింపంజేసి తీసికొనివచ్చియున్నదీనికి భవదీయాలంకారంబుధరింపంజేసి వివాహవేదికకడ కంపవలయు. ఈచేటివేషంబుధరియించి నీ వీమకరికతోఁగూడ మదనమోహనుండు వసియించు నాపర్ణశాలకేగి యాతనితోఁగూడ నీరాత్రి యీ పాంచాల దేశంబు దాటిపోవలయు. అనిచెప్పఁగా మదనమాల "భగవతి మందపాలకి యీరహస్యంబు భేదింపంబడెనేని నాచెలియలికి ననేకకష్టంబులు సంప్రాప్తంబులగు నేయని నామనంబు సంతపించుచున్నయది." అనియడుగఁగా నాయమ నేనీవిషయంబులఁ జక్కపెట్టంగలను శీఘ్రంబ నీవుపొమ్ము అనఁగా నేను నామందపాలకిసాహసంబునకును మంత్రాలోచనంబునకు నచ్చెరువందుచుం దదాజ్ఞచేత మోహనవతికిఁ బెండ్లికూఁతురివేషంబును మదనమాలకుం జేటీవేషంబున లంకరించి యాకపటచేటికను వెంటబెట్టుకొని యా

యాలయంబుం దాటితిని. మధురికయు మాకెదురుపడి యాభగవతి పర్ణశాలకుం బిలుచుకొనిపోయె. వివాహకార్యంబులకై యనేక దాసీజనులా మందపాలకి యుండుచోటికిం బోకరాకలు సేయుచుండుట గలదు గాన మేము మువ్వురము వచ్చుటకేమియు సందేహాస్పదంబుగాక యుండుటచే రక్షకభటులు మమ్మునడ్డగించుటకుం బ్రవర్తించరైరి. పర్ణశాల సమీపమునకుం బోవుచుండఁగాఁ దనచేతనున్న చిత్రపటంబు మధురిక మదనమాలచేతి కందిచ్చిన నా రాజపుత్రి దానిం దీసికొని యో ప్రియసఖి యీపటంబు నాకుం బ్రాణపదంబని తెలిసికొని బహుదూర ప్రయాణాయాసంబునకు వెఱవక యిది తెచ్చి నాకిచ్చిన నీకు నేనేమియుపకారంబు సేయఁజాలుదును; నాయెడల మీకుంగల ప్రేమాతిశయంబిట్లు మిమ్ముల నుంచుచున్నయది. నీవు నా ప్రాణములకంటెం బ్రియురాలవు" అని యగ్గించుచు నాకుటీరంబునం బ్రవేశించియుండు గంధర్వతుల్యండై యుండు రాజకుమారునింగాంచి భయసంభ్రమంబులతో వెనుకకొదిగి నిలిచి నన్నుం జూచి రహస్యంబుగ నో మధురికా మనము స్త్రీస్వభావసులభమగు నజ్ఞానముచేతఁ గార్యాకార్యములు విచారింపక ప్రవర్తించితిమి గదే? ఈయతిగంభీరుఁడును మహానుభావప్రకృతియు నగు పురుషసత్తముండెక్కడ? మనమెక్కడ? ఈతని దాస్యమునకుంగూడ నేను తగనే? మనమా? యీతని నిచ్చటకు రప్పించెడువారము. మహోదారస్వభావము కలవారగు నృపకుమారులు శరణార్థులను దనయుసమస్తవిధములఁ బోషించుచు వారికభీష్టసిద్ధిఁ జేయు ప్రకృతిగలవారు గాన నీ గుణహీనను నావాక్యమాదరించి వచ్చియున్నవాఁడు. అని చెప్పఁగా నేను నా రాజకుమారి నియంతికంబున కరిగి : వినయముగఁ జేయి మోడ్చి యో కుమారకా నా ప్రియసఖి మదనమాల సహజప్రేమపరవశహృదయయై విన్నవించుచున్నయది! బహుదూరంబుగ నొకదేశమునుండి మఱియొకదేశమునకు మిమ్ము రప్పించి మీయతి సుకుమారమగు దేహమునకు పరిశ్రమంబుఁ గలుగంజేసితి; ఈయపరాధంబుకు మియ్యిం పందగును. ఇదియునుంగాక భవదాగమనంబునకు సంతసించి నా జనకుఁడును సహోదరులును మహోత్సవంబు నడుపుచు నెదుర్కొని నగరునకుం దోడి తెచ్చునట్లు లేకపోయెగదా యని తనహృదయంబునం బరితపించుచున్నయది. అని సఖి చెప్పఁగా నామహానుభావప్రకృతి యగు కుమారుండు పావనవాక్యోపన్యాసంబుల మానసపంకంబుం గడిగివేయునట్లు నాతో నిట్లనియె. ఓసీ మీ రాజకూతురు మమ్మింతటి ప్రేమచేఁ బిలిపించుట వలననైన సంతోషము దూరదేశగమనాయాసంబుఁ గణింపనియ్యదు. మీరలిపుడు పరిపూర్ణానురాగము చేత నాయెడ కేతెంచి నన్ను విచారించుట వలన శూరబాహువు నన్నిదుర్కొనననంత సంతసము గలిగె. ఇప్పుడిచ్చోట నేతత్ప్రసంగంబుల ప్రొద్దుజరిగిన నేమేమి సంకటములు తటస్థించునో యెఱుంగము. తత్క్షణంబ బయలు వెడలి యీ పాంచాలదేశమును దాటిపోవలయును. మధురిక మందపాలకిమాజ్ఞా ప్రతీక్షకురాలై యిచ్చ

టనయుండవలయు. భగవతి యింతకుముందసర్వాయత్తము చేసియుంచియున్న యుత్త
మాశ్వంబుపై నీవునుమీరాజకూఁతురునారోహించి యీవనమునకుంజేరువనయుండు
నరణ్యంబునంబ్రవేశించి క్రమక్రమంబుగ నీదేశముదాటవలయునని చెప్పఁగా నేను
నట్లకానిమ్మని యాకుమారుండు చూపినయశ్వంబుపై మదనమాలతోఁగూడనారోహించి
యాశనిగుఱ్ఱంబుతో వెనువెంట నేయచ్చటిచెట్లసందున నితరులకుఁదెలియకుండ మెల్ల
మెల్లనఁజని యడవిలోఁబ్రవేశించితిని. ఇట్లు రాజకుమారుండును మేమును ప్రవేశించి
గుఱ్ఱంబులనతిజవంబునంబరుగులెత్తించిన మరునాఁడుదయమునకుఁ బాంచాలదేశంబుఁ
దాటి యాయశ్వవరంబులు వాయువేగంబునంజనిచని యొకచోట సింహశార్దూలఖడ్గ
గవయశరభాదిక్రూరమృగనిబిడంబయి యనేకవిధములగు సాలతాలకపిత్థాశ్వత్థపిచు
మందచందనతిందుక ఖర్జూరవేణునింబకదంబప్రముఖము లగువృక్షములు క్రిక్కిరిసి
యెడతెఱపిలేక సూర్యకిరణప్రసరణంబునకైన నవకాశంబియ్యనియతిభయంకర మగు
నొకగహనంబునం బ్రవేశించెను. రాజపుత్రుండునుమాతో తొల్లితానుమృగయకను మాహాన
వతినింబిలుచుకొని ధరావంశంబుచండెకదలి చక్కనిమార్గమునంజనక యీగహనంబు
నంబ్రవేశించి దీనిగుండ కాంపిల్యనగరమునకుంజేరితిని. అనిచెప్పుచుం బూర్వపరిచితము
లగుకొన్నిచోటులచుజూపుచు మాత్రోవకడ్డంబైపైకుఱికి మమ్ముహింసింపంబోవు
శార్దూలాదిమృగంబుల నతిచాతుర్యంబునంజంపి భయంబుడుపుచు; మఱియు రాజపుత్రు
లీయాస్థలంబుల నీయామృగంబుల నీయావిధంబుగ వేఁటాడుదురని యాప్రకారంబభి
వర్ణించిచెప్పుచు; మాకుమార్గప్రదర్శకుండై ముందుఁబోవుచుండెను. సూర్యుండునాకాశ
మధ్యంబుంజేరె; భూమియు నడుగిడనీయకలలాటతపంబులై యాతపంబులు బిట్టుడి
కెను. మృగకులంబులు మందలుమందలుగఁజేరుకొని చెట్లక్రిందంబరుండి నెమరువెట్టు
టకుపక్రమించె. ఎండమావులుపథికులకుజలభ్రాంతిఁగల్పించియలయింపసాగె. పక్షి
కులంబులుచెట్ల నీడలకుంజేరె. అట్టికఠోరాతపంబున కశ్వంబులుపరిశ్రాంతినొంది నడవ
లేకచిక్కెను మేమునుతృషార్తులమయి జలకాంక్షచే నెక్కడనైన జలాశయంబుండు
ననుక మెల్లగనేఁగవలయునని ప్రయత్నపడుచుఁబ్రతిచెట్టుక్రిందను బ్రతిపొదరింటను
నిలువఁబడుచు నతిప్రయాసంబుతో నరుగుచుంటిమి. అప్పుడునల్లనిశరీరంబులునుపల్ల
పుదొరికినను కోరమీసంబులును మిడిగ్రుడ్లునుఁతడవిఁగడ్లునుగలవారు కొందఱుబోయలు
మా దారికడ్డంబువచ్చి యిటునటుం దిరుగుచుండిరి. రాజకుమారుండు వారింగాంచి
యోచెంచులారా యిక్కడకునీటిపట్టు లెంతదూరంబుననున్నవియని యడిగిన వారును
[illegible]సమునకువచ్చి యోసామీమీరు విశేషముగదప్పిగొనియున్నారనిశోఁచుచున్నది.
[illegible]మనే వనేకులు ఎడారిత్రోవలోఁ జలువపందిరులుంచి పథికులకు శీతోదకంబు
[illegible]కంబులను శుంఠీ జంబీరరసాదియుక్తంబగు తక్రంబును చందనంబును

తాళవృతంబులనొసంగి మహాపుణ్యఫలంబులం బడయుచున్నవారు. అట్టుండ మేము మీకు
నీటి పట్టులైన రాజాపలేమా? మీ యనుగ్రహంబుం బడయనియ్యకొనమా? మీరలెప్పుడుం బర
గంబోదురేని యాచోటులు గనిపట్టబహుకాలంబు సెల్లు. ఈయాఁడువారు ఎంతయుఁ గౌర్వక
విశేషంబుగఁ బరితపించెదరు. ఈయశ్వంబులును శ్రాంతంబులై యున్నవి. గాన కొం
చెము దవ్వులనున్న జలాశయంబునకు నడవలేవు. ఈగుఱ్ఱంబులను ఈకాంతలను
ఇక్కడ చెట్లక్రిందనిలిపి పాదచారివై నీవు వచ్చితేని యొకింతసేపటికి జలాశయంబుం జేరి
దప్పిఁదీర్చుకొని నీరంబులఁ గొనిరావచ్చును. అనిచెప్పఁగా రాజకుమారుండును "ఓ
బోయలారా యిట్టిమహారణ్యంబున నాఁడువారినొంటిగ నడలి రాఁగూడదే" యని
యనఁగా వారలుసామీ యిది మేమువసియించుచోటుగదు. తావు; మంచియొకలేక యీఁగ
వైన నిందుంజొరలేదు; భయపడక మీరు మాలోఁగొందఱతోఁగూడ చెఱువునొ
ద్దకుంబొండు. కొందఱము వీరికి మీరు వచ్చునంతవఱకుఁ గావలియుండెదము. లోక
మునం బరోపకారమునకుంగాని యీకాయము దోషనికాయంబు గాదా యని పల్కిన
నతఁడు వారిపల్కులకు సంతసించి మమ్మునడిగి, గుఱ్ఱంబులను మమ్ము నక్కడనునిచి
యాబోయలలోఁ గొందఱం బిలుచుకొని యాయరణ్యమధ్యంబున నొకత్రోవం జనియె.
మేము తృషార్తలమగుటం జేసి మతిభ్రంశంబుం జెంది యాతని కొంటరిగఁ బోవ ననుమ
తించితిమి యంతయెకాని వేరు కాదు. విధివిపాకంబు త్వరచేయఁగా నెట్టి దిట్టలకయిన
బుద్ధి పెడతలఁ బట్టునుగాదె? అట్లు రాజకుమారుండరిగిన యనంతరంబు మేమువల్లని
యొకవృక్షక్రిందం గూరుచుంటిమి. ఒకింతసేపయ్యెను. మఱియును నొకబోయ యచ్చ
టికివచ్చి మాకుంగావలియున్న వారినడిగి మావృత్తాంతం బెఱింగి కటకటా జలంబున
కంతదూరంబు చననేల? సమీపమున నయున్నదే యని మమ్ముం దోడ్కొని పోయి
సమీపస్థలంబునన జలంబులు గానిపించె. మేమిరువురము నాజలంబులు ద్రావి యా
గుఱ్ఱంబులకు దప్పికఁదీర్చి తొల్లిటిస్థలంబునం గూరుచుంటిమి. రాజకుమారునితోఁబో
యియున్న బోయలుకొందఱు బిట్టువాపోవుచు మాయొద్దకువచ్చి మాపాదంబుల
బయింబడి బాష్పజలఁ భూమిందడుపుచుం బరితపింప మేమునుదిగులుపడి యోబోయ
లారా రాజకుమారుఁ డెక్కడనున్నాఁడు; అతనివిడిచి మీరు పరువిడి వచ్చుటకుం
గారణమేమి? మీరలిట్లు దుఃఖించుట వలన మాహృదయంబులు అతనివిషయంబున;
ననేకానిష్టంబులు చింతించుచున్నయవి; అని యడిగితిమి. వారు ఓయమ్మలారా
మేము చెరువుత్రోవంబట్టిపోవుచుండఁగా మామార్గమున నొకసింగం బెదురుగావచ్చెను.
ముందరుగుచున్న రాజకుమారుండు మేమువలదు వలదని చెప్పుచుండఁగా దానినదలిం
చెను. అదియుం క్షుధాతురంబై యున్నదిగాన నతని యదలింపునకుం గనలి మొగంబు
దెఱచుకొని పటలు నిక్కించుకొని యత్యాగ్రహంబున నెగిరి ముందటికాళ్ళగోళ్ళ వ్రాద

యంబున గ్రుచ్చుకొనునట్లు క్రూరప్రహారంబుసలిపిన మన రాజుభూమిపయింబడియె
పడునంతలో నామృగరాజంబు నాతనిశరీరమున ననేకవ్రణములు గలుగునట్లు బహు
ప్రకారంబుల మోదుచుండ మేమందఱమునుజేరి యార్భాటంబులు కొన్ని సలుపఁగా
విడిచిపోయెను. రాజకుమారుండు పూర్వమె తృషార్తుండై యుండుటచేతను సింహనఖర
ప్రహారంబుచేతను సొమ్మవోయి యిలపయింబడియె. మేమెంత బిలిచినం బలుకక పొర
లాడుచున్నవాఁడు. శీఘ్రముగఁ బ్రాణములు వదలిపెట్టుననితోఁచి మీకీవృత్తాంతము
దెలుపవచ్చితిమి. ప్రాణములుండఁగా బంధుజనంబులు చూచి కన్నీళ్లుపెట్టుకొని మాట
లాడరేని యది జీవముండువరకు మనశ్శల్యంబయి బాధించుచుండునని పెద్దలు వచింప
దురుకాదా? యనిచెప్పఁగా మేమును పిడుగువడ్డట్లు వినబడిన యామాటకు మూర్ఛ
వోయి యొడలు దెలిసి లేచి విలపించుచు నోయయ్యా రాజకుమారుఁడా మమ్మునిట్లు
నట్టడివినిడించిపోవుట న్యాయమేనాయని వాపోవుచు మాకై నీకిట్టి యాపద సంభవిం
చెగదాయని ప్రలపించుచు నచ్చటనుండలేక యోయయ్యలారా ఆమహాభాగుఁడు
పడియుండుచోటికి మమ్ముంగొనిపొండు; ఈయనాథలయందుఁ గనికరముంచుఁడు;
అని వేఁడికొనఁగావారును అట్లనే కానిండు. మావెంట రెండు. మీకు ఋణానుబంధం
బున్నఁ బ్రాణంబుతోనుండఁగా నాతనింజూడఁగలరు. అందుకై కదా మేమతిత్వరితగ
తింబరువిడివచ్చితిమి; అనఁగా మేమును శోకవేగంబు సహింపంజాలక యాయుధంబు
లను గుఱ్ఱంబులను మఱచి వారివెంటనంటి భూమిపైఁబడుచు లేచుచుంబోవుచుంటిమి.
కొంతదూరంబరుగునంతకు మేము ఏయేచోటులు దాటితిమో యేయేగుట్టలు మెట్టితిమొ
ఏయేచెట్లుచుట్టితిమొ ఏయేమిట్టలనరిగితిమొ భూమిపైనుంటిమొ ఆకసంబున కెగసితిమొ
ఏవిషయంబు నెఱుంగక కేవలము రాజపుత్రాపహృతమానసలమై బహుదూరం బరిగి
తిమి. సూర్యుండస్తమించె. అప్పటికిని రాజపుత్రునిం గానక యాబోయలతో యోరీ
మారాజకుమారుఁడేడీ? ఒకవేళ ముందుపోయినతోవ తప్పిపోయెదరో? ఇంత
వఱకాతండు జీవించి యుండునా యని యడిగిన వారును మమ్ముంగాంచి నవ్వి మారా
జకుమారుండిచ్చటికి సమీపముననుండు బోయపల్లె యందున్నవాఁడు; తోవతప్పక
యెపిలుచుకొని పోవుచున్నారము రండు. ఈరాజపుత్రిక వేగిరంబ తనదగ్గరకురాకచో
మదనబాణంబులచేతఁ బ్రాణంబులు పరిత్యజించును. అతివేగంబునం బోవుదమేని
మేలుగలుగు అనిచెప్పిరి. అప్పుడు వారిమాటలకు సంశయించుచు మేము నిలువఁ
బడి మనలవీరువంచించి యింతదూరంబు గొనితెచ్చిరి; వీరల చేతందగులుకొంటిమి.
ఇంకేమి సేయనగునని దిగులుపడుచుఁ గాళ్లుతడంబడ హృదయంబు కటకటనదరవద
నంబులు శుష్కంబులై దేహంబులు వడవడవడంక నొండొరుల మొగంబులు గాంచు
కొనుచుంటిమి. అప్పుడు ఆబోయలు ఓబాలామణులారా మీరు మాసంగీతంబునకు

హృదయంబు గరఁగివచ్చి మృగంబులు వలలం దగులుకొనురీతి మా నయవంచకంబులగు
వచనంబులకేమరి మాచేతం జిక్కుకొంటిరి. ఇఁక దప్పించుకొన మీకుఁ దరంబుగాదు.
ఇంతకుం గొన్ని దినములకు ముందు ఆ రాజకుమారునితో వచ్చిన యీకన్నియం గాంచి
మాయధిపతి మోహించి మమ్ముం బిలిచి యెట్టికపటోపాయంబుననైన నాతని వంచించి
యామించుఁబోఁడిని నామంచంబునొద్దకుం గొనిరావలయుం; రాజకుమారుండు మహా
పరాక్రమశాలిగాన నతనితోఁ బోరాడి మీరుగాని మీతోఁ గూడిన నేనుగాని జయించ
లేము; తుదకు ఆయూఁడువారుగూడ క్షత్రియకాంతలుగాన ధనుర్విద్యాభ్యాసం
బునం గడిదేరినవారై యుందురు. వారియొద్దనైన నాయుధంబులుండఁగా మీరుపోఁ
గూడదు. వారలతో రాజపుత్రు నెడవాపి వంచనమెయి నాకాంతల నిరాయుధులం
జేసి పట్టుకొని తెచ్చునది అని మాకాజ్ఞఁ జేసియున్నవాఁడు గాన మేమిన్ని విధముల మిమ్ము
వంచించికొని తెచ్చియున్నారము. ఇదిగో యెదురనుండునది మారాజు వసియించు
బోయపల్లెయని చెప్పఁగా విని మేము మనంబుల ఖేదంబు నొందుచు, శ్లో॥ అన్యథా
చింతితం కార్యం దైవమన్యత్ర చింతయేత్॥ అన్నలోకోక్తి యప్రయోజకంబు గాదు.
కాంపిల్యాధిపతికిఁ బట్టమహిషియై యుండుటకు సమ్మతించని యీమదనమాలకుం దుద
కు బోయల పాలంబడి కాయంబు జెడుపుకొన వలసినట్లయ్యెఁగా ఆహా ఏమి దైవ
చిత్రము! అఘటితఘటనా సమర్థుఁడగు విధికిం దుష్కరంబును గలదే? శూరబాహు
పునకుం గూఁతురై పుట్టుట యెక్కడ! బోయవానిం జెట్టపట్టుట యెక్కడ! కటకటా
ఏమి యీభాగ్యవైపరీత్యంబు! అని వగచుచుం జేయునది లేక యూరకుంటిమి. ఇట్లు
చింతించుచునుండ మమ్ముం గాంచి యాబోయలు ఓకాంతలార యిఁక వగచియుప
యోగము లేదు. వంటింటిలోఁ బ్రవేశించిన కుందేళ్లవలెనైతిరి. మారాజు దీనిపై
మక్కువచేతఁ బ్రబలతరముగ నస్వస్థశరీరుండైయున్నవాఁడు. దైవము మా పాలనుండి
మిమ్మును మాకు లభ్యలగునట్లొనరించి మా ప్రాణంబులు నిలిపినదయ్యెను. వేగిరంబ రండు
నేను వలచియుండు కాంతామణిం గొనిరాక మీరు మీ మీ కాంతలం గాంచితిరేని
కృతాంతుని మొగంబును గాంచఁగలరు. అని మాయేలిక యతికఠినంబుగ నాజ్ఞచేసి
యుండుటంబట్టి మేము గృహంబులు వదలి యన్నాదులుమాని పరిభ్రమించుచున్నా
రము. మా పెండ్లాల మొగంబులు చూడ మనంబు సంభ్రమించుచున్నయది. మిమ్మత
నిచేతికొప్పగించి యాతండిచ్చు పసదనంబులు గైకొని మాయిండ్లకేగెదము. అని చెప్పుచు
మమ్ము బహునిర్బంధ పూర్వకముగఁ గొనిపోయిరి. మేమును చని శబరబాలకనిపాత
నానావిధశకుంతతతిపోత్రికసిరామయకోరణ ఘోరగృహద్వారంబును, క్రూరసార
మేయమాత్రపరిజనకిరాతనివహానిబిడంబును, నానామృగనికాయ మృతకళేబరదుర్గం
ధంబు నగు బోయపల్లియం బ్రవేశించితిమి. మాతో నరుగుదెంచుచున్న చెంచులు

మమ్మునొక గుడిసెయొద్దకుంగొనిపోయి వాకిటనిలిపి యందులోనికిం బ్రవేశించి యొక
ముసలివానిం గొనితెచ్చిరి. వాఁడు మమ్ముంగాంచి మించినయాశ్చర్యంబునం దనపెం
డ్లమును బిలిచికొనివచ్చి కూరుచుండి యోసీ వీరిని గాంచితివే? ఇట్టియతిసుకుమారు
లగు మనుష్యులుకూడ నున్నారుగదా. ఈకాంతయేసుందమనియొ మనవాఁడు రాజ
కన్యక రాజకన్యకయని తలంచుకొనుచున్నాఁడు; వీరికె దేహమున నేమైనబలమున్నదా?
మనవలె నడవులయందు దూఁకి యెగిరియెగిరితితిమి పిట్టలనుబట్టుకొనఁగలరా? ఏ
మేమో బెదరిబెదరిచూచుచున్నారు; ఇసిరో ఈనాలిలేనిబాలలుమనకేలా? కొన్ని
దినములనుండి వానిమాటలువిని వీరునటికట్టె త్రోవలుకొట్టి ధనము సంపాదించుటలు
మాని, మృగంబులంబొరిగొని మాంసంబులు గడించుటలువదలి, వేటకుక్కలంగొని
పశాపోదులంజంపునవువులభ్యసించుటవిడిచి, వలలొడ్డి పులుగులంబట్టి కట్టితెచ్చుటం
బరిహరించి యీపనికిమాలిన పనులకుంగడంగిరి. బళాబళా బాగుబాగు! ఓసీముసలీ
మనబిడ్డం డీపిండిబొమ్మలవలె నుండు కొమ్మలంగాంచెనేని మున్మరంబగు మన్మథవేద
నచే నిమ్ములువదలి దిమ్మవట్టినవానివిధమున వీరితోఁదిరుగుచుండు నంతియకాని నెమ్మ
దితో దాఁడాడవలసిన పనులుచూడఁడు. మృగహింసకుంబోక వలలొడ్డి పులుగులు
పట్టుకొనంజనక కన్నములుపెట్టి ద్రవ్యంబులు దొంగిలించుట కలుగక కేవలము వీరి
తోనే కాలంబుగడపుచుండు. అట్లయ్యోనేని మనకులధర్మంబుచెడును. ఎన్నివిధముల
నైన వానికీకాంతల నందకుండంజేయుటమంచిది. ఎవ్విధముగ నీకార్యంబు సమకూర్ప
వలయు. అని పల్కెను. ఇంతలోన నొకబోయయచ్చటికివచ్చిన నామసలిబోయ
వాఁడు నాబిడ్డని సేమంబుఁదెల్పుము; పోయినకార్యం బేవిధముగముగిసెను? అని
యడుగఁగా నాకిరాతుండు సామీ మీకొడుకును మేమును ప్రయత్నించినపని చెడి
పోవుటకూడగలదా? మీ ఆనతిఁగైకొని యిల్లువిడిచిబయలుదేరి యీకొండగవిలో
నుండుచండికదేవళంబునకుం జని మేమందఱము నేలంబడి మ్రొక్కి యోతల్లీ యీసారి
మాకు గొప్పధనసంచయము దొరికెనేని యప్పుడె నీకు మంచిమానిసిని బలియిచ్చెదమని
వేడికొని బహుదూరం బరిగితిమి. ఆతల్లివరంబెట్టిదో తెల్పలేము. మేము యీహిమవం
తంబుదగ్గఱ నుండు నొకరాజధానిని గొల్లగొట్టి యెన్నరానిధనంబులును వస్త్రంబులును
భూషణంబులను దొంగలించుకొని నిరుపద్రవంబుగా దాగియున్నారము. రహస్యముగ మీకీ
వృత్తాంతంబుం దెల్పి నన్ను తమకుమారుండంపినవాఁడు. అనఁగా నావగ్గుబోయ బహు
సంతోషపడుచు మన కింతమేలు చేసినయాతల్లికిఁ బ్రార్థన చెల్లించుటకు జాగుసేయఁ
గాదు. అది నెరవేర్చనంగాని మనబిడ్డఁడు రాజోపద్రవములేక మనయుండుచోఁ
[illegible] కావున నప్పుడ దేవతాబలి నిర్వర్తింపంబడవలయు, జాగుసేయక యీయిరు
తరుణులం బిండువయస్సులో నుండెడిదానింబట్టి తీసికొనిపోయి యీకొండలరాయుని

పట్టికి బలిపెట్టుఁడు. మఱియొకదానిఁ దఱుమఁగొట్టుఁడు. అనియుత్తర్వు చేసెను. అంతట నేను వానిమాటలువిని మదనమాలకుఁ బ్రాణములుపోవునట్లు సంభవించిన కట్టిండిసేగికి ననేకవిధముల వగచుచుండ నన్నువదలి యాకిరాతులు మదనమాలంబట్టుకొని యాకొండగవియొద్దకుం గొనిపోయిరి; నేనును దానివెనువెంటం బెనురోదనంబునేయుచు నురంబుమోదుకొనుచు భూమిపయింబడుచు లేచుచు వాపోవుచు నచ్చటికిం బోతిని. ప్రళయకాలంబునం బదునాలుగులోకంబులు నములం దెఱచికొన్న యమునినోటి దంష్ట్రిలవలె నుండు పెద్దకత్తులుగొని యిరువురి కిరాతులు మదనమాలను దత్సమీపమునుండు మడుగులో ముంచియెత్తి నన్నుంగాంచి యొకపలుకైనం బలుకనియ్యక నన్నింతకుపైన రాకూడదని నిరోధించి యాగుహాలో నుండు నాలయములోనికిం గొనిపోయిరి. మనరాజపుత్త్రికిం గలిగిన యీవిధివైపరీత్యంబుం దలంచుకొని యప్పుడు మూర్ఛపోయి భూమిపయింబడితి. ఇప్పుడు నీవచనంబులచేత దేహంబుం దెలిసికొంటిని, ఓచతురికా వింటివటే! మనమదనమాలగతి! ఏమయ్యెనో? ఆ సుకుమారాంగికిం గలిగినయతికఠినపు మరణముంజూప నన్ను దేవుఁడు దానితో వెంటబెట్టుకొనివచ్చెను వింటివటే! అనియిట్లామకరిక నాకుందెల్పిన నేను మదనమాల ప్రాణంబులయందు నిరాశనయ్యుఁ దొల్లి జ్యోతిష్కులు ఇది మహామండలేశ్వరునింబెట్టపట్టి యఖిలభూమండలంబు నేలుచుఁ బతికిఁ బ్రాణసమానురాలై యనేకవత్సరంబులు సుఖించుచుండును, అని చెప్పియున్నవారు గాన నొకించుక ప్రత్యాశతో నా మకరికంగాంచి యో ప్రియసఖి ఇఁక మనము చింతించుచుం జేయునదేమున్నయది. ఇచ్చోటనుండుటవలన నుపయోగములేదు. మెల్ల మెల్లగఁ బోయి కాంపిల్యనగరముం జేరి మోహనవతినైనజూచుచుఁ గాలముఁగడపుచుందము పోదము రా అనిచెప్పితిని. అందుకామకరిక సమ్మతించి అచ్చోటువాసికదలి క్రమక్రమంబుగ నాచూపునట్టి మార్గమునవచ్చుచు కాయలును పండ్లను జలంబులు నాహారంబుగాఁ గొన్నిదినములకు కాంపిల్యనగర నమీపమునకుంజేరెను. ఆనాటిరాత్రి నేను నానగరంబునం బ్రవేశింప నిచ్ఛలేనిదానఁగాన దానికిఁ దెలియకుండ నచ్చోటువిడిచికదలి తొల్లింటిపగిది ననేకస్థలములయందు సంచరించుచున్నదానను. మారాజపుత్త్రికకుఁ బ్రియసమాగమంబగుదనుక నేనును బ్రహ్మచర్య వ్రతంబు నలుపవలసినదాననై యుండుటంజేసి యితరులతో మాటలాడనొల్లను. మనోహరములగు నుద్యానవనములయందు సంచరింపసమ్మతింపను. రాజగృహములయందు విహరింపను. ఓరాజకీరమా నీవు నాకుఁ బ్రియసుహృత్తువని నీతోవృత్తాంతము విన్నవించితిని. అని యిట్లాయాఁడుచిలుక పల్కుచుండఁగా మాయుండు పొదరింటికి సమీపంబున ఓచతురికా తొల్లియారాజపుత్త్రి తనకుం బ్రియసమాగమంబు కాకముంద నీకుం బ్రియసంగమమహోత్సవంబుఁ గావించునట్లు చెప్పి యిప్పుడుతాన

క్రమంబుమాని ప్రవర్తించెను. ఈకిటుకు నీకెరుకపడదాయెఁగదా అని యొకపలుకు వినంబడియె. అందు కాయాఁడుచిలుక మహోహర్షంబుతో నోరాజకీరమా యిప్పుడు వినంబడిన వచనము నాకుంజెవులయందు సుధావర్షము గురిసినట్లయ్యెను. ఆమదనమాల జీవించిసుఖంబుగఁ దన యభీష్టనాయకునిం గలసినదా ? శ్లో॥ అథవాభవితవ్యానాం ద్వారాణిభవంతిసర్వత్ర॥ అనునట్లు శుభములుగాని యశుభములుగాని సంభవించ వలసివచ్చినపుడు అన్నియును వానికిం ద్రోవలై యుండును. రానికాలములో నన్నియుఁ బ్రతిబంధకములుగానగును. ఆమదనమాల తానెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను తుదకుఁ దనప్రయత్నములు విఫలంబులై పోవుటమాత్రమేగాక ప్రాణములు పోఁగొట్టుకోవలసినట్లయ్యెను. జీవితనిరాశయైన యనంతరము ప్రియసంగమసౌఖ్యంబు సమకూరె. అఖిలజంతువులకును వానివానికర్మములు ఫలములియ్యఁదటియైనచో సుఖదుఃఖములు సంప్రాప్తములగుచుండుటను దర్శించిచూడ నెవ్వనికి దరంబుగాదు. ఓరాజకీరమా యావచనామృతమును నాచెవులకు వర్షించినదియెవరు ? దానిం దెలుపుము ; అనఁగా నేను ఓచతురికా యీవచనముం జెప్పినయది యామదనమాలప్రియసఖి యగుకళావతి. అని చెప్పఁగా నది యిట్లయిన నారాజపుత్రిక యింతకు సమీపమున నుండునట్లు తోఁచుచున్నది. లోకమునం బ్రియజనము ప్రవృత్తిదెలియక బహుదినంబులుగడపినను కుశలవృత్తాంతమును వినినయనంతర మాయిష్టజనముంగాంచునంతలోపల మనంబత్యౌత్సుక్యంబైతత్తరించుట సాధారణంబుగాదె? కాననేను నాప్రియసఖింజూడ నత్యుత్కంఠితనై యున్నదానను. అదియుండుచోటు దెలుపుము. అని ప్రార్థింపఁగా కళావతి మరలనిట్లనియె. ఓచతురికా నీప్రియసఖియగు మదనమాల యీపూఁబోదరింటం దననాయకునింగూడి నీవృత్తాంతంబు వినుచున్నయది. నీప్రియసఖుండగు కలకూజితంబును భవత్సంగమౌత్సుక్యంబుతో నీతో మాటలాడుచున్నవాఁడు. ఇదియు నీవెఱుంగలేకపోతివి. అనిననాయబ్జాక్షి వచనములువిని యాచతురికననుంగాంచి సిగ్గుపడుచుండటాలున నాపొదరింటిలోనికింజని యామదనమోహనుఁడును మదనమాలయు నుండుటంగాంచి సంతసించి యారాజపుత్రిక ముంజేతిమీఁద వ్రాలిన నామదవతి యత్యనురాగంబుతో నోచతురికా నీకష్టంబులెల్లవింటిని ; తేపలము తిర్యగ్జంతుసాధారణ మగుచాపలమువదలి స్నేహధర్మమును బాటించుచు సర్వసుఖంబులకువెలియై యిట్టిదైన్యాకరమగు కఠినవ్రతమనుష్టింప నీకుఁదరంబుగాని యితరులవలనఁ గాదు. ఇందుకు నేనేమి నీకుపకారంబు సేయఁగలను. అనుచుం దనకష్టంబులం దలంచుకొనుటంజేసి మయింబయి నతిశయించు శోకంబువలనం గలిగిన బాష్పంబులచే నాచతురిక యొడలుదడుపుచుండ నాచిలుకయుఁ బ్రియసఖి మనమిరువురము నెట్లెట్లో విపదంబునిధిం గడచితిమి ; రాజకుమారుండును నీకు సంప్రాప్తిం

డయ్యె; ఇఁకనవియెల్లం దలంచుకొని యేల దుఃఖింపవలయు; పూర్వదుఃఖస్మరణం బును విడిచిపెట్టుము; ఆమాయాకిరాతులచేతం జిక్కికొన్న నిన్నుం గాపాడిన వారెవరు! ఎట్లులా చండికాలయంబు నుండి యిచ్చటకుం జేరితివి? సంగ్రహంబుగఁ దెల్పుమన నామదనమాల యిట్లనియె. ఓచతురికా వినుము. నన్నుఁగొనిపోయి యాకిరాతులు చండికాసమీపమున నిలువంబెట్టిరి. ఇంతలోపలంగొందఱు క్రూరాత్ములు భయంకరంబు లగుకత్తులుధరించి నాయిరుప్రక్కల నిలిచి యాదేవికిఁ జేతులెత్తి ప్రణామంబులుచేసి యోతల్లీ యీపల్లవపాణి నిప్పుడు నీకుఁబలిపెట్టెదము. మాయేలిక యేవిధమగు రాజోపద్రవంబు లేక సుఖముగ తాఁదొంగలించికొన్న ధనంబులతో మానెలవునకుం జేరునట్లనుగ్రహింపవలయును. అని ప్రార్థించి యేకకాలంబున నారెండుకత్తులును పైకెత్తి ప్రహరింపం బోయిరి. ఓచతురికా యప్పుడు నేను ప్రాణములుపోఁగొట్టుకొనవలసినట్లు తటస్థించిన నాదురవస్థకు సంకటపడక యాబోయవానిబారికింబడక తప్పించుకొనువచ్చి తన కుపహారముగాఁ జేసికొన్నదని యాజగన్మాతం దలంపున స్తుతియించుచుంటిని. ఇట్లు మహోద్ధతంబులుగఁ బైకెత్తంబడిన యాకత్తులు రెండును నేకారణంబుననో చేయిజారి భూమిపైఁ బడియె. నిరపరాధినైన నన్నువధింప నుద్యుక్తులయిన పాపంబువలన నేమో యాయిరువురకును గన్నులుగనంబడవయ్యె. వారలకట్లగుటకు నేను మనంబున నింకనెన్నికష్టంబుల నన్ననుభవింపఁ జేయుటకో వీరినిట్లుకన్నులుకానని వారలనుగాఁజేసెను? దైవంబు దుఃఖదానంబున నతినిపుణముగం బ్రవర్తించుచున్నయది. అనితలంచుచువగచుచుండ వారలకధిపతియై యచ్చటికివచ్చినవాఁడు నన్నుంగాంచి యీకన్యకదేవోపహారంబున కింకఁబనికిరాదు; దీనింగొని యతిరహస్యమార్గంబుగ మనయేలికకుమారుం డుండుచోటికిం గొనిపొండు; అతఁడు దీనిపై విశేషముగ మరులుగొని యున్నవాఁడని యిరువురి కిరాతులచేతికి నన్నప్పగించి వారలతోఁగూడ నన్నాయాలయంబు వెలిచెను. నేనును నావిధివైపరీత్యంబు మానక మరలనాకిరాతుని బారికింబట్టిదోఁచెనేయని వగచుచుం జేయునదిలేక యాచెంచులతోఁజనుచు నొకరహస్యస్థలంబునకుం జేరితిని. సూర్యుండస్తమించె. నాభాగ్యాధిదేవత ప్రత్యక్షమైనట్లు ఈకళావతి నాకుంగనంబడి యచ్చటినుండికొని తెచ్చె. ఇదియనావృత్తాంతంబనినఁ జతురికసంతసించి రాజకుమారునింగాంచి యోకుమారకా మీరలీ మదనమాలామకరికలం బాసి యరణ్యమధ్యంబునం గిరాతులు చూపుమార్గంబునం బోతిరిగదా? మీ తరువాతి వృత్తాంతం బేమయ్యె మీరలెట్టిస్థలంబునకుం జేరితిరి. కల వృత్తాంతంబుం దెల్పి నాహృదయసంశయంబుం దీర్పుమని యడిగిన రాజకుమారుండును ఓచతురికా వినుమనియిట్లనియె. అట్లాకిరాతులచేఁ జూపంబడు త్రోవన బహుదూరంబరిగి నీళ్లుగానక తృషచేఁ బ్రాణములు వెడలిపోవునట్లయిన ఓరీ

జలాశయం బిక్కడకొంతదూరంబుననున్నది. దేహముబహుదూరంబగు శక్తిచాలక మూర్ఛిల్లునని తోఁచెడిని ; అదియునుంగాక యాఁడువారినొంటరిగా వదలివచ్చితిని ; వారును తృషార్తలయి నేనింతదనుక తమయొద్దకుంజేరమికి దుఃఖాక్రాంతలై భయము నొందుదురు ; వేగిరంబజలంబులు మాపితిరేని మీకు మంచిరత్నంబులు బహుమానం బుగ నర్పింతును ; అని నేను వేడుకొనఁగా నామస్తాత్ములు ఓరీ రాజా మాకునీయొసంగు రత్నంబులేల ? నీవుకొనివచ్చిన కామినీరత్నంబు మాయేలికకుం గావలసియుండి నిన్నుమోసంబుచేసి దానితో నెడబాపి యిచ్చటకుం గొనితెచ్చినారము. ఆ కామినీ రత్నంబు మాయేలికయొద్దం జేరియుండును అని చెప్పికొనుచు నాచెల్లసందున మూల కొక్కరుఁడుగాఁ బరువులిడిరి. నేనును వారిమాటలువిని యాహా ! మోసపోతిని గదాయని తలంచుచు నీకాంతామణులగతి యేమైయుండునో ? యనిదుఃఖించుచు నతివేగమునం బూర్వమరిగినమార్గముగుండఁ దొలుతటిచోటికివచ్చితిని. అచ్చట నే మాకోహించికొనివచ్చిన యశ్వవరంబులుమాత్రముండెను. అదిగాంచి యావామా త్ములకుం గలిగినకిరాతులవలని మహాసంకటంబునకు వగచుచుం జేతిమీఁదుగ నీబాలా మణినిబోయలచేతి కప్పగించితి నేయని వాపోవుచు నొకింతసేపచ్చట నున్మత్తుని విధం బుగందిరిగి దిక్కుగానక యిట్టిదౌర్భాగ్యశాలికి సుకుమార రూపోదారంబగు కామినీ రత్నంబుదక్కునేయని ప్రలపించుచుండి సూర్యాస్తమయమగునప్పటి కచ్చోటు వాసి యాయశ్వవరంబులలో నొకదానినెక్కితిని. మదనమాలకుం గలిగినమహాసంకటమును దలంచుచు నొడలెఱుంగకయుంటిని గాన నాయశ్వోత్తమం బెక్కడెక్కడకేగెనో యెఱుంగను. ఆనాఁడురాత్రి జాము ప్రొద్దుపోయినసరికిం జంద్రభాగం బను నేపాళ దేశపునగరముసమీపమున నొకజలాశయంబుగట్టున నాగుఱ్ఱంబునిలిచె. నేనును నా గుఱ్ఱంబుఁదిగి రెండవయశ్వంబును వెంబడించి వచ్చుచుండుటంజూచి యారెండిటికిని జలంబులు ద్రాపించి నేనును జలావగాహనంబుచేసి యంధకారంబుచేఁ గన్నులేమియుం దెలియకున్నను క్షుద్బాధకోర్వఁజాలక సమీపవృక్షములకుంజని దొరకినన్నిపండులు కోసికొనిభక్షించి యాచెరువునందలి యాస్వాద్యంబులగు జలంబులు ద్రావి యచ్చటికి సమీపమున నుండు నొకభైరవునిగుడికిం జేరువనఁ బఱపియుండు విశాలమగు శిలాఫల కంబుపయిం బరుండి మార్గాయాసపరిశ్రమంబును దీర్చుకొని యచ్చోటువాసిపోవ నుద్యుక్తుండనైతిని. నాకునప్పుడు తగుసహాయం బొండుదొరికెను. అట్లుక్రమక్రమం బుగ దేశంబులంగాంచుచు నీనగరంబునకుం జేరితిని. ఇదియనావృత్తాంతంబు అని చెప్పఁగా నాయాఁడుచిలుకవిని ప్రియసఖియగుమదనమాలం గాంచినవ్వుచు నేనేమియు యెఱుగంబోయి సిగ్గుచేనన్నుం గ్రేగంటఁజూచుచు నూరకున్న నాసైగ యెఱింగి మదన మాల చిత్రకురికా నీకు నీమగనివృత్తాంతంబు తెలిసికొనవలయునని యాశగలిగియున్నది.

సిగ్గుచేత నడుగలేకయున్నావు. కాన చెప్పెదను వినుము. నేనీ యూరికింజేరంగానే యీ కలకూజితంబును గొన్నిదినంబులకు నాసమీపంబుజేరినయది. నేనత్యాదరంబుతో దీనింగారవించి యీరాచిలుకా మీరిరువురును నా ప్రాణనాయకునిం బిలుచుకొనిరా నేగితిరి. అంతియకాని మరల మిమ్ముంగానను, నేను కాంపిల్యనగరమున నుండు నప్పుడు మదనమోహనుండు చెప్పినమాటలవలన మంత్రికుమారునికి వృత్తాంతంబు విన్న వించుటకుఁదడసి నిలిచినంతవఱకు మీ వృత్తాంతంబువింటిని. మీరు వచ్చి నగరము చేరకపోవుటకుంగారణంబేమియో యెఱుంగననియడిగిన నీరాచిలుకయిట్లనియె. ఓమదన మాలావినుము. మంత్రికుమారునికి వృత్తాంతంబుదెలిపివచ్చుచు నడుమ నొకయరణ్యం బున నస్తమయమగుటయు నచ్చటియొక సరోవరసమీపమునందు తియ్యమామిడిచెట్ల తోఁటలోఁ జేరియొకచోటఁ బ్రత్యేకముగ నిరువురముఁ బరుంటిమి. మఱునాఁడు షఃకాలముననిదురమేల్కాంచి నేనుజతురికాకుశలంబరయఁగోరి యాచెట్టుతోఁటవాకిటి కేగుదెంచి కాలభటప్రతిమానుండగు నొక కిరాతుఁడు నాయుండు వృక్షంబు నారో హించుచు సమీపమునకుంజేరుచుండఁగాఁగాంచి యీదినము యమునిపాలంబడితినిగదా యనితలంచి యించుకయైన సవ్వడిసేయక వెనుకవెనుకగానరిగి యాకోటరంబునంతరం బున నొకయెడ నణఁగియుంటిని. ఒకింతసేపటికివాఁడు నాయుండుకోటరంబునొద్దకుఁ జేరి కాలపాశసమానములగు నంగుళులచేనొప్పుచుఁ గాలసర్పంబనందగిన తన యొడమ చేతిని లోనికింజొనిపినన్నుంబట్టుకొని వెలికిదిగిచెను. అప్పుడు చేయునది లేక మృత్యు ముఖంబునంబడినదానివలె నఱచచ్చియున్న నేనుమరణభయంబుచే ఱెక్కలుతటతటఁ గొట్టుకొనుచుఁ గుండెలదరుచుండఁగా నెక్కొనుదుఃఖావేశంబునంబొగులుచుంటినిగాని నోరెత్తియొకమాటయైనను బల్కనవాఁడనుగాను. సహచరియగుచతురికకుంగూడ నీదుర వస్థసంభవించునేమోయని దానింబిలువనైతిని. నాకుంగలిగినదురవస్థంగాంచెనేని చతు రికయును మున్నె ప్రాణంబులువదలును; అట్లయినరాజపుత్రికి మహావ్యసనంబు సంభవిం చును. ఇట్లు సర్వనాశంబగుసమయంబు సంప్రాప్తమాయెఁగదాయని యనుకొనుచు నూరకయుండునన్నుంబట్టి చిక్కంబులోఁబెట్టుకొనిచెట్టుదిగి యాబోయమఱికొన్నిపాద పంబులపైకెక్కి నావలెనె నేర విహంగమంబులంబట్టికొని తనయింటిదారింబట్టిపోయెను. అటుపోయి యాకిరాతుండు నొక్కొక్కదానిని చిక్కంబులోనుండివెలికీడిచి ఱెక్కలు విఱిచి యిలపయింబెట్టుచుండె. వానిచేతికందక కొంతసేపుతప్పించుకొనియుఁ దుదకు నాదురవస్థకేనును పాత్రముకావలసివచ్చె. అట్టిసమయంబున నేనువానింగాంచి మనుష్య వచనంబులనిట్లంటిని. ఓయన్నా యిప్పుడునన్నుఁ దిన్నంతమాత్రమున నీయాఁకలియడఁ గదు. నేనొకయుపాయంబుచెప్పెద ఆప్రకారంబు నీవొనరించెదవేని మహాధనాఢ్యుఁ డవై నీసుతసతీబంధుజనంబులతోడ సుఖంబనుభవింపంగలవు. ‹‹యుక్తియుక్తంబనచో

గ్రాహ్యం బాలాదపి శుకాదపి" బుద్ధిమంతులు తిర్యగ్జంతువుల వచనములని యనాదరణ చేయక యుక్తాయుక్తంబులగునేని వారివచనములు పరిగ్రహింతురుగదా? అని చెప్పిన నావచనములకు మనంబున నచ్చెరువొందుచు నాబోయ యోచిలుకా నీవు చెప్పినదేమి యనిన నేమను ఓయన్నా నన్నుంగొనిపోయి యొక రాకన్నియకమ్ముము. ఆ కొమ్మ వలన నీ కపరిమితధనంబులందీసి యిచ్చెద. వానితో నీవు సుఖంబుననుండంజనును. వేగి రం బెమ్ము. ఏదియేనొకనగరంబునకు రమ్ము అనఁగా నతఁడు సంతసించి కృతాభ్యవహారుండై కొన్నిపండులంగొనితెచ్చి నాకిచ్చి యవిభుజియించిన యనంతరము స్వాదూదకంబులు గొనితెచ్చి పోసినఁ దత్పానపరిభ్రష్టతృషావిశేషుండనై వనన్ను నొక పంజరంబున నిడుకొని సమీపమున నుండు నొకనగరంబునకుం జని యారాజవీధి నరుగుచుండఁగా నంతకు సమీపమునందలి పురకాంతలు నా సౌందర్యంబుం గాంచి యచ్చెరువందుచు నిది మనరాజపుత్రి చూచెనేని యీచిలుకను విడుచుకొనక మానదని యొండొరులనుకొనుచు నాతనిం బిలుచుకొని రాజకన్యకసమీపమునకుం బోయిరి. తన సఖీజనంబువలన నావృత్తాంతంబు నెఱింగిన యారాజకన్యక యతికుతుకంబున నచ్చటికివచ్చి నన్నుందీసికొని నాపలుకులకు ముదంబొందుచు నీ సకలజనవిలోభనీయంబగు సౌందర్యంబును ఈ మనోహరములగు వచనములు నెప్పుచాతుర్యం బితరకీరములయం దెందైన లేవు; దీనిం గొనితెచ్చి యిచ్చిన యీబోయకుం గావలసిన ధనములన్నియు నాజనకునితోఁ జెప్పి యిప్పింపుఁడని యాజ్ఞ చేసిన నొకకాంత వానిం దోడ్కొనిపోయి రాజువలన నపరిమితధనంబులిప్పించి వానిం దఱిమివేసెను.

చంద్రసేనా వృత్తాంతము.

ఓ మదనమాలా యీ బాలారత్నము సౌభాగ్యమేమని చెప్పంగలను.

సీ. పరిణీతకామి నాభామాశిరోమణి రతియేయనుచుఁ జెప్ప మతముగాదు
కమలవాసిని గామిఁ గాంతావతంసంబు భార్గవియేయని పలుకరాదు
భూమినుండుటచేతఁ గామినీతిలకంబు శచియనిశపథంబు పలుపరాదు
కచ్ఛపీయుతపాణి గామిఁ జంద్రానన భారతియేయని పదురరాదు.

గీ. కాని సౌందర్యలక్ష్మి నేఁ గాంతిసుషమ । భోగభాగ్యంబు వైదుష్యపూర్ణతయును
రతిరమేంద్రాబ్జనేత్రీభారతులకంటె । నధిక మని చెప్పనొప్పు నయ్యబ్జముఖికి.

సీ. రంభావిభాసురరామణీయకమెల్ల తొడ్యులిరుటపుఁ బెందొడసియంద
హారిణీప్రభామనోహరవిలాసంబెల్ల కోమలి బెళుకుఁగన్గొనలయంద
హేమానుపమకాంతి కామనీయకమెల్ల కలకంఠకఁ దియంగకములంద
తారాసుసంగతోదారవైఖరియెల్ల కల్కిపాదాగ్రనఖంబులంద.

గీ. లలితశశిరేఖలక్ష్మి ఫాలంబునంద । యామదాలసగరిమయయానమంద
యడఁగియుండును గానవాయబ్జముఖికి । సాటియని చెప్పఁగూడదచ్చరలనైన.

ఆమనోహరాంగి పేరు చంద్రసేన. జనకుని పేరు దీర్ఘబాహువు. ఆ దేశము కళింగదేశము. అనిక్రమక్రమముగ నెఱింగితిని. సేనాయతిపచేతికి దొరకినది మొదలు నాకు మనోహరములగు ఫలంబులు భుజియింపఁజేయుటయు, శీతజలంబుల నాయొడలుఁ గడుగుటయు మనోహరములగు నంగకంబులదువ్వి యనేకాభరణంబులలంకరించుటయు నిటువంటి మత్సంబంధములగు కార్యముల చేత నారామామణికిఁ బ్రొద్దుక్రుంగుటయు నుదయమగుటయుం దెలియకయుండె. ఎల్లకాలము నామనోహరములగు వచనములకు సంతసపడుచు వినుచుండును. ఇట్లుండ నొకనాఁ డాకాంతాతిలకంబుతోఁ గన్యాంతఃపురోద్యానపాలకి యగు కపోతిక యనువది యిట్లనియె. ఓచంద్రసేనా యీకలకూజిత మనుశుకంబు దొరకినది మొదలు నీకత్యంత ప్రేమపాత్రంబై యుండును పవనలతా వితతులమఱచి యావలనికైన జూడరావు. మొదటినుండి నీవు నీప్రాణములతో సమానముగా స్వాదూదకంబులను గొజ్జంగినీటను జెఱకురసంబులను చందనపంకంబులను తానే పెనిచిన లలిత యనువాసంతీలత నవార్తవసంప్రాప్తిచేఁ బుష్పిణియయ్యె. ఇది నీకు మహోత్సవకాలంబుగావున నెఱింగించితిని. అనిచెప్పఁగా నాచంద్రసేన సంతసంబంది యోకపోతికా మనలలితపుష్పిణియయినతోడన వనభూషణము నను సశోకపాదపరాజముతోఁ గూర్చి పరిణయమహోత్సవంబుఁ జరిగింప నేను మహోత్సుకత్వమును జెందియున్నదానను. ఈ దినము సంధ్యాసమయంబున నమ్మహోత్సవంబు నిర్వర్తింపవలయు. ఇంతలోపల నాయుద్యానమునం బల్లవతోరణంబులు గట్టించి చందనోదకంబులను పవనతరువీధి కానికరంబుల సువాసితంబులోనటంచి చీసి చీనాంబరంబుల నిర్మించిన ధ్వజపటంబులుద్యానపాదపంబుల పైకెత్తించి యా లలితయుండిన భూమణమునుండు చోటం బూలపందిరివేయించి ముత్యాల ముగ్గులు తీర్చి సర్వమంగళవస్తువులు నచ్చట సిద్ధముచేసియుంచవలయును. ఈనగరమున నాకుం జెలికత్తియలగు కన్నియల నమ్మహోత్సవంబునకు రమ్మని పిలువవలయు. ఇది నీ చేయుంపని అని యాజ్ఞచేసి దానినంపించెను. అది మొదలా చంద్రసేన మహోత్సవాంబున నయ్యా మహోత్సవ కార్యంబులు తానె జరిపించుచు సూర్యాస్తమయసమయముం గాంక్షించుచుండెను. అప్పుడు.

క. చటులరవితురగవరఖుర । పటుఖట్టనదళితచరమపర్వతసాను
స్ఫుటధాతుధూళులనఁగా । నటఁదోఁచెను జరతభాస్వదాతపకాంతుల్,

అట్టి సంధ్యాసమయమున నాచంద్రసేనయుఁ బరిజనసమానీతంబగు నందలంబునెక్కి యనేకపరిజనంబులు గొలువంగ దలి నన్నుం దనతోఁ గూరుచుండం బెట్టుకొని యా

యుద్యానవనికరిఁగి దాని పురఃప్రదేశమున నొకతెం; గాషాయంబుధరియించుకొని స్ఫటికమయమగునక్షమాలఁ జేఁబూని నిమీలితనేత్రయై బ్రహ్మాసనంబునం గూరుచున్న దానింగాంచి భయసంభ్రమంబులతో నా రాజపుత్రి పల్లకీఁదిగి యా యోగినికి నమస్కరించి యోభగవతి మీరలెవ్వరో? యేదేశమునుండి యిచ్చటికేగుదెంచియున్న వారో? ఇచ్చటనుండుటకుంగారణంబేమి? నాయందుఁదయయుంచి యానతిండని ప్రార్థించిన నాయోగిని చంద్రసేనంగాంచి యోకన్యకామణీ యేను వసియించుచోటు సంసారులకగమ్యమయినయది. ఇంతకు సమీపమునందునుజ్జయినియందు మహాకాలు నిందర్శించి ఆకాశమార్గంబునంబోవుచు నీయుద్యానవనసీమ సర్వాలంకారాలంకృతంబైయుండుటంగాంచి వినోదంబుసూడందలంచి యిచ్చటికిందిగితిని. ఇంతమాత్రమె కాని నేనిక్కడనుండుటకుం గారణాంతరంబులేదు. అనిన నాకన్యకయు మహాహ్లాదంబుతో నోభగవతీ జన్మాంతరకృతంబులగు పుణ్యవిశేషంబులు ఫలప్రదానోన్ముఖంబు లౌటవలనఁగదా మీఁబోటి తపస్విష్ఠులదర్శనంబు మాకుంగలుగును. మాయందుంగరుణించి యీరేయియిచ్చటనుండి మాచేయునాతిథ్యంబుం బరిగ్రహించి మమ్ముం గృతార్థులం జేయవలయు. అని ప్రార్థింపఁగా నాయోగినియు నోచంద్రసేనా నీభక్తికిఁజాల మెచ్చితిని; నిన్ను విడిచిపోవనాకుమనసురాదు; అందుకనుగుణముగ నీవును బ్రార్థించుచున్నావుగాన నిలిచెదను. అనిచెప్పఁగా రాజుకూఁతురు సంతసముతో నాయోగినికిం గైదండయిచ్చుచుం బాదచారిణియై లలితావనభూషణము లుండుచోటికిం దోడ్కొనిపోయి యచ్చటనమర్పంబడియుండు బూఁబందిరిలో నవరత్నమయంబయి మధ్యదేశమునఁ జేర్పఁబడియుండుముక్కలిపీటపయిం గూరుచుండంబెట్టి పాదంబులుగడిగి కందమూలఫలంబులాహారంబుగానిచ్చి పూసురటీలుచేఁబూని విసరుచుండునట్లు కొందఱు కాంతలకాజ్ఞచేసి యొకింతసేపు పాదసంవాహనాదికృత్యంబులు సలిపి తదనుజ్ఞాతయై పరిణయమహోత్సవకార్యంబులు ప్రవర్తింపంజేయుచుండె. వీణావేణుమృదంగాది తూర్యవాద్యంబులు కాంతామణులువాయించిరి. సర్వాలంకారాలంకృతంబై యా నగరకాంతాజనంబును మహావైభవంబుతో నమ్మహోత్సవంబుం గాంచ నేగుదెంచె. కార్యనియుక్తలగుపరిచారికలు వారి వారినత్తదుచితస్థలంబులం గూరుచుండంబెట్టి చందనపంకంబు దేహంబులకుఁబూసి సుమమాల్యములు కొప్పులకుంజుట్టి యనేకవిధములగుఫలములును ఇక్షుఖండంబులును దూర్వాదళంబులును మంగళాక్షతలును గానుకలిచ్చి యుపచరించుచుండిరి. అగురు ధూపధూమంబులు దిక్కులయందంతటనిండి ఘుమఘుమాయింపుచుండె. నానావిధాభినయచతురంబగు వారకాంతాకదంబంబు కల[illegible]నాదనిభంబులగు కంఠధ్వనులు చెవులపండువులుసేయం బాడుచు నర్తనంబు [illegible]చతురలగుకొందఱు కాంతలు చాటుపద్యంబులురచియించి తక్కినబోటుల

కుంజేర్పుచుండిరి. కొందఱు పరిహాసచతురలు నానావిధహాస్యరచనా చమత్కారంబులు కనఁబఱచుచుండిరి. ఇట్లు మహోత్సవంబు ప్రవృత్తంబు కాఁగా నాచంద్రసేనయుం మనంబున సంతోషముప్పొంగం గొందఱు చెలికత్తియలతోఁగూడ నాలలితాలతనుదనకరంబులంబట్టి యెత్తి వనభూషణపుశాఖాహస్తంబులం జేర్చి యాయశోకంబుం గాంచి యిట్లనియె.

సీ. ఎండకన్నెఱుఁగక యుండఁగాఁ బెంచిన లేనుతీవె యీమానసీయ
గాలిపైసోకిన కంపంబునొందుచు సుడివడు మిగుల నీసుందరాంగి
హితసరసోపఘ్న యుతిఁ బ్రాఁకకుండిన వ్రాలును భూమి నీవర్ణనీయ
సహవాసచతురలు జాగ్రతపడకున్న లోన వాడుచునుండు లోకవిను.
గీ. దీని శాఖాకరంబుల దిద్ది పట్టి । యంగుళీపల్లవంబుల నప్పళించి
యేలుకొనుచుండు మెవ్వేళ లీలమెఱయ । పుష్పిణిని రక్తపల్లవభోగరతుల.

అనియిట్లు చెప్పఁగా దానిరసవ్యంగ్య మనోహరము లగువచనములకు నచ్చటనుండు వారలెల్ల సంతసించి యాచంద్రసేనం బొగడిరి. ఇట్లు లలితావనభూషణములకుం బరిణయ మహోత్సవంబు నిర్వర్తింపంపడియె. ఆ చిత్రం బేమని వర్ణింపగలను, అదియదృష్టశ్రుతచరము. ఆచంద్రసేన తనచేతంబట్టి యాలలితయనుమాలతీలతను ఆశోకవృక్షముపయిం బెట్టగానే యాలత యొకకాంతాతిలకంబయి నిలిచెను. అప్పుడు

సీ. కులుకుమిటారంపుగుబ్బచన్నులదాని కొమరొప్పునలముంగురులదాని
ఎలరారుచేరెడఁ లేసి కన్నులదాని ముద్దులుగుల్కు నెమ్మోముదాని
నంసనతంబులైయమరుబాహులదాని తోరంపురుటపుఁ బెందొడలదాని
నూనూఁగునూఁగారుజానుమీఱెడుదాని నకనకలాడు లేనడుముదాని.
గీ. కంబుసుందర మంగళగళముదాని । సల్లలితనవ్యమందహాసంబుదాని
జూచియాశ్చర్యమగ్నలై సుదతులెల్ల । పొలతిలావణ్యగరిమంబుఁ బొగడిరంత.
ఉ. భూరుహరాజ మప్పు డలపొల్తుక లచ్చెరువంది చూడఁగా
మారసమాన విగ్రహరమాధరుఁడైనవిలాసియై మహో
దారత నావిలాసవతిఁ దాఁకి కరాబ్జము పట్టి నిల్చె నా
చారునికుంజమధ్యమునఁ జాననుగూడినకంతుకైవడిన్.

అప్పుడు వారలంగనియచ్చెరువునొంది కన్నియలుగావునఁ బరపురుషసన్నిధిం గలుగు లజ్జాభయంబులచేఁ దొట్రుపడుచు నచ్చోటువాసిచన నుద్యోగించుచుండ నాసన్యాసినివారలంగాంచి యోకన్నియలారా మీరలీదంపతుల నిప్పుడు విడనాడిపోవుట యుక్తంబుకాదు. మీరుచేసిన మహోత్సవంబునకు మనంబునలరి వసంతుండునువనదేవ

తయం నిట్లు ప్రత్యుత్తమయిరనితో చెడిని; ఉత్సవంబునఁబూర్ణంబు నేయుండు. అనిచెప్పిన నొక్కకెరైవవారల సమీపమునకుం బోవనొల్లకయుండ నంతలో నాకసంబుననుండి యతివేగమున.

సీ. సురపారిజాతవిస్ఫుటవాసన ల్గుభాళించుకీల్జడలతో మించువారు
అనిమేషచంచలాయతసుందరము లైనగొప్పకన్నులతోడ నొప్పువారు
భూస్థలినంటకపాలుపారు మృదుపాదపద్మతలంబులఁబరగువారు
స్వేదాదిసంయుక్తిఁజెందని క్రొమ్మించుమించు దేహముల దీపించువారు.

గీ. సారసౌందర్యచారుసంచారభూము । లభినవోద్భూతయౌవనప్రభవసుభగ
లమృతకరరేఖలకుదీటులై నివార । లచ్చరలువేనవేలుగావచ్చిరటకు.

అట్లువచ్చిన యచ్చరమచ్చకంటులంగని యిదియేమివిచిత్రంబేయని యొకరితో నొకరనుకొనుచు నాశ్చర్యరససమగ్నమానసలై చూచుచుండ నావేలుపుంబువ్వబోడులు.

సీ. కమనీయమణిదర్పణములు గైకొని కొంద రెదురుగానిల్చిరి యిందుముఖులు
పల్లవోశీరసంభావితవ్యజనాళిఁ గొందఱు వీచిరి మందయాన
లభినవపారిజాతాదిమాల్యంబులు కొప్పులఁ దుఱిమిరి కొంద ఱబల
లనుపమనవరత్నహారముల్ కైసేసి రం దణుమధ్యలు కొంద ఱలమి.

గీ. కొంద ఱతివలు బూసిరి చందనంబు । కోర్కెఁ బన్నీరు జల్లిరి కొంద ఱందుఁ
గొంద ఱింతులు సుందరీసుందరులకు । సలిపి రప్పుడు లలితోపచారవిధులు.

అది యెట్లనిన!

గీ. నవ్యమణిమయసింహాసనంబుమీఁద । నిందువదనను వేడుక సుందరాంగు
నెదురెదురుగాఁగఁ గూర్చుండ నేర్పఱచి మహాముదంబున బలసియాయతివలెల్ల

శృంగారములకుఁబూఁబంతులును చందనపంకంబునిండినయుండు పన్నీరుగిన్నియలు, నడపంబులును, కపురంపుఁబరిణెలును, పటవాసిపెట్టెలును, అత్తరుపుష్పెలును, జవ్వాజికడ్డీలును, మొదలగుమంగళవస్తువుల నాదంపతులనడుమనునిచి యందుఁగొందఱు చతురలగుకాంతలు మొగంబులంజిఱునగవంకురింప నాసరసునిం గాంచియిట్లనిరి.

సీ. మచిరాక్షి కుచకుంభములజరు లనియెంచి యంది యీపూఁబంతులాడమయ్య
ఇందుబింబంబునఁ గందంద మైనట్లు తిలకంబు మొగమున దిద్దుమయ్య
చందనగంధి యీసారసాక్షి యనంగ గంధంబు మేన నలందుమయ్య
చివిలగన నీయింతి చాలునో చాలదో సమ్మతి వీడె మొసంగుమయ్య.

గీ. పాటలాధరవిరహతాపం బడంగ । జల్లనైమించుపన్నీరు జల్లుమయ్య
నీదు వ్రేటులకును దాళనేర ననుచు । సుదతికీల్జడకును బూలు సుట్టుమయ్య.

అనుచుం గంధంబు మొదలగునవి యందిచ్చుచు నతనినిర్బంధింప నావలకాఁడును గించిల్లజ్జాభాసురముఖారవిందుండై యట్లు చేయుట కొల్లకయుండుటం గాంచి మఱి యొకతె కించిదంకురితమందహాసంబుతో నిట్లనియె.

సీ. పూఁబంతులంటఁగాఁబోలదు బాలరో విరహుల నేచెడి మరుశరములు
ఇందుబింబంబునఁ గందు లేకుండిన నందంబుగాదటే ముందయాన
సుమగంధి యమటకుఁ గ్రమముతోఁ జదుగదే చందనంబలఁదినఁ జంద్రవదన
సంకల్పరతములఁ జవిఁజూచియున్నది శంకయేలనె నీకు సారసాక్షి.

గీ. రతిపరిశ్రమజస్వేదరసమునందు । తడియకుండిన నడఁగునే తాపభరము
కీలుజడవ్రేటులకు నోర్వఁ గృతియె యితఁడు । వలదు వలదిప్పు డితని కీవట్టిపనులు.

అనిన నందు మఱొక్కతె యిట్లనియె.

సీ. పడతిచన్బంతులుబట్టఁగోరెడివాఁడు పూఁబంతులంటునే పువ్వుబోణి
వలరాచపనులందు వనితదిద్దెడువాఁడు తిలకంబు సూటిగాఁ దిద్దలేఁడె
కుచకోరకంబులఁ గోరి గంధములంద నేకాంతమే యిది యిగురుబోణి
పీడియంపుంజవి వెలదుక కేలనే ననుమోవిచవిఁజూపుఘనుఁడె వీఁడు.

గీ. వాక్సుధాపూరమునఁ దాపవహ్నినడచు । వాఁడు పన్నీరుజల్లునే వనితపైన
నబలజడవ్రేటులకు నోర్వనపు డితండు । వనితపాదాబ్జములపైన వ్రాలలేఁడే.

అని సపరిహాసంబుగాఁ బల్కఁగా నందుకుం బెరమందయాన యొక్కతె యక్కలకతింగాంచి చతురత్వంబున నిట్లనియె. ఓసీ! నీవు చెప్పినది యొప్పదు. ఏలనన.

సీ. చనుబంతులనుబట్ట ననువు నేర్చెడివాఁడు విరిబంతులనుబట్టి విడువవలదా
ఏణాంకముఖిఁజూడ నెలమిగల్గినవాఁడు కులుకులాడి కిడఁడె తిలకరేఖ
చందన మబల కలందఁడే నెటులోర్చు చందనాచలవాయుసాహసంబు
కామదేవుని భక్తిఁ గానఁబూనెడివేళ తాంబూలమొసగక తప్పునటవె.

గీ. సకియమీఁదను బన్నీరు చల్లకున్న । విధునికిరణంబు లిఁక వీని వేచవటవె
బాలకీల్జడవ్రేటులఁ బడలకున్న । కామదేవుని మన్నన గల్గునటవె.

అని యిట్లాయచ్చరలు పరిహాసచతురంబుగా నాదంపతులం బల్కుటలు విని చంద్రసేనాప్రముఖులగు కుమారికలు మనంబున నలరుచు చూచుచుండు నెడ;

సీ. తనదేహకాంతి చెంతలనుండువారిని దప్తహాటకవిభాభాసులఁ జేయ
తనవాలుగన్నులధావళ్యంబులు కమరెల్ల క్షీరసంద్రముగఁ జేయ
తనమందహాసకాంతశ్రీలు సవిధోర్వి చంద్రకాంతస్థలీసమితిఁ జేయ
తనవాక్సుధారలు వినువారిచెవుల కానందంబు సృష్టి సేయ.

గీ. కనకనూపురములు ఘల్లుఘల్లనంగ । సరసకాంచికమణి ఝల్లుఝల్లనంగ.
చెలియ కీసీటు చెల్లుచు జెల్లుననఁగ । రంభ వచ్చెను నాట్యసంరంభయగుచు.

ఇట్లువచ్చినయారంభ వెనువెంటనె మృదంగతాళవేణువీణాదివాద్యవిశేషంబులతో.

చ. అభినవమన్మథాకృతు లహస్కరతేజులు పద్మపత్రస
న్నిభనయనద్వయుల్ కనకనిర్మితచేలులు దివ్యమాల్యసౌ
రభవిభవాధివాసితధరాతలదిగ్వలయాంతరిక్షులుఁ
శుభు లగుదేవగాయకులు సొంపెలరారఁగ వచ్చి రంతటన్.

వారలంగాంచి యాచంద్రసేన తనతోనుండెడుకుమారికామణులతో లేచి యీ పురుషులసన్నిధానంబుననుండంగూడదని ప్రియసఖులతోననుకొనుచు నావనముదాటి పోవనుద్యుక్తయయిన నాకన్యారత్నంబుం గాంచి సన్యాసిని యిట్లనియె

చ. కమలముఖావ మాపుడమితక్కినవారలఁ బోని యుండఁగా
రమణులు వారిసన్నిధికి రాఁజనదందురుగాని కామినుల్
సుమహితమంగళోత్సవవిశోభితకాలమునందు నిందరీ
క్రమమునఁగనుండ గాయకనికాయము గానముసేయఁజూడరే.

చ. ద్విజవరసన్నిధానమున దేవతపస్విగురుస్వబంధువుల్
విజయముచేసియున్నయెడ వేడుక గాయకగాయకాంగనల్
నిజపరిచారకుల్ భటులు నిండినచోటుల రాణివాసముల్
స్వజనముతోడ నుండుటలు సాజము నింద్యము గాది దేరికిన్.

కాన నిప్పుడు మంగళసమయమునం జూడవచ్చినగాయకమాత్రులకై నీవు తొలంగి పోనక్కరలేదు. ఇప్పుడీక్రొత్తగావచ్చినయచ్చరకాంతలనాట్యంబువిలోకించి, [illegible]గవలయు. అనిచెప్పఁగా చంద్రసేనాప్రభృతులునుగూరుచుండిరి. ఇంతలోపలనారంభోరువును.

క. మురజంబులు వాయించుచు । సురగాయకసమితి పాడ సుస్వరములతో
మెరుఁగు జెలుగుబ్బమువలె । నరవిందదళాక్షి నాట్యమాడం దొడఁగెన్.

[illegible]తంబు సౌందర్యమంగళమైనగళమునఁ జిలిబిలిపాట ముద్దులునటింప
[illegible]లజలహస్తము లఘుజాలంబుల నభినయింప.

ఖంజనచయకాంతిభంజనం బగుకన్నుఁగవను భావంబులు గ్రాలుచుండ
కల్హారకమనీయకాంతిరంజితము లౌపదములు తాళానుబంధ మెనయ.

గీ. తాళములుదీర్చుచోఁ దనంతట నెకదలు। వజ్రతాటంకకాంతులు వరలి చెక్కు-
టద్దములఁ దోఁచి తద్దయు ముద్దుగుల్క। మోద మిగురెత్త నాడె నమ్ముద్దుగుమ్మ.

అట్టిసమయంబున,

చ. కనకమయంపుఁగుడ్యములు గారుడరత్నకవాటకోటులున్
దినమణితుల్య వజ్రమణిదీపితచత్వరముల్ విచిత్రకే
తనములు సత్పరివాళముల స్తంభములుం గలదివ్యవైభవో
ఘనతసుసౌధమై వెలిగెఁ బంజరి యంతయు విస్మయంబుగన్.

ఉ. అందొకచోటఁ గేళిగృహ మచ్చెరువై శుకశారికావళుల్
క్రందుకఁ బల్కుచుండఁ నది గన్పడె మంచము నిల్వుటద్దముల్
గందపుఁగిన్నె పూసురటి కమ్మనిగారపుజాలవల్లికల్
క్రొందళుకుంబసిండితబుకు ల్వెలుగొందుచునుండెనచ్చటన్.

మఱియునందు భోగోపకరణంబులనేకంబులు నిండియుండుటం గాంచి చంద్రసేన మొదలగువార లాశ్చర్యమగ్నమానసలై యుండ నాయచ్చర లాదంపతులం బడకటింటికంపుఁ బ్రయత్నంబులతో వారలనచ్చోటనుండి తోపిన లజ్జాకులితయై యందుం జొరఁబోక యీడిగిలంబడుచు సఖియలపరుగుననిలిచి ముందరికడుగులిడనిపలుకులాడిం గొందఱు మందయానలు బోదివి సరసాలాపంబుల నిట్లనిరి.

సీ. తమికొద్దిబిగువుగుత్తపుగుబ్బ లదిమినఁ బగులునో యని భయపడియెదో కో-
మోహంబుకోలఁది తేమోవినొక్కిన తేనియలు గారిపోనని తలఁచెదో కో-
వలపుకొద్దిగ రతివ్యాయామమున మించి నలుపు నైదీఁగె నంచులుకెదో కో-
బాళిమైఁగిళలంటి పలుమరు సోలయించి యలయించు నని వెఱపందెదో కో-

గీ. సహజలజ్జాసఖీమణి సరసనుండ। నెట్లు పతిఁగూడనౌనని యెంచెదో కో-
గానిచోఁ బ్రాణనాథునికడకుఁబోక। యిచటఁ దలఁపంచుకొనియుండ దేలబాలా.

అనిన నందు మఱియొకతె వచ్చి యాబాలికామణిని సందిటంబట్టికొని యోగోలా యేలనేయిట్టిభయము? నీ ప్రాణనాయకుని కేను కొన్నిహితంబులు పల్కి నీకీజంకు వదలించెదను రమ్ము అని చెప్పుచు వెనుక కీడిగిలంబడునాయింతిని మెల్లన ననువుతోఁదిగిచికొనిపోయి యాసుందరాంగుని సరస నిలువంబెట్టి యిట్లనిరి.

సీ. తాఁకినగందునీతన్వితనూలత వలపుతోఁ గాగిళ్లనలపఁబోకు
మీఁటినవిచ్చునీబోటికుచంబులు గట్టిగాఁ గరముల బట్టఁబోకు

తేనెలొలుకు దీనికి నివాతెఱయందుఁ గెంపుతోఁ బలునొక్కు లుంపఁబోకు
పాలుగారెడుదీనిబంగారుచెక్కిళ్లు పలుమాఱుముద్దులఁ గలపఁబోకు,
గీ. యౌవనము నిండి నన బోడి ప్రాపుములికి। దొరకటారి తెఱంగునఁ దోఁచుదనుక
కుసుమసుకుమారదేహను గూడి గాఢ। రతుల గాసిలఁజేయంగరాదువినుము.

అనిచెప్పి యాచెలువకేలువట్టి యాతనిహస్తంబునఁబెట్టి యందఱు నచ్చోటు వాసి వెలికివచ్చిరి. ఇంతలో నొకప్రక్కనుండి మహాగద యొకటి మూపునధరియించి యతిభయంకరంబులగు దీర్ఘదంష్ట్రికాంతులు మేదఃపంకసంకలితంబయి యుండు నురంబున నొలయ నొకమహాకాయుం డగురక్కసుండు సనుదెంచి యాకేళీగృహప్రాంతంబున నున్న కన్నియలు తన్నుంజూచి భయసంభ్రమాక్రాంతలైచెదర నతిరయంబున నావంపతులుండు చోటుసొచ్చి పచ్చవిలుకానిములికియనందగునట్టి యామచ్చకంటినిం బట్టుకొని యిట్టట్టు గదలనీయక తనయంకతలంబున నిడుకొని.

సీ. విరిజాజిపూసరుల్ పీడియల్లలనాడ మగువకొప్పొకచేతఁ బిగియఁబట్టి
తళుకుఁజెక్కులను బత్త్రములు మాయఁగ వేగ మోముమోమునఁ జేర్చిముద్దుపెట్టి
గాఢనఖక్షతాక్రాంతమై సొగసేదఁజన్నారిచనుగవ చిక్కఁబట్టి
యార్ద్రిదంతక్షతు లంతట గలయంగ నునుమోవి మొనపండ్ల నొక్కిపట్టి,
గీ. అసదు తేగొను నులియంగ నానిపట్టి। ప్రీతి నూరుద్వయంబును బెనగఁబట్టి
కౌనుపమందంగ నంగంబుఁ గౌఁగిలించి। రక్కసుం డాకృశాంగిని రతికిఁ దిగియ!
క. బలుమార్జాలముచేతం। జెలువరఁగాఁ దగులుకొన్న చిలుక తెఱఁగునన్
కలకంఠి చేయునదిలే। కలయుచు వెతగూరుచుండె నందఱుసూడన్.

అట్టిసమయంబున నాసుందరుండును మహాక్రోధంబుతోలేచి ఖడ్గంబొరవెరికి యారక్కసుండగ్గతి యోరిరాక్షసాధమా యిదెనిన్ను నీకన్నియకుం బ్రీతిగా మన్న కంఠంతికిఁ బలివెట్టెదఁ జూడుమని బాహుపైకెత్తి ప్రహరింపంబోవుఁడు నాకసంబున నీరక్కసునిఁ జంపవలదుచంపవలదని యొకమాటవినంబడియె. ఆ శబ్దంబువినంబడు దిక్కున కెల్లవారును జూచుచుండ మహాఘోరరూపిణి యగునొకరాక్షసి యచ్చోటికి వచ్చి తొల్లివచ్చియున్న యారాక్షసునిజుట్టుపట్టుకొని వంగదీసి వీఁపునబిడిగ్రుద్దులు గ్రుద్దుచు వోరీ నీకెప్పుడు నిట్టి దుర్బుద్ధియేకదా? నన్నుంగాక యన్యకాంతంజూడవల దని నేఁజెప్పియుండలేదా. నాకెఱుక పడకుండ యెప్పుడుతప్పించుకొని యి[illegible] డెంచితివో. పాపీ! అని వ్రేసిన నారక్కసుండు భూమిపయి[illegible]ల్లఁ గ్రక్కుచుఁ దిల్లపడిగిఱ్ఱగిఱ్ఱదిరిగి ప్రాణంబులు విడిచెను. ఆ[illegible]రాక్షసకాంత [illegible]త్తి పోదుకొనుచు అయ్యో నామగఁడు [illegible]; ఇఁక నేమి

సేతును. మఱందులేక యొకనిమిషంబైన భూమిపయి నుండఁగూడదు. ఈ క్రూరుఁడై రక్కసుండుచచ్చిననేమి ? ఈచోట నుండుచక్కనిసామిం దగులుకొని దగ్గఱ బాధఁ దొలఁగించుకొనియెదనని యాతనుమాయ నెత్తుకొని యాకాశమార్గంబునఁ జనియెను. అది గాంచి యాసుందరి యచ్చటనుండుగంధర్వులపాదంబులపయింబడి యేడ్చుచు నా సాధునివిడిపించి నన్నురక్షింపుఁడనియాక్రోశింప వారునుంగడంగి శక్తితోమర ముసల ముద్గరాద్యాయుధంబులు ధరించి యా రాక్షసునుండుచోటికేగని దానింజంపి యా సుందరునింగొని తెచ్చి యాకాంతకిచ్చిరి. గంధర్వనిహతయగునారక్కసియొడలు భూత లంబునంబడి చెల్లాచెదరై రక్తబిందువులు గ్రక్కుచుండె. ఒక్కొక బిందువునకొక్కొక రక్కసుఁడుగాఁ గోట్లకొలంది పొలసుదిండులా దేవగాయకులంబట్టికొట్టి నిగతప్రాణులం జేసిన నాసుందరాంగుండునొక వెతికినఖడ్గంబుంగొని మండలభ్రమణంబులుసేయుచు నాక్రవ్యాదులనెదిరించెను. వారి కతిభయంకరంబగు మహాయుద్ధంబయ్యె. ఆప్పు డామనోహరుండు తనకాంతాతిలకంబును చంద్రసేనయొద్దనుండనియమించి శౌర్యం బున విజృంభించి శత్రులం జంపనుంకించి యాకసంబునకేగెను. ఒకింత సేపటికి భూమి మీఁద నారక్కసుల శిరంబులు వడగండ్లపగిది రాలుచుండెను. కబంధంబులు యుద్ధరం గంబు నిండి పర్వతాకారంబులయిన గుంపులుగుంపులుగఁ గనఁబడెను. ఇంతలో బల నతితేజోవంతంబయిన యాసుందరాంగుని శిరంబు నిలపయింబడఁ గాంచి యందఱు శోకాకులితచిత్తులైరి. ఆతనిభార్యయు మిగుల వగచుచు నోచంద్రసేనా యిఁక నేనేమి సేయంగలనె ! నాభర్తప్రాణంబులువాసె ; ఇఁక నీరక్కసులచేతికిం దొరకకుండఁ గాపాడుమని వేడుకొనఁగా జంద్రసేనయును నేమియుఁ దోచక యుండ సన్యాసిని యా దానితో నోకన్యకా శరణాగతులవిడనాడుట పాడిగాదు. నీజనకునికిం జెప్పియంపి వీర భటులరప్పించి యీరక్కసులం జంపించి యీ కాంతంగావుము. అనఁగా నాచంద్రసే నయుం నచ్చోటనుండునొకదాసికం బిలిచి యిక్కడజరిగిన యీ వృత్తాంతము విన్నవించి చతురంగబలసమేతుండై నాజనకునియుద్ధసన్నాహముతో రమ్మని చెప్పుమని నదియునట్లె యని యచ్చోటువదలికదలిపోయెను. మఱియు నొకముహూర్తకాలంబునకు దీర్ఘబా హువు చతురంగబలసమేతుండై వచ్చి యచ్చటిరక్కసులనతికట్టి యుద్ధభూమికిం బలి పెట్టిన నందొకక్కరుండాదీర్ఘబాహువుంబట్టి రథంబుతో నింగితలంబునంగొట్టిన నాతండు తనరథంబుతో డమట్టెలైనంగలసె. అదిగని చంద్రసేన మహావ్యసనాక్రాంతయై తనజన కుని మరణంబునకు వగచుచు నారక్కసులు తన్నుంబట్టికొనునుంకించి యేకిరాఁగా భయముపడి యాసన్యాసినిమఱుఁగుఁజొచ్చెను. మఱియు నారక్కసులు పుడమియీనిన చందంబున నెక్కడం జూచిన తామయై యాసైనికుల నురుమాడి హాహాకారంబులు సేయుచు నొక్కొక్కరొక్కటఁగా నాయచ్చరలనందఱ నుందగులుకొని సురాపానం

టులు సేయుచు నున్మత్తకంబయినకైపున నొడలు దెలియక యాడుచుం బాడుచునుండ నం దొక్కరుని కాయచ్చర మిగిలియుండమి నాచంద్రసేనం బట్టుకొన నతివేగంబున రాఁగా రాజకన్యక యో భగవతి నన్ను రక్షింపుము ; నీకంటె రక్షకులెవ్వరును లేరు ; ఈరాక్షసుని సంహరింపుమని వేఁడుకొనుచు దానిగళంబు దృఢంబుగఁ గట్టికొన నదితటాలున నెగిరి యాకాశమార్గమున బహుదూరంబు చని యొకచోట దానిం దించి యోదార్చి యో చంద్రసేనా నాయోగబలంబుచేత నిన్నా రాక్షసభటునకు దొరకనీయక రక్షించుకొని యిచ్చటికిం దెచ్చితి. నీతండ్రి మొదలగువారు నాతపోబలంబుచే మరలఁ గొంత కాలంబునకుఁ బ్రతుకగలరు. అందుకుఁ జింతింపకుము. ఇచ్చట నాతపోవనంబునకుం జని కొన్నిదినంబులుందము. నన్ను నీవు తల్లికిని తండ్రికిని మారుగా భావింపుము అని చెప్పి యొకపర్వతగుహాముఖంబున దానిం దీసికొనిపోయె. నేనును దానితో నంతవరకు వచ్చియుండియు మీఁద నలబ్ధమార్గుండనై యచ్చోటికి సమీపమునం దిరుగుచు నీనగరముం జేరితిని. కొన్నిదినములు స్వేచ్ఛం దిరుగుచుండి యనతిచిరకాలంబునన నీమేడమీఁద వ్రాలిన నీవు నన్నుం గాంచి పూర్వస్నేహంబున నాదరించుచున్నావు. అని యాకలకూజితము తనవృత్తాంతంబుఁ దెల్పెనని మదనమాల చతురికకుం జెప్పె, ఓమంత్రికుమారుఁడా యిది నీకుం గథాసందర్భానుగుణంబుగ వచియించితి. అనఁగా మంత్రికుమారుండును రాజకీరమంజువాచి ఓకలకూజితమా యనంతర మామదనమాలా రాజకుమారుల వృత్తాంతం బేమయ్యె నది యెఱింగింపుమన రాజకీరము మంత్రికుమారుఁడా నేనిచ్చోటికి వచ్చి బహుకాలంబయ్యె. ఒకనిమిషంబైన నన్నుం జూడక యుండు నేని యామదనమాల యేమియుం దోఁచక పరితపించును. ఆహారంబైన నొల్లదు. విన్నదనంబుతో మిన్నక యుండును. ఆకన్నియకు మోముసూపి యెన్ని కార్యంబులున్నను విన్ననువుసఁ జక్కబెట్టి కున్నగ మరల నేతెంచి వృత్తాంతంబు విన్నవించెదనని చెప్పుచుం దిరిగి చూచి ససంభ్రమంబుగ నక్కటా మనకమలవతి భయసంభ్రమంబులతో నతిత్వరితగతి నేతెంచుచున్నయది. ఇందుకుం గతంబేమియుండునో? రాజకుమారుని రహస్యవృత్తాంతంబు ఘాటితంబై యందువలన నేమైనఁ జెట్ట సంభవింపనున్నదో. హృదయంబేమియుం దోఁచక తత్తరించుచున్నది యనునంతలోఁ గమలవతియు నతిత్వరితగతి నేతెంచి హృద[illegible]నియుదర నడుగులఁ దడంబడ బిట్టునిట్టూరుపులు నిగుడ్చుచు హృదయనిహితకరాబ్జాతయై దైన్యంబున కాకరంబైన మొగంబుతో బయలువెడలలేని వచనంబుల నిట్లనియె. ఓయయ్యా మన కళావతిం గాంచితిరే? అది యిచ్చటికి వచ్చియుండెనే? భగవతి సాంఖ్యాయని యుషస్సు తన పర్ణశాలనుండి సితచంద్రసౌధంబునకుంజని రాజకుమారునిం గాంచి విచారించ బయలు వెడలినయది. రాజకుమారుండు మదనమాలా సహితుండై మధుమంతోద్యానమున నున్నవాఁడు. సితచంద్రముం జేరనో చేరఁడో

యెఱుంగను. సాంఖ్యాయని గాంచునప్పుడు సితచంద్రంబునం గుమారుండు లేనిచో మహాప్రమాదంబు సంభవించు. ఆభగవతికిం గోపంబువొడమెనేని భూమియెల్ల వడవడ వడంకు. పర్వతంబులును పగిలి బ్రద్దలువాఱును. ఆకసంబును విఱిగి భూమిపయిం బడు. అమరులెల్ల భయభ్రాంతులై పరువులిడుదురు. కట్టా యెట్టిచేట్టు సంభవింపనున్నదో యెఱుంగ. నా కప్రతివిధేయంబైన యీ కార్యంబునం గళావతికింగాక యితరులకుం జేయునది లేదు. కళావతియుం గనంబడదు. కుమారుండు సితచంద్రంబునం గనంబడండేని తత్క్షణంబున శంసయాపన్నమానసయై యోగచక్షువుచే భూతంబగు వృత్తాంతంబరయు! అమహనీయచరిత్ర దివ్యజ్ఞానంబున కందని వృత్తాంతంబులు లేవు. ఏదైన నొకకారణంబు వొడమినంగాని యోగజ్ఞానంబుచే నెల్లవృత్తాంతంబుల రయంబూనదు. అట్లుకాంచెనేని మదనమాలా మందారమాలావృత్తాంతంబులును రాజకుమారుని దుర్నీతియును భగవతి హృదయంబున కవగతంబు కాకమానదు. ఏమి సేయనగును. గరుడగామి కృపావిశేషంబునంగాక యిది యితరులకు సమాధాతవ్యంబుగాదు. అని చెప్పిన నాకమలవతిం గాంచి మంత్రికుమారుండు ప్రియసఖీ! కళావతి యింతకుమున్న వచ్చి యీపంజరంబుతో నీచిలుకనిచ్చోనునిచి నాతో నేమియుం మందలింపక యతిత్వరితగతి సితచంద్రంబునకుం బోయె. ఆకళావతి చని యొకజాముకావచ్చినది. వేకువకు ముహూర్తము కలదనంగా నిటకువచ్చినయది. ఇంతదనుక మరలి రాలేదు. అని చెప్పిన విని కమలవతి యొకించుక సంతసంబంది యహా! కళావతి యతి చతుర! సాంఖ్యాయని సితచంద్రంబునకు వచ్చునని యూహించియె తానచ్చోటికిం జనియున్నది. రాజకుమారుండు నచ్చోటికి వచ్చియుండు. మనము భయపడవలసినది లేదు. అని చెప్పి కమలవతియు నచ్చోటన యొకయాస్తరణంబుపై నుపవిష్టయయ్యె. కలకూజితయును వారలవీడ్కొని మదనమాలయుండు సాగరధవళంబునకుం జనియె.

తృతీయతరంగము సమాప్తము.

శ్రీరాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

చమత్కారకథాకల్లోలిని.

చతుర్థతరంగము.

క. సత్యాజాంబవతీయుత
నిత్యశ్రీయుక్త రుక్మిణీప్రియ కృష్ణా
దైత్యారి దేవకీసుత
భృత్యాయితరాజమౌళి ప్రీతి న్వినుమీ.

ఇట్లు కమలవతి సుఖాసనంబుపయింగూరుచుండి యనేక ప్రస్తావవశములను మాటలుమాటలాడుచుండం గొంతతడవునకుఁ గళావతియచ్చోటికివచ్చి సంతోష వికాసభాసురముఖాబ్జాతయై యెదుటనిలిచిన నాకాంతంజూచి కమలవతి యిట్లనియె. ఓప్రియసఖీ నీమందహాససుందరంబగు ముఖారవిందంబుంగాంచినమాత్రమునన భగవతి సాంఖ్యాయనికి మదనమాలామందారమాలా రాజకుమారులవృత్తాంతంబు విదితంబుగా లేదని యెఱింగితిమి. అయిన నీమంగళంబు నేటికిమనకు సమకూరినందుకై మనమెం తయు సంతసంబున నీప్రొద్దుగడపవలసియున్నది. కాన తదాశ్రితంబగు కథాసందర్భం బును నాలకించుచు నాయుత్సవమును పూర్ణముగావింతము. మొదటినుండివృత్తాం తము విశదీకరింపుము. మంత్రి కుమారుఁడును తచ్ఛ్రవణకుతూహలాక్రాంతాం తరంగుఁడైయున్నవాఁడనఁ గళావతియు సుఖోపవిష్టయై కమలవతీమంత్రికుమారులతో నిట్లనియె.

ప్రియసఖీ కమలవతీ యఘటితఘటనాపటీయసుం డగువిధాతశక్తి యచింత్యము. అపరిమేయము. అవార్యము. అప్రతివిధేయము. అనంతము. అతఁడు మొదట దుఃఖ ముల సమకూర్చినట్లుకూర్చి యాదుఃఖంబులసుఖంబులం జేయంగలండు. తొలుత మిన్ను విఱిగిపైబడవచ్చినట్లు దుఃఖంబులుసంభవించు; నట్లు సంభవించినకష్టంబులు ఏటిసీరు తీసిపోయినట్లు గతించు. ప్రియసఖీవినుము. మధుమంతమునుద్యానమున మదనమాలా రాజకుమారులు సుఖంబునవసియించుచుండఁగా వేకువజామున నేనచ్చటికింజని రాజ కుమారునిసితచంద్రంబునకును మదనమాలనుసాగరధవళంబునకుంబనిచి తద్వృత్తాంతంబీ

మంత్రికుమారునికిం జెప్పం బంచి మందారమాల రాజపుత్రాపహృతమానసాజ్ఞాతయై యుండుటం జేసి కలకూజితమునకు నుపచారంబులు సలుపం బ్రయత్నపడదు గాన దీనిసన్నిగ్రహంబునకుం గొనిరాం దలంచి దానిని పంజరంబునను నిడికొని వచ్చుచుండంగా నడివీథిలో తరళిక యెదురయ్యెను. దానిం గాంచి యో తరళికా యెక్కడనుండి వచ్చెదవు తెల్పుమని యడిగితిని. భగవతి సాంఖ్యాయని యుటజమునుండి వచ్చుచున్నానని నెను. అందుకు నేను తరళికా భగవతి యిప్పుడేమి సేయుచున్నదియని యడుగంగా నది యో కళావతీ సాంఖ్యాయని యింతకుముందర మనుపనీతంబు లగుశుద్ధోదకంబులం బార్వతీపతి నభిషేకంబు లొనరించి యితరపరిచారికోపనీతంబు లగు ఫలపుష్పాక్షతల నాదేవు నర్చించి హృదయపుండరీకంబునం గొంతతడవు తదీయదివ్యమూర్తిని ధ్యానించి బ్రహ్మాసనంబుననుండి లేచి యిప్పుడ సితచంద్రంబునకుం జనుచున్నది. ఆమె తన్మార్గానుసారిణియగుచు నేనిటు వచ్చుచున్నాను. అనంగా నేనును నామనంబున కటకటా సితచంద్రంబునకు సాంఖ్యాయని ప్రవేశించునప్పుడు రాజకుమారుండు లేకుండెనేని యామె తనదివ్యజ్ఞానంబునం గాంచి వృత్తాంతంబుల నరయు. అందుచే బహుకష్టంబులు సంభవించు. కాన నామె సితచంద్రంబుం బ్రవేశించకముందర నేన చ్చోటికిం జని రాజకుమారుని కెచ్చరిక పఱచి యుండనగు. కాలవిళంబం బయ్యెనేని కార్యంబు చెడు. అని యాలోచించి యాతరళికతో నేమియుం బలుకక యతిత్వరితగతి నేతెంచి యీమంత్రికుమారునితోఁ గలకూజితమునకు నంగసంస్కారాదులు నాహారాదులు నిర్వర్తింపుమని చెప్పి యతిత్వరితగతి సితచంద్రంబునకుం జనితి. అప్పటికి సాంఖ్యాయని సితచంద్రమునకించుక దూరంబున నేతెంచుచుండె. నేను నామె చక్షుఃపథంబునకుం దగులక యాసౌధపు నుద్యానమార్గద్వారముగుండ లోపలం బ్రవేశించితి. అప్పుడ రాజకుమారుండు మధుమంతమునుండి వచ్చుటకేర్పఱచంబడి యుండు గూఢమార్గముఖమునుండి బయలు వెడలుచుండె. ససంభ్రమంబగు మదాగమనంబున నాతండు సంభ్రాంతుండై మన్నివేదితంబగు సాంఖ్యాయనీసమాగమనంబు విని యపరిమితంబగు భయంబుచేతం గూడా నాకాలంబున స్నాతుండై ధౌతాంబరంబులు ధరియించి సూర్యోపస్థానంబు చేసి సాంఖ్యాయనీసమాగమనంబునకుం బ్రతిదినమును బ్రతీక్షించుచుండవలసిన జపశాలకుం జని తదాగమనంబునకు వేచియుండెను గాని కాంతాసంభోగచిహ్నంబులతో నొప్పియుండు తనదేహమున నీటం గడిగి మాఱువేషంబు ధరియించుటకవకాశమును వీలునులేనివాఁడై యుండెను. అతండా శాలయందడుగిడునప్పుడు భగవతి సాంఖ్యాయనియు నచ్చోటికిం జనుదెంచె. అట్లు చనుదెంచిన సాంఖ్యాయనికి రాజకుమారుండు దూరమునుండియె భక్తిపురస్సరంబుగ నమస్కరించి లేచి యధోముఖుండై యేమియుం బలుకక యూరకుండె. అప్పుడు.

సీ. ఆర్ద్రీదంతక్షతు లంతటఁగలసినసొగసు మీఱినమోవిచిగురువాని
నఖసౌఖ్యలకుచోటులై జాగరకషాయకాంతిమించెడివిప్పుగనులవాని
కుచకుంభచందనకుంకుమ చిహ్నంబులొప్పులొల్కెడు వక్షమొప్పువాని
కామినీభుజలతాకలితకంకణ చిహ్నకమనీయబాహుయుగ్మంబువాని
గీ. వాసనామాత్రశేషమై వన్నెకెక్కు। ఘుమఘుమాయించుమైపూఁతకొమరుమిగుల
మృదితభావంబుగన్పట్టుహృదయహారి। తనువుగలవానిఁగనియెభూధవకుమారు.

ఇట్లు కాంచి భగవతి సాంఖ్యాయని యించుక సంశయించి కించిదంకురితరోషారుణితముఖాబ్జాతయయి నిరూపించిచూచునప్పుడు నాహృదయంబు భయసముద్రంబునమునింగి యితికర్తవ్యజ్ఞానశూన్యంబై వృత్తిరహితంబగుచు మూఢంబైయుండె. భగవతియు నాకుమారునిం దిలకించి యోకుమారా తొల్లినేనిచ్చోటి కేగుదెంచునప్పుడు నీవు పరిపూతుండవై స్నానంబాచరించి సంధ్యోపాసనంబుచేసియుందువు. ఈదినంబట్లుగాక కేవల మమృదితములగునంగములతోను, నిద్దురమబ్బునిబ్బరంబై యుండుకనుదమ్ములతోను, కుచకలశకుంకుమచిహ్న ముద్రితంబగువక్షంబుతోను, అత్యలసంబగు గమనంబుతోను, అసౌష్ఠవంబగుశరీరంబుతోను, అధికంబగునిశ్వసితంబుతోను, గనుపట్టుచున్నావు. లోకంబునం గందర్పునియాజ్ఞ యఖిలజంతుసంతానవంచనాచంచువై వెలయుచున్నది. అందుకు నానా వికారవిహారస్థానం బగుయౌవనంబును తోడై ప్రవర్తించుచుండు. అతిలలితంబు లగునా యాభావంబులును పురుషులధైర్యంబువ్యొత్తుగ నపహరించుచున్నయవి. ఇన్నియుండెరి నప్పుడు లజ్జయనునది నిర్జితంబగుదానిభాతి యొకమూలనడంగు. వినయమువినివారింపం బడినచందంబున నావలికేంగును. ధైర్యమున్మథితంబైనరీతి క్షోభంబునొందు. వివేకమువిశసితంబైనవడువునవినష్టంబగును. ఇప్పుడు నిన్నుంగాంచిన రతిరమణబాణగోచరత్వంబు నందినవిధంబుగ నాకుందోచెడిని. నీవెవరివిషయంబున నపరాద్ధుండవైతివో? ఈసుందరీ మందిరంబుననుండుమందయానలు నాకుఁబ్రాణసమానలు. మఱియు నాకుం దనూజాత లనందగిమద్రక్షితలై యున్నవారు. వారలెల్లపాతివ్రత్యభూషణలుగాని సాధారణలుగారు. నీవునుమహాకులప్రసూతుండవుగాని కేవలుండవుగావు. నీచకృత్యములయందు నీమనంబు చొరదని నేఁదలంచియుందు. అదియట్లుండనిమ్ము. నాకురోషంబుకృష్ణంబగునేని చరాచరంబులుగడగడవడంకు. త్రిమూర్తులునుభయభ్రాంతులై తమతమకృత్యంబులఁ దడబడుదురు. సూర్యచంద్రులు తమతమగతులుతప్పి యెప్పుచెడుదురు. అనియిట్లు సాంఖ్యాయని రోషరూక్షంబుగఁబల్కుచుండ నేనునామనంబున నోహో యీసాంఖ్యాయని [illegible]ని యాకారవేషంబులు గాంచి యిక్కడెవ్వతెనో కాంతామణిం దగిలి

కొని జాని ప్రాతివ్రత్యాదులను చెరిపెనని తలంచినయది. ఈమె మనంబునంగల కోపము శాంతిపఱుప నెవ్విధియుం జూపట్టదు. ఏమిసేయుదు. అని యించుకసేపు చింతించి సంతప్తహృదయంబుతో నిట్లువక్కాణించితిని. ఓభగవతీ నీదివ్యజ్ఞానంబున కెఱుకపడనిది పదునాలుగులోకంబులను గనంబడదు. నీ తపశ్శక్తిచే సకలజంతుసమూహంబులమనోగతంబులం గూడ నీ వెఱుంగుదువు. అట్టినీయుండుచోట మనంబుననైనం దలంపరానియిట్టి సాహసకృత్యంబులం జేసి భవదీయకోపానలజ్వాలల వేగంగమకించం గల వాం డెవ్వండును లేండు. భవదీయతపోవిశేషంబునం జేసి జాతివైరంబులుగల మృగంబులుగూడ తమతమసహజవైరంబులెడబాసి పరస్పరమైత్రితో జరించుచున్నవి. ఒక జంతువైన కామాతురంబై కనుపట్టదు. కేవల శమప్రధానంబై వెలయుచుండు నీనగరంబున భవదాజ్ఞలేక తృణమైననల్లాడదు. అట్టి నీ యాజ్ఞావశవర్తియగు పరిజనము ఇట్టి కట్టిండికృత్యంబున కొడిగట్టుననుట యెట్లు. వినుండు. ఈరాజకుమారుండు చంద్రచూడచరణకమలధ్యానధురీణుండు. అనవరతమీసితచంద్రంబున నేకతంబవర్తించుచు సంధ్యాత్రయంబునను సావిత్రి జపియించి సాంబమూర్తిదివ్యమంగళవిగ్రహంబు ధ్యానించుచుండు. నిన్న చతుర్దశియగుటం జేసి సాయంసంధ్యోపాసనానంతరము చంద్రమౌళిదివ్యమూర్తినిదర్శింపనెంచి నాతో మందలించె. నేనునుమనంబున నీతని భక్తికిమెచ్చి యింతకుం జెంతనున్న భవానీమందిరంబునకుం దోడ్కొనిపోతిని. అచ్చో నాజగన్మాతను నమస్కరించి విరచితాంజలియైస్తుతియించుచుండనక్కడకొకసిద్ధపురుషుండేతెంచి కుమారునింగాంచి యితనివృత్తాంతంబువిచారించి మించినప్రీతిచే నాయోగి భవభావానీదివ్యాంగంబుల దేవతాకల్పితంబులగుభస్మమును హరిద్రాపంకంబునుగొని కుమారుని కరంబుననిడి యిదిదేవప్రసాదంబు; దీనినిధరియింపుము మేలుగలుగును; అనిచెప్పిన కుమారుండునట్లధరియించి మఱియొకింత సేపా దేవాలయంబునం గలుగువిశేషంబులం గాంచుచుండి యింతలోపలనవేళవకాంగా నాతోంగూడనిచ్చటికివచ్చె. ఈకారణంబున నీతనికినిదురలేదు. భస్మోద్ధూళనంబుచే శరీరమించుక పాండురంబై కనంబడుచున్నది. దేవీ ప్రసాదరూపంబుగ లభియించినహరిద్రారసంబువక్షంబుననుఫాలంబునను ధరించికొనియె. ఇదియెవృత్తాంతంబని చెప్పుచుండంగా నొకయోగీశ్వరి యొక వజ్రమయమగుపెట్టియను చేతధరియించుకొని నాగబెత్తంబుమఱియొండుకరంబునందు మల్చి యంధకారపటలసమం బగుజటాభారంబు సమీపస్థలంబులకుతమాలకాంతారప్రభలనావహింప నాకాశయానంబున నేగుదెంచి సాంఖ్యాయనికినమస్కరించిన నాభగవతియు నిరువదివత్సరంబులునిండక యుండునాయోగినీకన్యకను హస్తములు సాచికేవసత్తి కౌగిలించుకొని యానందబాష్పధారలనాదలందడుపుచు వత్సేకామందికి నేమమేనా? సౌదామినినేమంబుగనున్నదే? మాయెడలనేర్చినయోగవిద్యల

నిర్విఘ్నంబుగ ననుష్ఠించుచున్నదియే? ఆయమయొద్ద నీవు ననుకూలత్వమున యోగ
విద్యాభ్యాసమొనరించెదవే? నిన్నుం జూచినంతనె మాకు మా ప్రియశిష్యయగు సౌదామినిం
గాంచినంత సంతసము మనంబునం గలిగె. మిగుల సంతోషభరితాంతరంగనైతిని. అని
యనేకవిధంబులుగ నాసాంఖ్యాయని యుపచారోక్తులు పచరింప నా కామందకియు
వినయభయభక్తులతో నిట్లనియె. ఓభగవతీ మీదివ్యకృపాకటాక్షమునకుం బాత్రులైన
వారలకు నెందునైన నేమంబునం గొఱంతయున్నదే? తమ ప్రియశిష్యయగు సౌదామిని
యీవజ్రపుంబెట్టియను మీయొద్ద నొప్పగించుమని యాజ్ఞ చేసినన్నంపె. ఇది మీహస్తం
బున కప్పగించితిని. మఱియొకవృత్తాంతంబును అషట్కర్ణంబుగా విన్నవింపుమని చెప్పి
పంపినయది. కానన ది యవధానదానంబునం జేసి యంగీకరింపుఁడు. అనఁగా సాంఖ్యా
యనియు నట్లకానిమ్మనిన నా సౌదామిని సమీపంబునకుం జని యామెచెవిలో నేదో యు
యొకింతసేపు వచియించినయది. అదివినినతోడన యాసాంఖ్యాయనికి హర్షమును
వ్యసనంబును, భయమును, మనంబున ముప్పిరిగొనియున్నవిధాన తత్తత్కాలజనితముఖ
భావంబులచేఁ బరిజ్ఞాతంబులగుచుండె. నేను ఆ బాలయోగినిం గాంచి దానిరూపరేఖా
విలాసంబుల కచ్చెరువంది "మహాభోగార్హంబై మృదుతరంబగు నీయంగకంబును ఈబాల
యిట్లు యోగనిష్ఠలచే గాసిపఱచుట యేలకో? ఆహా. దీనియంగసౌష్ఠవరూపంబుం గాంచిన
లోకసర్వస్వ సర్వంసహాపతికుమారునిం జెట్టపట్టి పట్టభద్రయై యుండందగునని తోఁచెడిని. ఇది
యట్లుంటకుంగ కేమిచేయో యెఱుంగను; అని తలంచుకొనుచుంటిని. ఆయోగినియు సాం
ఖ్యాయని చెవిలో వృత్తాంతంబు చెప్పి యామెను వీడ్కొని యాకాశయానంబునం
జనియె. సాంఖ్యాయనియు నావజ్రపుంబెట్టియను దెఱచి యందులోనున్న హారంబులను
రెంటిని తనచేతం బైకెత్తెను. అందొకటి నవరత్నమయంబును అనర్ఘరత్నప్రభాపుంజ
పింజరితదశదిశాంతరంబునై వెలుంగుచుండె. మఱియొండు అతిరుచిరవర్తులముక్తాళి
గ్రథితంబై శేషభోగిభోగసంకాశంబుగఁ బ్రకాశించుచుండె. ఇట్లు పైకెత్తిన నవరత్న
హారంబుం గాంచిన రాజకుమారునికి జలజల బాష్పబిందువులు త్రుటితంబగు ముక్తామణి
సరంబువిధంబుగఁ గన్నులనుండి యిలకుం జాఱె. అతిగంభీరప్రకృతి గాన [illegible] పునఃపునః నిరు
ద్ధంబగుచుండుటం జేసి యత్యావేగంబున నధరనాసాపుటంబుల స్ఫురియింపం జేయుచు
శోకవేగంబు హృదయకుహరంబున నతిశయించుచుండె. కొంతతడవునకు ధైర్యం బవలం
బించి రాచకుమారుండు నిలుపంబడియె. అప్పుడు సాంఖ్యాయని యాతనితీరుం గాంచి
కుమారా కానీ ఈహారంబుం గనినది మొదలు పూర్వానుభూతంబుం గాంచినవానివలె
[illegible]ంచెదవు. నీకుం బ్రాణప్రియంబగునది యొకటి దీనిం జూచినమాత్రమున
[illegible]కిం దగులాటతోఁ చెడెను. ఈహారముం దాల్ప నీవ తగుదువని తోఁచెడిని; ఇది
[illegible] నీభక్తిపురస్సరంబుగఁ బరిగ్రహించి ధరియింపుము. అని చెప్పి యాహార

మతనికొసంగి మఱియొండుహారంబును తాఁజేతనెత్తికొని మందారమాలాగృహంబునకుం జనియె. ఆహారంబు కంఠదేశంబునధరించినందున నారాజకుమారుండు నభినవోద్భూత మనోహరకాంతియై నక్షత్రమాలికచేఁ బూర్ణచంద్రునిపగిదిం దోఁచె. సాంఖ్యాయనియచ్చోటువాసిపోయినయనంతర మారాజకుమారునిచే నాహారము జీవంకరణనామకంబనియెఱింగితిని, ఈ హారంబు చేతికందినదాదిగా నాహారంబునుగూడ నా కుమారుండు గైకొన నిష్టపడఁడనితోఁచెడిని. మహానుభావప్రకృతియగుటంజేసి చెప్పనోచెప్పఁడోయని నేనుదానివృత్తాంతంబునడిగినదానంగాను. క్రమక్రమముగగాని తెలిసికొన ననువుపడదు. ఈమణిహారప్రస్తావవశంబుచే నాయసత్యవచనంబులం బాటించక యాసాంఖ్యాయని యంతకుముందు మందారమాలానిరీక్షణకౌతుకితాంతరంగయై తదాగారంబునకుం జనియె. పూర్వమునం బ్రస్తూయమానంబగువృత్తాంతంబు మఱచిపోయెనని తోఁచెడిని. రాజకుమారుండును స్నానగృహంబునకుంజనియె. నేనిటకువచ్చితిని. ఇదియె వృత్తాంతంబనిచెప్పినఁ గమలవతియు మంత్రికుమారుండును జీవంకరణహారవృత్తాంతంబును మఱియొక హారవృత్తాంతంబును దెలిసికొన మనంబులఁ గోరుచుండిరి. ఇట్లు కొన్నిదినంబులు జరిగె.

ఆసుందరీమందిరంబునకు రాత్రియందున్నచంద్రసేనాభిఖ్యుం డొకనాఁడు తత్పురసమీపవనంబులవేటాడంజని కొంతసేపాఖేటకావిహారంబునసలిపి మరలివచ్చుచు నెండకు బడలి యాపురబాహ్యోపవనంబునందుం బ్రవేశించి తదీయమధ్యంబునంగనుపట్టు శైత్యసారమను పుష్పనికుంజంబునం బ్రవేశించి దానినడుమ నుండుశిలాఫలకంబుపైఁబరుండియుండెను. మంత్రికుమారుండును తద్వనమునకువినోదార్థంబుగ నానాఁడుదయమునం జని రాజపుత్రుండు జనలతాగృహమునకుం బ్రక్కన యుండుమఱియొకనికుంజంబునం గుసుమస్తబకసుందరం బగుతమాలంబు క్రిందంగూరుచుండి చందనానిలాంకురంబుల సేవించుచుండె. అప్పుడచ్చటికి రెండుచిలుకలు మనోహరాకారంబులు సనుదెంచి యానికుంజంబులకు రెంటికిని సంబంధపడుచు వానినడుమనుండు నతిరమ్యంబగు మాకందంబుపయింగూరుచుండి యలఁపుఁదీర్చుకొని యొకింతసేపటికి సమీపస్థలముననుండు బింబఫలంబులఁగొన్నింటిం గొరికి భుజియించి జంబూఫలరసం బాస్వాదంచి మించిన మోదంబునఁజనుదెంచి యొకించుకయెండ సూర్యకిరణంబులఁజొరనీయక నిబిడితలతానివహానీరంధ్రంబై యనవరతనిపతితమకరందబిందుబృందసురభిశీతం బగునారసాలపాదపంబుశాఖపయింగూరుచుండె. ఇట్లుకూరుచుండి యాశుకీశుకంబులు పరస్పరప్రేమరసార్ద్రింబులగు హృదయంబులతోనొండొంటిపసిముద్దుగొని సరసాలాపంబులుపలుకుచు మహానందంబునం జెలంగుచుండ నందొకచిలుక యిట్లనియె. ప్రాణనాథా మధురరవమా నేనొకవృత్తాంతంబువిన్నదుగవలయునని యున్నదానను. అందుకవకాశమీదినంబున

నిప్పుడు దొరికినది. అదియేమంటివేని? మనరాణి యగుమందారమాల కొన్నిదినముల నుండి బహుదుర్బలంబు లగునవయవంబులతో నీషత్పాండురంబగులవలీతా సౌందర్యంబుఁ గొల్లలాడుచున్నయది. దానింగాంచిన నాకునదియొకమహా పురుషునియం దనురాగభరితయయి యుండువిధం బవగతంబగుచున్నయది; అనిన మఱియొక చిలుక పలుకుచున్నది. ప్రాణనాయకీ కలాలాపా ఆ మహాపురుషుండెవండని నీవునమ్మి యున్నావు.

కలాలాపము. నాథా వచియించెదవిను; ఆమహామహుండు మనయూరనుండెడి సితచంద్రసౌధవాసియగురాజకుమారుండని యూహించెదను.

మధుకరవము. కలాలాపా నీతర్కము సుసంగతంబయియున్నది. నిక్కువమే? తొల్లియాపల్లవపాణి మధువంతోద్యానంబున నొకపూఁబొదరింటఁ దనప్రియునిం బొందియు నసంపూర్ణమనోరథయైయెడబాసియనవరతంబును తదీయసమాగమసుఖంబు మనంబునంగోరుచు ముగుదగావున మనోగతంబన్యులకెఱుకపడనీక మెలఁగుచుండు.

సీ. చిలుకకు పద్యంబుఁ జెప్పనొల్లదు బాల పువ్వులు ముడువదు పువ్వుఁబోడి
జలకంబులాడదు జలజాతలోచన యాహార మానదు హంసగమన
సఖులతోఁ గ్రీడింపఁజనదు చంద్రానన వెన్నెలబయిటికి వెడల దబల
మలయానిలమునకు మది భీతిలును చాన శుకపికారావముల్ సుదతి వినదు

గీ. మది భరింపగ లేనట్టిమదనబాణ । జాలనిర్ఘాతపతనసంజాతవేద
నావిహాస్తితధైర్యయైనళిననేత్రి । కరధృతకపోలయై దైన్యగతిఁ జెలంగు.

కలాలాప. ప్రాణనాథా నీవువచించినదివాస్తవమే. ఒకనాఁడామందారమాల సఖియలు కమలవతియుఁ గళావతియుం నీయమను గుఱించి మాటలాడునప్పుడు కళావతింగాంచి కమలవతి యిట్లనియె. అదనేనువింటి.

శ్లో. నబరీభరీతి కబరీభరే స్రజో నచరీకరీతి మృగనాభిచిత్రకం
విజరీహరీతి నపురేవ మత్సురో వివరీవరీతి నచ విప్రియంసఖీ.

[ఓకళావతీ మనసఖియగు మందారమాల తొలుతటివలెఁ గనఁబడదు. ముందు పువ్వులంగాంచినచో నత్యాసక్తిఁదీసికొని తానెముడుచుకొనును. సఖులువచ్చిముడుచు నంతవఱకాలస్యముసహింపదు. అట్టిది యిప్పుడు మనముగాఁ గొప్పునఁబూలుదుఱిమి నను భరించుటకు శక్తిలేదనితీసివేయుచున్నది. ముందుతనయొడలిలో మకరికాపత్త్రములు తిలకమును నొకయెడ యొకింతమాసిపోయిన నప్పుడుదిద్దనఁగాని మనస్సమాధాన [illegible] యింతిమకరికాపత్రంబులను వ్రాయించుకొననొల్లదు. మంగళార్థంబుగఁ [illegible] మాత్రము ధరియించుకొనునంతియకాని చిఱుచెమటం గఱంగిపోయె

నేని మరలజక్కనొత్తదు. ఇందుకుముందు మనమెల్లకయుండినను వనవిహారాదులకుం దానెనిర్బంధించి కొనుపోవుచుండుగదా. అట్టిదియిప్పుడు మనముపిలిచినను క్రీడించుటకురాదు. అదియట్లుండనిమ్ము; తనమనంబునకుం దోచినప్రియాప్రియంబులు తత్క్షణమనాతో మందలించకయుండదు. అట్టిదిప్పుడు నేనుపలువిధములనడిగిబతిమాలుకొనినను ఒకమాటయైనం బలుకదు.]

ఇట్లు మందారమాల వర్తించుచున్నదియని కమలవతిచెప్పుచుండఁగా వింటిని అందు కనుగుణంబుగ నీవునుపల్కుచున్నావు. మధుమంతమునందు మందారమాలకుం గలిగిన ప్రియసమాగమంబునకుం గారణభూతయై సర్వసహాయంబులొనరించినది కమలవతియని విందు. అట్టిది యాకాంతకు రెండవహృదయంబైయుండనగునుగదా. ఇప్పుడాకమలవతి కింగూడమనసియ్యక నిగూఢహృదయయైయుండుటకుం గతంబేమొకో.

మధుర. కలాలాపాయదియధీరయు ముగుదయుఁగాన మధుమంతోద్యానమునం దనకుంగలిగినపరిభవంబునకుభయపడి కమలవతి యతిచతురయగుటంజేసి తొలుతటివలె నింకేమియనర్థంబులకుం బాలుపడఁజేయునోయనితలఁచి దానినిముందటివలె నండఁజేర్పకయున్నది. తనకు ప్రొద్దుపోనికాలంబున మదలేఖయనురాజపుత్రికఁబిలిపించి లోకవృత్తాంతంబు మాటలాడుచుండు. మఱియుఁదనమగండైనచంద్రసేనునిం దలంచియతికంపితచిత్తయైయుండుచుండు.

కలాలాప. ప్రాణనాథా చంద్రసేనునికిని మందారమాలకును పరిణయంబు జరిగినదా? చంద్రసేనునికి మందారమాలయందుఁ బ్రేమవిశేషించియుండునుగదా?

మధుర. ప్రాణనాయకీ సాంఖ్యాయనిసమక్షంబునం బాణిగ్రహణంబు జరిగినది. మందారమాలయందు చంద్రసేనునికిం బ్రీతియతిశయించియేయుండు. ఇరువురును సమానవయస్కులు. సమానరూపరేఖావిలాసభాసురాంగులు. అత్యుత్తమవంశప్రసూతులు. అట్లుండఁ బరస్పరానురాగంబునకుం గొఱంతయేమియున్నది. మందారమాలయష్టాదశవర్షీయయయిన యనంతరము చంద్రసేనునితోఁగూర్చి సుందరీమందిర పట్టాభిషేకోత్సవముజరుపవలయునని సాంఖ్యాయనిపలుమరు తనశిష్యసంఘముతో వాక్రుచ్చియున్నది.

కలా. ప్రాణనాథా! యట్లుండ నీమందారమాల సితచంద్రసౌధవర్తియగు రాజపుత్రినియం దనురక్తయయినవిధంబు ఆత్మనాయకవంచనాపరాయణత్వంబునం గాదియనువ్యక్తమయియున్నయది.

మధుర. కలాలాపా! మనకందునం గలకలెఱుంగుటకు శక్యంబుగాదు. అతిబుద్ధిచతురులకుంగాని యీసందర్భచాతుర్యంబుమదికెంబట్టదు. అట్లుండఁ దర్భాగ్రాతిసుల భమాఢ్యుల మగు మనకాయఱుంగనగును!

కలా. నాథా అతిదురూహంబగు విషయంబునం బ్రవర్తించి మానస వృత్తినేల శ్రమపఱచుకొనవలయు. ఇప్పుడు మందారమాలవృత్తాంతంబు నీ కెఱుకపడినదనుక వినిపింపుము.

మధుర. కలాలాపా కొన్ని దినంబులకు ముందు సాంఖ్యాయని యొక తారహారంబు గొనివచ్చి మందారమాలకిచ్చిన నాసుదతి దానిం గాంచి పూర్వానుభూతంబుం దలంచుకొన్న దానివలె వ్యసనాక్రాంతయై యడఁపరాని శోకవేగంబునం బెదవులదరఁ గనుదమ్ముల నుండి బాష్పబిందువులు చనుకట్టుపయిం బడి చెదరి సమీపస్థలంబుల నార్ద్రంబులు సేయ నొకింతసేపు దుఃఖించుచుండె. అయ్యవసరంబున నేనా కాంతామణిం గాంచి యో మందారమాలా యీ హారంబుపై నేమియని యడిగితిని. అదియు నీహారంబు భోగంకరణం బనంబరగుచుండునని నాకుత్తరంబొసంగె. అంతట నేను నా కన్యక శోకావేగంబణంగిన యనంతరము తద్వృత్తాంతంబు విచారింతమని యుంటిని గాని యవకాశంబు దొరకమి మరల విచారింపననువుపడకయపోయె. మఱియు మఱియు విరహతాపం బా కన్యకామణి కధికంబగుచువచ్చె. అందుకుం గారణం బిట్టిదియని తెలిసికొన నేరికిం దరంబుగాక యున్నది. మందారమాలయు నెల్లప్పుడును గరకలితకపోలతలయై యాలోచించుచుండు నంతియ కాని సఖులతో మాటలాడుటయు నలంకరించుకొనుటయు నాహారంబు గొనుటయు బొత్తిగా వదలి విరహవేదనా విషణ్ణచిత్తంబుతోఁ బరితపించుచుండె.

కలాలాప. ప్రాణనాథా యిట్లు పరితపించుటవలన నేమిఫలంబు వాటిల్లునో యా పాటలాధరకు?

మధురరవము. ప్రాణనాయకీ వినుము. ఇట్లనవరతవిరహవేదనాదోధూయమాన మానస యగు నా మందారమాలం గాంచి మదలేఖయను రాజపుత్రిక మనంబున వితర్కించి యింక దీని కభిమతనాయకసమాగమంబు సమకూఱని నాఁడు ప్రాణంబులుండవని లోఁ జెడిని. దీని హృదయగుహాంతరాళ విలీనుం డగు పురుషసింహు నేలాగు గాననగు.

శ్లో. ఔదుంబరాణి పుష్పాణి శ్వేతవర్ణం చ వాయసం
మత్స్యపాదం జలే పశ్యే న్న నారీహృదయస్థితం.

అన్నట్లు అత్తిపూలు తెల్లకాకి నీటియందు మత్స్యపాదము కనఁబడవు. ఒకవేళ వానిని జూచినను జూడవచ్చునుగాని స్త్రీహృదయంబున నుండు విషయంబు నెఱుంగుట దుర్లభము. కానిమ్ము చేతనైనంతదనుక ప్రవర్తించి చూతము'' అని నిశ్చయించుకొని యొకనాఁడు మందారమాల యుండు పడకటింటికిం జని యందొక చిత్రఫలకంబున నొక మనోహరాకారుని వ్రాసియుండుటం గాంచి యానందపూరవీచికానిచయంబులం దేలిన వీక్షణంబుల నాతని ననిమేషదృష్టి నిరీక్షించుచున్న మందారమాలం గాంచి

ప్రియసఖి యీనవమన్మథుం డెవఁడు? ఈమాన్యుం డుండుచోటు నీకవగతంబగునే? ఈమానినీమన్మథుని పేరును కులశీలంబులును నీకువిదితంబులయినవియె? అనియడిగెను. అందుకుమందారమాల లజ్జావనత ముఖాబ్జాతయై యేమియుంబలుకకయూరకున్న మదరేఖయుఁ దనకరాంగుళీయకంబులచాని మొగంబుపైకెత్తి యో ప్రియసఖీ లోకంబున నెవ్వరైనను పంచశరబాణగోచర హృదయులుకానివారలులేరు; నావృత్తాంతంబెల్ల నప్పుడప్పుడు ప్రసంగవశంబున నీకెఱింగించియున్నానుగదా? నీవునట్లు నీవృత్తాంతం బుందాచక నాతోఁదెల్పుము. నీప్రాణవల్లభుండెచ్చోటనున్నవాఁడు? ఇంతమాత్ర మెఱింగింపుము; అని యనేకవిధంబులవేడికొన నామందారమాలయు సిగ్గుచేనేమియుం బదులింపలేక బహుకాలముసంతపించి తుదకునీవడుగుమనోహరాంగుండు సితచంద్ర సౌధవర్తి యగు రాజకుమారుండని యుత్తరమిచ్చెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు మదరేఖయు మందారమాల యును నిరువురును సాయంతనమజ్జనంబునిర్వర్తించికొని ధౌతాంబరంబులుధరియించి వెన్నెలబయట గొంతతడవు సంచరించుచుండిరి. అప్పుడు నేను మందారమాల స్నానసమయంబునందిసి తన మెడనున్నభోగంకరణం బను ముక్తాహారంబు నచ్చట నొకచిలుకకొయ్యకుం దగిలించియుంచుటంగాంచి తిర్యగ్జాతిసులభచాపలంబు నంజేసి యీచిలుకకొయ్యనుండుహారంబును ముక్కునంగరచుకొని యాకసంబునకెగిరితిని. అదిచూచి యామందారమాలయు నతివేగంబునంజనుచుంజక్కరయుం దాడిమీ ఫలబీజంబులును బింబఫలంబులంగొనుచు నావెనువెంట నన్నుం బతిమాలుకొనుచు నొంటిగవచ్చుచుండె. నేనాయింతి యొంటిబతిమాలుకొనినను హారంబియ్యక నాకన్యక చేయలంతినన వర్తించుచు దానికింజిక్కక కొంతదూరంబుచనుచుంటి. తత్సౌధసమీపవర్తి యగుమధుమాళితం బనురసాలకాననంబునం బ్రవేశించి నేను నాసుందరియుఁ గొంత దూరంబరిగితిమి. దానిమధ్యంబున నతిసంకులశుకపికారావమనోహర మగులతానికుంజంబుచెంతనుండి యొకవిలాసి మందారమాలయుండుచోటికభిముఖుండై వచ్చుచుండె. నేను నతండెవ్వఁడోకనుగొననగునని సమీపించి యోహో సితచంద్రసౌధవర్తియగు రాజకుమారుండుగదాయనియంటిని. ఆమాటవిని మందారమాల సిగ్గునుభయంబును పెనంగొన నేమియుందోచక యవనతముఖాబ్జాతయయి యుండంగాంచి యాపంచశరాకారుండు కించిదంకురితమందహాససుందరముఖారవిందుండయి ప్రాణనాయకీయని సంబోధించి యిట్లనియె.

శ్లో. గాఢాలింగనగండచుంబనకుచస్పర్శాదిలీలాయుతం
సర్వం విస్మృతిమేవ విస్తృతవతో బాలే ఖలేభ్యో భయాత్
సల్లాప స్త్వధునా సుదుర్ఘటతమ స్తత్రాపి నాతివ్యథా
య త్త్వద్దర్శన మప్యభూ దసులభం తేనైవ దూయే భృశం.

[తా॥ ఓ బాలారత్నమా మనము మధువంతోద్యానమునందు గూడినప్పుడు నిన్ను నేనురహస్యముగ బిగికౌఁగిటం జేర్చుకొనుటయును నీ చెక్కులు ముద్దుగొనుటయును నీకుచకోరకంబులను గరంబులస్పృశించుటయు మొదలగు క్రీడావిశేషంబు లెన్నియో జరిగె. ఖలజనంబులవలని భయంబునం జేసి మనమప్పుడ యెడబాసితిమి. అందుచే నవియన్నియును జన్మాంతరానుభూతంబులయినచందంబున విస్మృతిఁ జెందనే చెందను. ఇప్పుడు నీతో సల్లాపముఁగూడ మిగులదుర్ఘటమైయున్నది. అందును నాకుమనంబు వ్యథపడదు. మఱియెందుకు సంతపింతునన్నఁగా నిన్నుఁగంటం జూచి నీముఖచంద్రబింబమునుండి వెడలుస్మితసుధామధురకటాక్షములకు క్షణకాలమైనను పాత్రుండనుగాకయున్నాఁడననుటకు మిగులవగలం బొగులుచున్నాఁడను.]

అనివచ్చిన నామందారమాలయు నేమియుననకయూరకుండె. అంతనాకాంతుండంతరంగంబుననుప్పొంగుచు నో ప్రాణనాయకీ నీవుమాటలాడకపోయెదవేని పొమ్ము. నామాటయొకటివిని నన్ను బహూకరించి యీలతానికుంజంబున నుండుచంద్రకాంతశిలాఫలకంబుపయి యొకింతసేపు నాతో సహవాసంబంగీకరించి యనంతరంబేగుము. నాయదృష్టవిశేషంబు ఫలోన్ముఖంబై యీదినంబీనిర్జనభూమికి నిన్నును నన్ను నేకతంబ దైవంబు సమకూర్చినయది. నిన్నెడబాసినది మొదలు నేను క్షణంబులు గడియలుగను గడియలు యామంబులుగను యామంబులహోరాత్రంబులుగను అహోరాత్రంబులు యుగంబులుగను గడపుచున్నాఁడను. వేయేల? సర్వకాలసర్వావస్థలయందును నీమీఁది తలంపునున్నవాఁడఁగాన మఱియొండుదలంప. అనియిట్లనేకవిధంబుల ననునయించినం గన్నియయును వన్నెకానిం గాంచి కించిదంకురితమందహాసంబుతో నాథా యిట్టి కట్టిఁడి చెయ్వులకొడిగట్టుట మీకుందగునా? నామగండు మహాపరాక్రమశాలి. ఇదియించుకేనియాతని చెవికెక్కెనేని యందఱకును మహాసంకటంబు సంభవించు. భగవతిసాంఖ్యాయనియుం దుర్ఘరకోపావేశగాఁగనుపట్టు. మనయిరువుర మనోరథంబులు దరిద్రమనోరథంబులతెఱంగున మానసంబునన లీనత్వంబునొందవలసియున్నవి యంతియకాని ఫలవంతంబులెన్నటికిని కానేరవు.

శ్లో॥ అన్యోన్యోత్కంఠితయోః ప్రసిధ్యతా సమాగమేనాపి రతిర్న యూనోః ప్రతి
పరస్పరప్రాప్తినిరాశయోర్వరం శరీరనాశోపి సమానురాగయోః.

అనిచెప్పంబడియున్నట్లు ఆతురుఁడు నుత్కంఠితయుఁగాని పురుషునికిని కాంతకును సమాగమ్మము కలిగియు రసావహంబుగాదు. మఱిపరస్పరానురాగంబు విశేషించి [illegible]దినిర్బంధమునంజేసి యొండొరులకు బ్రాప్తికలుగక తత్సుఖాభావమునందు నిర[illegible] యువ్విళ్లూరుచు క్షుద్వేదనకుఁ దాళఁజాలక శరీరంబుఁదొఱంగుటయ

రసావహంబై యుండుఁగాన నిది మనంబున నుంచుకొనుము అనిన నాకాంతుండా కాంతామణి సమీపంబునకేతెంచి తనకరంబా మహిళారత్నంబుకరంబునంగీలించి మఱియొకకరపల్లవంబున దానిచుబుకంబుపట్టియెత్తి ముద్దిడుకొని యనేకములగుచతురాలాపంబుల దాని సిగ్గును భయంబున పనయించి మెల్లన నానికుంజాంతరంబునకుం దీసికొనిపోయె. అట్టిరువురును దాని యంతరంబునకుంజని సరసాలాపంబులాడుచు నందు మందమారుతాభిరామంబగు చంద్రకాంత శిలాఫలకంబుపయింగూరుచుండిరి. ఇట్లుకూర్చుండి యా రాజకుమారుండు మందారమాలం గౌగిలించుకొని తదీయమనోహరాంగసంగమసుఖంబునకు పరమానందంబునొందుచు మెల్లన.

సీ. తలిరులశయ్యకుఁ జార్చి మోహనగాత్రి మోము మోమునఁ జేర్చి ముద్దుగొనుచు
పడఁతి హారములు చిక్కుఁడలించు నెపమునఁ గులుకుచన్నుంతులఁ గొసరి తాకి
సుమములుదురిమెడు సొంపు గాన్పించుచుఁ గొప్పు కచేత బా గొప్పఁబట్టి
మచ్చటల్ జెప్పెడిమురువు దోపించుచు మోవి చురుక్కున మొనసినొక్కి.
గీ. పోకముడిజార్చి యచ్చునఁ బోలతియూరు। కాండములకును తమి మీఱఁ గరముసాచి
యున్నతం బగు కటిసీమ నునికిజేసి। రతులఁ గరఁగింపసాగె నారాజముఖిని.

ఇట్లు సమరతింగొంతతడవు సుఖాంబుధిం దేలిన బాలామణియుఁ దత్కాలశంబర సూదనాభ్యస్తసురతవిద్యాపాటవంబునం గనిదేరి [illegible] మునిమపమత్తగజంబుచందంబు నసుసులుచు ముసిముసినగవుల పసందనమోము దామరకు అసమానకాంతిసంభవింపఁ దత్కాలసముపజాతకాంతకరసంక్రమేషత్క్షుభితకళావిశేష సుఖపరవశసుకుమారాంగంబులతో నాయకునిం బైకొని.

చ. కామిని సొంపుమీఱుపలుగంటులునిండిన లేతమోవితో
సామియురంబుపైనఁ బెలుచ న్నటియించెడుజాఱుకొప్పుతోఁ
గోమలమానఖాంకములు గూడి వెలింగెడియంగవల్లితో
శ్రీమహితంబుగా సలిపెఁ జేడియ తా మగబాడి ప్రోడయై.
చ. కాముకుఁ డాపరాని తమిఁ గ్రుక్కవ తేనును మోవినొక్కఁగా
భామిని యోర్వలేక కరపంకజనాళముల న్విదిర్పఁ ద
త్కోమలకంకణక్వణనగుంభితవైఖరు లందుఁ బర్వి ని
స్సీమముగా వినంబడియెఁ జెంతల నుండెడివారి కర్ణికన్.

ఆ వినోదంబులు వర్ణింప నవసరంబు చాలదు. ఇట్లారసికులు మహానందాంబుధిం దేలుచుండు నవసరంబునం దత్సమీపస్థలంబున నొక శ్లోకంబు వినంబడియె.

శ్లో. దష్టం బింబధియా ధరాగ్ర మరుణం పర్యాకులో ధావనా
ధమ్మిల్ల స్తిలకం శ్రమాంబుగళితం ఛిన్నా తనుః కంటకైః

ఆః కర్ణజ్వరకారికంకణఝణాత్కారం కరౌ ధూన్వతీ
కిం భ్రామ్యస్యటవీశుకాయ కుసుమాన్యేషా ననాందా గ్రహీత్.

[అవతారిక. రాజకుమారునితో జారరతి నేయుచున్నమందారమాలకుఁ దాని సంభోగచిహ్నంబులను అన్యవిధంబుగనైనవిగాసమర్థించి దానివదినగారికిఁ దెలుపుచు సంశయంబుగలుగనీయక జారరతిసక్త యగుమందారమాలికను ,,నీవదినవచ్చుచున్నది జారపురుషునిబాసి చిలుకను వెదకునెపంబున పాతరలాడుచుండు'' మని హెచ్చరికె నేయుచున్నది.

టీ. ఓకాంతా! అరుణంఅధరాగ్రం = ఎఱ్ఱనగునీ పెదవికొన, బింబధియా = దొండపండని భ్రమసిన (చిలుకచే) దష్టం=కొఱకఁబడెను. ధావనాత్ = పరుగులిడుట చేత, ధమ్మిల్లః = కొప్పు, పర్యాకులః = చెదరిజాఱిపోయినది. తిలకం = నొసటిబొట్టు, శ్రమాంబుగళితం=శ్రమవలనఁగలిగినజలముచేతఁగరఁగిపోయె. తనుః=నీశరీరము. కంటకైః=ముండ్లచేత, ఛిన్నా=చీల్పఁబడినది. ఆః = కటకటా, కర్ణజ్వరకారికంకణఝణాత్కారం=చెవులకువినఁగూడక బాధగలిగించుచున్న రత్నకంకణములఝణాత్కారము బయలుపడునట్లు, కరౌ = హస్తములను, ధూన్వతీ = విదిలించుచున్నదానవై, అటవీశుకాయ = అడవియందుఁ దిరిగెడు చిలుకకై, కిం భ్రామ్యసి = ఏల పరిభ్రమించెదవు. ననాందా = నీమగనితోఁబుట్టు వగు నీ వదినెగారు, ఏషాకుసుమాన్యగ్రహీత్ = పుష్పములుగోయ నిదె వచ్చుచున్నయది.

తా. ఓముగుదా నీవేల యీయడవిచిలుకను బట్టికొనసమకట్టి యిట్టికష్టంబులనుభవించెదవు. నీయెఱ్ఱనియధరంబునుజూచి యీచిలుక దొండపండనిభ్రమియించి మాటిమాటికిఁ గొఱికెఁగదా? ఆక్షతంబులుగాంచినచోఁ బరపురుషకృతంబులనిసంశయింపరా? ఆచిలుకతోఁబరుగెత్తుటంజేసి నీకొప్పుజాఱిపోయినది. కస్తూరీతిలకము శ్రమాంబువుచేతఁ గరఁగిపోయినది. మఱియు నీ శరీరమున నచ్చటచ్చటఁ బూఁబొదలలోఁ దూఱుటంజేసి ముండ్లుతగిలి గిచ్చులుగల్గినవి. కటకటా నీవు చెవులకు చీదరపుట్టునట్లు కంకణఝణాత్కార ముఖరంబుగఁ జేతులువిదిర్చుచు నీ యడవిచిలుకకుగా నేలతిరిగెదవు. నీవదినగారు పువ్వులుగోసికొనుటకు వచ్చుచున్నది. అది నిన్నుంగాంచి యన్యథాగా శంకయించునుగాన మరలిరమ్మా.]

అనియిట్లు వినంబడిన మందారమాల తనకెచ్చరికపఱచుచున్న విధంబుం దెలిసికొని తన వదినగారు తన సమీపమున కేతెంచుచుండుటకు భయపడుచు రాజపుత్రునెడబాసి తటాలున నానికుంజంబుందాటి తన భోగంకరణం బనుతారహారంబు నెత్తికొనిపోవుచున్న నన్ను వెంబడించివచ్చునట్లుగఁ బాతరలాడుచుండె. ఇంతలో చందనలతయను చంద్రసేనునిచెలియలును మదిలేఖయును నికుంజసమీపంబునకేతెంచిరి. అప్పు

డాచందనలేఖ మందారమాలను నిరూపించిచూచి "యిది తనకిష్టుం డగుజారపురుషునితో సంబంధపడినవిధంబు దీనియొడలు తెలుపుచున్నయది. ఇది నాకెఱుకపడునని యీమదలేఖయన్యవిధంబుగ సమర్థించినది. ఔరయీమదలేఖాచాతుర్యంబు మెచ్చం దగినదియే. ఇంతలోపల నాజారపురుషుండు నీనికుంజాంతరంబుం బాసిపోవం జాలండు ఎవ్విధంబుననైన వెదకి కనిపెట్టవలయును" అనితలంచి యాచందనలేఖ యానికుంజాంతరంబుంజొచ్చి యచ్చటచ్చట వెదకుచుండ నందొకయెడ మూర్తీభవించినమన్మథుని చందంబున వెలుంగురాజకుమారునిం గాంచి తదీయసుషమావిశేషంబుం గాంచుటచే మనంబునచ్చెరువు ననురాగంబును విచ్చలవిడినాక్రమింప ఱెప్పవేయక చూచి తల యూచి యాచంచలాక్షీమణియు తనమనందలిదౌర్జన్యంబునకుఁ గోపగించుకొనుచు నిట్టి యనవద్యరూపరేఖావిలాసవంతుండగు పురుషపుంగవునిం గన్న కన్నులు మనంబునమరుబాధలకోర్వంజాలుదురే? ఇది మందారమాలయపరాధంబుగాదు. వీని సౌందర్యంబె యిందపరాధంబైయున్నది. అని తలంచుకొనుచు మదలేఖతోగూడ నయ్యరణ్యంబునం గొన్ని పువ్వులుగోసికొని తనయింటికింజనియె. మదలేఖ కొంతదూరంబు చందనలేఖతోంజని యాకాంతనువీడ్కొని మందారమాలయింటికేతెంచి చిన్నబోయినవదనారవిందంబుతో నున్నయామన్నెలాడిం గాంచి ప్రియసఖీ మందారమాలా వెఱవకుము చందనలేఖవలన నీవృత్తాంతంబు బయలుపడునని భయంపడియెదవేమొ? అదియట్టిది కాదు. రాజకుమారునింజూచి తానునున్మత్తయైయున్నయది. అట్లుకాదేని బయలుపఱచు. ఇప్పుడు తన ప్రియునికేమనసెగ్గు వాటిల్లునోయని విశదీకరింపదు. అని యిట్లూరార్చి మదలేఖయు నారాత్రి మందారమాలతో స్నానభోజనాదులునిర్వర్తించి సుఖంబుననుండె. నేను భోగండను బహుమానంబుగొనిచని మందారమాలచేతికిచ్చితిని. అందుకుమందారమాల సంతుష్టాంతరంగయై నాకు ననేకభూషణంబులు బహుమతిగనిడి చక్కెరలువెట్టి ముద్దుకొనిలాలించె.

కలాలాప. నాయకా యీరాజకుమారునితోఁ బొందు గోరియున్నమందయానలు మందారమాలయు, మదలేఖయు, మనమాలయు, చందనలేఖయు. వీరలిప్పు డెవ్విధంబున నాతనింజేరంగోరి ప్రయత్నంబులొనరించియున్నవారు.

మధుర. కలాలాపా వినుము. మదలేఖయు మందారమాలయు నీదినముదయకాలంబున నేకతంబ రాజకుమారానుషక్తకథాలాపంబు లొనరించుచుండిరి. అప్పుడేను మేలుకనియుండియు నిద్రించువాని తెఱంగునందొంచుచు వారల భాషణంబులువింటిని. ఈ దినము సూర్యాస్తమయానంతరము రాజకుమారుండు కుసుమాకరోద్యానభూమిమధ్యసంబద్ధం బగుసముద్రగృహంబునకువచ్చునట్లును, అచ్చటికి మందారమాలామదలేఖలు బోవునట్లును అచ్చట మనుష్యసంచారంబు రాత్రిలేకుండుటంజేసి స్వేచ్ఛ

సారంబుగఁ గొంత తడవు కామినీకాముకులువిహరించి గూఢమార్గంబుగ తమతమ యిండ్లకుం బోవుచున్నట్లును, ఇందుకుందగినవెరవు కమలవతికింగాని యితరులకెఱుకపడదు గాన నాకాంతామణింగొనియె ప్రవర్తించవలయుననియు నీవిషయంబువారల ప్రసంగంబున నవగతం బయ్యె.

అనిచెప్పుచుండఁగా నావృత్తాంతంబును లతానికుంజంబునందాగియుండి వినుచుండిన చంద్రసేనుండు తనచేతనున్నదాని నొకకశను బహుదీర్ఘసూక్ష్మదండాగ్రసంయోజిత సూత్రంబగుదాని నతివేగంబునం బైకివిసరినం దానిసూత్రముఖంబున విలిప్తంబైయుండు బంక యాచిలుకల కెక్కలనంటుకొనిన రాజకుమారుండు దక్షిణంబున నాకశ బట్టి యీడ్చెను. అప్పుడాచిలుకలురెండును కశాసూత్రసంసక్తంబులయి రాజకుమారుని చేతికింజిక్కిచేయునదిలేకయుండఁగా నతఁడు వానిరెంటినిం దనయుత్తరీయంబునంగట్టి కొని యతి త్వరితంబుననచ్చోటువాసి తనయింటికింజనియె. మంత్రికుమారుండునున్నట్టుండి ప్రసంగము చిలుకలునిలుపుటకుం గారణంబేమనియాలోచించి సమీపస్థలంబులకుదృష్టులు నిగుడించినఁ జంద్రసేనుని చేతికిఁజిల్కలుదొరకికొనుటయు నతండు కోపారుణముఖకమలుండై వికటగమనంబునం జనుచుండుటయు నెఱుకపడఁగా దనమనంబున నిట్లువితర్కింపసాగె. ఈచిలుకలు దంపతులుగాఁజేరి వివిక్తదేశంబని యిచ్చటికివచ్చి లతానికుంజంబునం జంద్రసేనుఁడు దాగియున్నాఁడని యెఱుంగక తత్పత్నియగుమందారమాలా వృత్తాంతంబుసర్వంబును బ్రసంగవశంబునందెల్పె; అది విని కోపాక్రాంతుండై చంద్రసేనుండు తనకిదియెఱుకపడినవిషయంబు దెలిసికొని యీచిల్కలు సముద్రగృహంబునం జరుగంబోవుజారభావంబున కంతరాయంబు గల్పించు. అట్లైన రాజకుమారమందారమాలలను బట్టి శిక్షించుటకు వీలు కాదు. అంతవరకు వీనింబట్టి తనయింటిపంజరంబున నునుచుట మంచిదనియెంచి యీపులుగులంబట్టుకొనియె. ఇది మనరాజపుత్రుని కనర్థాంకురంబు వొడమటకు మూలంబగు. ఎదిజరిగిననేమి? కాముకులు ప్రాణములనైనఁ బరిత్యజింతురు గాని ప్రాణనాయకీసందేశంబు నిరాకరింపరు. ఇప్పుడు సముద్రగృహంబునకుం బోవలదన్నను రాజకుమారునికి మనోవ్యాకులత్వంబు గలుగకమానదు. ఏమిసేయనగును. అని చింతించి చింతించి కొంతసేపటికి రాజకుమారుండువోవునప్పుడు శరచాపంబులు ధరియించి ఖడ్గఖేటకంబులతో జనునట్లుమాత్రముసేయనగు. నేనునంతకుంజెంతలన పొంచి పొంచి వసియించియుండి సమయమువచ్చినప్పుడు సహాయపడనగుననితలంచి యచ్చోటువాసి తనయింటికింజని యానాఁడుసాయంసమయమున సితచంద్రసౌధంబునకుంబోయి, రాజకుమారునిచేఁ దనమనోవృత్తిప్రకారము శరచాపంబులను ఖడ్గ

ఖేటకంబులు ధరియించి సముద్రగృహంబునకుం జనునట్లు ప్రతిజ్ఞ చేయించుకొని యచ్చోటువాసి రాజపుత్రుఁడు పోవుటకుముందె సముద్రగృహసమీపస్థలంబునకుం జని యొక సంకుచితస్థలంబున డాగియుండె. చంద్రసేనునాజ్ఞావశవర్తులై కొందఱు రాజభటులు సహస్రసంఖ్యలు మాఱువేషంబులు ధరియించుకొని వచ్చి యచ్చటచ్చట పొంచి పొంచి డాగుచుండిరి. బహుకాలంబు జరిగె. అప్పుడు కలకూజితంబును చతురికయును ఈరెండుచిలుకలునుం గలసి సముద్రగృహమునుండి వెలుపలికి వచ్చి తత్సమీపవర్తి యగు నొక రసాలవృక్షపుగొమ్మపయిం గూరుచుండి యనురాగపేశలంబుగఁ గొన్ని భాషణంబులు సలిపి యొండొంటిని ముద్దుగొనుచు నుపగూహనంబు సలుపుచు ననేకవిధచుంబనంబు లాచరించి యొండొంటితో మాటలాడుచున్నవి.

కలకూజితము. ప్రాణనాయకీ చతురికా కంటివే సందర్భచాతుర్యంబు. కమలవతీ కళావతులసామర్థ్యంబు లేమని పొగడందగును. ఈదినము మధ్యాహ్నము కళావతిమదనమాల యుండు సాగరధవళసౌధంబునకు వచ్చి తనయిచ్చవచ్చినట్లు లోకాభిరామంబుగ మాటలాడి "మదనమాలా తొల్లి మధుమంతోద్యానమునందు నీతో నొకించుక సుఖమనుభవించిన సితచంద్రసౌధవర్తి యగు రాజకుమారుండు భవదీయసమాగమంబుం గోరి పలుదెఱంగుల పరితాపపడుచున్న వాఁడు. ఆతనియవస్థలం గాంచినచో మావంటికఠినచిత్తలకును మనంబు కరంగుచున్నయది. నీవంటిరసికవజంపురాలదిగనె నేని యతనికి దాసియై సర్వంబునతనికి వశగతంబు సేయుకమానదు. ఈదినమతండు కుసుమాకరోద్యానమధ్యవర్తి యగు సముద్రగృహంబున కేకతంబ సనుదెంచు. అక్కడకు నీవును చనుదెంచెదవేని సర్వంబు ననుకూలంబగు" నని చెప్పిన మదనమాల యంతకుమున్న రాజపుత్రసమాగమంబునకువ్విళులూరుచున్నది గాన నందుకు సమ్మతించి సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని ముసిముసినగవులు నగుచుండె. ఆ సన్నయెఱింగి కళావతియుఁ గొంతతడవు తత్సంబద్ధాలాపంబులఁ బ్రొద్దుపుచ్చి సాయంసమయంబున నా కాంతామణికిఁ బన్నిటంజలకంబాడించి చలువవలువ ధరింపంజేసి సమస్తాభరణంబుల లంకరించి చందనకుసుమతాంబూలంబు లొసంగి తానును యథోచితాచారంబుగ నలంకరణాదుల నిర్వర్తించుకొని మదనమాలను వెంటబెట్టుకొని సాగరధవళమునుండి నిర్గమించి యింతకుముందుఁ దనకుఁగూడ నపరిచితంబై యుండు నొకగూఢమార్గమునఁ గుండ సముద్రగృహంబునకు వచ్చుచుండె. ఏనును వారల వెనువెంట వచ్చుచుంటిని. ఇట్లా గూఢమార్గమునం గొంత దూరంబరిగి కళావతీమదనమాలలు సముద్ర గృహమునంతరంబున నుండు సురంగమున నిర్గమించిరి. నేనును వారలం బాసి యాగృహమధ్యవర్తి యగు రసాలపాదపంబుపై కెక్కితిని. అందొకచో రాజకుమారుండును మందారమాలయు నొకపొన్నమ్రానిక్రిందం గూరుచుండి సరసాలాప సుధాధారలం గ్రోలుచుండిరి. అప్పుడు కళావతి వెను

కకునోడిగి దూరంబుననిలువంబడిన మదనమాల యభ్యంతరస్థలంబునకుం జనియె. అప్పు డా రాజకుమారుండు ప్రేమాతిరేకంబునం దనకంఠమునకుం జేసికొనిన పుష్ప హారంబును మందారమాలా కంఠంబునవైవ మందారమాల తనగళంబున సంతుభోగంకరణ హారంబును వానికంఠంబునసిడి యాహారసౌందర్యంబును కన్నులు చల్లవడంజూచుచుం గౌఁగిలించి కుచకుంభయుగంబున నాథునియురంబు నుద్దుగొనుచుండె. అకస్మాత్తుగా కవతంబగు తదాగమనంబున మందారమాల యొడలు ఝల్లనందిరిగిచూచి భయసంభ్రమంబులతో నచ్చోటువాసి మఱియొండుచోటికిం జనియె. మదనమాలయుఁ దననాయకుం డితరకాంతంగూడి యుండుటం గాంచినదిగాన మనంబున నీర్ష్యాతిశయముజనియించి నాథునిమొగంబుంగాంచనొల్లక బొటనవ్రేల నేలవ్రాయుచు నవనతముఖాబ్జాతంబుతో నేలధరియించినిలువ నదిగని రాజపుత్రుండు మదనమాలయొద్దకువచ్చి యాకాంతామణిహస్తంబు తనహస్తంబునందెనుల్చి యనేకవిధానునయాలాపంబులు పల్కుచు నిట్లనియె.

శ్లో. శేతే శీతకరోంబుజే కువలయద్వంద్వా ద్వినిర్గచ్ఛతి
స్వచ్ఛా మౌక్తికసంహతి ర్ధవళిమా హైమీం లతా మంచతి
స్పర్శా త్పంకజకోశయో రభినవా యాంతి స్రజః క్లాంత తా
మే షోత్పాతపరంపరా ప్రియతమే జీవస్పృహాం కృంతతి.

[టీ. ప్రియతమే=ఓ ప్రాణనాయకీ, శీతకరః=చంద్రుఁడు, అంబుజే=కమలమునందు, శేతే=పరుండి యున్నాఁడు. కువలయద్వంద్వాత్=నల్లకలువలజంటనుండి, స్వచ్ఛా=ధవళమగు, మౌక్తికసంహతిః=ముత్తియంబులసమూహము విర్గచ్ఛతి=బయలువెడలుచున్నది. ధవళిమా=తెల్లందనము, హైమీంలతాం=బంగారపుదీవియను అంచతి=పొందుచున్నది. పంకజకోశయోః=తామరమొగ్గలయొక్క, స్పర్శాత్=స్పర్శమువలన, అభినవాః స్రజః=క్రొత్తపూలమాలికలు, క్లాంతతాంయాంతి=వాడిపోవుచున్నవి. ఏషా ఉత్పాతపరంపరా=ఈయుత్పాతములవరుస, జీవస్పృహాం= ప్రాణములయందలియిష్టమును, కృంతతి=గిల్లివేయుచున్నది. లోకమున నెవ్వనికుత్పాతములు వరుసగాఁగనంబడునో వానికి మరణకాలముసమీపించుటంజేసి జీవస్పృహచెడిపోవునుగదా. అట్లు నాకు నుత్పాతపరంపరలు కనంబడుటంబట్టి యిఁక నేబ్రతుకుటదుర్లభమనితలంచెదను. చంద్రుఁడు తనకువిరోధమగుకమలంబుపై బరుండుచున్నాఁడు. తెల్లనిముత్యములగుంపు శుక్తికలంగలుగుట సహజమై యుండ నల్లగలువలనుండి వెడలుచున్నది. బంగారుతీఁగె యెల్లకాలమెఱుపుమీఱినదిగానే కనఁబడుచుండును. అట్టిదానికిం దెల్లకాంతి [illegible]చున్నది. పుష్పములను దాకినచో పుష్పములు వాడిపోవుట యిదివరకుఁ [illegible] క్రొత్తపూదండలు తామరమొగ్గలపైఁదాకి వాడుచున్నవి. ఇవియు

న్నియుం నుత్పాతముల వరుసలు. ఇట్టియుత్పాతములం గాంచితినిగాన నిఁకనేను ప్రాణముల నిల్పుకొననోపను అని తాత్పర్యము. కమలమునందుఁ జంద్రుఁడు పరుండెననఁగాఁ గరమునముఖము ధరింపఁబడియున్నది; కువలయద్వయమునుండి స్వచ్ఛమగు ముత్తెపుంగుంపు వెడలుచున్నది యనఁగా శోకవేగంబుచేఁ గన్నులనుండి భాష్పధారలు గుంపులుగుంపులుగాఁ గారుచున్నవి; బంగారుతీవియకుఁదెల్లందనము కలుగుచున్నది యనఁగా నొడలు తెల్లబాఱుచున్నది. తామరమొగ్గలు తాకి క్రొత్తపూమాలికలు వాడుచున్నవియనఁగా దీని స్తనకుట్మలములయందు వియోగజ్వరంబు హెచ్చు పెరిగియుండుటంజేసి యవి తాకగానే యిప్పుడు క్రొత్తగా నిడినపూలమాలికలు వాడిపోవుచున్నవి. ఈ వియోగజ్వరమునుజూచి నా ప్రాణంబులు నిల్వవు. అనిభావము.]

అని చెప్పిన మనసమాలయునించుకకోపంబుతో మరలిచూచి సమీపంబునఁ గళావతియున్నదని యనుకొని యో కళావతీ ఈ రసికశేఖరునికిం బ్రాణంబులకంటె బ్రియతమయగు మందారమాల సమీపంబుననుండఁగా నా వడుపాల్లంగాంచి ప్రాణంబులుమానుట యొకయక్కజంబుగాదే! అదియుంగాక యీతని ప్రాణంబులును శరీరంబునుతదధీనంబులైయుండ ప్రాణంబులువదలుట కీతని కేమిస్వాతంత్ర్యమేయుండుగము. అని కోపరూక్షంబుగాఁబల్క రాజకుమారుండునుదాని మొగంబు తనకరంబునం బట్టి యెత్తి మరలనిట్లనియె.

శ్లో. చక్షు ర్జాడ్య మపైతు మానిని ముఖం సందర్శయ శ్రోత్రయోః
పీయూషస్రుతి సౌఖ్య మస్తు మధురాం వాచం ప్రియే వ్యాహర
తాప శ్శామ్యతు మే ప్రసాదశిశిరాం దృష్టిం శనైః పాతయ
త్యక్త్వా దీర్ఘమభూతపూర్వ మచిరా ద్రోషం సఖీదోషజం.

ఓ ప్రాణనాయకీ నన్ను సఖీజనము నిర్బంధించుటచేత నిప్పుడ యిట్టిదోషంబు నాయందుసంభవించెను. ఇట్టియపరాధంబింతకుముందు నేఁజేసినవాఁడఁగాను. ఇందుకై నీవు దీర్ఘకోపంబుధరించితివి. ఓమానినీ యిది మాని నీప్రసాదసుముఖం బగు ముఖంబుం జూపుము. నాకుంగన్నుగవంగలిగియున్న జాడ్యము నివర్తించిపోనుగాక. మఱియుం నమృతవర్షము వర్షించుటవలనం గలిగిన సౌఖ్యమబ్బునట్లు అతిమధురమగు నొకవాక్యము నాతోనందలింపుము. నీకరుణారసశీతలంబులగు కటాక్షంబులు మెల్లన నాపైఁజల్లుము. నావిరహవేదనాయాసంబుననైనజ్వరతాపము చల్లారి నాకు సౌఖ్యంబు గలుగుఁగాతయని వేడికొనుచుండె. అట్టిసమయంబున నాసముద్రగృహమధ్యదేశంబున నించుకదూరదేశంబున నిరుపురుకాంతలు పరస్పరము మాటలాడుకొనుచుండు విధంబువినంబడిన నేనును నాదిక్కునకు మిగులవ్యాపించియుండు నారసాలశాఖకు

మఱియొకదానికిందాటి వారియాలాపంబులువింటిని. అందొకతె. ఓ తరళికా యా పురుషపుంగవుండు ఈదినముక్రాత్రి యీసముద్రగృహంబు నలంకరించునని నీకెట్లు తెలిసె. తరళిక. ఓప్రియసఖీ చందనరేఖా యీ దివముసాయంసమయమున నేను సాంఖ్యాయనికిం బూజాద్రవ్యంబులుసమకూర్చి యాభగవతి చంద్రచూడపూజావిధానంబునకుపక్రమింపఁగా నది ముగియునంతలో మరలరావచ్చునని తలంచి నీయన్నయగుచంద్రసేనుఁడు వేటాడివచ్చుటం జేసి శ్రమాతురుండైయుండును గాన వేగిరంబ సాయంతనస్నానమునకు శీతోదకంబులు పాటలీపున్నాగోశీరకాశ్మీరచందనమందారాదివాసితంబులుగావించి స్నానశాలకుంగొనిపోవఁ బరిచారికలకునాజ్ఞయిడి యున్నదానఁగాన నదిపరీక్షింపనెంచి యతిత్వరితగతి రాజసౌధంబునకుంజనుచుంటి. అప్పుడు కమలవతి యొకనవరత్నహారంబుంగొని సితచంద్రసౌధంబునకుం బోవుచుండి మధ్యమార్గంబున సమ్ముఖాగత యగుకళావతింగాంచి నిలిచినయది. అపుడు కళావతియును సమీపంబునకేఁగుదెంచి యోకమలవతీ యీ నవరత్నహారమెవరిది? ఎక్కడకుం గొనిపోయెదవు అనియడిగె. కమలవతియు నిది జీవంకరణమను పేరంబరగు హారము. సాంఖ్యాయని రాజకుమారునికిం బ్రేమపురస్సరంబుగనిడినది. ఈ దినముదయమున మంత్రికుమారుండు దీనిని తనకు రెండవహృదయంబనం దగునాచేత నతనికంపినవాఁడాయె. మంత్రికుమారుండు ఈ హారముంగాంచి యిదిదివ్యమణినిర్మితంబుగాన మహాప్రభావసంపన్నంబు; ఈ హారంబుభరియింప రాజకుమారుండె తగును; అని చెప్పి మరల నాచేత రాజకుమారుని సన్నిధికంపించియున్నాఁడు. ఆ రాజకుమారుండు నీ దినము సాయంతనక్రియలు ముగింపుచేసికొని వేగమెయొంటరిగ కుసుమాకరోద్యానమున నుండు సముద్రగృహంబునకుంజనఁ బ్రయత్నపడుచున్నవాఁడు. ఇది ధరించికొని తానచ్చటకుంజన మదాగమనంబునకు వేచియుండు. త్వరితగతింజననగునని చెప్పి వేగంబ చనియె. కళావతియు మనమునఁ గలఁగుచు సాగరధవళంబునకుంబోయె. నేను వారల మాటలాలించుచుండినతోట శోకకదళీతరువుమరుగున నిలిచి యిదివింటిని. ఓచందనరేఖా నీవు మధుమాసితోద్యానమునకుంజని మరలివచ్చినది మొదలు నిన్నన్వేషింపఁగాం దలంచుచున్నాను. ఒకవేళ సితచంద్రసౌధవర్తి రాజకుమారుండు నీకుం దృష్టిగోచరుండైయుండెనేని తానేని యింతలోపలన యీ మేనితాపంబును ఇంచుకేనియుం గనంబడ్డు. శాంతియగుట కుతూహలత్వంబును గలుగుటయెట్లు? విస్మయంబుగ నాతండవశ్యమో ప్రవర్తిల్లియుండునని విశ్వసించుకొనుచు రాజసౌధమున కుంజని పరిచారికలు తమతమ కార్యములయందు జాగరూకలైయుండుటంగని యీసందర్భము నీకువిన్నవింతునని యీ సౌధంబునకేఁగుదెంచితిని. నా మనంబునందోచినపనిది నీవునదవ [illegible]

చందనరేఖ. తరళికా యీసముద్రగృహంబునకుం గలగూఢమార్గంబు నీకు విదితంబైనరీతింగట్టిది? చతురిక. ఓచందనరేఖా నేను ఎల్లకాలమును సాంఖ్యాయనికిసమీపంబుననుండుదానంగానా? ఆభగవతి యొకనాఁడొకశిల్పికి సముద్రగృహనిర్మాణప్రకారంబు వ్రాసి చూపుచుండఁగా నేనచ్చోటి కొకకార్యవ్యాపృతనైయరిగి దానం గొంతభాగంబుఁ జూచితిని. ఇంతలోపల నా కీమయూరకంబుం గాంచుకొని నా కార్యంబు సేయువిధంబు నెఱింగించి నన్నచ్చోటువాపె. ఇందుంగలనొకమార్గంబు నాహృదయంబున నది మొదలు విదితంబైయున్నది. ప్రియసఖీస్నేహంబునం జేసి నిన్నచ్చోటికామార్గంబునం దీసికొనివచ్చితి.

ఇవ్విధంబుగ తరళికాచందనరేఖలు మాటలాడుచుండుట లోననుండు మదనమాలయును గళావతియును విని భయసంభ్రమంబులు పెనంగొనం బత్తరింప రాజపుత్త్రుండు వారలభయంబుడిపి యతిత్వరితగతినచ్చోటువాసి చందనరేఖ యేతెంచు మార్గముపట్టె యాకాంతకెదురునడిచి సమీపించుచుండె. రాజపుత్త్రుని రాకయెఱింగి చతురిక వెనుకకు వెనుకకునోదిగి మెల్లమెల్లనదవ్వయిపోయె. రాజపుత్త్రుండును చందనరేఖంగాంచి యనురాగబంధురంబుగ; శ్లో. క్వప్రస్థితాసి కరభోరు ఘనే నిశీథే. (కరభములవలె మీఁదబలిసిననై అడుగున సన్ననివియునగు తొడలుగల యోకాంతామణీ ఈ మహానిశీథమందు నీ వెక్కడికిఁ బోవ బయలు వెడలితివి) అనియడుగఁగా నాచందనరేఖ యం. శ్లో. ప్రాణేశ్వరో వసతి యత్ర మనః ప్రియో మే. (నామనః ప్రియుండైన ప్రాణనాయకుం డెక్కడ వసించుచున్నాఁడో యక్కడికిఁ బోవ బయలు వెడలితి) అని యుత్తరమిచ్చెను. అదివిని రాజపుత్త్రుఁడు, శ్లో. ఏకాకినీ వద కథం న బిభేషి బాలే. (ఓ కాంతా నీవు పసిదానవు. నీ వెట్లు భయపడక యొంటిగా వచ్చితివి) అని యడుగఁగా నాయింతి. శ్లో. నన్వస్తి పుంఖితశరో మదనః సహాయః. (మన్మథుఁడు తన ధనుస్సు నెక్కువెట్టుకొని నాకుసహాయుఁడైయుండలేఁడా) అని యుత్తరమిచ్చెను. అప్పుడు రాజకుమారుఁడు దానిచాతుర్యంబునకు సంతసించి యావామాక్షిం గాంచి.

శ్లో. బాలే తవాధరసుధారసపానకాంక్షీ చేతోమదీయమభివాంఛతి శేషభావం
ఆలింగనే తవ విలోచనపాత్రభావ మాశుందలత్వమఖిలాంగనిరీక్షణేషు.

[ఓబాలామణీ నీచాతుర్యంబన్యాదృశంబు. నీయొక్క సరసాధరసుధారసంబుం గ్రోలి మహానందంబునొందితి. ఇఁక నీ మనోహరమగు నా మోవినొక్క ...యధరామృతముం గ్రోలుటకుగా నామనంబున నాదిశేషుండనైయుంటినేని వేయినాలుకలచేఁ గ్రోలనగునుగదా యీయొంటినాలుకచే నాస్వాదింపసాధ్యంబు కాదని తలంచుచున్నాఁడను. మఱినిన్నాలింగనముచేసికొనుటకుగా బాణుండనైయుండక పోతినేయనితలంతును. వేయికరంబులున్నచో నన్నింటనీమనోహరాంగంబుల నాలింగనంబొనరించుకొని

యంగమం గలిగినయానందంబు ననుభవింపగలనేయనియు మనోరథించెదను. నీప్రత్యవయవనిరీక్షణంబునందును తదీయసుషమావిశేషంబుంగనుంగొన నీనయనద్వయంబుచాలదని సహస్రనయనుండగు నింద్రుండనుగానుంటకపోతినేయని తలంచెదను.]

అని పల్కంగా నా పంచనశేఖరుండు నా చతురభాషణంబులకు లోనమెచ్చుకొనుచు నేమియుం బల్కక సహసానముఖకమలయయి నిలుచుండె. ఓ చతురికా నీవు నన్నిప్పుడ నాయుండుచోటికిం జనుదెంచితివి. మనమిరువురము నచోటు వాసి యీతియ్యమామిడి గున్నపైకి వచ్చితిమి.

చతురిక. ప్రాణనాథా ఇదె మాదు కమలవతి యిక్కడకేగుదెంచుచున్నయది.

అనియిట్లు మాటలాడుచుండఁగాఁ గమలవతి యాసముద్రగృహపుదేహళీప్రదేశంబునకు సన[illegible]చె. ఇంతలోఁ గళావతియు నాకాంతామణితోఁ గలసికొని ప్రియసఖి కమలవతీ! నీవిట్టియ్యెడఁ గనఁబడుచుండుటం జేసి మందారమాల రాజపుత్రుని మనోరథంబు పూర్ణంబుగావింప నేతెంచినయదియని యెంచెదను.

కమల. మెల్లగాఁ బల్కుము. ఔను. నీవేలయిచ్చటికేతెంచితివి.

కళావతి. ప్రియసఖి నీవుజీవంకరణహారంబెత్తికొనిపోవుచునన్ను సంధించి రాజపుత్రుండు సముద్రగృహంబునకరుగుటని చెప్పితివి. మందారమాలవచ్చుటవృత్తాంతంబెఱింగింపక కార్యవ్యాపృతవై వేగిరంబయరిగితివిగాన నేనుమధుమంతోద్యాన సమాగమంబు మొదలుకొని యామదనమాల యనుభవించుచుంటి దుస్సహవిరహవేదనాయాసంబుఁ బ్రతిపదంబుఁగాంచుచు నతిచిరకాలంబునకు కాంతసమాగమంబు సమకూర్పవినాఁడు దీని ప్రాణంబులుండవని నిశ్చయించుకొని సమయంబువేచియున్నదానం గాన నందుకిదియ యదనని యాకాంతం దోడితెచ్చితిని.

కమలవతి. భయసంభ్రమంబులతో నెదుటం గాంచి, ఓకళావతీ యేమియీ వింత. ఆకసంబున మేఘంబులులేకయ మెఱుపులు తళత్తళలాడుచున్నయవి.

కళా. నిరూపించిచూచి, శరీరంబుగడగడవడంక, కమలవతీ యాతళత్తళలాకసంబునం గలిగినవికావు. మనకుసమీపప్రదేశంబునం బొడసూపుచున్నయవి. మరలదృ[illegible]ంచి. అక్కటా రాజభటులు ఒరలువెడలినకత్తులతో నిశ్శబ్దముగ నీసముద్రగృహంబును ముట్టడించుచున్నవారు. ఈకత్తులతళత్తళలు మనకు మెఱుపులంగలవలెఁ దోచినయవి. ప్రియసఖీ యేమియనర్థకంబు. స్త్రీబుద్ధిచే సులభంబులుగఁ జేసినపను[illegible]ండఱకును ప్రాణహానికరములైవచ్చినవి? యిందుకుం బ్రతివిధేయం బేమియు[illegible]మం బాలమాలా మదనమాలల నీయెడరునుండి తప్పించుటయెట్లు (అనుకొనుచుం[illegible] సముద్రగృహంబులోనుండు రాజకుమారుండు వారలపలుకులువిని ససంభ్రమం

బుగ వారలకడకేతెంచి యో కమలవతీ యో కళావతీ మీరలుభయపడకుఁడు; రాజ భటులైనను యమభటులైనను మదీయచాపవిర్ముక్తంబు లగునారాచంబులందలలు తరిగి యిలకుంబలిపెట్టెద. మీ ప్రియసఖు లగుమదనమాలాసుందరమాలల నొకించుకయైన చెఱుగుకలుగనియ్యను. నా బాహుసాలంబునం దాగియుండు నాయందుఁదగ రాజయూ నల దేవదానవసంఘములైనం దలయెత్తి చూడలేవు. అనుచు నికటాటోపంబుతోఁ బరిక్ర మింప లోపలనుండి మదలేఖ ఖడ్గత్రోణికంబులను శరచాపంబులుగొని తెచ్చి రాజకుమా రునిచేతికందిచ్చె. అవి దాల్చి యతఁడు యుద్ధసన్నద్ధుండై మసలిన రాజభటులందఱు నొక్కుమ్మడినాతని నెదిరించి పటుతరబాహుపరం పరలంబఱపిన రాజకుమారుండును కోదండంబు సెక్కుపెట్టి పైపై శరవర్షంబు గురియించిన నాశరంబులు దాకి రాజభటులు తలలు నొగిలియు, కంఠంబులు కుంఠితంబులయ్యు, బాహువులు ఖండితంబులయ్యు, పాదంబులు విఱిగియు, డొక్కలు చెక్కంబడియు, ముక్కులు నికృత్తంబులయ్యు, చెవులు తెగియు, చాపంబులు జాఱియు, శరంబులు విడిచియు, కవచంబులు చూర్ణంబు లయ్యు, నడుములు తునిఁగియు, వీపులు విఱిగియు, శిరంబులు ప్రగ్గియు, శౌర్యంబులు నృక్కియు, ధైర్యంబు లేమఱియు నిట్లనేకవిధంబులఁ జీకాకుపడి చెల్లాచెదరైరి. అప్పుడు చంద్రసేనుండు తనబలంబులు రాజకుమారుని బాహుబలంబున కోడిపోవుటం గాంచి కోపంబు పెచ్చువెరుగ యుద్ధసన్నద్ధుండై యెదురుగ వచ్చి నిలిచి నారిసారించి కన్నుల నగ్నికణంబులు రాలఁ గాంచుచు నతనిపై శరంబులు గురియింప నుద్యుక్తుండగు చుండెను. ఇంతలో మదనమాలయు రాజపుత్రుని సమీపంబునకు వచ్చి ప్రాణనాథా మీరు నాతో సరసాలాపంబులాడునప్పుడు మీ కంఠంబుననుండు నీజీవంకరణహారంబును నా కంఠంబున వైచితిరి. అంతలోపల మదనమాల యిచ్చటికి వచ్చుటం జేసి నేనభ్యంత రంబునకుం జనిన మీరది మఱచి మదనమాలాచంద్రసేనలతో మాటలాడుచు యుద్ధప్రసం గంబు తటస్థించిన నది మఱచితిరి. అది మీ కంఠంబున లేనినాఁడు మీకపజయంబు వాటిల్లు. గాన మీరది గ్రహించి గళంబున ధరియించికొని యుద్ధంబునకు జాగరూకతతోఁ బ్రవ ర్తింపవలయునని వేడుకొనియెను; అని చెప్పి యాహారము నతనిగళమున కలంకారంబుగాఁ గావించి పునః ప్రదేశమునకు దృష్టులనిగుడించి పక్కగాఁజూచి భయంబును సిగ్గును గదురం దనలో నక్కటా నాయపరాధంబు కన్నులార నాముఁగందె యున్నాఁడుసుమీ; నిం కేమి కావలయు! ఇదె నాయకుండు చంద్రసేనుండు ధర్మప్రసాదంబున వెలుంగుచున్నవాఁడు. నేను రాజపుత్రునికంఠంబున హారంబిడుట యీతఁడు ప్రత్యక్షముగఁ గాంచినవాఁడయ్యె. ఇఁక నన్ను శిక్షింపక మానఁడు. స్త్రీలు స్వల్పబుద్ధులుగాన మీఁద ఱుఁగక తీవియ లుపఘ్నంబులపయిం బ్రాకిన తెఱంగున సమీపస్థుల ననుసరించి మెచ్చువారితోఁ బెనంగ దమ గురుజనంబులచేతఁ గంజక్కోస నిహంబున దూఱుపడు

దురు. నాగతియునిట్టులయ్యె. ఇదియంతయు నీకమలవతివలననైనదిగదా ? దానినేల దూషింపఁబోవలయు. నాబుద్ధి యప్పుడు పెడతలఁబట్టెఁగదా? ఇప్పుడు ప్రాణంబులుపోవుటకు భయపడను. మానంబుపోవుటకుం జింతించెదను. అనుకొనుచుండఁ జంద్రసేనుండుదానింగాంచి సటలువెఱికినసింగంబుపగిదిమండిపడి యోసీతొత్తా మందారమాలా నీపాతివ్రత్యంబు నేఁడు వెల్లిదంబయ్యె. నీప్రాణనాయకునియెదుట నిన్నుఁ గత్తి కొక్కకండగాఁగోసి యిలకుంబలిపెట్టెద. ఇట్టిజారిణులు నగరంబుననుండుదురేని తక్కినవారలఁ జెడుదురు, అనిచెప్పి రాజపుత్రునింగాంచి యోరీ నరాధమా నీప్రాణనాయికలునీప్రక్కనయున్నవారు. వారియెదుట నిన్నీ యుద్ధరంగంబునకుంబలిపెట్టి యనంతరము నీతోఁగూడ నీజారిణులను శమనలోకంబునకనిచెదను, బహుదినంబులుగ జరుగుచుండు నీదొంగతనంబు నేటికిబయలఁబడినది. వీరలతోఁ బరలోకంబునంగాని యీలోకంబున సుఖించుట నీకనువుపడదు. అని వీరాలాపంబులువల్కఁగా రాజపుత్రుండును కోపంబుతో. కం. మొగమున మీసము కలిగిన। మగవాఁడై తేకడిందిమగటిమిచేతం। దగబడి పోట్లాడనలేక। బిగువేమిరరాచములుచవిడుతునెనిన్నుఁగా, అని చెప్పుచు శరసంధానంబుంజేసి బాణంబులు ప్రయోగింపంబూని యెందుకుంజేతులాడక తనమనంబులోనిట్లువితర్కించె. ఇందులకేమియో కారణంబెఱుంగను. ఇతనిపైబాణంబులు ప్రయోగింపం జేతులాడవు. మనంబీతనిగాంచినది మొదలు శృంగారాయత్తంబయి వీరరసావేశంబుందొరఁగుచున్నయది. ఈకనికటాక్షంబు లతినీలంబులై హృదయమర్మంబు భేదించుచున్నయవి. ఈరాజపుత్రుఁడు ప్రయోగించినబాణములు పుష్పబాణములపగిది నాకుశరీర మర్మంబు భేదింపక హృదయధైర్యంబు వగులకొట్టుచున్నయవి. ఇదిచింతింపంజింతింప మనంబునకచ్చెరువై తోఁచుచున్నయదిగాని హేతువు స్ఫురియింపకున్నయది. అనియనుకొనుచుండఁగాఁ జంద్రసేనుండును కోదండంబెక్కుపెట్టి కోట్లకొలఁదిబాణంబులు రాజపుత్రునిపయింబఱపిన నతండువానికన్నింటికోర్చుకొని యనువుఁగని చంద్రసేనునిచేత నున్నధనువును తుత్తునియలుగనతికి యిలపయిం బడ న్రేయఁ గోపోద్దీపితుండై చంద్రసేనుండు ఖడ్గఖేటకంబులుధరియించివిజృంభించి రాజపుత్రునిపైకినడిచి యనేకవిధమండలభ్రమణంబులం దననేర్పుసూపుచుఁగడంగి చండతరభుజాదండంబున మండలాగ్రంబుం ద్రిప్పుచు వైరిశిరంబుఁ దెగవ్రేయఁగమకించి యంప్పరంబునకెగసి దప్పరంబునఁగత్తివిసరిన రాజకుమారుండు నతనివ్రేటునకుం దప్పించుకొని యొప్పిదంబుచెడ నాచంద్రసేనునిహస్తంబున నుండుఖడ్గంబు భూమిపయింబడఁగొట్టిన నతండు దంష్ట్రిలువెఱికినం జేయునది లేక రోఁజుచున్నభుజంగంబుచందంబునందోఁచుచు భూమిపయి నిలువంబడెను. అదిగని మదనమాలయు మదరేఖయుం మొదలగుకాంతలునవ్వెరి. చంద్రసేనుండు నాడువారలనడుమ తనకుంగలిగిన

యవమానంబునకు మిక్కిలి యక్కసించుచుం జేయునది లేకయుండ రాజపుత్రుండు చంద్రసేనునింజూచి ముసిముసినగవులునగుచు నిట్లనియె. ఓశూరశేఖరా నీవునన్నుం బట్టి శిక్షించెదనంటివి. ఇప్పుడు శరచాపంబులునష్టంబులయి ఖడ్గఖేటకంబులువదలి విఫలమనోరథుండవై యున్నాఁడవు; ఈరెంటియందు నీసామర్థ్యంబుంగంటి; నింక బాహుయుద్ధంబుననించుకసేపువినోదింప నీకిష్టంబయ్యేనేని యదియు నుపక్రమింతువు గాక. అందు నీకేమియుఁదెలియదేని జితోస్మియనిచెప్పి యీసుతనువులమందహాసంబునకుం బాత్రుండవై యింటికేగుము అని యిట్లుధిక్కరించిపలికినవిని చంద్రసేనుండు కోపోద్దీపితుండై తనహృదయంబున ౹౹నిప్పుడు నేనూరకయుంటినేని యిఁకనన్నెవ్వరు నీయూరంగౌరవింపరు; ఇప్పుడీకాంతా సమూహములు చేతులుతట్టినవ్వును; ఈయవమానంబుసహించుట మహాదుస్తరంబు. కాన నిప్పుడు చేతనైనంతదనుక నీతనితోఁబోరాడిచూచెదను అని నిశ్చయించుకొని రాజకుమారునింగాంచి హుంకరించి యోరీ నీవతిప్రగల్భత్వమున మాటలాడెదవు. నాసామర్థ్యం బీబాహుయుద్ధంబునంజూడుము. అనిబాహువులప్పళించి ముష్టాముష్టింబెనంగ నుపక్రమించినఁ బరస్పరహస్తసంస్పర్శంబున నిరువురకును మేనంబులకలును సర్వాంగంబుల స్వేదసలిలంబు నుద్భూతంబులు కాగా నదివదలి యిరువురును బెనకువకుందలఁపడితిగిచియుం ద్రోచియు నెగచియు కౌఁగిలించియుం నెత్తియు మొత్తియు సరిగాతగిలి యలఘుపాటవంబునంబోరి యొండొరులు మెడలంటంబట్టుకొని ఘట్టించినం బరస్పరాంగసంశ్లేషంబునం బొడముసుఖవిశేషంబునకు మనంబులుసొక్క తొడలుతొడలతో భుజంబులుభుజంబులతో మోము మోముతో వక్షస్థలంబు వక్షస్థలంబుతోఁజేర్చి యారాజకుమారులు మహానందంబు నొందుచు నదివెలికిదోపింపక యొండొరులవిడువనొల్లక పెనంగుచుండిరి.

సీ. ఉరముతో నురము భాసురరీతిఁ గదియించి పీడరు బహుచిత్రవేల్లనముల
మోముతో మోము సమ్ముఖముగాఁ గదియించి యొత్తుదు రలఘుధైర్యోద్ధతముగ
నూరువు లూరులఁ జేరిచి మెలియించి సారెకు నెదురెత్తి చౌకళింతు
రొండొరుచేతుల నొండొరు బిగియించి పాయరు దృఢబంధపాటవముల
గీ. రసికవరు లీవిధంబుగ వెసనియుద్ధ। కాంతుఁ బెనకువ సలుపుటఁ గాంచఁ గాంచ
నుల్లములఁ దోచె సుమశరమల్లయుద్ధ। రీతి సవిధోర్వి నుండునారీతతికిని.

అప్పుడు బాహుయుద్ధంబున నారాజకుమారులు పరస్పరాంగసంశ్లేషంబులేని యితరాంగంబుల నకృతార్థంబులఁగాఁ దలంచుకొనుచు మిథ్యాకోపంబభినయింపుచు వీరరసావేశంబునం బోరుచుండువారి తెఱంగునం దోచుచు శృంగారరసావేశంబుఁ జరితార్థంబు సేయుచుండిరి. అట్టిసమయంబున సాంఖ్యాయని తరళికాముఖంబుగ వృత్తాంతంబు విని మహాకోపావేశంబున నయ్యెడకరుదెంచినంగాంచి రాజపుత్రులిరువురును

మల్లయుద్ధంబు సాలించి యాభగవతికిం బాదవందనాదులునిర్వర్తించి యధోముఖులై నిలువంబడిన నా యోగిని వారింజూచిమండిపడుచు రాజకుమారునిసంభోధించి యోరీ నిన్నింతదనుక ధర్మచింతాపరుండవనియు పరదారపరాఙ్ముఖుండవనియు శీలసంపన్నుండవనియు నెంచిమించినరాగంబునఁ గుమారునిగనెంచి పోషించుచుంటి. ఓయీ మూఢహృదయా యదియైన నెనరుననుంచకపోతివి. మాయోపాయంబుల మందారమాలాది కన్యకలకుఁ గన్యావ్రతహానిఁగావించితివి. స్త్రీలఁగోరుట, వేటాడుట మొదలగునవి సప్తవ్యసనములనంబడు; నట్టివానియందుందగులుకొన్నవాని మొగంబుఁగాంచినను పాతకంబు సంభవించు. నీ మొగంబుంగాంచి వేయిమాటలుచెప్పవలసినదిలేదు. నిన్నిదిమొదలు కారాగారబద్ధునింజేసి యుంచవలసినదిగాన నీవందుకొడంబడవేని యిప్పుడీనాతపోగ్నిచే నిన్ను భస్మంబుసేయకమాననని చెప్పిన రాజకుమారుండును వినయభయభక్తులుదోఁప భగవతిసాంఖ్యాయని యిది నీకు స్వాధీనంబగుజనంబు. నీవిందెవ్విధినొనరించినమసరే. తప్పునకుఁ దగినదండనంబొనరింపవలసినది గురుజనులకుందగవు. దాసజనంబునకు నోడఁగి యుండుటమేలు. అనివిన్నవించుకొనఁగా సాంఖ్యాయని యోరిదొంగా చేసినపనులు చేసి పైపైమాటలాడెదవా యిట్టివాఁడీయూరనున్న నెట్టిదిట్టలైనంజెడుదురు. ఈకాంతాతిలకంబులం గలంచినందుకై నిన్నును, నీతోసంగరంబుసల్పినందుకై యీచంద్రసేనుని నీతోఁజేరి తమతమపాతివ్రత్యంబులు గోలుపోయినందుల కీమందారమాలా మదనమాలా చంపకలేఖలను, మీకు సహాయంబులొనరించి మిమ్మీవిధంబుగఁ జెఱచినకారణంబునంబట్టి యీకమలవతీ కళావతీ మదలేఖలనుబట్టి కారాగారనిబద్ధులంజేయ ని[illegible] వచ్చియున్నదానను. అనిచెప్పి యచటనుండు రాజభటులంగాంచి యోరి వీరినిరువురం బట్టిపాతాళగృహంబునం బెట్టుఁడు. మదనమాలాదికాంతలను చెఱసాలనుంచి యాయాస్థలంబుల స్త్రీజనంబులఁ గాఁపుంచదగునని వారినిరువురను రాజభటులుపట్టుకొనిపోయిన యనంతరము తరళికాదికాంతలచేత మందారమాలాది స్త్రీలను జెఱసాలంబెట్టించి మించినకోపంబున రాజసౌధమునుండె. మంత్రికుమారుండును తనస్నేహితునికిని మదనమాలాదికాంతలకు సంభవించిన దుర్దశావిశేషంబునకు మనంబునదుఃఖించుచుం దన యింటికింజనియె.

మఱునాఁడు భగవతిసాంఖ్యాయని యొకభటునిచేత మంత్రికుమారుని రప్పించి చంద్రసేనునిచేత నుండురాజముహరుగలయంగుళీయకంబుం దీసికొని మంత్రికుమారుని చేతికిచ్చి సర్వపరిజనులంబిలిచి యిప్పుడు సుందరీమందిరాధిపత్యమునుండి చంద్రసేనునిం దొలంగించి యాచోట మంత్రికుమారునునిచితినిగాన నికనందఱు నీతనిరాజాజ్ఞాపించుకొనుచుఁ దదాజ్ఞావశవర్తులయి ప్రవర్తించుచుండనగునని యాజ్ఞయిడి మంత్రికుమారునింగాంచి యోకుమారుఁడా యాధిపత్యంబుగల్గెనని గర్వింపఁబోకు. ఎవ్వరెవ్వరి

యెడ నేయేవిధముగఁ బ్రవర్తింపవలయునో యట్లయెఱింగి ప్రవర్తింపుము. పరిజనుల యందు మిగులదయతో మెలంగుచుండుము. రాజ్యకార్యములయం దప్రమత్తుండవై నడువుము. పాతాళాగారంబుననునిచిన రాజకుమారులఁ బాటించుచు మందారమాలాది కాంతల కష్టసుఖంబులు చేటికాముఖంబుగ విచారించుచుండుము. బుద్ధిచాతుర్యంబుతో మెలంగుచుండెదవేని మేలుగల్గునని వచించి రాజ్యకార్యములన్నియు నతనికొప్పగించి తాఁ దపోవనోటజంబునకుఁజనియె. మంత్రికుమారుండు తనకాధిపత్యంబుగల్గుటకు సంతసింపక తనకుం బ్రాణమిత్రుండగు రాజకుమారుని గావవలయుంగదా యని మనంబున మనోరథించుచుండె. తనకుం బ్రియులగువారలంగొని రాజపుత్రుని కన్నపానస్నానానులేపనాదుల నాపాతాళగృహంబునన నిర్వర్తింపించుచుండె. మందారమాలాదులకు నెవ్విధమగుకొఱంత లేకుండ సమస్తవస్తుసంభారంబుల నాయత్తపఱిచిపంపి వశవర్తిను లగుపరిచారికలవలన సమస్తోపచారంబులు జరిపించుచుండె. ఈతనియధికారమునందు రాజపుత్రాదులకుఁ దమయిచ్చవచ్చినచోట్లం దిరుగుటకువీలుపడక యొకచోట నుండవలసిన నిర్బంధమొకటిగాకతక్కినకష్టంబేదియును లేదు. ఇట్లు రెండుదినములు జరిగినయనంతరము మూడవనాఁడు కొందఱుపరిచారికలు రాజపుత్రులుండుపాతాళగృహంబుఁ జొచ్చి యందుం జంద్రసేనునిం గానక సంతాపించుచు నాగృహంబెల్ల వెదకి చూచి యెచ్చటను గానక యపరాధిని బోవిడిచినందుకు మంత్రికుమారుండు కోపగించుకొనక యుండునేమోయని భయపడుచు రాజకుమారునియొద్ద కేగుదెంచి చంద్రసేనుండెక్కడనని యడిగిననాతండును ఓ పరిచారికలారా మీరువచ్చినప్పుడెక్కడనయుండె ఎటకేగెనో యెఱుంగనని యుత్తరము చెప్పెను. వృత్తిపండబుద్ధులుగాన నదిసత్యమని యెంచి చంద్రసేనుఁడు లేమికి విచారగ్రస్తలయి యచ్చోటు వాసిచని చంద్రసేనుఁడు కారాగృహంబునుండి తప్పించుకొనిపోయెనని మంత్రికుమారునికిం దెల్పిరి. మంత్రికుమారుండు వృత్తాంతంబువిని యిట్లు వితర్కించె. భగవతి సాంఖ్యాయని యనతిచిరకాలముననె నాకు రాజ్యంబప్పగించినయది. పాతాళగృహమునుండి యపరాధియగు వాఁడు తప్పించుకొనిపోయెనను ప్రసంగము చెవికెక్కెనేని నాపైయాక్రోశింపక మానదు; ఏవిధంబుగనైన నాచంద్రసేనునిం బట్టుకొనితేఁ బ్రయత్నపడవలయు'' అని వితర్కించి పలాయిత చోరగ్రహణాధికారంబుననున్నవాని నొక్కని రప్పించి వానికి "నీవు చంద్రసేనునిం గాంచియున్నావుగదా? తదాకారసదృశంబు లగుభావచిత్రంబులు గలపటంబు లనేకంబులు వ్రాయించి సమస్తదేశాధీశులకుం బంపవలసినది. ఆ పటంబులం దెల్లసుందరీమందిరాధిపతి చంద్రసేనుండు అపరాధియై పరువిడిపోయె నతని యాకారం బీపటంబున వ్రాయంబడియున్నది. కనుగొన్నవారతనిం బట్టియుంచి మాకుఁ దక్షిణంబ తెలుపవలెను అని వ్రాసియుండనగు. ఇట్లతిశీఘ్రంబునంజరిపింపుము'' అని

యాజ్ఞసేయ నాయధికారియునట్లుచేసి చంద్రసేనునిపటంబు లనేకదేశాధీశులకుం బంపె. క్రమక్రమంబుగ నీపటంబొక్కటి కళింగదేశాధిపతి యగుదీర్ఘ బాహువుహస్తంబు నందె. దీర్ఘబాహువును బహుకాలమునుండి పుత్రికావిరహంబుచేఁ బీడితుండైయున్న వాఁడుగానఁ దదాకారం బమరియుండుచిత్రపటంబును బ్రీత్యుత్ఫుల్లలోచనుండై కని తనమనంబున నిట్లువితర్కించె. ఇప్పుడీపటాంతరవర్తి రాజకుమారునియాకారంబు చక్కగానిరూపించి చూచినం బురుషాకారంబుగాదని నిర్ణయింపఁజనును.

సీ. ఉరమున వక్షోజగిరు లించుకించుక యుత్తరీయముపైకి నుబ్బుచూపె
క్షామోదరమనోజ్ఞ సీమ నూనూఁగారుచాయ పొల్పెసలారుచంద మొదవె
నధరంబు పక్వబింబానూనరాగంబుఁ గొల్లలాడుచునున్న కుదురు చూపె
బాహువుల్ నవలతాశ్రీహారత్వము నొంది సరసమృణాళసచ్ఛాయఁ దనరె.

గీ. చిత్రరూపంబుఁ బరికింపఁ జేడె యనుచు। దోఁచుచున్నది యందు సంస్తూయమాన
చరితయైనమదాత్మజ చంద్రసేన। యిదియె యని చెప్ప నొప్పగు నెంచిచూడ.

అదియునుంగాక నాతనూజాత యగుచంద్రసేన తనకుం బ్రాణప్రియం బగులలితాలతకును వనభూషణంబునకును బరిణయంబు సేయించుట కుపవనమునకుంజని మరలి రాదయ్యెను. తత్పరిణయోత్సవంబునకువచ్చియున్న పౌరకన్యాకదంబంబు గంధర్వమరణంబున సంత్రస్తంబై పరుగిడి చంద్రసేనాగతి యిట్టిదయ్యెనని యెఱుంగకయయున్నది. చంద్రసేన నపహరించుకొనిపోవవచ్చి యాభిక్షుకిచేసినయింద్రజాలం బది యని తోఁచెడిని. తుదకదియ దానినపహరించియున్నదియని నిర్ణయించెదను. ఈ సుందరీమందిరంబునం జంద్రసేన దొరకుటకు సందియం బేమియునుండదు. నేను చతురంగబలసమేతుండనై చని సుందరీమందిరంబు ముట్టడించితినేని వృత్తాంతము వెల్లిదంబగు. అని యెంచి యా పటము దెచ్చినవాని కపరిమితధనంబులిచ్చి యా నగరంబునకుం బోవు మార్గంబుఁ దెలిసికొని సకలసైన్యసమేతంబుగాగదలి కతిపయ ప్రయాణంబుల సుందరీమందిరంబుం జేరి యానగరంబు ముట్టడించెను.

ఇట్లు కళింగదేశాధిపతి సుందరీమందిరనగరంబు ముట్టడించి జనులకుమాత్రము విరోధము చేయవలదని సైనికులకాజ్ఞచేసి రణభేరివాయింపంబంచిన నప్పుడు ప్రళయకాలభైరవునిచేత నుండుఢక్క పదునాల్గులోకంబులు నతలకుతలంబులౌనటులు కఠోరధ్వనులు వెలయించుచందంబున సైనికకరవాదితం బగురణభేరి ప్రళయకాలమేఘగర్జాధ్వనుల నాకసంబునం బఱప నుపక్రమించె. ఇట్లుతన సైనికుల యుద్ధసన్నద్ధులఁగా నుండంబనిచి యాదీర్ఘబాహువు ఒకదూతం బిలిచి కొన్నిసంగతులు సుందరీమందిరాధికారికిం దెల్పనాజ్ఞయిడి యాతనియొద్దకుంబనిచినదూత మంత్రికుమారునకుఁ జేతులుమొగిడ్చి

యిట్లు దెల్పుచున్నాఁడు. ఓ మంత్రికుమారుఁడా కళింగదేశాధిపతి దీర్ఘబాహువు తన కూతురగు చంద్రసేన యీనీనగరంబునయుండుట యెఱింగి దానివిడిపించుకొనిపోవ సమకట్టి యుద్ధసన్నద్ధుండై సుందరీమందిరమును ముట్టడించి యిప్పుడీవృత్తాంతంబు నీకుం దెల్ప నన్నంపియున్నవాఁడు. చంద్రసేనను సమర్పించితివేని ప్రాణంబులతో నుండ గలవు. అట్లుచేయవేని నీనగరంబెల్లఁ గాల్చి నిన్ను బట్టి వధియించి తావచ్చినకార్యంబు నెఱవేర్చుకొనువాఁడు. చంద్రసేనను సమర్పించెదవు సరే! యుద్ధమునకు వచ్చెదవు సరే! యిది మాయధిపతి చెప్పిపంపిన వృత్తాంతంబని చెప్పి దూత యందుకుత్తరంబేమియు నొసంగని మంత్రికుమారుని వీడ్కొని తనరాజునొద్దకుం జనియె. మంత్రికుమారుండును సాంఖ్యాయని యాజ్ఞావశవర్తియయి యుద్ధంబునకు వెడలి దీర్ఘబాహువుతోఁ బోరుసల్ప నుపక్రమించి తనవిక్రమంబు కళింగదేశాధిపతి కెఱుకపడం జేయుచు నొక్కరుండ యశ్వారూఢుండయి యుద్ధరంగంబున నంతకాంతకృతాంతునిపగిది నొక్కదినంబునన యాతనిసైనికులనెల్లఁ జంపి కళింగదేశాధిపతి ననేకరీతుల నవమానపఱచి యాతనినిమాత్రము వదలిపెట్టి విజయలక్ష్మీవిభాసురుండై తన నగరంబునకుం జనియె. అమితపరాక్రమశాలి యగు కళింగాధిపతిం జయించిన మంత్రికుమారుని శౌర్యంబు సకలజనంబులును పొగడుచుండిరి. అంతనవమానితుండై దీర్ఘబాహువు నిరువుర దూతలం బిలిచి వారితో మీరు మహాజవంబులగు నశ్వవరంబుల నారోహించి యొకండు చిత్రకేతనపట్టణంబునకును మఱియొకండు కాంపిల్యనగరాధిపతి యగు జయవర్మ కడకుం జని మత్సహాయార్థంబు దోడుకొని రావలయునని యాజ్ఞ చేసిపంపిన దూతలట్లు చని దీర్ఘబాహువృత్తాంతంబుం దెలుపఁగా చిత్రకేతన కాంపిల్యనగరాధిపతు లగు శత్రుంజయ జయవర్మలు బహుసైన్యసమేతులై దీర్ఘబాహుసహాయార్థంబుగ సుందరీమందిరప్రాంతంబున నుండు నతనియొద్దకువచ్చి చేరిరి. ఇట్లు బలవంతులగు రాజులు సుందరీమందిరంబును ముట్టడింపఁగా ననవరతంబు గజఘటాఘీంకారంబులును శూరభటశింజినీటంకారంబులును ప్రజవహయహేషావిరావంబులును, అనవరతతాడితభేరీపటహఢమఢమధ్వానంబులును బెరసి దిశాగజంబులకుం జెవులుచీదరబుట్టింపుచు బ్రహ్మాండంబు బ్రద్దలు వాపుచుండె. మరల సమరాయత్తుండై మంత్రికుమారుండు నమ్మువ్వురం గాఁకె బాహుపరాక్రమంబున నోడించి వారలసైన్యంబులం బెక్కింటి నిరూపుమాపిన శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువును జయవర్మయు నొకయెడఁ జేరి యిట్లు చింతించిరి. సమస్తదేశవిఖ్యాతకీర్తులమగు మన బాహువీర్యంబును పరాక్రమంబు నొకకుమారునియొద్దఁ గుంఠీభూతంబులై చెడిపోవుచున్నవి. ఆకుమారుండు నమితసాహసవంతుండని యుండు వీని నెదిరించి జయించుట మనకు సాధ్యంబుగాదనియుండెదోఁ చెడెను. ఇందుకొక యుపాయము యున్నది వీనిని జీవగ్రాహంబుగఁ బట్టికొనుట మనకుఁదగవు. అదియెట్లంటిరేని! మనమాకుమారునితో సఖ్యంబుగోరినట్లు

నటించుచు నతని నిచ్చటకు రప్పించి మనయెడల విశ్వాసంబునొంది వర్తించుచు నాయుధ విహీనుండై యుండునపుడు పట్టుకొని కారాగారనిబద్ధుం జేసి యనంతరము సుందరీ మందిరంబునం బ్రవేశింపఁదగు. అనియాలోచించి యందుకుందగినదూతలను బనిపిన వారు మంత్రికుమారునొద్దకువచ్చి శత్రుంజయుండును జయవర్మయు దీర్ఘబాహువును నీపరాక్రమంబునకు మెచ్చి నీతో సఖ్యంబుఁ బాటించియుండుటకుం గోరికవొడమి యది మీకువిన్నవింపుచున్నారని చెప్పఁగా మంత్రికుమారుండును వారిమాటలనువిని సాంఖ్యాయనునికిం జెప్పిపంపి తదాజ్ఞాప్రకారంబుగ సఖ్యంబునకొప్పుకొనియె. మంత్రి కుమారుండు నిష్కపటహృదయుండై వారలుండు పటకుటీరంబులకుం జనుచు వారలతో సరసాలాపంబులు సేయుచు వారల మిగులఁ గారవించుచు వారలతో నిష్టగోష్ఠీవిహారంబులు సలుపుచు విశేషప్రీతియోగంబున రాజ్యవిచారణకాలంబుగాక తక్కినసమయంబు లందు వారుండుచోటుల వర్తించువాఁడయ్యె. ఇట్లుండి యొకనాఁడు జయవర్మయు శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువును మంత్రికుమారునితో రమణీయంబగు నొకమామిడి చెట్టుక్రిందం గూరుచుండి లోకవృత్తాంతంబులు మాటలాడుచుండ నొకచెంచువాఁ డచ్చోటికేతెంచినం గాంచి నీయొద్ద నేమేమివస్తువులున్నవియని యడుగఁగా వాఁడు తనయొద్దనున్న పచ్చికస్తూరియును, పులిగోళ్లును, వరాహములముండ్లును, మొదలగువానిం జూపెను. అప్పుడా చెంచువాఁ డిచ్చినకస్తూరి మొదలగువస్తువులను గాంచి శ్లాఘించుచు శత్రుంజయాదులు మంత్రికుమారునికిం జూపుచుండిరి. కొంతసేపటికా చెంచువాఁ డొక చూర్ణంబును చూడుమని మంత్రికుమారుని చేతికియ్య నతఁడది గాంచుచుండ వాయువుచే దానిపరాగములు నాసికారంధ్రమూలంబు బ్రవేశింప నొడలెఱుంగక భూమిపయిం బడిన నందఱుఁ జేరి యతనిం బట్టుకొని దృఢతరపాశంబులచేఁ గట్టి యొకకారాగృహంబు నం బెట్టిరి. ఇట్లు మంత్రికుమారుండు తమచేఁ బట్టుపడిన మహాసంతోషముతో శత్రుంజ యాదులు జయభేరి వేయించి తమతమసేనాసముదయంబులతో సుందరీమందిరనగరంబు నం బ్రవేశించి యాపట్టణరామణీయతకు మనంబున నచ్చెరువొందుచు నిందు స్త్రీ ప్రాయజనంబులు వసించియున్నారు; ఏలకో పురుషులు తఱుచుగ గనంబడరు, అని వితర్కించుచు పౌరులకేమియు బాధ చేయకుండునట్లు సైనికులకు నాజ్ఞాపించి ప్రతి గృహంబునందుం బ్రవేశించి చూచుచు రాచనగరునకుం జొచ్చి విచ్చలవిడి సర్వప్రదేశం బుల నిచ్చ మెయిం జూచి యొకచోటం బాతాళగృహంబును కారాగృహంబునుం గాంచిరి. అందు దీర్ఘబాహువు పాతాళగృహంబు తలుపు తాళంబులు పగులఁగొట్టించి యందుం జొచ్చె.

సీ. రతితోడఁ బేర్మి సంగతి సేయుచుండినయభినవమన్మథుం డనఁగనొప్పి
లక్ష్మితోఁ గూడి లీలలఁ దేలుచుండెడు శ్రీవత్సధరుని సుశ్రీలఁ దెగడి

రంభతోఁ గూడ సంరంభంబుతో నొప్పు ధనదపుత్త్రుని కాంతిఁ దిరస్కరించి పౌలోమితోడ సౌభగరీతి సుఖియించు దేవనాయకుచాయఁ దేజరిల్లె.

గీ. రామణీయకనిధియైన రాజవదన । యొకతె జనలోకలోభనీయోద్యదతుల
యౌవనమనోజ్ఞసరసనయుండ దానిఁ। గూడి వెలుఁగొందువాని రాకొమరుఁ గాంచె.

ఇట్లు దీర్ఘబాహుఁడు వారలం గాంచి యందు కందర్పసుందరీసౌందర్యంబున ధిక్కరించు రూపరేఖావిలాసంబుల నొప్పు సుందరయువతిని చక్కఁగ నిరూపించి చూచి యది తన కూఁతురు చంద్రసేన యని నిశ్చయించుకొని యది తనకుం దొరకినందుకు సంతసించియు నది పరపురుషహస్తగత యగుటకు మనంబున నుడుకుచు నా రాజకుమారునిం గాంచి యోరీ మూర్ఖ నీవు నా కూఁతుం జంద్రసేన నపహరించుకొనివచ్చి పరులెవ్వరును బ్రవేశింపరాని యీ నగరంబునం బాతాళగృహంబునం దాఁగి యీ సత్కులజాతయెడ ననుచితం బాచరించుచున్నాఁడవు. ఇప్పుడు నిన్నుం బట్టి వధియించి నా కులంబునకుం గలిగిన కలంకంబుఁ బోఁగొట్టికొందును. అని చేతనున్న ధనువు నెక్కిడి యతిరోషావేశంబున బాణజాలంబులు పఱప రాజకుమారుండును కించిదంకురిత మందహాససుందరముఖారవిందంబుతో నతనియంపజడి తన దేహంబునకుం దాకకుండునట్లు మండలపరిభ్రమణంబులఁ జేయుచుఁ దప్పించుకొనుచుండ దీర్ఘబాహుఁడు కొంతతడవునకుఁ దన సైనికులం బిలిచి యీ రాజకుమారునిం బట్టికట్టుండని యాజ్ఞసేయ వారందఱు నొక్కపెట్టున నందలపడి తనపైకి రాఁగాఁ గుమారుండు నుప్పరంబునకు లంఘించి సైనికులనడుమ దూఁకి యొకనితల తనకరతలాఘాతంబునం బగులఁగావించి వాని ఖడ్గంబును ఖేటకంబును దీసికొని విజృంభించి తన్నుం బట్టుకొన సమకట్టు సైనికులం గొందఱం దలలు వఱిగి దీర్ఘబాహుం డడసి యతని చేతిధనువును తుత్తునియలు చేసి శిరంబు దెగ వ్రేయఁ గరవాలంబు సారింప నంతలో చంద్రసేన యతనిసమీపంబునకు వచ్చి ప్రాణనాథా యితనికిఁ బ్రాణదానం బొసంగుఁడు. ఇతఁడు నా తండ్రి యగు దీర్ఘబాహుఁడు. నిన్ను నెఱుంగక నన్ను పహరించుకొని వచ్చితివని యెంచి యుద్ధంబునకుం గడంగె. నిన్నెఱింగెనేని నా తండ్రి యపరిమితసంతోషంబుఁ జెందునని చెప్పిన రాజకుమారుండు నతనిం జంపుతెంపుడిగె. ఒండుచోట జయవర్మయు శత్రుంజయుండును కారాగృహంబుల కలుపులు వగులఁగొట్టించి లోనం జొరఁబడిరి. అందు మదనమాలం గాంచి జయవర్మ యోసీ యనేక కపటోపాయంబులు చేసి నీ చెలియ యగు మోహనవతి నతిచతురత వివాహమండపంబునకంపి నీవు నా నగరు దప్పించుకొని పరుగిడితివి. ఆహా స్త్రీల జాణతనంబె మెచ్చందగినది. నేను మోహనవతిం గూడ బెండ్లాడవలయుననియుంటిని గాన నప్పుడు తత్సమాగమంబు నాకిష్టంబయ్యె భవదీయవిరహంబు మనంబునకు మిగుల నమ్మలికంబుఁ గల్పించుచుండె. నీవు నితరపురుషసహాయంబులేక యింతదూరంబు రాఁజాలవు. అందున దుష్టవయ్యు నీమీఁది ప్రేమభరంబున

నిన్ను నా యింటిదాసిగానైన నుంచుకొనవెంచెద. రమ్ము నాసన్నిధానంబునకు. అని చిట్టదలించి పలుక నచ్చటి కాంతలు దుఃఖాక్రాంతలై తమకుం గలిగిన క్రూరదశకు సహింపలేక యందఱు నొక్కపెట్టున నేడిచిరి. వారలరోదనధ్వనివిని రాజకుమారుండు చంద్రసేనను వెంటందీసికొని కారాగారంబునకుం జనియె. అప్పుడు జయవర్మ మందారమాలసమీపంబునకుం జని యోసీ యింక నీవు తప్పించుకొనుటయెక్కడిది. నిలువుము అని దాని చేయి పట్టుకొనం బోవుడు నది వానిం జూచుచుం జూచి రాజా పతివ్రతలగు కాంతల నన్యులు స్పృశింపం జనదు. కులకన్యకాజనంబులు ప్రాణంబులకంటె మానంబును మిగుల పాటింతురు. అని చెప్పి యపలకుం జనిన దాని వెంటనంటి పోయి బలాత్కారంబున దాని చీరెలంగుం బట్టుకొనియె. అది రాజకుమారుండుగని మహారోషావేశంబున వానికడ్డంబు వని యోరీ పురుషాధమా యిట్టిపనులు క్షత్రియులకుం దగునటరా. అన్యకర్తయగు కాంతం బట్టికొనుట పరువుగలవారి కుచితంబగునటరా. ఇప్పుడా కాంత చెఱంగు పట్టినందుకై నీహస్తంబును రెండు ఖండంబులుగ దెగవ్రేయక మానను; అని యాతనిపైకిం గవిసిన జయవర్మకును రాజకుమారునికిని చండతరంబగు మల్లయుద్ధంబు ప్రవృత్తంబయ్యె. అప్పుడు రాజకుమారుండు దృఢముష్టిం బట్టి జయవర్మ నొసటం బొడిచిన నతండు ఫాలంబుననుండి రక్తధారలు గార నిలపయింబడి మూర్ఛవోయి కొంత తడవునకుం దెప్పిరిలి రాజకుమారునిపైకిం గవిసి దండతాడితం బగు భుజంగంబుచందంబున రోజుచున శనిసమానం బగు పిడికిట రాజకుమారు నురంబున డచిన నాసరకుగొనక యతండు జయవర్మం గాంచి యోరీ నీవీముష్టితో యమలోకంబుం గాంచెదవు; చూడుము నా పిడిగుద్దునం గల బలము. అని ముష్టితో శిరంబు వగుల నేయం బోవుడు మదనమాల సత్వరంబుగ వచ్చి రాజపుత్రుని చేయి పట్టుకొని యార్యపుత్రా యితండు నా చెలియలి మగండు; ఇతండు మృతి జెందెనేని నా సోదరి యనుభవించు వైధవ్యంబు సూచి నసహ్యంబు గాన నన్నుం గాంచి యితనిని విడిచిపెట్టుండు; అని చెప్పంగా శత్రుంజయుండు తన మిత్రునికిం గలిగిన చేడ్పాటునకుం గనలి రోషావేశంబున రాజకుమారుని పైకి సైనికులం బురికొల్పుకొనుచు వచ్చి యనేకవిధముల పరశుముద్గరభిండివాలముసలాద్యాయుధంబులం బఱపింప నన్నింటికిం దప్పించుకొని యా రాజకుమారుండు సింహంబుచందంబునం బరాక్రమించి యాసైనికులం జంపి శత్రుంజయుని పైకి నడిచి యతని శరచాపంబులు ఖండించిన శత్రుంజయుండు మఱియొండు చాపం బెత్తికొని బాణసంధానంబు సేయునంతలోనన దానిని రెండుఖండంబులుగావించి నిరాయుధునిం జేసిన నప్పుడు ససంభ్రమంబుగ సాంఖ్యాయని యచ్చోటికి వచ్చి కుమారునిం జూచి యోరీ నీకిట్టిపనులు తగునా? గొప్పవారిం బట్టి యవమతించుట నీకు దోషావహంబు గాదా? గురుజనంబుల నధిక్షేపించి ధిక్కరించుటం జేసి నీ యొనర్చిన పున్నియంబెల్ల మన్నుం గలసిపోదా? నీకిది తగదు. ఊరకుండుము. అని యతనిని

యుద్ధమునుండి వారించి శత్రుంజయునింగాంచి యోమహారాజా యీ కుమారుఁడు పసి
తనంబునంజేసి నీయెడలనపరాధుండయ్యె. ఇతఁడు మిమ్మెఱుంగక యొనరించిన వినయ
విహీనతకుంగనలక నన్నుంగాంచితక్షమియింపుము. నేను నిన్నమహాప్రదోషసమయంబని
యీయారికొకింపక దూరమునుండు గిరిసుతాపతికినమస్కరింప నేగియుంటిని. ఏ
నొకింతసేపులేనిచో నిట్టిచెట్టలీయారికి సంభవించుచుండును. గౌరవ్యులగువారు బాల
భావంబున నెఱుంగక చేసినతప్పు మనంబునందలంచక దీనులయెడ దయారసంబునం
బ్రవర్తింతురుగదా? ఈదినంబునాచేయునాతిథ్యంబు నంగీకరించి యిచట వసియించి
మీపట్టణంబునకుంజననగు. మీరలుదీర్ఘబాహువునకు సహాయముచేయవచ్చియున్నా
రనివింటి. అయినను తపోసిద్ధమీయుద్ధకువచ్చుటకభ్యంతరమయ్యె. పార్వతీపతి
సన్నిధిబాసివచ్చినయప్పుడె పరిచారికాజనంబులవలన మీయుదంతంబువిని యిటవచ్చి
తిని. అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండును సాంఖ్యాయనింగాంచి నమస్కరించియిట్ల
నియె. ఓభగవతీ యీకుమారుండెవ్వండో? ఈశౌర్యరాశింగన్నమన్న సేఁడొనరిం
చినపుణ్యంబునకు మేరలేదనితోఁచెడిని. ఈమహాపురుషునియందవర్తించుటంజేసి
సార్థకంబయియున్న నామధేయంబునందగిలి గౌరవము వహించినయక్షరంబు
లెవియో? ఈతనింజూడఁజూడ నాహృదయంబు ప్రేమార్ద్రంబై వాత్సల్యంబుచే ద్ర
వించుచున్నయది. ఇతఁడు నాపైప్రయోగించిన బాణంబులెల్ల నాయంగకంబుల
సమీపంబునకువచ్చి యిలపయింబడెనంతియకాని యొకటియైననామేనం దాకినది
కాదు. ఈచతుస్సముద్రముద్రితధరామండలంబున నింతదనుక నాచేతనుండుచాపంబు
ఖండించిన యఖండశక్తింజూడలేదు. ఈబాలకుండతిచతురత రెండుమారులెత్తిన
ధనువుఖండించె. ఇతనికరలాఘవం బపరిహార్యంబైయున్నది. వీనింగాంచి నది
మొదలు ఎప్పుడెప్పుడాలింగనము చేసికొందమా యనియున్నదిగాని వీనిపైశరంబులు
వేయమనంబురాదు. ఇందుకుంగారణంబేమియో యనియడిగిన సాంఖ్యాయనియు మహా
రాజా యిదియేకదా తారామైత్రియుచక్షూరాగంబని (ఒండొరుల మొగము చూచు
కొన్న వేళయనితెలుగునవాడుక) యాలంకారికులు చెప్పుదురు. తొల్లింటిసౌహార్థం
బులు భావస్థిరంబులైయుండి వారలుగనంబడినచో నబోధపూర్వకంబుగ నౌత్సుక్యాదు
లంగలుగఁజేయుచుండునంతియకానివేఱుకాదు. అనిచెప్పి కలహనివృత్తులగు శత్రుం
జయదీర్ఘబాహుజయవర్మాదులంగొనిచని యాతిథ్యంబుగావించి సంతృప్తులంజేసె.
ఇట్లుసత్కృతులై యారాజులుమహోల్లాసంబునానాదినంబుగడపి సూర్యాస్తమయా
నంతరంబుభుజించి సాంఖ్యాయనిచేనుపనీతంబులగుచందనకుసుమతాంబూలాదులస్వీక
రించి తన్నిర్దిష్టంబగు నొకమనోహరరంగమండపికాభ్యంతరంబున నమర్పంబడియుం
డెడు మహామంచంబులపయింగూరుచుండిరి. అప్పుడు కాపాలికయచ్చటకువచ్చి యో

మహీపతులారా భవద్వినోదార్థంబుగ నొకమనోహరరూపకంబభినయింపవలసినట్లు భరతకులంబున కాజ్ఞ యొసంగియున్నదానంగాన సావధానమతులరై యీనాటకంబు నిరీక్షింపుఁడు. అనిచెప్పి తానురంగమంటపంబులోనికిం జనియె.

మందారమాలా చరిత్రము.

నాంది.

క. శ్రీరుక్మిణీమనఃప్రియుఁ । డారూఢఖగేశ్వరుండహస్కరతేజుం
డూరీకృతార్తరక్షణుఁ । డారూఢింబ్రోచుగాతనందఱనెమ్మిన్.

నాంద్యంతంబునసూత్రధారుండు రంగంబుఁబ్రవేశించి. నలుప్రక్కలుగాంచి. ఆహా! నాభాగ్యంబేమనివర్ణింపుదు. అఖిలభూమండలాధిపతులును ఒక్కచోటంజేరియున్నారు. నేపథ్యంబుంగాంచి. నటీయేలయింకనురంగస్థలంబునకురాకయుండెదవు. నటిప్రవేశించి. ఆర్యమిశ్రా యిదెవచ్చితి. కరణీయంబునిరూపింపుఁడు. సూ. నటీ ప్రస్తుతంబగు ఋతువునవలంబించి యించుకవర్ణింపుము. నటి. ఆర్యమిశ్రా! అట్లయె

కం. పల్లవలసమానములై సల్లలితామోదపర్వసంయుక్తములై । యుల్లసిలుచున్న విప్పుడు । మల్లియలుంజారిణులును మధుమాసమునన్. సూ. నటీ, నీచదివినపద్యంబు చేరూపకార్థంబు సూచనంబునకవగతంబయ్యె. అనివారు రంగస్థలంబునుండి నిష్క్రమించిరి. ప్రస్తావన.

చేటికలిరువురుప్రవేశించిరి ఒకతె. పరభృతికా రాజపుత్రి యగుమందారమాలకు వీణాసంవాహనంబు సేయుటమానుకొంటివో? కాదేని నీకొకించుకయైన తీరుబాటు గనుపట్టదుగదా? పరభృతిక. ఓకలకంధరా నీవునన్నడిగినపని మానుకొన్నదానను గాను. మందారమాలతల్లి రత్నావళి యనవరతముం దనకూఁతున కభినయవిద్యావిశేషంబులం గఱపించుచున్నది. వీణావాదనంబునకు సమయంబుదొరకదుగాన నాకొకించుకవిశ్రాంతియబ్బెను. కలకంధర. పరభృతికా రత్నావళికిం దనకూతునభినయవిద్యాపారంగతం జేయవలయునని యేలయిట్టిపట్టుదలగలిగె. పర. కలకంధరా తనసవతికూఁతునకంటెఁ దనకూఁతురుసమర్థురాలుకానిచో నోర్వకల్గునేయింతులకు కల. ప్రియసఖి సవతికూతురువసంతసేనగాదా? అదియభినయచతురయనియు నిదివీణావాదన చతురయనియుసివిప్రసిద్ధంబులే. రత్నావళిసవతియగుమదయంతిక యూరకున్నదా యేమి? పర. అదియుందనకూఁతునసమానవయోవిలాసభాసురాంగి నభినయతత్త్వవిత్తమంజేయుచున్నది. కల. ప్రియసఖి యభినయవిద్యయందింతసామర్థ్యము గలిగి బోధింపంగలగురువులెవ్వరో. పర. ఓసి యవంతీనగరమునుండివచ్చిన రాజదత్తుండనువిప్రవర్యునింగొని రత్నావళియు ధారానగరసమాగతుం డగువివేకదత్తుండను

బ్రాహ్మణునింగొని మదయంతికయు విద్యలు నేర్పుచున్నవారు. కల. ప్రియసఖి యెది మొదలుకొని వీరికిట్టి పట్టుదల గల్గెనో? పర. సౌదామినియను కాపాలిక యీయూరం గొన్ని దినములనుండి వసియించుచున్నదిగదా. అది మొదలుకొని రత్నావళీమదయంతి కలకుఁ బరస్పరము హృదయంబున నాగ్రహము కల్గియున్నది. రాజగు పరంతపుండును వీరిభావంబులింగితంబులనెఱింగి తత్తదుచితాలాపంబులం బ్రవర్తించుచున్నవాఁడు. ఇది యితరుల చెవికెక్కెనేని సంకటంబు గలుగుఁగాన హృదయంబున నుండనిమ్ము. కలకంధరా నీవిప్పుడెక్కడకేగెదవు. కల. పరభృతికా ధర్మకవచుని కూతురు కళావతి నాకుం బ్రాణసఖి. దానిం గాంచం జనియెద. పర. ధర్మకవచుఁడు పరంతపుని ప్రధానమంత్రి గదా? కల. ఔను. ఆతని భోగపత్నికిం జనియించినది కళావతి. అని యిరువురును రంగస్థలంబుం బాసిపోయిరి.

పరంతపుఁడును రత్నావళియు మదయంతికయు సౌదామినియుం బ్రవేశించిరి. రత్నావళి. ప్రాణనాథా యీమదయంతిక తనకూఁతురగు వసంతసేనతో నభినయవిద్యయందు మందారమాల సరికాదని మదలించుచున్నదిగదా. ఇప్పుడాయిరువురను రప్పించి పరీక్షింపుఁడు. తారతమ్యము దెలిసికొనవచ్చు. మదయంతిక. అసూయ దోపకొంచెము నవ్వుచు. ఓ రాజా యీరత్నావళి తనకూఁతుకెంత నేర్పినను వసంతసేన కాలిగోటికైన దీటుగాదు. రంభోర్వశీమేనకాదులు ఒకవేళ యభినయంబున సరిపోలం గలరేమో? యెఱుంగము. ఈవృథాగ్రహంబిదె యేల వహించుకొనుచున్నయది. సౌదామిని. ఓదేవి మదయంతికా నీకూఁతుకట్టియభినయ చాతుర్యంబుండినను నీవంతగర్వపడుట యుత్తమంబుగాదు. ఇప్పుడు మందారమాలయు నభినయవిశేషంబులం బెక్కింటి నెఱింగియున్నదిగాన వసంతసేననతిక్రమించుననియుఁ దోచెడిని. మదయంతిక. అట్లయ్యెనేని నేనీరత్నావళికి దాసినయ్యెద. మందారమాల వసంతసేననతిక్రమింపదేని యీరత్నావళి యేమగునో యడుగుము. రత్నావళి. ఓభగవతి మందారమాల వసంతసేననతిక్రమింపదేని నే నీమదయంతికకుం జేటినై దేవీపదంబుం గోలుపోయెదను. ఇప్పుడయిరువురను బరీక్షింపవలసినది. పరంతపుఁడు. తనలోపల. కటకటా యీయిరువురకును విరోధంబు వెరిగి దారుణాకారంబుగ ప్రతిజ్ఞలు సలుపుకొనిరి. వలదని యెంతవల్కినను వినరు తక్కినవిషయంబులందు విధేయలై ప్రవర్తించెదరుగాని యీవిషయంబు ప్రసక్తంబగునపుడు ఒండొరుల మొగంబులనైనఁ గాంచుకొనక యెంతకంతకు వగదెగుచు యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానంబులేక ప్రవర్తించుచున్నారు. ఈయాగ్రహంబిప్పుడారోపితంబుగాని వీరలకు స్వాభావికంబుగాదని తోచెడిని. ఇది మందారమాలా వసంతసేనలను పరీక్షించి సామర్థ్యాసామర్థ్యంబు తేర్పఱచినంగాని తీరదు. ఏమి సేయవచ్చు. అని ఆలోచించి. ప్రకాశముగ. ఇది పరీక్షించుట నాకు నిష్టమే

భరతకళారహస్యవేది యగుమధ్యవర్తియెవఁడో తెల్పుఁడు. రత్నావళి. ప్రాణనాథా వేఱొక్కనిమధ్యవర్తిగనేల ప్రార్థించి కొనిరావలె. మీరును ఈ సౌదామిని నుమాధ్యస్థ్యమంగీకరించి పరీక్షింపుఁడు. అప్పుడప్పుడీభగవతితోడ నీభార్య లనకూఁతురుసామర్థ్యంబు స్తుతించుచుండు. మదయం, సగర్వముగ, ఓ రాజా నాకూఁతునభినయకళాకుశలత్వంబుం బరీక్షించుటకు మీరలు సమర్థులుగారు. ఎప్పటికిని మాధ్యస్థ్యమంగీకరించువారు పరీక్షకులకంటె నతిచతురత్వంబు గలిగియుండవలయుఁగదా? సౌదా. ఓ రాజా యీమదయంతిక చెప్పినవి గర్వోక్తులుగావు. నిక్కంబులే. ఇందుకుం దగిన భరతశాస్త్రకుశలు నొక్కనిం దేఁగడంగవలయుం. పరంతపుఁడు, భగవతి నీవు బాల్యము మొదలు సంసారవిరక్తవై భూప్రదక్షిణంబు సేయుచు సమస్తనగరములను పల్లియలును గాంచి వానియందుంగల పండితుల నఖిలశాస్త్రతత్త్వవేత్తలం బరిశీలించియున్న దానవు గదా. మందారమాలావసంతసేనలంబరీక్షించి వీరితారతమ్యముం దెల్పందగువాఁడు గలఁడేనిం దెల్పుము. సౌదా రాజా వినుము. శ్లో. భరతాగమతత్త్వజ్ఞాః త్రయోవిఖ్యాతకీర్తయః। భరతర్షిర్నందికేశో లోచనశ్చ జగత్త్రయే. [ముజ్జగములందును భరతశాస్త్రతత్త్వజ్ఞులు భరతఋషియు నందికేశ్వరుఁడు లోచనుండు అనువారు మువ్వురుజగద్విదితముకీర్తిగలవారు] అను పద్యమింతదనుక నీచెవికెక్కియున్నదా? సకలకళావిదులుం దుం బండితులు పెక్కండ్రు, అసమానబుద్ధిచాతురీ విలాసభాసితులగువారుగలరుగాని లోచనునివలె సాహిత్యకళారహస్యం బెఱింగినవాఁడుగనంబడఁడు. అందామహనీయునికింగలచతురతయట్లుండ భరతాగమపరిజ్ఞానంబు సకలరసికజనహృదయమోదావహంబైయున్నయది. అతండయీవివాదంబుఁ దీర్పంగలవాఁడు. పరంతపుఁడు. భగవతి ఆ మహనీయుం డెక్కడనున్నవాఁడో? ఆతని నిక్కడకెట్లు రప్పింపనగునో? అందుకేమేమి ప్రయత్నంబులు సేయంజనునో యెఱిగింపుము. ఆతనిరప్పించి వీరివివాదంబు నడంతము. సౌ. రాజా ఆ కుమారుండిప్పుడుదయాదిత్యునినగరంబున నున్నవాఁడు. ఆతనిబాడక యరనిమిషంబైన నాతఁడు ప్రాణములుధరియించుకొనలేఁడు గాన నతనినంపఁడు; ఆయుదయాదిత్యుఁడు నీకుబహుదినములనుండి శత్రువైయున్నవాఁడు. కపటోపాయంబులంగాని లోచనునిరప్పించుటకు అనువుపడదు. రాజు. ఓ భగవతి యట్లయిన నాతనిం దెప్పించుటకు తగినయుపాయంబులున్న గూఢచారులంబనిచెదను. సభాస్థలంబున ననేకపౌరులు తమతమవివాదంబులం జెప్పుకొన వేచియున్నవారుగాన నచ్చటికిప్పుడేగవలయు. ఓ రత్నావళీ ఓ మదయంతికా మీరుమీమీకూఁతుల కుపాధ్యాయులచే శక్తివంచనలేక విద్యాపరిశ్రమంబు సేయింపం బ్రయత్నపడుచుండుఁడు. అని రాజు లేచి పోవఁగా సౌదామినియు రాజపత్నులును లేచిపోయిరి.

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

మాయామంథరుఁడు ప్రవేశించి, తనలో. మనరాజు పరంతపుఁడుదయాదిత్యుని నగరముననున్న లోచనుం గపటోపాయంబునం గొనిరా నాజ్ఞ యొసంగియున్న వాఁడు. తద్వశవర్తినై యిచ్చోటికి వచ్చియున్న నాకు నించుమించుగ రెండునెలలు గతించిన వయ్యె. కార్యాంశంబున నేమియు ననుకూలతగానంబడదు. మహానుభావ ప్రకృతియుఁ దేజస్వియు నగు నా లోచనకుమారకుండు కపటోపాయంబులకు సాధ్యపడండని తోఁచెడిని. రాజగు పరంతపుఁడు నన్నుఁ బంపునప్పుడే కాంతామణి నాకే గూఢచారిని మాయామంథరుండ వగుట నిక్కువంబేసి యీకార్యంబు సమకూర్పంగలవు అని చెప్పినమాట నిజ మాయకున్నది. ఇందుకేమి సేయనగు. అని చింతాస్తిమితుండై యోచించి. తనయెదుటికి దృష్టులు నిగుడించి. మనమేమితి లేని చింతాక్రాంతహృదయులమై యున్నామనుకొంటిని. మనకంటెం జింతావ్యాకులుం డొక్కఁడెచ్చటంగూరుచుండి యేకాగ్రచిత్తుండై చేసికొనవేచియుండు కొంగచందంబున ధ్యానించుచున్నవాఁడు. వీఁడు దూరంబుం గాంచిన ఘనంబగు కార్యంబు నెఱవేర్చుకొనంగోరి వచ్చియున్నవాఁడని తోఁచెడిని. మంచిది. ఇతని వృత్తాంతంబు విచారింపక పోఁగూడదు. ప్రకాశముగ. ఓయన్నా యీ తటాకంబుగట్టునం గూరుచుండి కపటకౌశికుని విధంబున నాలోచించెదవు. ఏమి యీ విచారము. కపటకౌశికుఁడు. ప్రవేశించి ససంభ్రమముగ. ఓయన్నా కపటకౌశికుండనేనని యెట్లెఱింగితివి. మాయా. తనలో. ఆహా నేను వీనిని కపటప్రధానుండగు విశ్వామిత్రునిం బోల్చినయట్లు వీఁడు కపటకౌశికుఁడను పేరు గలవాఁడని యెఱుకపడియె. మంచిది. ఈ నెపంబున నితని వృత్తాంతంబెల్ల నెఱుంగుదుంగాక. ప్రకాశముగ. ఓయన్నా నేను పెక్కండ్రు సిద్ధపురుషులకు సేవచేసి దృష్టిమాత్రమున నెదుటివారి నామగోత్రాదులు చరిత్రాదులు నెఱుంగువిద్యనభ్యసించితిని. దాననే నెఱుంగుదు. కపట. తనలో. ఔరా యీతని మాహాత్మ్యంబేమని వర్ణింపుదు. ఇతని సహాయంబున మనకార్యంబు సాధించుకొనంబడుగాని వేఱువిధంబున సాధ్యంబుగాదు. ప్రకాశముగ. ఓయన్నా తమ నామధేయంబు విన గోరియున్నాఁడను, సెలవిం దొనర్పుము. మాయా. ఓకపటకౌశికా నన్ను మాయామంథరుండని జనులు వాడుకొందురు. కపట. ఓయన్నా నీకు పదివేల నమస్కారములు. బహుదినములనుండి నిన్నుఁ జూడంగోరియున్నవాఁడను. మాయామంథరుండు మాయామారీచుఁడని యెల్లజనులు వాడుకొందురు. ఏను పాపాకరంబను నగరమునుండి ధనలుబ్ధునికిం గూఢచారుండను. ఈనగరమునను దయాదిత్యునికి బ్రియమిత్రుండగు లోచనుని భార్య మధులేఖయనునది యసమానరూపవయోవిలాసభాసురాంగియని యాచేటి విని దాని నెవ్విధినైన వంచించి కొనిరమ్మని నన్నిచ్చటికంపియున్నవాఁడు. నేను వచ్చి రెండునెలలు గడచినవి. ఇది రవకుం దదనుకూలప్రవర్తనంబు ఫలియించినదికాదు. నాయందుం గరుణించి యీకా

ర్యంబు సమకూర్చుకొనునుపాయంబొక్కటి యోచింపుము. మాయా. మిత్రమా యట్లే కానిమ్ము. సమయంబు వేచియుండినంగాని కార్యంబు చేకూరదు. నీతోగూడ మదలేఖా నైపథ్యంబు ధరింపంగలవాఁడున్నాఁడా తెల్పుము. కప॥ అన్నా నాతమ్ముఁడు కృతకైతవుండనువాఁడు నాతో వచ్చి దాసీవేషధారియై రాజాంతఃపురంబుం జొచ్చి పనులు చేయుచున్నాఁడు. రాణికిఁ కపటంబు విశదంబుగాదు. అసంఖ్యాతంబులగు దాసీజనంబుల నడుమనిట్టి యొకతె యని యెంచియున్నదంతియె కాని నిరూపించినది కాదు. అట్టుండి యొకనాడు రాణిచే నిందుకై పిలువంబడియుండు మదలేఖం గాంచి దాని వేషభాషా చతురత్వంబభ్యసించియున్నాడు. మా॥ ఓమిత్రమా అట్లయిన నేనొక్కయుపాయంబుం జెప్పెదను. ఈ రాత్రి మదలేఖావేషంబు ధరించుకొని కృతకైతవుండు లోచనుండు రాజసభనుండి యింటికిపొయ్యెడి త్రోవలోని చండికాలయమున వేచియుండవలయు. అచ్చటికి లోచనుండు తప్పక యరుగుదెంచును. వానికి వలపుగొలుపుచు నతినైపుణ్యంబు నందీపికొని యతని చేతికిం జిక్కక యవంతీనగరపు త్రోవంబట్టి యరుగుచుండవలయును. అతఁడు వియుక్తుండయ్యెనేని మదలేఖ సులభసాధ్యయగును. కప॥ అన్నా నీవు చెప్పినది యుక్తియుక్తమే. ఇది నా తమ్మునికిం జెప్పి యీ కార్యంబునందు జాగ్రత్తగల్గి యుండునట్లు దిట్టపఱిచి యిదె వచ్చెదను. ఇక్కడనె యుండుము అని వెడలిపోయెను. మాయా ॥ తనలో ॥ ఇప్పుడు నా మాయామంథరత్వంబు సార్థకంబయ్యెంగదా. ఇంచుకేనియుం క్రమములేక కార్యంబనుకూలంబగు. కృతకైతవుఁడు మదలేఖావేషధారియై వంచించి లోచనునిమననగరమునకుజ్జయినికిం గొనిపోవును. అచ్చట నియుక్తులగు గూఢచారులు రాజకుమారునింగసి పెట్టి రాజునొద్దకుం గొనిపోవుదురు. ఇట్లయ్యెనేని నా కార్యంబు అనుకూలంబగు. కపటకాశికుని కార్యం బెవ్విధి నెఱవేర్పంబడునో తెలియదు. ఇట్లు తలంచుచుం గూరుచుండె. కపటకాశికుండు ప్రవేశించి ॥ ఓయన్నా నీ చెప్పిన యట్ల కృతకైతవునికి మదలేఖావేషంబు వేసి చండికాలయంబునకంపి కార్యంబుగతి వానికెఱిగించి యిదె వచ్చియున్నాను. మాయా ॥ మిత్రమా నీ చేసినపనికి సంతసంబయ్యె. ఇంతలో నొక్కరుండు ఖడ్గంబు కేలందాల్చి యక్కడికి వచ్చి ॥ ఓయయ్యా కపటకాశికా నీయానతిరీతి కృతకైతవుండచ్చట నుండ లోచనకుమారుండు వచ్చి దేవికినమస్కరించి క్రిందటనిచ్చిన యీ చంద్రహాసంబు మఱచి తోడ వచ్చిన దాసికతో నతిత్వరితగతింజనియె. ఇదె యీ చంద్రహాసము. ఇది మీకెట్టుపడం జేయఁ గృతకైతవుఁడు పంపెను. ఇంక జరుపంగల కార్యములకు తవన్నియోగంబుం బ్రతీక్షించుచున్నాను. కప॥ ఓరీ మంచిది యీ చంద్రహాసంబు నా చేతికిచ్చి నీ పనిలో జాగ్రత్తగానుండుము. వాను [illegible]ఖడ్గం బాతని చేతికిచ్చి నిలుచుండెను. మాయా ॥ మిత్రమా యీ ఖడ్గంబు దొర[illegible]త్యనుకూలమె. దీనిం దాల్చి నీవు లోచనవేషధారివై యీగుడిలోనం ప్రవే

శింపుము. ఖడ్గంబునకై మరల రాచకుమారుండు చనుదెంచు. అదిలభింపమి నిక్కడఁ గొంతసేపు వెదకుచుండి మదలేఖా వేషధారియగు కృతకైతవుని చేత నపహృతమానసుండై శోచనుండు బహుదూరంబరుగు. రాజపుత్రు విరహంబుం దాళలేక యింకెంతసేపటికి మదలేఖయు నక్కడికి రాఁగలదు. అప్పుడు నీవు దానికగపడి తీసికొనిపోవచ్చును. ఈ పనులలో నీపరిజనులు బహుజాగ్రతతోఁ బ్రవర్తించుచుండవలెను. ఓమిత్రమా నీవు మదలేఖం బట్టుకొనిపోవుటకు ఏమి తెచ్చియున్నావు. కపట. నేను దారుమయంబైన బోనొకటి తెచ్చియున్నాను. మాయా. ఓరీ దాసినాగుడి కర్పూరపువాటికి యెదురుగా దాఁచి పెట్టుకొనియుండుమని నీభటులకాజ్ఞ చేసి దానియందా మదలేఖ ప్రవేశించినతోడన తలుపులు బిగియించి యెత్తించుకొనిపోవునట్లు నీ ప్రధానభటునికిం జెప్పి నీవు శోచనుని వేషంబు ధరించి ఆలయంబు ప్రవేశింపుము. నీవెనువెంట నేను వచ్చటికేఁగి ప్రచ్ఛన్నంబుగ వచ్చెద. వేగిరంబ పొమ్ము. కపటకోవిదుండు నిర్గమించెను. మా ॥ తనమనంబులో ॥ నేనిప్పు డీయత్యున్నతంబగు గోపురంబు పైకెక్కి గుడిలో జరుగువృత్తాంతంబు కనుంగొందును. అని యాలోచించి గోపురం బెక్కి తిరిగి చూచి ॥ ఇదె రాజకుమారుండు శోచనుండు అతిత్వరితగతి వచ్చి తొల్లి ఖడ్గంబుంచిన తావునఁ జూచి యది లేమి సంశయించుచున్నవాఁడు ॥ మఱియుండునా లేక దృష్టాంతసుగుడుండు ॥ భళా యీకృతకైతవుని చాతుర్యం బేమనవచ్చును ॥ [illegible] వినకొప్పియున్నవి. వీఁడును రాజకుమారుండు యుక్తికు వచ్చుచున్నాఁడు. ఔరా యేమి యీరాజపుత్రునికి మదలేఖయం దుంగల ప్రేమాతిశయంబు. చూచినంతమాత్రమున సమీపమునకేగి ప్రాణవల్లభా యెచ్చటికేఁగి వచ్చితివి యని యడిగి [illegible] నో మదలేఖా నీతో నతివేగంబున వచ్చెదనని చెప్పి [illegible] కోపగించితివా? నేను నేఁడు. నాచంద్రహాసంబు గానకపోయె. అని చెప్పఁగా నామదలేఖా వేషధారియు "ప్రాణనాయకా వింటివా యీ [illegible] దుర్నయంబు. నన్ను వదలి నీవు రాగానే నలుగురు రాజభటులును ఇరువురు దాసీలును మనయంతఃపురంబునం బ్రవేశించిరి. అపుడు నే భయంబందుచు నొక [illegible] దాగియుండ నందొక్కడు నా మదలేఖా మారాజకుమారుడున్నాఁడు [illegible] ఆభరణంబులన్ని యూడ్చుకొని [illegible] [illegible] రాజకుమారుండు [illegible] [illegible] అని [illegible] చేసి యున్నాఁడు. తెమ్ము వెగిరింబ పొమ్ము. అని చెప్పఁగా [illegible] నాకును రాజాపై పురులు కలదు. బహుజనములనుండి రాజభోగంబునకు వచ్చియున్నదానను. ఇదె సర్వాభరణభూషితనై వచ్చెను. నిక్కడ [illegible] చెప్పి యలంకారకాలకౌశలంబయరగి యచటనమర్పింబడియుండు గూఢముఖంబున వెలువడియుండెనీయుండు

తలనరికి యనివార్యగతి బుద్బుదంబులతో కంఠంబునుండి వెడలు రక్తప్రవాహంబును దనచేతితలపుట్టెలోనికిం బట్టుకొని చండికాదేవికి నివేదనంబుచేసి యాకాశగమనంబునసరిగెను. కపటకాశికుని మొండెలును తలయును ఆయాలయాంబునంబడి తన్నుకొనుచుండెను. మాయామంథరుండు ఈవృత్తాంతంబుంగాంచి తనమిత్రునికిం గలిగిన చేటునకు మనంబునదుఃఖించుచుండ మదలేఖయు లలితాసఖితోఁగూడఁజొచ్చి యామొండెంబులు తనభర్త వియనినిశ్చయించి వానిపైబడి మూర్ఛనొంది కొంతతవునకుం దెలిసి ప్రాణంబులు విడువయత్నించి యాయాలయపు నుత్తరద్వార సమీపంబుననుండు కొలనిలోబడి శరీరంబువిడువ నిశ్చయించి యాద్వారసమీపంబున కుంజనియె. మాయా॥ చూచి॥ కటకటా కటికిచీఁకటిగాన నేమియుందెలియక యుత్తరద్వారముగుండ బోనులోనికిం బ్రవేశించిన మదలేఖను బోనుతలుపులు బిగియించి యనేక పురుషులు నిశ్శబ్దముగనెత్తుకొని పాపాకరపట్టణపుం ద్రోవఁబట్టుచున్నారు. హరిహరీ యీకన్యారత్నంబుగతి యేమయ్యెనో చూచితివా. అన్ని యనర్థకంబులుఁగల్గుట కేను గదా మూలంబు. రాజాజ్ఞ అనతిపాత్యము. ఏమిసేయనగును. ఇకమనముజ్జయినీ నగరంబునకుంజని రాజపుత్రుని పరంతపుని యొద్దనొప్పగించి బహుమతులంబడయుదముని యాగోపురంబుదిగిపోయెను.

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము

చేటికలిరువురు ప్రవేశించిరి॥ ప్రథమ॥ ఓకేళికా నేనురాజనియుక్తనై యీదిన ముదయముమొదలు మాయామంథరుం డుదయాంత్యుని నగరమునుండి కొనితెచ్చిన రోచనకుమారునికిం బరిచర్యసేయుటకుంబోయి తన్నికటంబునన యుండి యిప్పుడిచ్చటికివచ్చితిని. గానఁదెలియక మందలించెనను. ఈనాట్యశాలరమణీయ పరిష్కార రాజితంబై చందనోదకంబులుచల్లి యగరుధూమధూపితంబై వెలయునట్టిప్పుడు రచియించుటకుం గారణంబేమియో? విశేషకారణంబులేక యింతయలంకారంబొకనాఁడైనఁజేసియెఱుఁగము. దానంజేసియడిగెదను॥ ద్వితీయ॥ ఓమరాళికా యీదినమందు రోచనకుమారునింగొని మందార మాలావసంతసేనల యభినయవిద్యావిచక్షణత్వంబు పరీక్షింపంబడును. అందుకై యీ యలంకారంబు సల్పంబడియున్నది. మరాళిక॥ అటులైనసరే! మతియొకరహస్యంబు నిన్నడిగెదను. ఆరోచనకుమారుండు సాక్షాత్కరించిన నవమన్మథునింబోలి వెలయుచున్నాఁడు. మందారమాలావసంతసేనలును అభినవయౌవనవిభూషితలై యున్నవారు. ఆతనింగాంచి నప్పుడ యీయిరువురకు ననురాగంబుగల్గకపోదు. అట్లయిన ననేకానర్థంబులు సంభవింపకమానవే. కేళిక॥ ఎన్నెన్నియనర్థంబులు సంభవించకయె యీచపలిపోరు శాంతించెందునా? ఇందుకు

మనము చింతించి చేయునదేమియు లేదు. మనము నారాచకన్నియలకుం జగిన నాట్యోచిత నేపథ్యంబులు సిద్ధపఱచి యుంచవలయుంగాన నందు జాగరూకలమై యుందము. అనుచు నిష్క్రమించిరి॥ ప్రవేశకము॥ నాట్యశాలయందు యథోచితాసనంబులపైఁ గూర్చున్నట్లు పరంతపుఁడు లోచనుఁడు సౌదామినియు ప్రవేశించిరి॥ సభలో గూరుచుండియున్న శత్రుంజయుండు లోచనుసింగాంచి యానందబాష్పంబులతో॥ ఓరీ కుమారకా మదనమోహనా యిన్నిదినములనుండి నీ వెక్కడెక్కడఁ దిరిగితివో ? ఏయే కష్టంబుల ననుభవించితివో ? నీ ముఖారవిందంబుం గాంచి పెక్కుదినంబులయ్యెనే ? నీవిల్లువిడిచి పోయినదిమొదలు నీ తల్లియాహారంబువదలి యనవరతము నీ సేమమునకై భవానికిం బూజసేయుచున్నది. నేనును మరల నీ మొగంబుఁ జూడంగోరి ప్రాణంబులు ధరించుకొనియున్నాఁడ నంతియకాని వేఱులేదు. నిశ్శంకనాలింగనంబు చేసికొని యాదలమూర్కొనక నా ప్రాణంబులు నిలువవు. అని తనయాసనంబువిడిచి లేచుచున్నాఁడు॥ సమీపముననుండిన బుద్ధిసాగరుండను మంత్రి॥ ఓ మహారాజా యిది నాటకము. మీరు పుత్రవాత్సల్యంబుచేత నేమియుందెలియక ప్రవర్తించెదరు॥ ఓర్చుకొనుఁడు॥ శత్రుంజయుండు కూరుచుండెను.

సౌదా॥ రాజా ఏల తామసించెదవు. నాట్యం బుపక్రమింప నానతియొసంగుము॥ పరంత॥ ఓ భగవతి తొలుత నేకన్యావిద్యావైశారద్యంబుం బరీక్షింపనగు. సౌదా॥ రాజా నీకుం బ్రథమమహిషీ పుత్రిక కాన మందారమాలయే తొలుతఁబరీక్షణీయయగు. పరంత॥ అట్లయిన నరే. ప్రతిహారినిం బిలిచి॥ ఓసీ నీవు చని మందారమాలా నాట్యాచార్యుండైన రాజహంసుంగాంచి తొలుత భవత్పుత్రీశిష్యనాట్యంబు పరీక్షణీయంబుగాన నతివేగంబున రమ్మనుమని చెప్పుము. ప్రతిహారి యట్లయగుంగాకయని పోయి నాట్యాచార్యునితోఁ బ్రవేశించి మహారాజా యిదె యాచార్యుండు వచ్చియున్నవాఁడని చెప్పి చనియె. రాజును లోచనుండును రాజహంసునకు నమస్కరించి సమీపాసనంబునం గూరుచుండం బ్రార్థించి యతండు గూరుచున్న వెనుక తా ముపవిష్టులైరి. రాజా॥ ఆచార్యోత్తమా మందారమాల తమచేనుపదిష్టంబు లగునర్థంబులం గ్రహింప సమర్థురాలైయున్నదియె. రాజహంసుఁడు॥ రాజా వినుము. శ్లో॥ యద్యత్ప్రయోగవిషయే భావికముపదిశ్యతే మయాతత్రస్య । తత్తద్విశేష కరణాత్ప్రత్యుపదిశతీవ మే బాలా॥ అన్నట్లు నేనుఅభినయప్రయోగవిషయమందు ఏయే భావముపదేశించుదునో అది యవ్విషయ మనేకవిధముల విశేషించఁజేసి నాకు ప్రత్యుపదేశము చేయునట్లుగానున్నది. నేపథ్యమున మృదంగధ్వనివినం బడుటయు లోచనుఁడు తనమనంబులో.

కం॥ నవజలధరపటలావి । ర్భవదతిగంభీరనినదభావ్యంబగుచుఁ॥
నవమూర్ఛజమధ్యమస్వర । మనఁగతిమైయుల్లమునకు హర్షంబొసఁగెన్॥

ఇట్లనుకొనుచుండ నచ్చటి యవనికాభ్యంతరమునుండి.

కం. జలధరపటలి వినిర్గత । విలసచ్ఛంపాప్రభాళి వెల్గొలుపుచా ।
యలివేణి వెడలెఁ గలువల । విలుకానిజయాస్త్రమనుచు విబుధులు తలఁపన్ ॥

ఇట్లు వెడలివచ్చిన రాచకన్యకం గాంచి లోచనుఁడు మనంబునందు ఈ నవమోహనాంగి నాట్యాలంకారంబు నాకు మిగుల మనోవినోదంబుఁ గల్పించుచున్నది.

సీ. నడుమఁగట్టిన మొలకుచ్చులకుచ్చులపైన ముత్తియంపుసరాలు హత్తువటించి
బంతంపుఁదొడలను శాకమీరెడునట్టి యూర్ధ్వకంబుఁ జానాపదొడిగి
బటువులౌ పిక్కలపైజాళ్వా మించు రతనంపు మొలనూలుఁ జిహ్నధరించి
మెత్తనియడుగులనత్తిమిల్లుఁ గనుఁగుల్కు టందియల్ బాగుగాఁ బొందుపఱచి.

గీ. చూచువారలహృదయముల్ చూరగొనెడి మొలకనవ్వులు మోమున మురువుగుల్క
జగముఁ గెల్వఁగవచ్చెడు శంబరారి । విజయలక్ష్మియనందగి వెలఁది యొప్పె.

ఇట్లు ప్రవేశించి మందారమాలయును తనయాచార్యునికి నమస్కరించి సౌదామిని పాదంబులకెరఁగి జనకునికి వందనంబు లాచరించి కించిదంకురితలజ్జావికాసభాసురమందహాససుందరముఖారవిందయగుచు లోచనకుమారుం గ్రేగంటం జూచుచు సంగీతంబు సేయువారికి ముమ్ముంగా నిలిచియుండెను. రాజపుత్త్రుఁడు ॥ భగవతి సౌదామిని యభినయింపంబగు వస్తువొక్కదాని నిరూపించిన నదియభాశక్తి సూచింపంబడును ॥ సౌదా ॥ పూర్వము అగ్నిమిత్రుని యెదుట మాళవి యభినయించినది లయమధ్యంబును చతుష్పదంబై యుండునదియు యిప్పుడు సూచనీయము. మందారమాల గానము చేయుచున్నది.

ప్రాకృతము. దుల్లహోపిఓమే తస్సింభవహియయణిరాసం
అంహో అపంగయో మే పరిప్ఫురయి కింవి వామో
ఏసో సో చిరదిట్ఠో కహం ఉపణఇదవ్వో
ణాహ మం పరాహీణం తుయి గణయ సతిణ్హం.

[మే = నాకు, పిఓ = నాయకుఁడు, దుల్లహో = దుర్లభుఁడు, హియయ = ఓ హృదయమా, తస్సిం = అతనియందు, ణిరాసంభవ = ఆశలేనిదానవగుము. అంహో = ఔరౌర, వామో మే అపంగయో = నాయొక్కయెడమకడకన్ను, కింవిపరిప్ఫురయి = ఏమో అదరుచున్నది. ఏసో సో చిరదిట్ఠో = ఇతఁడో! బహుకాలమునకుఁ గనంబడెను. కహం = ఎట్లు, ఉపణఇదవ్వో = చెంతఁజేరఁగినవాఁడగును. ణాహ = ఓనాథ, పరాహీణం మాం = పరాధీనవైననన్ను, తుయి = నీవిషయమందు, సతిణ్హం = ఆశతోనుండుదానిని గా, గణయ = తలంచుము.]

అనియథాభావముగ నభినయించుచున్నది. మందారమాలయభినయించినవెంటనె వసంతసేనయు నభినయించెను. రోచనుడు ॥ ఓమహారాజా మీరునన్ను మధ్యస్థత్వమున నునిచియుండుటంబట్టి వీరలయందుగల తారతమ్యంబు వచింపవలసియున్నది. నీయొక్క ప్రథమతనూజయగు మందారమాల అనతిచిరకాలాభ్యస్తనాట్యవిద్యగాని తోచెడిని. ద్వితీయతనూజయగు వసంతసేనబహుకాలాభ్యస్తవిద్య. ఇదియె తారతమ్యంబుగాని మఱియొండు తారతమ్యంబు లేదు మృదువైనయభినయమందు నిరువురును చతురలే. ఆయభినయమును ననువర్తించి వికల్పించుటలో నీమందయానలకు సాటియగుబోటులు లేరు. తక్కినతాళలయాదులందును ఈకాంతలు విశేషశిక్షితలు. పూర్వవిషయంబుం బరిత్యజించి విషయాంతరంబుస్వీకరించునప్పుడు పూర్వభావాపనోదనంబుచేసి భావాంతరం బభినయించుచో మఱికొన్ని యాశాస్త్రరహస్యంబులు సూచితంబులుకాకయున్నవి. ఆరహస్యంబులు దేవతానుగ్రహంబున నిప్పుడునాకును పూర్వంబునబృహన్నలయగు నర్జునునికింగాని యితరమనుష్యులకెఱుకపడునవి కావు. పరం ॥ అట్లయిననవియు నాతనూజలకభ్యస్యంబులే. ఓమందారమాలా ఓవసంతసేనా నాసమీపమునకురండు. మీమీతల్లులు తమతమ కూఁతులధికురాండ్రని పరస్పరము విరోధించుకొనుచున్నారు. ఇరువురును మీరు సమానలేయని తీర్మానింపంబడినది. ఇట్లువారికి స్పర్ధకల్గుటకు కారణమేమనఁగా నొకనాఁడు మీతల్లులిరువురునుండగా నేను మీమీకూఁతులయభినయవిద్యాపాటవంబెట్లున్నది యని యడిగితిని. అందుకువారు సమర్థురాలికి మీరిచ్చుబహుమానంబెట్టిదియో తెలుపవలయునని నన్నడుగఁగా నేను వారింగాంచి। మనమందారమాలావసంతసేనలలో నెవ రభినయవిద్యాచతురయో దానినొకచక్రవర్తికిఁబట్టమహిషిగా రెండవదానిని రెండవదిగా నొసంగుదునని యంటిని. అందుపై మీతల్లులకీ యాగ్రహంబుగల్గె. ఇఁకమీరు నాయభిప్రాయంబుమేరకు నీరాజపుత్రునియొద్ద నాట్యవిద్యారహస్యంబులభ్యసించితిరేని మిమ్మిరువుర నీమనోహరాంగునికిం బరిణయంబు సేయించియిత్తు. నావచనంబులప్రకారంబ ప్రవర్తింపుఁడు. మందారమాలా వసంతసేనలు ॥ సిగ్గుతోఁ గ్రేగంట రాజకుమారునింగాంచుచు తండ్రియొద్దకువచ్చి ॥ ఓయయ్య యట్లయె తమయాజ్ఞాపరిపాలనంబుసేయుచుండెదము. అనిచెప్పి నిష్క్రాంతలైరి. తక్కినవారును సభవిడిచిపోయిరి.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

కేరళికామరాళికలు ప్రవేశించిరి ॥ మరాళిక ॥ ఏడుచుచు ॥ ఓయక్కా మన రాజు ఇంతకఠినచిత్తుండని యెఱుంగకపోతిమి గదే? కడుపునంబుట్టినకూఁతులు చేసిన తప్పేకమైన క్షమింపంగూడదటే ॥ కటకటా యెట్టికట్టిఁడివానికైన నిట్టిక్రూరకృత్యంబు గూడునటే । కేరళిక ॥ ఓసీ ఎవరికైననసరే తప్పుచేసినవారిని తాశిక్షింపక పరులవలన వినిరేని కోపంబధికంబయును. అందునుగూడ మంచనావిప్రునివేషంబుదాల్చివచ్చిన గూఢశత్రుకునితమ్ముఁడు కాలకర్కోటకునివచనవిషంబులనే వ్యాకులీకృతమానసుండై కదా పరంతపుఁడిట్లు చేసెను ॥ మరాళిక ॥ ఓయక్కా వానికిరియునట్టికోపముగల్గుటకుం గారణంబేమికో? ॥ కేరళిక ॥ ఓసీగూఢశత్రుకుఁడు మనయూరనుండు పసిబాలుర దొంగిలించుకొనిపోయి కాళికిబలియిచ్చుచు రాజునకుదొరకక యీ యూరియొద్ద నుండు మహారణ్యంబునదాగియుండెను. ఇది యెల్లవారు నెఱుంగుదురుగా? ॥ మరాళిక ॥ ఔను నేను నెఱుంగుదును॥ కేరళిక ॥ ఒకనాఁడీవృత్తాంతంబువిని రోచనకుమారుండు గూఢశత్రుకుండుండునడవికి వేటకుఁబోయి వానితో మహాఘోరయుద్ధంబునలిపి వానిని బంధుపుత్రమిత్రవర్గంబులతో సంహరించివచ్చినందుకు మనరాజు రాజకుమారునిపరాక్రమంబుంగని సంతసించి సౌదామినీసమక్షంబున నిట్లనియె. ఓభగవతి యీ రోచనకుమారుండు నా యిరువురకూఁతులకుభర్తయని మున్నెవకాంక్షించి యుంటింగదా. ఇప్పుడు నా రాజ్యంబునకుంగూడ యీతండెభర్తయగుఁగాక. నేను పుత్రసంతానహీనుండనై యున్నవాఁడను. ఇఁక రెండుమూఁడుదినములలోఁ బరిణయ మహూర్తంబు నిశ్చయించి నాకన్యకలనిచ్చి పెండ్లిచేసి పట్టాభిషేకంబును సేయంగలను. అని చెప్పి పరిణయకార్యంబుల నెఱవేర్పఁగార్యనిర్వాహకులకాజ్ఞయొసంగెను. అట్లుండమఱునాఁడుదయంబున నారాజకుమారుండు నగరంబునలేకపోయె. ఆదినముదయమున నొక సన్యాసి రాజునగరు చేరవచ్చెను. రాజును ప్రత్యుత్థానాదులబహూకరించి యాదినంబు తనయింట భుజియింపుమని ప్రార్థింప నాఁడెందునొల్లక రాజుతో నోరీ నీవుపరిశుద్ధుండవైనను నీ తనూజలు పరిణయము కాకమునుప రాజపుత్రునింగలసినవారు. వారినింటనుంచుకొని యున్నావుగాన నీకుదోషంబుగలదు. వారిఁబరిత్యజించువరకు మావంటివారలు నీయింటం గుడువరు అనిచెప్పి తనయిచ్ఛంజనియెను. వాఁడు కాలకర్కోటకునిపోలికయుఁ గల్గియున్నాఁడు. వాఁడుపలుమారు భిక్షుకవేషంబుధరియించుకొని యీనగరంబు నిండ్లవాకిళ్ల బిచ్చమెత్తఁగా నేను గాంచియున్నదాననే. ఆ కపటసన్యాసిమాటలువిని తన కూఁతులయందుఁ దనకుఁగలయనురక్తి దెచ్చిరను ద్వేషబుద్ధియుంచి వారునిదురించుచుండఁగా మంచంబులతో గొనిపోయి యడవియందొండొరులకెఱుకపడనిచోటుల విడిచిరండని తన భటులకాజ్ఞ సేయ వారు నిన్నరాత్రియట్లు చేసిరి ॥ మరాళిక ॥ ఓ కేరళికా మొదటనె వారు రాజపుత్రునికిం బ్రదత్తలైరి. ఇఁకనరకు

సంప్రాప్తయౌవనలునుగారు. వీరివిషయంబున నిట్టిదురపవాదంబు సెప్పిన వానిమాటలు రాజు ఎట్లు విశ్వసించెనే ॥ కేరళిక ॥ ఓసీ రాజులహృదయములు వజ్రములకంటె కఠోరములు. కుసుమములకంటె మృదువులుగదటవె. కేవలముకీర్తికళంకములేకుండఁ జేసికొనుటయె వారి క్రమము ॥ మరాళిక ॥ ఈ దినము మొదలుకొని కమలవతీకళావతులును మన యూరంగానముగదే. అందుగమలవతి మనరాజునకు భోగపత్ని యగు శృంగారవతి కూఁతురుగనుక తనకు సహోదరీభావంబు పాటించుకొని మందారమాల యందతి ప్రేమతోఁ బ్రవర్తించుచుండు. అదియతిచతుర. మఱియుఁగళావతియనునది ధర్మకవచునికూఁతురు మందారమాలతో స్నేహంబుఁ బాటించుచుండు. వీరిరువురు వారలతోఁగూడ రాజకుమారునొద్ద నాట్యవిద్యాభ్యాసంబుచేయుచున్నవారు ॥ కేరళిక ॥ వారి వృత్తాంతంబు దెలియదు. మనము మనపనులకుంబోదమురా ॥ అని నిష్క్రమింతలైరి ॥ ప్రవేశకము ॥ కమలవతి కళావతియుఁ బ్రవేశించిరి. మంచంబుపైఁబరుండి నిదురగూరుచుండు మందారమాలంగాంచి ॥ అక్కటా! యీముగుద తనయంతఃపురంబను కొని యీ ఘోరాటవియందు నిదురకూరుచున్నది. రాజభటులుతన్ను దెచ్చి యిక్కడనుంచి పోయిరదియెఱుంగదు. నిదురమేల్కాంచి యెవ్విధింబరితపించునో? మందారమాలా ॥ మేల్కాంచి ॥ నలుగడలంబరికించి ॥ ఏమి నేను రాత్రి నాయుపవనంబునం బరుంటినో? కానిచో నాయంతఃపురమున నేలలేకపోతిని ॥ కమలవతీ నేను ఒకవేళ పరాకుపడి యుపవనమందు నిద్రపోయినను మీరలైననిదుర లేపఁగూడదటే. ఏమే నేనిట్లు అనాథవలె నిదురింప నాతల్లి యూరకుండెనటవే ॥ శయనంబువిడిచి లేచి ॥ కటకటా యిది నా యుపవనంబుకాదు. ఉపవనంబైనచో మయూరంబులును శుకపికంబులును లతానికుంజంబులునుండవా? ఒకకాననంగానమే యిక్కడ. అదియునుంగాక నాయంతఃపురంబు సమీపంబున లేదే. ఈ స్థలంబునకెన్నఁడును నేను వచ్చినదానంగాను. ఈ కంటకకంటకితంబులగు చెట్లను భయంకరారావముఖరితంబు లగు క్రూరమృగంబులను నేనెప్పుడును గాంచినదానంగాను. నామనంబున బహుభయంబుగలుగుచున్నది ॥ కమలవతి ॥ ఓముగుదా నీతల్లికిని నీయందుదయ లేకపోయెఁగదేయని పైటచెఱంగు మొగంబుపైవేసికొని యేడ్చుచున్నది ॥ మందారమాలతాను నేడుచుచు ॥ ప్రియసఖి సంగతియేమే ॥ కమల ॥ ఓసీ మనకు సంగతులేవియులేవు. గతిలేనివారమైతిమంతేనే ॥ మందార ॥ ఓసీ యేలయట్లనియెదవు. నా జనకుండును నాజననియు మొదలగువారల కేదేనికీడు సంభవించెనో? ॥ కమలవతి ॥ వారలకేమియులేదు. మఱివారలచేమనకు ॥ మందార ॥ సశోకమ్ముగ ॥ ఏమియిది. వారుబాగుండఁగా నాకు శోకకారణంబేమి? కళా ॥ ఓకమలవతీ యేలనింకశోచించెదవు. ఈ దుఃఖంబు చెప్పక తీరునటవే ॥ ఎంతసేపీవిధముగ సందిగ్ధపుమాటలాడెదవు ॥ అనిచెప్పి ॥ మందారమాలతో రాజు దానివిషయంబునం జేసినయపవ

కారంబుం దెల్పెను । మందారమాల భూమిపయింబడి మూర్ఛపోయె. ॥ ఇంతలో కాల కరోత్కటకుండు ప్రవేశించి యతివేగంబున వచ్చి మందారమాల నెత్తికొని దురవగాహం బగు నరణ్యపుమార్గము గుండం జని సమీపమున నుండు నొక కొండపేటు పైకెక్కెను. కమలవతీకళావతులు ఎంత ప్రయత్నపడియు నక్కడికెక్కలేక విరమించుకొని యామందారమాలకుం గలిగిన దుర్దశావిశేషంబునకు మిగుల సంతాపించుచుం జేయునది లేక యా కొండచఱియలోబడి ప్రాణంబులు వదల నిశ్చయించుకొని యందులో దూకుటకు ఒక యున్నత ప్రదేశంబు నిరూపించి దానిపైకెక్కి దూకిరి । నిష్క్రాంతులైరి.

కాలకరోత్కటకుఁడు ఆకొండపేటుమీఁద నొక పలకరాతిపైన మందారమాల నునిచి తట్టి లేపిన నా కన్యక లేచి యో కమలవతీ యని పిలిచినఁ గాలకరోత్కటకుండు ఓ పిల్లా కమలవతి లేదు. ఇది కాలకరోత్కటకుఁడు వసించు తావు. పెబ్బులిచేతం జిక్కికొన్న చిన్ని లేడి చందంబున నైతివి. ఇఁక దప్పించుకొన నీకుం దరంబు గాదు. లెమ్ము. ఇచ్చటికి సమీపమున నొక భైరవాలయంబు వాకిటఁ బఱచియుండు పలకరాతిపై "నీ భైరవుని యడుగున, నొక పెట్టియయందు రెండు హారంబులున్నవి. అవి దేవతానిర్మితంబులు. అవి కావలసినవారొక సర్వలక్షణోపేతయగు కన్యక నమర్పించఁబోవు దానిం గాని భైరవోపాసనాసిద్ధపురుషునిం గాని బలియిచ్చి నం దీసికొనవచ్చును" అని వ్రాసియున్నది. అందుకై బహుదినంబులు భైరవోపాసన చేసి నేను నిన్ను దీసికొనివచ్చి బలియియ్యఁదల పెట్టుకొనియుంటిని. ఇందుకై బ్రాహ్మణవేషంబు ధరించి మీ తండ్రి పాలికి వచ్చి మిమ్ము విడనాడఁజేసితి. ఈ నెపంబున నీమగండు నా సహోదరునిం జంపిన పగయుఁ దీర్చుకొందును. ఈ దినంబు నా తపంబు పండె. అని చెప్పిన మందారమాల భయంబున నేమియుం దోచక యేడ్చుచున్నది. । ఇంతలో పల చెట్లసందుననుండి రోచనకుమారుండు ప్రవేశించి । మందారమాలం గాంచి సమీపమునకు వచ్చి ఓ మందారమాలా యని పిలచెను. రాజపుత్రియుం కన్నులు దెరచి ససంభ్రమంబుగ ప్రాణనాథా యని యార్చుచుం బరువిడి యాతనిం గౌఁగిలించుకొనెను. రోచనుఁడు మెల్లగ దానిం బుజ్జగించి యో ప్రాణనాయికా యిప్పుడు నే నీకుం జేయవలసిన యుపకారం బేమి తెల్పుమన మందారమాల రాజపుత్రా నీ వేమియు విచారింపక యిప్పుడ ఈ క్రూరునిం బట్టి తల తెగఁగొట్టి యీ భైరవునికిం బలిపెట్టుము. తక్కిన విషయంబు లవ్వలఁ దెల్పెదనని రోచనుండట్ల యని తన్నుం గని చెట్లసందున బరుగిడిపోవు నా కాలకరోత్కటకుని వెంటనంటి కొప్పు పట్టి తిగిచికొని తెచ్చి తల తెగగొట్టి భైరవునికిం బలిపెట్టెను. అంత మందారమాల ప్రాణనాథా యీ భైరవుని క్రింద నవరత్నహారంబులున్నవట. ఈవిగ్రహంబుం బెరికి యవి గ్రహించుకొనవలయును అనఁగా నా ప్రకారంబుగ భైరవునిం బెరుకఁగా వజ్రమయం బగు పెట్టియందు రెండు హారంబులు గనంబడియె. అవి యెత్తుకొని రోచనకుమారుండు మహా

ముదంబుననంది యోమందారమాలా యీ రెండుహారంబులును దేవనిర్మితంబులనుటకు సందియంబులేదు. ఇవియెవ్వరెవ్వరెట్లు ధరియింపవలయునో తెలియదు. క్రమంబు దప్పిధరించుకొన్న నేమే మిడికీడు వాటిల్లునో యేమియుందెలియకయున్నదే యనఁగా మందారమాల ప్రాణనాథా ఆ విషయంబుంగూడ నీయాలయంబున నెందైన వ్రాసి యుండెడికపోదు. పరిశీలింతము అని యా భైరవాలయకుడ్యంబులం జూచుచుండిరి. అందొకచోట "భోగంకరణహారము రాజకన్యక ధరించుకొనందగునది. అది నియమముతో ధరించునది చతుస్సముద్ర ముద్రితధరామండలాధిపత్యంబు వహించు నొకరాజకుమారునికిం బట్టపుదేవియై యనేక వత్సరములు భోగంబులనుభవించును. జీవంకరణమనుహారము రాచకొమరుండు ధరించుకొనవలసినది. ఇది ధరించుకొన్నవానికి సకల శత్రుజయంబును అపరిమితధనసంపదయుఁగలుగు" అని వ్రాసియుండెను. ఇట్లు వ్రాసి యుండుటంగాంచి మహాసంతోషంబుఁ ధెందెలి యాయిరువురును తమరొండొరులం బెండ్లి చేసికొనవలయుననియెంచి యది చెప్పకొనలేక సిగ్గుపడుచుఁ గొంతతడవుగడుపుచుండ నందు రాకొమరుండు భోగంకరణహారంబును మందారమాలకంఠంబుననిడి హర్షోత్ఫుల్ల ముఖారవిందుండై యా బాలికామణి మొగంబు ముద్దుగొనియెను. జీవంకరణహారంబును లోచనుండు తానుధరించుకొనినయనంతరము మందారమాల ప్రాణనాథా మీరిచ్చటకు వచ్చుటకుంగారణం బేమి. నన్నుఁగాలకాకుటకుని బారినుండి తప్పించుటకై దైవము మిమ్ము ప్రేరణచేసెనో? అనుపమమునభవత్ప్రాప్తిచేత బంధుజనవిరహదుఃఖం బెంత మాత్రము నాకుఁదోచదు. అనియనఁగా లోచనుఁడు ప్రాణనాయికా నీతండ్రి గూఢ తక్షకునింజంపినందుకు సంతసించి యుజ్జయినీనగరంబునకు నన్ను రాజుంజేయందలంచి జనభావంబు బయలుపడుచుటంజేసి యది యేనొల్లక సకలదేశవిలోకనోత్కంఠచేత నెవ్వరికిఁదెలుపకయుండ నానగరంబునిర్గమించి యీయరణ్యంబునం జొచ్చినడుచుచు నీదినముదయమున నీకొండచఱియయొద్దకుంజేరి నీచేయు రోదనధ్వని వినంబడఁగా నిచ్చోటికివచ్చితిని. భవల్లాభంబువలన నపరిమితానందంబునొందియున్నవాఁడ. ఇంత కంటెఁగావలసినది యధికంబేదియును లేదు. భరతవాక్యము ॥ కం ॥ మునిజనుదినమానందము । ఘనజాతవిశాతుపదయను వర్ధిలుగాతికా । ఘనములువర్షించిజగం ॥ బును గాచుచు నుండుగాత భూమిసురులకై ॥ అని యందఱును నిష్క్రమింతురైరి.

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

నాటకము సమాప్తమైనయనంతరము శత్రుంజయుండు తనమంత్రి యగు విచారసారునితో నో ప్రధానశేఖరా యీ నాటకమందు నాకుంబరమమిత్రుం డగు పరంతపుని కూతురగు మందారమాలా కన్యకచరిత్రంబు నిరూపింపబడియె. రోచన కుమారుండనువాండు నాతనయుం డగుమదనమోహనుండేయని తోచెడిని. లేనిచో వానికి దుఃఖమువచ్చినప్పుడు నాకుదుఃఖమును వానికిసుఖము సంభవించినప్పుడు నాకు మహా మోదంబును ఏలగల్గు. ఆరోచన కుమారుండెవండు? ఆభైరవాలయంబు నొద్ద నుండు రోచనుండును మందారమాలయు నేమైరి. వృత్తాంతంబును పూర్ణముగావిన నామన మత్యుత్కంఠతోనున్నది. అనియడుగంగా మంత్రియు సాంఖ్యాయనిం బిలి పించి రాజడిగినవిషయంబు విన్నవించిన నామెయిట్లనియె. సింహాచలంబుపై తపంబు సేయుచున్న మణికంఠుండను సిద్ధుండొకనాఁ డుజ్జయిని క్షేత్రంబు దర్శింపవచ్చి మహా కాలదర్శనానంతరం బాకాశ యానంబునం బోవుచుండి యమూల్యరత్నప్రభాప్రజ్వాలితంబు లగునీహారంబులు రాజపుత్రుల కంఠంబులం బ్రకాశించుటం గాంచి యా భైరవాలయసమీపంబునదిగి యొక బ్రాహ్మణ వేషంబుధరియించుకొని వారిసమీపంబునకుం జని ప్రాణములుపోవు వానిపలెవిలపించి యేలయేడ్చెదవని వారడిగినమీదట యా కపట విప్రుండిట్లనియె. ఓ రాజపుత్రా నేను బీదబ్రాహ్మణుండను. మీయొద్ద యాచించి యేమైన సంపాదించుకొనం బ్రయత్నపడి వచ్చుచుండంగా నీ యుదయంబున మహాసర్పం బొకటి నాత్రోవకడ్డమై యమదంష్ట్రలం బోలిన తనకోరల విషంబు గ్రక్కుచు నన్నుంగరచి వేగంబ పారిపోయినది. నేనిదివరకు ప్రాణంబులుబిగ బట్టుకొనివచ్చితిని. ఇంకనాశరీరము నీయధీనము అని భూమిపయింబడి విలవిలందన్నుకొని విగతప్రాణుని చందంబుననుండె. రోచనుండును తనలో నావిప్రుని బ్రతికించు నుపాయంబుంగానక తనహారము జీవంకరణంబని చెప్పంబడుటనుగాన నిదియితనిని బ్రతికించు ననితలంచి తటాలున తనమెడనుండు హారంబునుదీసి యాతని కంఠంబునవైచెను. ఒకింతసేపటికి వాండిటునటుంబొరలెను. అదిగాంచి సంతసంబున మందారమాల తన హారంబు భోగంకరణంబుగాన నీతనికి సౌఖ్యము సేయునని తలంచి తన మెడనుండు హారంబు నాతనికంఠబునవైన నంతలో నాసిద్ధుండు నవ్వుచు లేచి యాకాశ యానంబున నెగరిపోయె. అదిమొదలు వీరుబుద్ధిచాంచల్యంబుగ్రి యొండొరులతోం జేరక రొడబాసిపోయిరి. క్రమక్రమముగ రాజకుమారుండు పాపాకరపట్టణంబుం బ్రవేశించెను. ఏనుభూత భవిష్యద్వర్తమానంబుల నెఱింగిన దానంగాన మందారమాల గతి యెఱింగి యది రాజకుమారు నెడబాసినవెంటన యదియుండుచోటికింజని దానినీ యూరికింగొని తెచ్చితిని. మందారమాలను విడిచి పెట్టినరీతి వసంతసేనను గూడ నట్లడవియందు రాజావిడిచి పెట్టంగా సౌదామిని యచటికింబోయి దానిం గొనిచని

శ్రీపర్వతంబునం దనయాశ్రమంబున నుంచుకొనియున్నది. ఆవసంతసేన ప్రౌఢ వోకకు కామందకియను పేరుతో యోగంబభ్యసించు చున్నది. మణికంఠుం డీ హారంబులం దాల్చి శ్రీపర్వతంబున సౌదామి నీతపోవనంబున కరిగి యామె యడుగంగా నాహారంబులు తనకు దొరికినమార్గం బంతయుం జెప్పె. అంతట సౌదామిని యీ హారంబులుతనకిచ్చి పొమ్మనియడుగంగా తప్పించుకొనిపోలేక తదీయతపోవిశేషంబునకు భయపడుచు నామెకు సమర్పించచనియె. ఆ సౌదామిని యాహారంబులు గొనుచు భైరవాలయంబునకువచ్చి యచ్చటమందారమాలా లోచనులు లేమికిదుఃఖించుచు నాగుడి కలయం గాంచునెడ నొకచోటం బూర్వోక్త ప్రకారములు వ్రాసియుండుటయు మఱియొకచోట ‘‘ఈహారంబులు శూద్రతపస్విచేతంజిక్కెనేని హారస్వాములకు చిత్తచాంచల్యంబున పరస్పరవియోగంబును సంభవించును; అని యును ఈ హారంబులు మరల బంధుజనంబుల యొద్దకేరనేని తమయొద్దనున్నరీతి మహా లాభకరములవగును అని వ్రాసియుండుటంగాంచి సంతసించి తనతపోవనంబున కేంజనియె. లోచనుం డీపురంబునకువచ్చి యున్నాఁడనివిని వసంతసేనచే వానిని కొన్నిదినంబులకు ముంద యిచ్చట కుంబంపినయది. వసంతసేనం దోడ్కొని యీదినం బిచ్చటికివచ్చునట్లు సౌదామినికి వృత్తాంతంబుందెల్పియున్నాను. ఇప్పుడిచ్చోటికి వచ్చెను. ఈ దినము నీతోయుద్ధము చేసినవాఁడె నీకుమారుం డైనమదనమోహానుండు. ఇతని కుదయాదిత్యుని నగరంబున లోచనుండను పేరుగల్గె. మీరు మోసముగఁబట్టి బంధించిన వాఁడె కృతబుద్ధియనునీ విచారసారునికుమారుండు. దీర్ఘబాహునికూతురు చంద్రసేనయే చంద్రసేనుండను పేర సుందరీమంధిరాధిపత్యము వహించుచుండెను. కమలవతీ కళావతులు కొండచఱియలోదూకి ప్రాణంబులువాయ యత్నించి దూకగా నందొక పొదరింటిపయింబడి దేహంబుల నొకించుకేనియుం క్షతిలేకయుండ నేనచ్చటికేగి వారలంగొనితెచ్చి మందారమాలకు దాసికలంగాఁ జేసియున్నదానను. అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువు మొదలగువారును ఆసాంఖ్యాయనీ ప్రభావంబున కత్యాశ్చర్యంబునొంది యామె పాదారవిందములకు నమస్కరించి యోతల్లీ యిట్లు కారుణవత్సలతం గాపాడిన నీప్రేమను మేమేమని వినుతింతుము. కరుణించి కుమారుల రప్పింపుమ్ము. అని వేడుకొనఁగా సాంఖ్యాయని భటులచేత మదనమోహానుని కృతబుద్ధిని కారాగారములనుండి విడుదలచేయించి రప్పించి ముందుగవచ్చి తన కుంబ్రణామంబుచేసి నిల్చినకృతబుద్ధిసహితుం డైనమదనమోహానునిం జూచి ప్రమోదంబుతో ఓమహారాజకుమారకా యని యాదలమూర్కొని నాయనా నిన్నొక కారణంబుచే కారాగారంబున బంధనంబు సేయవలసివచ్చె. ఇదితప్పుకాదు. నీమనంబున నుంచు [illegible] ఇదనీతండ్రి శత్రుంజయ మహారాజు వచ్చియున్నవాఁడు. నిన్నుం

గాంచ నత్యుత్కంఠతో నున్నవాఁడు. ఆతనిచరణ కమలంబులకెరగుము. అనఁగా మదనమోహనుండు భయభక్తులతోఁ దండ్రిపాదారవిందంబులకు వందనం బాచరింపఁగా శత్రుంజయుండు ఆనందబాష్పంబులఁగుమారు నొడలతడుపుచు బాహువులు సాచియెత్తి నిండుకవుఁగిటంజేర్చుకొని దగ్గుత్తికతో నేమియుంబలుక లేకయుండ మదనమోహనుండు బుద్ధిసాగరుని చరణంబులకు నమస్కరించి యాతనిచే గౌరవింపంబడి నిలుచుండె. కృతబుద్ధియు తండ్రికి నమస్కరించి రాజునకు నెఱఁగిన నాతని రాజు కౌఁగిలించుకొని నాయనా మనుష్యునిబాయని నీడబోలె రాముని బాయని లక్ష్మణునివలె రాజకుమారుననుసరించుకొని యనేకకష్టంబులను భవించితివి. లోకంబున స్నేహధర్మంబు నీవలన నిలుపంబడియె. అనిపల్కఁగా సాంఖ్యాయని కమలవతీ కళావతీ తరళికా ప్రముఖులచేత మందారమాలాది కాంతలను రావించి నమస్కరింపంబనిచి యందు మందారమాలంజూపి యిదియె యుజ్జయినీపతికూతురు. దీనిపేరు మందారమాల. ఇదిపట్టమహిషీ పదంబునకుందగినయది. అని మదనమాలం జూపి ఇదిమదనమాల. నీకత్యంత మిత్రుండైన ధరావంతనగరాధిపతి యగుశూరబాహుని కూతురు. అని చంద్రసేనంజూపి యిది కళింగదేశాధిపతి యగునీ దీర్ఘబాహునికూఁతురు. ఇది లతావివాహ ప్రస్తావమునవుండఁగా నే నచ్చోటికింజని కొన్ని యింద్రజాలంబులు చూపించి భీతంజేసి యిచ్చటికిం గొనివచ్చి నీకుమారునికిం బత్నిగాఁ జేసియున్నాను. అని మదలేఖంజూపి యిదినేపాళదేశపురాజధాని యగుచంద్రభాగ నగరాధిపతి యైన ధర్మపాలునికూఁతురు. అని చందనలేఖ జూపి ఇదినాకుం బ్రియశిష్యుం డగుసింహదేశాధిపతి ధృతకీర్త్యనితనూజ. నీకుమారునికి వివాహయోగ్యయని యారాజుతోఁ జెప్పితెచ్చి చంద్రసేనునికిం జెలియలివరుసగా నేర్పఱచియుంటిని. ఈ ఐదుగురును నీకుమారునిచే గాంధర్వ వివాహంబునం బరిణీతలైయున్నవారు. అని చెప్పుచుండఁగా సౌదామినియు వసంతసేనం దోడితెచ్చినంగాంచి సాంఖ్యాయని తనయొద్ద నుండుపరిచారికాజనంబుచేత దానితపస్వి వేషంబుం బాపి రాజకన్యకావేషంబును ధరింపంజేయ నాజ్ఞయిడి వారలట్లుచేయ గౌరవతికి చికిలిచేసిన పంచబాణుని బాణంబురీతి వెలుంగు నాకన్నియనుజూపి దీనిని యాఱవ కోడలినిగాఁ బరిగ్రహింపుమని చెప్పినవిని శత్రుంజయుండిట్లనియె. ఓభగవతీ నీయాజ్ఞ మీఱకుజరుగుట కాటంకంబులేదు. అయినందెలియక యడిగెదను. సంసారంబువదలి సన్యాసవృత్తిలో నుండుతమ కీసంసారప్రవృత్తి యేలగల్గె; తెల్పుమిఅనఁగా సాంఖ్యాయని యిట్లనియె. ఓమహారాజా యీ విచారసారుఁడు నాకు బాల్యస్నేహితుఁడు. మేమిరువురము బ్రహ్మవిద్యాభ్యాస మొకగురువునొద్దనయొనరించితిమి. ఇతఁడొకనాఁడు నాతపోవనంబునకువచ్చి నమస్కరించి యోభగవతీ! నాయందు శిష్యవాత్సల్యంబుంచి యొకకార్యంబు నిర్వర్తింపఁ బ్రార్థించె

దను. మారాజకుమారుఁడు మదనమోహనుఁడు పరకీయాపరాయణుండగునని జ్యోతిష్కులు వచియించిరి. వారలమాట లసత్యంబులు కావు. పరదారపరాయణుండు రాజగునేని రాజ్యంబు చెడునని రాజు భయపడుచున్నాఁడు. ఇందుకుందగిన వెరవూహింపవలసినభారము నీది అని చెప్పెను. అందుకు నేను సమ్మతించి లోకంబునం గన్యకలను తమతమ తండ్రి మొదలగువారు కన్యాదానము చేయవలయు. అట్లు చేయక కన్యకలే తమకిష్టుని వరించిరేని వారు కన్యక లనంబడక పరకీయలనంబడుదురు. "కన్యాయాః పిత్రాద్యధీన త్వేసతి పరకీయతా" అనియున్నదిగదా? కాన పిత్రాద్యనుమతి లేకయే తమకుతామె కోరి యీతనివరించిరేని యితనికి పరకీయాగమనంబును సిద్ధించు. ధర్మశాస్త్ర ప్రకారమిది విరుద్ధమునుగాదు. శ్లో॥ గాంధర్వేణవివాహేన బహ్వ్యోరాజర్షికన్యకాః। శ్రూయంతే పరిణీతా స్తాః పితృభిశ్చాభినందితాః॥ అన్నట్లు శకుంతలాదులగు రాజకన్యకలు గాంధర్వ వివాహమున భర్తలను వరియించి యుండుటం బట్టి దోషవహమును కాదని యితనికి పట్టమహిషీ పదంబునకుం దగిన రాజకన్యకల నారసి స్వామ్యలగు మందపాలకి సౌదామిని మొదలగు వారలం గొని యనేకోపాయంబుల నిచ్చటికి రప్పించి వారికి పరస్పర స్నేహము కల్గునట్లు లోనరించి యీసుందరీ మందిరంబునం గాపాడుచుంటిని. ఇందొకొక్కరినిం జేర్ప ననేక శ్రమములను భవించితిని. ఈనగరము మదీయ తపోబలంబుచే నితరుల కగమ్యస్థలంబునం గట్టిన పట్టణము. అని చెప్పఁగా శత్రుంజయుండు తన మంత్రిబుద్ధికి మిక్కిలి సంతసించి సాంఖ్యాయనితో భోభగవతి నాకుమారునికింతటితో జ్యోతిష్కులు చెప్పిన దోషము పోయినదా యనియడుగ సాంఖ్యాయనియు ఓరాజా యీ సుందరీమందిరంబున నీకుమారుండు డీకాంతలకై పడిన ప్రయాసము పరదారలకై తిరుగువాఁడును అనుభవింపలేఁడు. మందారమాల చంద్రసేనునిపత్నియని యిందీవరకల్లవారును దలంచియున్నారు. ఇతఁడును చంద్రసేనుని పత్నితో వ్యభిచరించుచున్నాననియె కదా యెంచి ప్రవర్తించెను. అందుతో నా దోషమును సమాప్తంబయ్యె. ఇతనికిందగిన నాయికలు ఈ భూలోకంబున వీరలే కాని యితరలు లేర్రు. వీరలం గాక యన్యలనిఁక మనంబున నైనం గోరఁడు. వీరలు కులరూపవయోవిద్యాదుల నీకుమారునికి సమానలు. అని చెప్పఁగా శత్రుంజయుండు ప్రమోదమేదురహృదయుండై భగవతి యింత ప్రియంబుచేసిన నీకు మేమేమి ప్రియంబు సేయంగలము. కొండంత దేవునికిం గొండంత నైవేద్యము పెట్టలేముగదా యన్నట్లు మాయెడం గలుగు ప్రియకార్యంబొకటి నెరవేర్చుకొనుమని ప్రార్థింపఁగా సాంఖ్యాయని యోరాజా నాకుం బ్రియంబుచేసెదవేని ఈ కన్యకలజనకులరావించి యీ సుందరీమందిరంబునన్న మంచిముహూర్తంబునందు వివాహంబు జరుపుము. కన్నులు జల్లపడంజూతు నిదియన్నాకుం బ్రియంబని చెప్పఁగా శత్రుంజయుండును జయపద్మంగాంచి మదనమాల

శంద్రియగుశూరబాహువును అతనికుమారులను కారాగార విముక్తులంగావించి నీభార్య యగుమోహనవతితోడ నెల్లిసాయంకాలమున కిచ్చటికి వచ్చునట్లు వేగవంతంబులగు గుఱ్ఱంబులుగల భటులను తత్క్షణంబపంపుమని నతండు నట్లయొనర్చెను. ఉజ్జయినీపతి యగుపరంతపునికిని సింహదేశాధిపతియగు ధృతవీర్యునికిని, చంద్రభాగ నగరాధిపతి యగు ధర్మపాలునికిని వృత్తాంతంబు విశదంబుగ వ్రాసి కల్యాణపత్రికలు తాను శత్రుంజయుండుపంపించెను. సకలబంధుజనంబులును వచ్చిచేరిరి. చిత్రకేతనపట్టణమున కతివేగవంతంబులగు గుఱ్ఱంబులెక్కి కొందఱుభటులుచని కుమారుని వృత్తాంతంబుదెల్పి కల్యాణంబుశ్రుతపరచఁగా. మదనమోహనునితల్లి మణిమాల మహాప్రమోదంబునొంది మరునాఁడుదయంబునకు సుందరీమందిరంబునకువచ్చి చేరి కుమారునింగని సంతసపడి కోడండ్రువచ్చి నమస్కరించినందీవించి యందఱింగౌగలించుకొని మహానందాంబుధిం దేలుచు పెండ్లిపనులు నిర్వర్తించుచుండె. దేశంబులంగలవిప్రముఖ్యులును రాజులును వైశ్యులు శూద్రులును పరిణయ వీక్షణకౌతూహలంబుతో నానగరంబునంజేరి యిష్ట మృష్టాన్నంబులచే బరితృప్తిపడసిరి. శత్రుంజయుండును సాంఖ్యాయనినిర్దిష్టంబగు శుభ ముహూర్తంబునందు మంగళవాద్యంబులు మ్రోయ విప్రముఖ్యులు వేదంబులుసదువ గాయకులు వీణావేణుముఖ్యములగు సంగీతంబులువాడ అప్సరసలకుసమానలగువారకాం తలు నర్తనంబులుసలుప మహాసంతోషంబునంగుమారునికి మందారమాలాదిక్రమంబుగఁ బరిణయంబునిర్వర్తించెను. ఇట్లయిదుదినంబులు మహాముదంబుగఁ బరిణయంబుజరిగిన యనంతరము శత్రుంజయుండు సాంఖ్యాయనిం బ్రార్థించి చిత్రకేతననగరంబునకుంగొని చని తన్నిదేశంబున సకల బంధుసముత్కంబున బౌరులును బంధువులును సంతసంబంద మదనమోహనునికిం బట్టాభిషేక మహోత్సవంబు రచియించి మంత్రిపదంబునం గృత బుద్ధి నునిచి తాను విచారసారుండును నిర్భరత్వంబుతో భగవంతుని ధ్యానించుచు సంతోషంబుననుండిరి.

కం॥ మదుపజ్ఞంబుగఁజేసితి । నిదినీవంగీకరింపుమెలమి సెలంగన్
మదనజనక సరసులకును । హృదయాహ్లాదావహంబు హితమయివెలయున్.

ఇది శ్రీమదనగోపాలచరణారవిందవందనాభిలాషియగు, చిలకపాటి. వేంకట రామానుజశర్మచే రచియింపంబడిన చమత్కారకథాకల్లోలినియందుఁ

జతురతరంగము సర్వంబును సంపూర్ణము.

శ్రీ చిలకపాటి వేంకటరామానుజశర్మగారిచే విరచితమైన

గ్రంథముల జాబిత.

		రూ.	అ.
వినోదకథాకల్పవల్లి		3	0
చమత్కారకథాకల్లోలిని, ప్రథమభాగము		0	12
డిటో ద్వితీయభాగము		0	12
కాళిదాసచరిత ప్రకరణము		1	8
శ్రీతులస్యుపాఖ్యానము	[అచ్చగుచున్నది.]	0	8
ఆంధ్రభోజచరిత్ర	,,	1	0
,, కాలిక్	,,	1	8
సుమనోవినోదభాణము	,,	0	4
శ్రీరాధికాపరిణయమును శ్రీగోపీకథాకౌముది	,,	1	0
ఆంధ్ర తనిశ్లోకి	,,	1	0
ఆంధ్రకల్కిపురాణము పద్యకావ్యము	,,	1	0
శ్రీమదాంధ్రవచన బ్రహ్మవైవర్తపురాణము	,,	3	8

* ఇతర సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములకు క్యాటలాగు కోరిన పంపబడును.

విలాసము:—

1. చిలకపాటి - వేంకటరామానుజ శర్మ అండ్ సన్,
నెం. 16 పెరుమాళ్ కోవిల్ తోట వీధి.
సాహుకారిపేట పోస్టు, మదరాసు.

2. పిడుగు – వేంకటకృష్ణారావు పంతులు,
2/40. పెద్దినాయని వీధి,
మద్రాసు.